

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાત કોપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૯૪ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ અમૂલ્ય રત્નસંગ્રહ

વિષય દ-૩

શ્રી પરમાત્મા નમઃ.

અમુલ્ય રત્ન સંગ્રહ.

લખનાર

માસ્તર ઉકચંદ જોશભાઈ મહેતા

જામનગરવાળા

પ્રકાશક.

માસ્તર ખીમચંદ લક્ષ્મીચંદ શાહ.

દોહરો.

સાર સાર મનમાં ધરી, કરો સદ્ગુણ અવતાર;

સંસારે સુખ ભોગવી, પામેો જીવનો પાર. ૧

અમતાવાદ

એંગ્લો વર્નાક્યુલર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
નથુભાઈ રતનચંદ મારફતે ત્રીજાએ છાપ્યો.

સંવત ૧૯૬૨

સને ૧૯૦૬

કીમત રૂ૦-૮-૦

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૪૬૪

સંનિ ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આક્ટ પ્રમાણે ગ્રંથ કર્તાએ સર્વે હક
સ્વાધીન રાખ્યા છે.

પ્રસ્તાવના.

સજ્જન પુરૂષો આ અમુલ્ય રત્ન સંગ્રહ નામનું પુસ્તક શાસ્ત્રોક્ત રીતે ધર્મની લાગણી પ્રદર્શિત કરાવનાર, તેમ સંસારમાં રહી કેમ મહસ્થાત્રમનો વ્યવહાર ચલાવવો એટલુંજ નહીં પણ પરલોકમાં સુખનું સાધન કેમ મળે એ સઘળું તાદ્રસ રીતે બતાવી આપેનારું થઈ પડે તેનું હોવાથી તેમજ હાલના મુંઘરેલા જમાનાના સમયને અનુસરી દરેક સ્ત્રી પુરૂષોના વાંચવાથી તેના હૃદયમાં, નિર્મળ બુદ્ધિનો પ્રભસ આપો, આ સંસારમાં અમુલ્ય સુખ વૃત્તિ જ આપનારું થઈ પડે તેનું છે.

આ પુસ્તકમાં સ્ત્રી ધર્મનું, પુરૂષના મહત્વનું, રાજ્ય નીતિનું, અમુલ્ય ધર્મના સદ્ઉપદેશનું વર્ણન ધણુંજ આબેહુબ તેમજ દ્રષ્ટાંત સાથે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. તેમની સાથે અનાચારપણે વર્તનાર સ્ત્રી પુરૂષો કેવાં દુઃખો ભોગવી પોતાનો અમુલ્ય અવતાર અકળપણે ગુમાવે છે તેનો ચિતાર પણ ધણુંજ દ્રષ્ટાંત સાથે આપવામાં આવ્યો છે. તેમજ મીત્રપણાના મહત્વપણાનું વૃતાંત પણ સરસ રીતે વર્ણવેલું છે.

મારા પ્રીય વાંચક વૃંદો-આ અમુલ્ય પુસ્તક મારા ધણા મિત્રોના આગ્રહને લઈ તેમજ દરેક મરોબ તૈવંગર તેનો લાભ લઈ શકે. એટલા ખાતરજ તેની દુક કીમત રાખી બહાર પાડ્યું છે.

આ બુકમાં સોનેરી અક્ષરથી સુશોભિત પૃથું કરી
આપવાના વિચાર હતો. પણ તેમ કરતાં કેટલીક હત્યા
કરી પાપમાં જોડાવું પડે છે એમ સાંભળવામાં આવતાં
સોનેરી અક્ષર કરવાનું મોકુફ રાખ્યું છે.

તો તેમાંથી સાર ગ્રહણ કરી, આપણે આ અમુદ્ય
મનુષ્ય જન્મ પામેલા છદ્મ. તેનું સાર્થક પણું કરી પરણો-
કમાં સુખ મેળવવાનું સાધન કરવું એ આપણું મુખ્ય કૃ-
તવ્ય છે જેથી આ ભારી નમૃતિનંતી છે. તે સ્વીકારશો.

હું વિદ્વાન કે ંવિ નથી તો આ પુસ્તકમાં હસ્તદેખ,
અગર છુદ્ધ દોષથી કાંઈ પણ ખામી હોય તો તે સુધારી
બાંચવા કૃપા કરશો.

જામનગર
ક્ષાંત ૧૯૬૨

લી. શેવક,
માસ્તર ઉકચંદ જોડાભાઈ મહેતા

અમુલ્ય રત્ન સંગ્રહ.

મંગલાચરણ.

સુમનઃ સુમના ભૂંગી સંગીત ગુણ વૈભવા ।

સરસ્વતી જગન્માતા પુનીયામે સરસ્વતી ॥

અર્થ—જે સુમન પાંડિત રૂપો, સુમન-પુષ્પમાં અમરી
ની પેઠે વાસ કરનારા અને સંગીત તેમજ સદ્ગુણોની સં-
પતિવાળાં શ્રી સરસ્વતી જગન્માતા મારી વાણીને પાવન કરો.

દાહરો.

જગન્નારક વિશ્વેશ્વર; નામથી વિધન પસાય;
દિન દયાળ જગ જીવને, નામી સરસતી માય ૧
ઠણ દેવ સ્મરણ કરી, નામી સદ્ગુરુ પાય;
અમુલ્ય રત્ન વિચાર તો, રચી કહું સુખદાય. ૨
સંસારતાં રસ ઉપજે, અધિક અધિક શૃંગાર;
ધર્મ પમાડી ને વળી, આપે સુખ સંસાર. ૩

પ્રકરણ ૧

આ દક્ષિણ ભરતક્ષેત્રમાં મનને આનંદ અપૂર્વનાર કા-
શી દશમાં વયણારસી નામે શહેર છે. તેમાં મહાસેન-
નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. શહેરના પાસે ગંગા જે

થી નિર્મળ નદી વહે છે; તેવોજ આ રાજનો નિર્મળ ન્યા-
ય ને રાજનીતિ છે.

સર્વ પ્રકારે પ્રજા મુખ શાંતીમાં રહો; આનંદ ઓછ-
વે પોતાના દિવસો મુખે નિર્ગમન કરે છે,

રાજ્યમાં હુય, ગજ, સૈન્યનો પરિવાર અસંખ્ય છે.
જ્યાં ચોર, ચાડીયા, શત્રુ વગેરેનો બીલકુલ ઉપદ્રવ છેજ
નહી. એવા ન્યાયવંત રાજ્યમાં ઘણા ધનાઢય, કારીગર, ધ-
ર્મીષ્ઠ, દયાવંત, દાનેશ્વરો, વહાણવટોયો, અને અઢારે વર્ણ
પોત પોતાના પંધામાં ઉદ્યોગી હોવાથી પૈસે રકે મુખી હોઈ
આનંદથી વરતે છે. વળી શહેરની શોભાનો પણ આવી
ઉત્તમ અને સર્વત્ર પ્રકારે મુખમાં અમલ થેન કરનારી
પ્રજાના વૈભવને લઈ; તેમજ સુંશોભિત રાજ્ય મંદીરો, બા-
ગ, બગીચા, વાડીઓ, દેવમંદીરો, શહેરના ચોક, બજાર,
પ્રજાના રહેવાના મહેલો, વિદ્યાભ્યાસ કરાવતી નિશાળો,
રાજ્યકચેરી વગેરે સર્વ સ્પર્શના સમાન દેવીપાવમાન શો-
ભી રહ્યાં છે; જેથી આખું શહેર ઇંદ્રપુરી સમાન પ્રકાશ
મય સાજે છે.

મહાસેન મહારાજને, રતનવતી નામની, શિયળમાં અ-
ખંડપણે વ્રતનારી ને સતીયોના વૃંદમાં પ્રખ્યાતી પામેલી,
કામદેવ સમાન ઈંદ્રની અસરા વૃદ્ધ તેમની મુખ્ય પટ-
રાણી છે; આ સિવાય પણ આ મહારાજને બોલ્યાં આત
રાણીયો છે.

હવે એક દિવસને સમયે, રતનવતી પટરાણીએ રાત્રીને

વખતે સ્વપ્નામાં પુનમનો અખંડ સુશોભીત ચંદ્ર દીઠો, તેજ વખતે પોતે જાગી જતાં, ફરી નિદ્રા દેવીને વશ ન થત પોતાના ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી રાત્રી નિર્જમન કરી. પ્રભાત થયે ધર્મ ક્રિયા, ગુરૂમંત્રિત, દેવપુજન કરી પોતાના દિવસો આનંદિનપણે ગુજરવા લાગી. એમ કરતાં કરતાં નવ માસ પુરા થયે તેણીએ રત્નરૂપી પુત્રને જન્મ આપ્યો. જેથી આબા શહેરમાં અને રાજ્યદરબારમાં આનંદ ઓછવ કરી ધસુજ ઉમંગથી મહારાજાએ મરીમ જતોના ઉપર દયાની નજરે તેમને અમુદા દાન આપ્યાં. સ્વજન વર્ગોના માણસોને અતિ સુંદર ખત્રીશંજાના પકવાનોથી ખાનપાનાદિક કરી સંતોષ્યા બંદોજનોને મુક્ત કર્યા. એમ સર્વત્ર સ્થળે આનંદ પ્રસરી રહ્યો છે. એમ કરતાં બારમે દિવસે પુત્રનું નામ, તેની માતાએ સ્વપ્નામાં અખંડ ચંદ્રમાં જોયેલો તેથી તેનું નામ પદ્મ ચંદ્રશેખર પાડ્યું.

હવે ચંદ્રશેખર રાજકુમાર જેમ કેસરીસિંહનો બાળક મુખબર નિર્ભયપણે ગુફામાં વૃદ્ધિ પામે છે. તેવીજ રીતે ચંદ્રશેખર રાજકુમાર દીન પ્રતિદીન વૃદ્ધિને પામતાં અનુનકમે આડ વરસની ઉમરના થવા આવ્યા.

દોહરો.

વિચારે માતાપિતા, ચિંતે ચિત્ત ગાઝાર;

જિંદા ભણવા યોગ તો, જાણે થયો કમાર.

વર્ગી જેમ હથીયાર વિનાનું સરકર સૌભાનું નથી;

દેખજ પાણી-વિનાની નદી, ચંદ્ર-વિનાની રાત્રી, પુત્ર વિ-

નાનું પાલણું, અને વર વિનાની જન જેમ શોભાને પા-
મતી નથી, તેવીજ રીતે વિદ્યાવિનાના માણસો શોભા
નથી. એટલાજ માટે આપણે આપણા રાજકુમારને વિદ્યા
વ્યાસ કરાવવાની જરૂર છે. એમ વિચાર કરી ચંદ્રશેખરને ચંદ્ર
માનો સારો જોગ આવેથી, મહારાજાએ તેમને નિશાળે
ભણવા સારૂ મોકલ્યા.

રાજકુમાર જે સ્કુલમાં ભણવા જતા હતા, તેજ સ્કુ-
લમાં આજ નગર એક ધનાઢય ધનસાગર કરીને શાહુ-
કાર રહે છે. તેની પ્રીતિવતી નામની સદ્ગુણી સ્ત્રીને બે
દોકરો ઉપર એક ગુણવાન રતિકાન્તી સમ રૂપાળી કુંવર
હતી; તેનું નામ તેના ગુણને અનુસરી ગુણસુંદરી પાડ્યું
હતું; તે સાત વરસનો થઈ ત્યારથીજ ભણવા જતી હતી.

આ સ્કુલમાં કુમાર તથા તે શેઠની કુમારીકા ગુણ-
સુંદરી એમ બંને જણાં વિદ્ય વ્યાસ બોજી બધા વિદ્યા-
ર્થીઓની સાથેજ કરે છે. આવી રીતે અવ્યાસ કરતાં ચાર
વર્ષ વીતી ગયાં, એક દીવસે મધ્યાન વેળાએ બધા વિદ્યા-
ર્થીઓ જમવાનો વખત થવાથી રજા મળતાં, સૌ સૌના
ઘર આગળ ગયા; હવે નિશાળમાં ફક્ત રાજકુમાર ચંદ્ર-
શેખર તથા શેઠ પુત્રી ગુણસુંદરી એ બંને જણાંજ રહ્યાં.

આ બે જણાં શાસ્ત્ર વિનોદની વાતો કરતાં હતાં; તે-
માં એક બીજીને રસ લાગ્યો; તેથી તેઓ જમવા પણ ગયાં
નહીં, ને કુંવરીએ કુંવરને પ્રશ્ન કર્યો કે હે! રાજકુમાર
શીવે પોતાના માથામાં ગંગા રાખી છે. જેથી કરી શીવ

ઉપર ગૌરી ખેઠ કરે છે; છતાં શીવને ક'ઠે ગૌરી ચુંબન કરે છે, તેનું કારણ શું?

રાજકુમારે કહ્યું હું ! શેઠપુત્રી, ગૌરી શોકના દુઃખે કરી પોતાના પતિના ક'ઠે નાગ છે તેથી પોતે મરવાના કારણસર કોંઈથી કરી વીધ ચુસવા સાડ ચુંબન કરે છે. આ પ્રમાણે શાસ્ત્રાક્રત રીતે રાજકુમાર તરફથી અતિ ઉત્તમ પ્રકારનો પ્રત્યુત્તર મળતાં ઘણીજા. આનંદીત થઈ ને મનમાં હર્ષ લાવી રાજકુમાર પ્રત્યે બોલો કે આ સંસારમાં જન્મ પામીને સદગુણીને સદગુણી જો મળે તોજ તેનો જન્મ સદગા જણવો ને તે સદાકાળ પોતાના દિવસો આનંદપણે નીરગમન કરે.

રાજકુમાર—કન્યા પરવશ છે, તે કારણને લીધે જો પોતાના મનગમતા મેળા મુકી બીજાને પરણે તો તે સ્ત્રીના દિવસો હુમ્મશાં કલેશમાં જાય છે, જેથી તેને સંસાર ખારો ખેર થઈ પડે છે.

શેઠપુત્રી—હું તો તમને વરી ચુકી છું. હવે મારે બીજો વર વરવાનું નીમ છે.

આટલી વાતચીત થઈ, ત્યાંતો નિશાળનો ટાઇમ થઈ જતાં વિદ્યાર્થીઓ દાખલ થયા. જેથી રાજકુમાર ચંદ્રશેખર ને તથા શેઠ પુત્રીને વાતચીત કરવાનો વખત ફરી મળ્યો નહીં.

સગળા! ગુણી પુરુષ અગર સ્ત્રી જે વચેન બોલે છે તે પોતે ખરાખૂર છેવટ સુધી પાળે છે.

હવે રાજકુમાર ચંદ્રશેખર તથા શેઠપુત્રી મુણસુંદરી

વિદ્યાવ્યાસ શાસ્ત્ર સમ્બંધી સંપૂર્ણ કરી રહ્યાં એટલે તેઓએ નિશાળ છોડી દીધી, જેથી તેઓને એક બીજાનું મુખાર- વીંદ જોવાનો વખત પણ મળતો નથી.

રાજપુત્રી ગુણસુંદરીએ કેટલોક વખત જતાં પોતાની એનપણીઓ આગળ રાજકુમાર ચંદ્રશેખરને મેં નિશાળમાં વરવાનું વચન આપેલું છે તેથી તમે આ વાત મારા માતા પિતાને સમયને અનુસરી જણાવશો એમ પોતાની સાહેલીઓને કહ્યું.

તેની સાહેલીઓએ આ ઉત્તમ પ્રકારની અને અમુલ્ય હકીકત ગુણસુંદરીના માતા પિતાને એક દીવસે સમય જણી જાહેર કરી એનવણી આપી, જેથી તેના માતા પિતાએ તે વાત ધણાજ હર્ષ સાથે માન્ય કરી. એટલુંજ નહીં પણ પોતાની પુત્રીના સગપણનું નાળીએર મહાસેન રાજાને ત્યાં શુભ દિવસ જોઇ મોકલ્યું.

મહારાજ મહાસેનજીએ અતી ઉમંગે તે વંચાવી સગ ધડીયાંલગ્ન લઇ તરતજ આનંદ ઓઝવ સાથે પોતાના સદગુણી રાજકુમાર ને શેઠપુત્રી સાથે પરણાવો હસ્તમેળાપ કરાવ્યો ને તેને રહેવા સાર એક સુંદર મુશોભીત હંદ્રમુવન જેવો મહેલ કાઢી આપ્યો. જેમાં તે સ્ત્રી પુરૂષો રહી દીનસર દીન ધણાજ આનંદ સાથે નીરગમન કરવા લાગ્યાં.

એક દિવસને સમે ચંદ્રશેખર રાજકુમારના મહેલમાં કાપાલીક નામનો એક અખદુત જોગી આવ્યો. તેણે કપડેથી રાજકુમારને નમન કરી કહ્યું કે, હે રાંજન ! હું જ

મત વશ કરવાની વિધાનું સાધન કરું છું. જેને આગે સાત વરસ તો વોતી ગયા છે. પણ તે સાધન માગથી ઉત્તર સાધક બત્રીસ લક્ષણા પુરૂષ વિના પુરૂં થઈ સિદ્ધ થતું નથી. કારણ કે ભુત, અને વ્યતર દેવી મો મને બહુ જ ઉપદ્રવ કરે છે. તેના ભયંકર ઉપસર્ગને લઈ વિદ્યા સિદ્ધ થતી નથી, તો પણ તેમના ધણા ઉપસર્ગોને સહન કરીને મેં ધણી ખરી રીતે વિદ્યા સાધી લીધી છે. હવે ફક્ત કાળી ચતુરદસીની રાત્રેજ બળ ભોગ આપવાનું બાકી છે, તે જો તમે મારા ઉપર દયા લાવી તે રાત્રે ત્યાં પધારોને ઉત્તર સાધકપણે રહી વિદ્યાનું સાધન ચ પુરૂં કરાવી આપ શો; તો હું તમારો ઉપકાર ભુલીશ નહીં.

દોહરા.

સાંભળી નૃપ સુત ચિંતવે, કરતું એકનું કાજ;
આગે પણ ઉપગારમે, દેત દેહ ધન રાજ. ૧
નિરગુણ પરગુણ નવો લીધે, સ્વારથ રસીયા જેહ:
આશા ભંજક ભૂત લે, ભાર ભુત નર તેહ. ૨
પ્રીત કરી પાળે સદા, પરદુઃખ દુખિયા અનઃ-
ચિરલા પર કારજ કરા, કૃતગુણ જાણુગ ધન્ય. ૩

દોહરા.

ચોગીને કુંવર કહે, એ કરશું તુમ કામ;
ઉત્તર સાધક મુઝાથકે, કોણ લેવે મુજ નામ. ૪

નાદિન અંતર ચડિદશે, આવી શું તમ ત્રેહુ.

સાંભળીને યોગી ગયો, રહ્યો વનાંતર તેહુ. ૫

હવે જોગીના ગયા પછી રાજકુમાર પાસે તેનો પરમ મીત્ર મંત્રીનો દીકરો હતો, તે આવ્યો. તેની પાસે ચંદ્રશેખરે જોગીની હકીકત કહી જણાવ્યું કે, મારે તેની વિદ્યા સઘાવી આપવા ચતુરદશીની રાત્રે જવું છે.

મંત્રીપુત્ર—હૈ રાજકુમાર! હાલના સમયમાં જોગી ધુ તારા ને નિર્દય હોય છે. જેથી તેની સાથે સ્નેહ કરવો અશક્ય નથી. જેમ કસ્તૂરી અતિ ગુણવાળો વસ્તુ છે, પણ તેને જો હોળીગતો વાપ આવીએ તો તેની ઉત્તમ સુગંધો હોળીગતો ખરાબ સુગંધીના સ્પર્શને લઇ નોકળી જાય છે. તેવીજ રીતે આપ એવા ધુર્ત સાથે સ્નેહ કરશો તો આપ-માંથી રાજ્યના ઉત્તમ ગુણોરૂપી સુગંધોનો નાશ થઇ ધુર્ત-રૂપી દુષ્ટ સુગંધનો પાસ લાગશે; તો કોઇ વખત મહાન સંકટમાં આવી જવાનો સંભવ રહેશે.

ચંદ્રશેખર—તેની સાથે સ્નેહ બાંધવાનો વિચાર હૈ ! મીત્ર મે કરેલો નથી. પણ ફક્ત પરઉપકાર નિમિત્તે તેની વિદ્યા સિદ્ધ કરાવી આપવી એટલુંજ છે.

મંત્રીપુત્ર—એવા ધુર્ત નીચને ઉપકાર કરવાથી પણ આપની ઠીકીને.હાની પહોંચે માટે તેમ કરવું, પણ મને યોગ્ય લાગતું નથી.

ચંદ્રશેખર—માર.જી વચન અપાઇ ગયું છે. તો તે મારે પાળવું જોઇએ. જો કે ઉંચ નીચ ગમે, તે હોય પણ

ચંદ્રમા જેમ બધાને સરખું અજમાવું આપે છે. તેવી જ રીતે ઉપકાર અર્થે હે! પ્રીતિ મારે પણ ઉંચ નીચ જોવાની જરૂર નથી. મારે મનતો બધા સરખા જ છે.

હવે દિવસો જતાં કાળો ચતુર્દશીનો દિવસ આવ્યો. તે રાત્રે જોગી રાજકુમારને તેડવા સાડા આવ્યો, એટલે ચંદ્રશેખર શુરવીરપણે તૈયાર થઈ હાથમાં ખડગ (તરવાર) લઈ નિભિયપણે તેની સાથે રાત્રીએ શબ્દસાતે ગયો. ત્યાં જોગીએ મંડળ કરી. દુષ્ટ દેવીનું આરાધન કરી બળીદાન મેલ્યો.

રાજકુમારને કહ્યું કે—હે! રાજપુત્ર, દુષ્ટ દેવતા તમોને હરકત કરશે. માટે તમારા રક્ષણને અર્થે તમારી શીખા બાંધવા લા.

રાજકુમાર—હે! જોગીરાજ તમારે નીલિય રહેવું આ મારી તીખી તલવાર આગળ મને કોઈ પણ હરકત કરવા સમર્થ નથી, માટે મારી શીખા બાંધવાની જરૂર નથી. કારણકે સત્ય આગળ દુષ્ટ દેવતા પણ દુર રહે છે માટે મારી ચીંતા તમારે કાંઈ પણ કરવાની નથી. હું ખુશી તરવારે તમારી મદદમાં લય રહીત ઉભો છું માટે તમે તમારું કાર્ય સાધો.

આવો રાજકુમારનો ઉત્તર સાંભળી જોગીએ મનમાં વાચ્યાર કર્યો કે આ ચતુર રાજપુત્ર કોઈ પણ રીતે છતરાય તેમ નથી. માટે જાગ્રત કરી તેને ગાફલ બનાવવામાં નાંખીશ તોજ તેને હણી શકાશે, એમ વિચારી પોતે મુગાપણે પ્યાન ધરી ગોતની વઘાનું સાધન કરવા લાગ્યો, અને મરેલા

માણસનું મુડદું લઈ પાસે નાખી તેના મોઢામાં હવન હોમ કરવા લાગ્યો. આ વખતે તેની વિદ્યાના અગેથી એક દુષ્ટ દેવી પોતાનું વિકાળ રૂપ કરી પોતાના દાંતને કકડાવતા સીંહની માફક ગાજતી બંને હાથમાં ફરસી સાથે જીંડા બહાર કાઢી ભયંકર રૂપે ધણેજ પોતાની આકંઠ કરવા લાગી.

આવું દેવીનું ભયંકર ને બીહામણું રૂપ જોઈ રાજ-
કુમારે પોતાની તરવાર નીરભયપણે ક્ષત્રીપણાનું સુરચડાની
ફેરવવા માંડી અને ઉડતો દેવીને ભય દેખાડ્યો. જેથી દેવી
ભયભીત થઈ. જોગી તરફ કોંઢાતુર રાતાં નેત્ર કરી હોકાટા
મારતી જોગી પાસે મનુષ્યના માંસનો બળભોગ માગવા
લાગી. જોગી ધણેજ કોંઢાતુર થઈ રાજપુત્રને કહે કે હે
મુખિ ! તું હજી કેમ સમજતો નથી. સાંભળ હવે તું તારેજ
હાથે તારૂં મસ્તક તરવારથી કાપીને દેવીના ચરણમાં મુક.
જેથી દેવી સંતુષ્ટ થઈ, પાછું તારૂં મસ્તક સંભવન
કરી આપે. જેથી આખા જગતના મનુષ્યો તેમજ તારા ત-
મ.મ શત્રુઓ પણ તને નમતા આવે, એટલુંજ નહીં પણ
તારૂં રૂપ સુરજના જેવું પ્રકાશીત થશે. આ સાંભળી રાજ-
પુત્ર ભય ન પામતાં ધૈર્ય ધરી આંખ લાલચોળ કરી બે-
ઠ્યો કે અરે ! જોગરા તું એક ભીખારી અને અધીરા રાજા
તુ તો નર્દય, પાપીષ્ઠ છે. માટે તને હજી દેવીને સતોષી
આ જગતનો સઘળો રોગ નાશ કરે છું. આવાં સુરતનમાં
વચનો રાજપુત્રનાં સાંભળી ઘૂર્ત જોગીએ પોતાની તર-

વારથી રાજપૂત્ર ઉપર ધા કર્યો. જેથી તરતજ તેનો ધા સા-
વધાનપણે ચુકાવી ક્ષત્રીપણાના અંકુર સાથે કળા કૌશલ્યથી
એકદમ કુદકો મારી જોગીની કાંધ ઉપર ચડી બેઠો. જોગી-
એ પોતાની વિદ્યાના બળથી તેને આકાશમાં ફેંકી નીચે
પછડાઇ મરણ પામે તેવો ઉપાય કર્યો. પણ રાજપૂત્રના
સત્ય પરોપકારપણાને લઇ આકાશ મારગે વીમાનમાં બેસી
કોઇ ત્રીસોચના નામની દેવી ઝાલી જાતી હતી તેણે આ
સત્યવંત પુરુષને દીઠો ને તેના રૂપ અને શુરાતન ઉપર મો-
હાંધ થઇ તેને પોતાના વીમાનમાં અધરથી લઇ લીધો. વ-
ળી વિમાનમાંથી પૃથ્વી ઉપર નજર કરતાં જોવામાં આવ્યું.
કે ફરસી લઇ જોગી સાવધાનપણે કુવર નીચે પડે કે મારી
નાખવા તથ્યાર ઉભો છે તેથી દુષ્ટ જોગી ઉપર ત્રીસોચના
દેવીની ક્રોધાયમાન દ્રષ્ટી થઇ, ને તરતજ તેણે પોતાની હ-
બ્બુરના દેવતાઓને હુકમ કર્યો કે અરે જાઓ! જાઓ! પૃ-
થ્વી ઉપર ઉભેલા દુષ્ટ કુતારા જોગીને મારી નાખો. આ
હુકમ સાંભળતાંજ તે દેવતાઓએ પૃથ્વી ઉપર જઇ તે પા-
પીટને મારી તે જોગરાના માંસનું ભક્ષણ તે દુષ્ટ દેવીને
આપી સંતુષ્ટ કરી જેથી તે દેવી અદ્રશ્ય થઇ ગઇ.

હુમારા પ્રિય વર્ગ—આ પ્રમાણે કુતારા પાપીટ જોગી-
નું તો કહેવત મુજબ બન્યું. કહેવત છે કે ખોદ તે પડ.
એ પ્રમાણે તેજ મરણ પામ્યો. ને રાજકુમાર અંદ્રશેખર તે
ત્યાં સત્યના જીર્ણ કરી જીવતા રહ્યો. પણ ત્રીસોચના દેવી-
ના પાંજરામાં તે સપડાયો. હવે ત્રીસોચના દેવી તેના ઉપર

મોહીન થયાથા તેને પોતાની સાથે રત્નગીરી લઈ ગઈ. ત્યાં
સોનનો મહેલ બનાવી તેમાં રાજપુત્રને રાણી કહેવા લા-
ગી કે તમે ગ્યાહીં સુખેથી મોજ કરો. મારી પાસે દાસ
દાસીઓનો પરિવાર ધણાજ છે. મારું નામ ત્રીજોત્તમા છે.
હું તમારા રૂપ ગુણથી તમારા ઉપર મોહ પામી છું. જેથી
હું આજેજ ધણીયાતી થઈ છું તો મારી સાથે તનમનની
લાજ છોડી આપી પ્રેમરસ ભોગવો.

હું કામરૂપી બાણથી હણાઈ ગઈ છું, પુણ્યવાન
સ્ત્રીનેજ તમારા જેવો ભાગ્યવાનને બળીઓ પુરૂષ મળે છે.
આ મારો બધો પરિવાર તમારો દાસ થઈને રહેશે. માટે
હવે જન્મ પર્યંત મન ગમતાં સુખ ભોગવો.

સુખ માણસ તપશા, જાપ, વગેરે કપટો કરી મરણને
શરણ થાય તો પણ મનુષ્ય અવતારમાં દેવતાનાં સુખ ભો-
ગવવા સર્થ થાય નહીં તો કહેવત છે કે બગાશું ખાતા
સાકરનો ગાંગટો મોઢામાં આવે તે કોણ મેલી આવે. તે
પ્રમાણે અનાયાસે તમારા પુણ્યના બળથી તેમજ દેવતાઈ
સુખની પ્રાપ્તિ થઈ છે તે સુખેથી ભોગવો; હું તમારા
હુકમને તાબે રહી. હમેશાં જે હુકમ ફરમાવશો તે પ્રમાણે
વરતીશ.

ચંદ્રશેખર—હૈ ! દેવ તું સાંભળ.

દાહા.

વચન સુણી મન સ્થીર કરી, કહે દેવીને એમ;
મેં સદ્ગુરુ પાસે લીશો, પરનારીનો નેમ.

શક્તી અગાધ છે દેવની, જો કરે કામ વિધાત;
 પર્વત રાણે વાયુથી, તો તરવરતી શી વાત. ૨
 મોહે મન માણસ તણાં, મુંઝાંણાં સંસાર;
 વીરમ્યા વિષય કખાયથી, તે ગુણ મણી ભંડાર. ૩
 કૃત્યા કૃત્ય હિતાહીતે, કામ વિવશ નરનાર;
 ન સુણે ન ભણે દેખતાં, અપયશ મશી વિસ્તાર. ૪
 કામાંથી તે સુખ ગણે, વિષય વિપત્તિ નિધાન;
 ધાંતુરી નર લોહને, દેખે જનક સમાન. ૫
 જાય વિષય વીધ સર્પિણું, આરડી ગંત્ર જિનેશ;
 રાખ્યો હરનિશ હૃદયમાં, સદ્ગુરનો ઉપદેશ. ૬

અરે દેવાંગનાં ! તું તો દેવેદ્ર છો ! વળી તમારું ત્રી-
 અક્ષરી ત્રીલોચનાં એવું ઉત્તમ નામ છે. તો એ ત્ર-
 લુ અક્ષરનો વિચાર કરી અર્થ તો કરી જુઓ ! ત્રી-
 લોચન એટલે ત્રણ ચક્ષુ. (નેત્ર) હવે સર્વને તો એ લો-
 ચન હોય છે. ને તમને તો ત્રણ લોચન પ્રાપ્ત થયાં છે. મા-
 ટે તમે તમારા ત્રીજા લોચનથી જ્ઞાન દ્રષ્ટિએ વિચાર
 તો કરો. આમ ત્રણ લોચન છતાં અંધ બની મોહમાં કેમ
 લુપ્ત થાઓ છો તમારા પુર્વ પુણ્યના જોગથી તમને જ્ઞાન
 રૂપી ત્રીજું નેત્ર મળેલું છે. છતાં કામાંધ બની તમે તમારું
 ચિંતામણી જૂન સમાન શિયળરૂપીવૃત્ત ખંડૂ કરવા કેમ
 તત્પર થયાં છો, તે હું સમજી શકતો નથી. તમારે તો અ-
 મારા જેવા મનુષ્યને સદ્ઉપદેશ આપી મોહની જાળમાં
 ફસાઈ પડતાં બચાવી પરઉપકાર કરવો જોઈએ એ તમારું

મુખ્ય કર્તવ્ય છે. તે ભુલી જઇ ઉલટાં તમે પોતેજ આમ અથવા બની કામની જાળમાં ફસાઇ પડી અને પણ ફસાવવાં તૈયાર થયાં છો. કે? શું જરા વિચારો વિચારો.

આવાં અમૃતરૂપી વચનો ચંદ્રશેખરનાં સાંભળી ત્રી-લોચનાં ધણીજ સંતુષ્ટ થઇ આનંદ પામી; મોહમાંથી મુક્ત થઈ.

ત્રીલોચના—હે રાજકુમાર ચંદ્રશેખર આજથી તમે મારા ધર્મના સહોદર છો. ધર્મના ગુરુ છો, એટલુંજ નહીં પણ મારા દેવ પણ તમેજ છો. તો હવે તમને કાંઈ પણ દુઃખ પડે ત્યારે તમારે મને યાદ કરવી. હું તમારો ધર્મની આજથી ભગ્ની થઇ ચુકી છું. માટે તમને દુઃખ વખતે હું હાજર થઈ, તરત તમારું દુઃખ કાપીશ. આમ વાત થઇ તે અરસામાં બીજા કોઇનો રાજકુમારના સાંભળવામાં આવ્યો. તેથી પુછ્યું કે, હે! દેવાંગનાં આવો અતિ ઉત્તમને ઉપદેશામૃત રાખદનો અવાજ આંહી ક્યાંથી સંભળાય છે. એટલે ત્રીલોચના કહે છે.

હે ધર્મખંડુ! આંહીચંદ્ર નામની ગુફામાં કોઇ જ્ઞાની મહારાજ ચતુર માસ આવી રહેલા છે, તેમણે ચાર માસના ઉપવાસ કરેલા છે. તે શાસ્ત્રનો ઉપચાર કરી પોતે ભણે છે. આ સાંભળી કુંવર દેવો પાસેથી રજા લઇ તેજ રાત્રે જ ગુફામાં જાતીં મહારાજ રહેલા છે. ત્યાં જઇ રોને વંદન કરી શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવા ત્યાં બેઠો. ત્યાં રાત્રી ગુઝરી, પ્રભાત થયે ગુરુ વંદન કરી, તેનો આશીર્વાદ લઇ ચંદ્રશેખર વનમાં ચાલી નીકળ્યો.

વાચક વૃંદો—હવે રાજકુમાર ત્રીસોચના દેવી પાસેથી તેઓને પોતાની ધર્મની બેન કરો છુદો ને જ્ઞાતી ગુરના દર્શન કરી વનમાં ચાલતાં ચાલતાં એક સરોવર આગળ આવ્યો. સરોવર ઉપર જગ મુખ ધોધ, કળ, કુલ ખાધ જળપાન કરો વિશ્રામ લેવા બેઠા, ત્યાં આગળ પાણી ભરવાનું બે સ્ત્રીઓ આવી; તેણે સરોવરમાંથી પાણી ભરી સો સોના બેઠાં માથે ચડાવો અપાનક કલબો કરી લડવા લાગી. એક કહે હું આગળ ચાલુ, બીજી કહે હું આગળ ચાલુ ને તું પછવાડે ચાલ, આવો નમાસો કલબો જોય રાજકુમાર તો ધણોજ અચંબો પામ્યો. ને મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે આ તે કોણ જાત હશે, આગળ પછળ ચાલવા સારૂ શા વાસ્તે કલબો કરતી હશે, બેમ વીચારી તેને પુછવા લાગ્યો.

ચંદ્રશેખર—હે ! બેનો! તમે શા સારૂ કલબો કરો છો. ત્યારે તેમાંની એક બોલી કે હે ! યુવાન પુરુષ, હું લુહારની જાતી છું મારું નામ ગુણમંજરી છે. મારો પતિ ધણુ વિદ્વાન ને કારીગર છે જેથી તેનું રાજદરબારમાં પણ માન છે. આ સાંભળી ચંદ્રશેખરે કંઈ તારો પતિ એવો શું કારીગરીમાં વિદ્વાન છે, તે તો કહે.

ગુણમંજરી—મારા પતિનું નામ રવિશેખર છે. તે એક લોઢાનું મનુષ્ય બનાવે છે. તેમાં એવી કારીગરી બનાવે છે, કે તે આકાશમાં જાય છે. અને સમુદ્રમાંથી ચાચા મોતી ગળી આવી પાછા અહીં આવે છે.

ચંદ્રશેખર—મીઠાને કહે, હે બેન ! હવે તમે કેમ આગળ ચાલવા સારૂ વાદ કરી કલબો કરો છો. ..

બીજી સ્ત્રી—હો પુરૂષ ! મારા પતિની આગળ એના પતિની વિદ્યા બાળકના ખેલ સમાન છે. સાંભળો મારું નામ રતિસુંદરી છે. ને મારા પતિનું નામ રથકાર છે; અમે જાતનાં મુતાર છઠ્ઠાએ. મારો પતિ એક લાકડાનો ઘોડો બનાવે છે, તે ઉપર બેસી આકાશમાં જાય છે; અને આખી દુનીયા જોઈ પાછો છ માસનો અંદર ઘરે આવે છે.

આવી રીતે બંને સ્ત્રીઓની અદ્ભુત વાત સાંભળી ચંદ્રશેખરે તે બંનેને કહ્યું કે તમે બંનેના પતિ કારીગર સરખા છે. મારે તમે બંને જણીએ આંગળીએ વળગી એક સરખી રીતે હસતાં રમતાં ચાલો અને આનંદથી ઘેર જાઓ. આ વાત બંનેને પસંદ પડી અને તે પ્રમાણે ચાલો. પછી વાટે રાજકુમાર પણ ચાલ્યો. પહેલાં લુવારનું ઘર આવ્યું, એટલે લુવારણ તેના ઘરમાં ગયું તેની પાછળ રાજકુમાર પણ ગયો એટલે રવીશેખરે કોઈ મેમાન આવ્યો જાણી તેને ધણેજ આદર સતકાર આપ્યો ને આવવાનું કારણ પૂછ્યું; જેથી ચંદ્રશેખરે સાચેસાચી વાત કરી; આ વાત સાંભળી રવીશેખરે જાણ્યું કે આ કોઈ ઉત્તમ પુરૂષ છે એમ જાણી તેણે રાજકુમારને પોતાને ત્યાં રાખ્યો અને અપુત્ર્ય લોક લઈ તેનું મનુષ્યનું સ્વરૂપ બનાવ્યું; તેમાં પછલાડે બે માણસ સમાય તેવી જગાનો એરડો કર્યો; તેની પાછળ પવનરૂપી કુંઝી કરી.

હવે સારો દિવસ આવ્યો તે દિવસ લુવાર તથા રાજકુમાર બંને તે લોકાના એરડામાં બેસી ઉડવાની કુંચી શરૂ કરી જેથી પંખોની માફક બંને જણા નવા નવા ગામ

આકાશમાર્ગે જોતા ચાલતાં ચાલતાં સમુદ્રની વચ્ચે આવ્યા
ત્યાં તેઓ સમુદ્રને તડીએ ઉતરી જેમ મછલીઓ બીજ
જંતુઓનો અહાર કરી જાય છે તેવી રીતે લોહાના મનુષ્યે
સાચા મોતીવાળા જંતુઓ ગળી પોતાનું પેટ ભરી લીધું.
એટલે રવિશેખરે તરતજ બીજ કુંચી લગાડી. જેથી તે પાછું
ઉંચું બડી નીચે ઉતરી પોતાને ઘરે આવ્યું એટલે તેમાંથી
સાચાં મોતી તેમણે લઇ લીધાં.

આ અતિ ચમત્કારી કારીગરી જોઇ ચંદ્રશેખરે રવિશે-
ખરને પુછ્યું કે આ વિદ્યા તમે કેની પાસેથી શીખ્યા.

રવિશેખર—આ વિદ્યા શોદ્રા નામની દેવીની મેં તન
મનથી શુદ્ધ ભાવે સેવા કરી તેથી તે સંતુષ્ટ થઇ તેણે મને
વિદ્યાદ્રુપી બે કુંચીઓ આપી છે. પણ હું રાજપુત્ર! મને
મારા શહેરના રાજાની ધણી બીક લાગે છે, કે જે આ હ-
કીકત તેના બચવામાં આવે, તો તે મને જમનું ઘર દેખાડે.
(મારી નાંખે.)

ચંદ્રશેખર—પ્રીયમીત્ર તમારે જરા પણ તમારા રાજાનો
ભય રાખવો નહીં. તમે સુખેથી અહીં દિવસો નીકમન
કરો જ્યારે મને રાજ્ય મલશે ત્યારે હું તમોને પ્રધાનની
પદવી આપીશ.

રવિશેખર—પ્રીય રાજપુત્ર ચંદ્રશેખર બંધુ સારું હું
તમારું કહેવું સત્ય માનું છું તમે મારા માટે આવું અનહદ
આત હીત કરી મને કૃતાર્થ કરવાનું. કહો છો હો હું તમોને
તેના ઈનામ બદલ વિદ્યા અરપણ કરું છું તે સ્વીકારશે.

અંદરેખર-બહુ સાડું એમ કહી વીનય સાથે તે વિદ્યા
 બહુ કરી; ફરી પણ કહ્યું કે તમે અહીં સુખેથી રહેજો.
 મેં જે વચન આપેલું છે તે નિઃસંદેહપણે ખરૂં જ બહુજો,
 હવે હું પરદેશ જઈશ એમ કહી દશશેર સાચાં મોતી સાથે
 લઈ ત્યાંથી તે આવ્યો, ને રથકાર સુતારને ઘેર આવ્યો ને
 તેની પાસે સાચાં મોતીનો ઢગલો કર્યો, તે રતિસુંદરીએ લઈ
 લીધાં ને ઘણાજ વીનય સહીત આદર સત્કાર કર્યો.

પ્રીય વાંચનાર, જરૂરી જગત પણ વશ કરવું હોય
 તો જાય છે તો પછી સાચાં મોતી મળવાથી રથકાર અને
 તેની સ્ત્રી તેનો આદરસત્કાર કરે તેમાં નવાઈ જેવું નથી.

રથકાર—

દોહરા.

- કીહાં થકી તમે આવીયા, મુજ મંદીર મહારાજ;
 પ્રગટયાં પૂર્વ ભવતણાં, પૂજ્ય અમારાં આજ. ૧
- રથકાર વીનવી કહે, કોં અમ સરખું કામ;
 વળતું કુંવર એમ કહે, કાશી વરજારશી ગામ. ૨
- એટ વિજ્ઞાન કળા મુણી, આવ્યો છું તમ પાસ;
 ભક્ષી ભમરો આવી ઠરે, પામી નહીન નિવાસ. ૩
- એ મુણી કાષ્ટ તુરંગ ઘડી, ઉપર કુંવર ચઢાય,
 કુંચી બહુ ગુમનાગમી, આપી કીવ વિદાય. ૪
- દેરા ફરી એક માસમાં, પામી પરે આકાશ;
 પાછો ફરી આવી રહ્યો, રથકાર આવાસ. ૫
- દોતક દેખી નૃપસુતે, રીનયે વિદ્યા લીય;
 સેનાપતિ પદ તુજ દીધો, એણેપરે વચનજ. ૬

રજ સહને ચાલીયા, ખુશી થઇ રાજકુમાર;
નિશી વિશ્રામ તરૂ તળે, દેખી વડ વીસ્તાર. ૭

હવે સુર્ય પશ્ચિમદિશામાં આથમવા લાગ્યો અંધારૂંધાર થવા લાગ્યું, તેથી એક વડના ઝાડ નીચે ચંદ્રશેખરે રાત્રી ગુઝરવા સાડ ત્યાં વિશ્રામ લીધો પણ અંધાર ભયંકર વન અને વળી અંધારી રાત હોવાથી જેમ ઉઘમ કરતાં દારીદ્ર જાય છે. તેમ જાગૃત રહેવાથી ભયનો નાશ થાય. એ વાક્ય અનુસારે કુંવર જાગૃતો હતો, આવા ભયંકર વખતે એ પુ-રુષો રાત્રીની સમે ચંદ્રશેખર પાસે આવ્યા ને તેને પગે લાગી પાસે બેઠા. રાજકુમારે તેને ઝાળખ્યા, જેથી પુછ્યું કે અહો! સ્વદેશી પરમ મીત્રો તમે આવા અંધાર વનમાં આવી ભયંકર જગ્યાએ અર્ધી રાત્રીએ ક્યાંથી આવ્યા ?

બંને પુરુષો—હે! અમારા ભયીષ્યના રાજા થનાર રાજ-કુમાર આજ આવી રીતે અચાનક કોઇને કહ્યા વગર રાત્રીને વખતે જોગી સાથે અડગ લઇ ચાલી નીકળ્યા. ત્યારપછી તમા ઘર આગળ આવ્યાજ નહીં, તેથી તમારા માત પો-તાએ ધણુ દિવસ સુધી આપની ચેતરફ તપાસ કરી પણ આપના પતો ક્યાંહી મળ્યો નહીં જેથી તેઓ તમારા વિ-ચોગરૂપો દુઃખથા દુઃખી થાય છે. વળી હે! રાજા તમારી સ્ત્રી તો આપના દર્શન વીના જોગણુનો વેશ પહેરી ધર્મ સાધન કરી ભાંય પથારી કરે છે. ને છેવટે બળે મરવાનો વીચાર કર્યો છે. પણ તેની બેનપણીઓએ તેને સમજવી કહ્યું કે બાઇ સહુએ! આપના પતિના બે પ્રીયમીત્રો છે. તેમને તપાસ કરવાં મોકલીએ. ને તે તપાસ કરીને આવે

ત્યાં સુધી આપણે ધર્મધ્યાન કરીએ. આવી રીતે તેમની
 બેનપણીઆના સમજાવવાથી તમારી સ્ત્રીએ તમારો પતો
 મેળવવા સાડ અમોને કહ્યું તેથી અમો આપને જાતવા સાડ
 નીકળ્યા. ફરતાં ફરતાં ઘણાં નગર, ગામ, શીમ, અને રાત
 જોઈ જોઈને અમો થાકી રહ્યા ને મનમાં આપનો કાંઈ પતો
 ન લાગવાથી નિરાશ થયા. પણ વિચારમાં ને વિચારમાં
 ચાલતાં ચાલતાં આ અધોર વનમાં બેજાનપણે દિવસ રાત્રી
 નહી. ગણકારતાં આંહી આવ્યા; ત્યાં તો પરમ
 કૃપાળુ પરમેશ્વરે અમારી મહેનત સામું જોયું. કે જેથી
 'અહીં' અણધાર્યો આપના દરશનનો લાભ થયો. અમો ઘણા
 દશ દશાવરો રૂપી છઠ્ઠાએ તેનો જે થક લાગ્યો છે. તે પણ
 હિતરી ગયો એમ બોલી એક બીજાને ઉમંગથી મલ્યા પછી
 એકબીજા પોતપોતાની વાતો કરતા કરતા તે બંને જણા
 થાકને લગ્ન નિંદ્રાદેવીને વશ થયા. પણ ચંદ્રશેખર જાગૃત
 પણામાં સીંહની માફક બેઠા છે. તે અરસામાં એક નવું
 અચાનક કૌતક થયું; ચંદ્રશેખર કુમાર જે વડ નીચે
 બેઠો છે. તેજ વડ ઉપર વ્યંતર દેવતાનું સ્ત્રી પુરૂષનું જોડું
 રહે છે તે એક બીજાના પ્રેમમાં લીન થઈ વાતો કરે છે
 કે હે સ્વામીજી આ નીચે કે.ણ છે. ત્યારે પુરૂષે કહ્યું એ
 ક્ષત્રીપુત્ર છે અને જે આ બે જણ સુતા છે. તે તેના પરમ
 મીત્રો છે. પણ તે તેને દુઃખની વખતે મદદ કરતા થાય
 તેવા નથી. નારણ કે 'તે બંને ઘણાજ બીકણ અને કાષર
 પુરૂષ છે. એમ વાત કરતાં હતાં ત્યાં રવી ઉગમવાનો વખત

થયો. એટલે તે દેવી દેવતાનું જોડું અદૃશ્ય થઈ ગયું. બંને મીત્રો પણ મુરજ ઉત્તાં જંગમ થયા એટલે ત્રણે જણાએ ત્યાંથી આગળ ચાલવા માંડ્યું. વગડામાં એક વાઘ ત્રણે જણાના જોવામાં આવ્યો. ભયંકર પ્રાણ લેનાર વાઘનાં દર્શન દૂરથી થયાં કે તેના બંને મીત્રો તો જેમ બે પગ વચ્ચે પુંછડી ઘાલી શ્વાન નાસે તેમ એકદમ ભાગી ગયા. પણ રાજકુમાર ચંદ્રશેખર તો તેની સનમુખજ જેમ સીંહ ગર્જના કરી આગળ ચાલે તેમ આ રાજપુત્ર રાજસીંહની પેઠે નીરભય થઈ તેની સાંભા થઈ એક બાગુના પ્રહારેજ વાઘના પ્રાણ હરણ કરી લીધા.

હવે વાઘ મરણ થયો એટલે પોતેનીશ્વીત છું પોતાના મીત્રોને આસ પાસ જોવા લાગે. પણ મીત્રો કયાંય જોવામાં આવ્યા નહીં એટલામાં ફરતાં ફરતાં એક સરોવર ઢોડું. ને તે ઝડોનો સુંદર ઘાટી ઘડુંજ રમણકને શોભાયમાન જેન, ફળ, ફુલ વાણી આવી; સરોવરમાં સ્નાન કરી ફળ ફુલનો આનંદ કરી, સાંજ પડવાનો વખત થઈ જવા આવ્યો હતો. તેથી ત્યાંજ વીશામ લેવા બેઠો.

હવે રાત્રી પડવા આવી તેથી. પૂર્વ દિશામાં, એક કમંદવ નમ્રના જક્ષતું દેવળ જોવામાં આવ્યું ત્યાં જઈ દેવળનાં કમાડ બંધ કરી, જક્ષને શરણ પડી, સુત્રાં સુતાં વીયાર કરે છે કે વડ ઉપરના વ્યંદર દેવતાનું વચન સાંચું બંને મીત્રો પિતાની જાતને અનુસરઃ વાઘજીભયથી ના-સી ગયા. પણ આપણા જેવા ઉત્તમ કૃતિના પુરૂષને તે જો

પાછા મળેતો પણ તેને દુર નહીં કરતાં જેમ ચંદ્રમાં પોતાના મીત્ર રવીનો અસ્ત વખત જણી પોતાનું મુખ ઉજવળ કરી પ્રકાશીત થાય છે. એવો તે મીત્ર દાહી છે. તો પણ શીવ પોતાના મસ્તક ઉપર તેને ઘણાજ પ્રેમથી ધારણ કરે છે વળી નાગ જેવો જતાવર છે તો પણ તેને શીવ પોતાના કંઠમાં પરોવી રાખે છે. તેવીજ રીતે મને પણ તે મળે તો મનમાં આનંદ થાય ને સાથે રાખું. આમ વીચાર કરતાં અરધી રાત વીતવા આવી એટલામાં મંદીર બહાર એક અચરીત થયું.

વૈનાડય પર્વતની શ્રેણી ઉપરે જોખન અવસ્થાની સરખામણી: સરખાણપતી વિદ્યાધરની ચોસઠ કન્યાઓ આકાશમર્ગથી આ મંદીરમાં આવી ઉતરીયું. તેઓને જોઈ રાજકુમારનો અજ્ઞપમ ખતી ગયો. અને મનમાં વીચારવા લાગ્યો કે આતે કોણ કંઈના ઘરની અપસરાઓ હશે; કે વન દેવીઓ હશે! બ્રહ્માએ એક વખતેજ આ ચોસઠ જણીને એક સરખી ઘડી હશે. કે શું? દુનિયામાં આવી એક સરખી જોડ આજ સુધીમાં મેં કયાંય જોઈ નથી વળી જોણ દેવતાઈ વસ્ત્રાભૂષણ પહેરેલાં છે. રાજકુમાર આમ મનમાં ચીતવે છે. એટલામાં તો ચોસઠ જણીઓ દેવળમાં આવી તેમાં એક અંકમાળા નામની સૌથી મોટી હતી. તેણે ઈંધેને યજ્ઞ પાસે નાટક કરી નૃત્ય નાદ કરવાનો હુકમ આપ્યો. જેથી બધીઓ નૃત્ય કરવા લાગી. આ નૃત્ય રાજકુમાર પણ જોતો હતો. નૃત્ય કરી લીધા પછી બધી જણીઓ જણને

ચરણે નમી હાથ જોડી અરજ કરવા લાગી જે અમને
અમારા લાયક સુંદર વસ્તો મેળાપ કરાવજો. એમ વીનવી
બધીયો પોતાના વસ્ત્રાભુષણ દેવળમાં ઉતારી, સરોવરમાં
સ્નાન કરવા સાડાં સરોવર ઉપર ગયું.

પાછળથી ચંદ્રશેખરે તેનાં વસ્ત્રાભુષણ લઇ મં-
દીરના કમાડ બંધ કરી દીધાં ચોસઠ જણીઓ. જળ-
ક્રીડા કરી રંગમંડપમાં આવી ઢીંગલે છે. તે પોતાના વસ્ત્ર
કે ધરેણાં દીઠાં નહિ. ને મંદીરનાં કમાડ બંધ દીઠાં. એટલે
તેમાંથી એક બોલી કે જે પુરૂષ અમારાં વસ્ત્રાભુષણ લઇ
મંદીરમાં જઇ બંધ કરી બેઠો છે તે જો વસ્ત્ર ધરેણાં પાછાં
નહી આપે તો તે મરણને શરણ થશે. ત્યાંનો બીજો પણ
બોલી કે જીએ છો શું ! એને બાંધી, ઉધે માથે લટકા
વી સમુદ્રમાં નાખી દીધો. બીજીઓ કહે એને સોલના
મોઠા પારો નાખો કેટલીકતો કહે એને બાળીને ભસ્મ કરો.

આવી રીતના અનેક તરેહનાં ભયંકર અને અધર્મ
શબ્દો સાંભળી રાજપુત્ર ચંદ્રશેખર જરા પણ બીતો નહોં.
જેથી મધુર વચને કરી સૌથી મોટો ચંપકમાત્રા બોલી, ઉઠી
કે; ઉત્તમ પુરૂષ પારકું ધનઃકીર્તિ નહિ ને નીચ પુરૂષ હો-
યને તે જો લાએ, તો પાછું આપે નહિ. અમે અમારાં
વસ્ત્રાભુષણ કાંઈ કોઈને સોંપણ નથી. પણ હું ! ઉત્તમ પુ-
રૂષ આ લુંગડા ધરેણાં કોઈ લઈ જશે; એમ જણી
તમે સાચવેલાં છે. એ તમે અમારા ઉપર ધણીજ ઉપકાર
કરેલા છે. માટે હવે અમને પાછાં આપશો.

ચંદ્રશેખર—અરે વિદ્યાવરની કન્યાઓ નજરે જોયા કર્યા પીના કોઇને ગલે પડવાથી તમારાં ઘરેણાં વસ્ત્ર મને તેમ નથી. એતો કોણ જાણે કોણ લઇ ગયેલ હશે.

ચંપકમાતા—હે ! સજ્જન ઉત્તમ પુરૂષ અમારા વસ્ત્ર ઘરેણાં સોહ સમાન પુરૂષ લઇ શકે. શીયાળ જેવા કાયરપુરૂષ તેના આડા પણ ઉતરવા સમર્થ થાય નહિ. હવે અમે આપને વધારે શું કહીએ. અમારે રાત ઘાટીને વેશ ધણા છે. (છેટે જતું છે) માટે તમારે જોઇએ તે માઢેથી માગી લીઓ ને અમારા વસ્ત્ર ઘરેણાં અમને આપો.

ચંદ્રશેખર—તમારા આવા દીનતા ભરેલા વચનો સાંભળીને તમારા વસ્ત્રાણુપણ હું પાછાં આપું છું; તે સાંભળી તપાશ! લોઓ મારે તમારી પાસે કાંઈ પણ માની લેવાની જરૂર નથી.

આવાં અમૃત રૂપી વચનોથી આ કોઈ ભાગ્યશાળી અને ખત્રીશ લક્ષણ પુરૂષ રાજપુત્ર છે એમ વિદ્યાવરીઓના મનમાં અવ્યુત્ત. તેથી ઇનામમાં ચંદ્રશેખરને તેણીઓએ એક અદ્ભુત તરવાર ને કચવો આપી કહ્યું કે હે ! ઉત્તમ રાજપુત્રી પુરૂષ આ દેવતાનું તરવારના પ્રમળપણાથી જ્યાં જશે ત્યાં જય મેળવી વિજય પામશે એટલુંજ નહીં પણ તેના ભરપૂરી તમે આપી પૃથ્વીના ધણી થશો ને આ કચવો તમે તમારી પાટરાણીને આપજો કે જેથી તેનું સ્વરૂપ રંભા અને લક્ષ્મી તુલ્ય થશે. એમ કહી તેઓ સર્વે પેમાનમાં ગેસી અક્ષત્રી થઈ; હવે સુર્ગનો ઉદય થયો એટલે કુંવર પણ જક્ષને નમન કરી આગળ ચાલ્યો; ચાલતાં ચા-

લતાં એક નગર આઘ્યું પણ તે નગર સાવ સુનકાર છે.
 જેમાં માણસોનો તો વાસજ નથી. તોપણ તે નગર અતિ
 સુંદર ને સુશોભીત છે જેને ફરતી નવ વાડોઓ છે. તેમાં
 હીમન વરીને પોતે પ્રવેશ કર્યો. તો અનોખમ રત્ન બેરંગી
 મહેલો દીઠા. પણ તે સુના, બજાર સુન્ય પડી છે. દુકાને-
 ઘાન, કપડા, રેશમ, ચીનાઈ વાતણું, વગેરે અમુદ્ય વસ્તુ
 આથી ભરપૂર ખુદી પડી છે, પણ કેવળ મનુષ્ય નથી આવી
 રીતે જેતો જોતો આગળ ચાલ્યો ત્યાં રાજમહેલ આઘ્યો,
 તેમાં પોતે ચાલ્યો અને છેવટ સાનમેમાળ ગયો તો ત્યાં
 એક સોનાનો ઢાલોયો છે તે ઉપર દેવતાની શયા સરખી
 બીજાન બીજાવેલો છે તેના ઉપર એક શામવરણની માં-
 જરીકા (ખીંડાડી) જોવામાં આવી. તેના આશીકા તરફ
 નજર જતાં એ ડાખડીયો દીઠો. તે નીર્મયપણે લગ્ન ઉઘાડી
 તપાસી તો એકમાં રાત્રું આંજણુ જોયું ને બીજામાં શ્વેત
 આંજણુ દીકું તેથી વિચારમાં પડ્યો કે આ શું! આમાં
 કાંઈ પણ ભેદ છે એમ વીચારી પોતે ન આંજતાં ધોળું
 આંજણુ ખીંડાડીની આંખમાં આંજ્યું એટલે તો તરત રંભા
 જેવી નવયોવના કુમારીકા થઈને બેઠી થઈ શરમાણી તો
 પણ લાજ કાઢી નમ્ર વચનોથી બોલી કે હે! મહારાજ
 બેસો. આ સાંમળી ચંદ્રશેખર ત્યાં બેઠા ને પૂછવા લાગ્યો
 કે આ શું ઉત્પાત કહ્યેચાય; આનું કારણ શું છે તે કહ્યે-
 શો. ત્યારે તે કુમારીકા કહ્યે-હ્યે ઉત્તમ પુરૂષ આ કનકપુર
 નામનું નગર છે તેના છત્રી નામનો રાજા છે તેને જય-
 માળા નામની સતિ નણ્ણ છે તેને એકજ પુત્રી છે જેનું
 નામ રતિમુખી છે તેજ આ તમારી માંસેબેઠી છે.

હું! રાજન એક દિવસને સમે અમારા નગરના વન-
માં માસમાસના ઉપવાસ કરવાવાળા કોઈ મહાન તપસ્વી
આવી વસ્યા, તેને વંદન કરવા નીમીત્તે પુરનાં તમામ સ્ત્રી
પુરુષો જવા લાગ્યાં તેજ આશ્ચર્યે મારા પિતાએ એવી અદ્ભુ-
ત તપસ્વીની ખ્યાતી સાંભળી સર્વે રાજસામગ્રી સાથે તેને
વંદન કરવા ગયા. અમે વંદન કરવા ગયાં તે પછીનો આવશ્યો
દિવસ આ તપસીને પારણું કરવાનો હતો તેના મારા પિતાએ
તેને પારણું કરવાનું આમંત્રણ કર્યું તે તેણે કમ્બુલ કર્યું.

હવે બીજે દિવસ તે જોગીરાજ પારણું કરવા રાજ-
દ્વારે આવ્યા ત્યાં હું તેને મહાન તપસ્વી ધારી
વંદન કરવા નીમીત્તે ગયો. તો આ મહાત્મપુરુષ મને દેખી,
કામધી વીડુવળે બની મારા રૂપમાં અંજન જઈ મોહાંધ
બની મારા પિતાને કહ્યું. તમારી પુત્રીનું મારી સાથે
પ્રાણીચહુલુ કરાવો. આથી મારા પિતા અતિ ક્રોધાવમાન
થઈ આંખ સાલચેળ કરી તે પ્રત્યે બોલ્યા કે; અરે ! અ-
ધમ પાપીષ્ઠ તું આ જોગીના વેપને વગાવનાર, દુષ્ટ મતિનો
થઈ આવું અયુક્ત વચન કેમ બોલે છે. એમ કહી તેને
મારા પિતાએ નીજાંછી ત્યાંથી કાઢી મુક્યો. તેથી તે પિ-
તાને આશ્રમે ગયો અને ત્યાં કોઈ માલજુના લુંગડા પહેરી
માલજુનો વેશ લઈ પુલની છાબ ભરી, મારે મંદીરે આવ્યો.
પણ હું ! રાજન મારા ચતુર-દાસીએ તેને તરવજ આળ-
ખા કાઢ્યો જેથી તેના મોઢા ઉપર હુલ નાખી કાઢી મુક્યો.
આટલું થયાં છતાં પણ તે નરૂદ નાલંજ સમજ્યો નહિ;
તે નારાનો વેશ મુઠી આપી આવું પીવું, તપશ્ચા એ

સૂર્ય છોડી દઈ મનમાં કલેશ કરતો પાછો એક દિવસ રાત્રીને વખતે મારા મહેલની ભીંત ઉપર જેમ નટવાંચ ઉપર ચડે છે તેવી રીતે ચડ્યા લાગે જેમ રાત્રે વાયસ દેખતા નથી, દિવસના ધ્રુવ દેખતા નથી. તેમ કામી પુરુષ રાત્રી અને દિવસ આંધળાજ ભમ્યા કરે છે. એટલે તે કાંઈને પણ દેખતો નથી. એવી કામની આંધો છે. તેને ચડતાં મારા પહેરેગીરેએ દાઠો કે તરતજ મુરકેટાટ મજબુત આંધો મારા પીતાની હજુરમાં ખડા કર્યા. ને તમામ હકીકત નીવેદન કરી. એટલે મારા પિતાએ એકદમ તેને શુભોએ ચડાવવાનો હુકમ આપ્યો. ત્યાંથી મરણ પામી રાક્ષસના અવતાર પામ્યો.

રાક્ષસી જ્ઞાનના ખળે કરી ક્ષણે ક્ષણે મારા પ્રતી મોડુ શાગ ધારી મને લેવાની તજવીજ કરી.

ચંદ્રશેખર—હૈ! રતિકાન્તિસમ, મૃગનયની, એ રાક્ષસ તારા પ્રત્યે રાગી છે અને તને લેવાની ઉત્કંઠા ધરાવે છે એ તારા જાણવામાં કેવી રીતે આવ્યું.

રતિસુંદરા—હૈ! પંથો મુસાફર રાજપુત્ર આ શહેરમાં આ સમયે એક સદ્ગુણી જ્ઞાનવંત મહાત્મા મહત્ત્વપુરુષ આની રહેજા તેના વંદનાર્થે મારા પિતા ગયેલા ત્યાં તેમણે તે જ્ઞાની સીધા પુરુષને નમૂના પુર્વક અરજ કરી પુછ્યું કે કે-હૈ! સર્વત્ર હિત.છન્નતાર સંત પુરુષ મોરી એકનાએક અંગળ છે તેનો ભરતાર કોણ થશે.

જ્ઞાની મહારાજ—હૈ! રાજનીતીમાં નોપણ રાજન તારી

પુત્રીનો ભગતાર કાશી દેશના મહાસેવ રાજાનો મહા અ-
ખવાન ને વિદ્યાવાન પુત્ર ચંદ્રશેખર થશે કે જે અંતે
ત્રણ ખડનો ભોક્તા થવાનો છે. પણ હે! રાજા તારી પુત્રી
ઉપર જે તાપસ મેહુ પામ્યો હતો તેને તેં મારી નાખ્યો
તે મરી તારાજ નગરની સીમમાં રાક્ષસ પણ વ્યંતરદેવતા
થયો છે તે તેની રાક્ષસી મયાના બળે તારા નારને આજથી
ત્રીજે દિવસ આળી નાખશે અને તારી પુત્રીને લગ્ન જશે, માટે
જો તારેને તારી રેવતને બચતું હોય તો તરત નાશી જ ન.

આં સાંભળી રાજા તો ઘણોજ અચંચ પામ્યો અને
તરતજ નગરમાં જઈ પડડ વજડાવ્યો કે આ નગરમાં કો-
ઈએ રહેલું નહીં એમ છતાં જો રહેશે ને તેના જીવને જોખમ
લાગશે તો રાજા જ સાબદાર નથી, રાજા પણ આજ રાતમાં
સહકુટુંબ આંહીથી ચાલ્યા જવાના છે. મટે પોતાનો જીવ
બચાવવા ખાતર તમામ માણસોએ, નગર છોડી દેવું. વસી
જ્યારે આજનું સંજયું હતું ત્યારે આવશું આ પ્રમાણે
અકસ્માત લયકર વાતનો પડડ સાંભળી નગરીની તમામ
રહયત પોતાનું રાયરચીલું, ઘરેણાંગાડાં વીગેરે સવળું જે-
મનું તેમ મેલી દઇ પોતાનો જીવ લગ્ન નાહી. મારા પોતા
પણ સહકુટુંબ અથી નાહા. આથે હું જતી હતી; ત્યાં તો રા-
ક્ષસે આવી મારૂ હરણ કરી, કોઈ પર્યતનો ગુફામાં મને રાખી.

હવે કેટલેક દિવસે નગર સુતકાર જોઈ રાક્ષસે મારી
સાથે પાણીચહણ કરવાનો આકાંક્ષાર્થી મારા મહેલમાં મને
દાખલ કરી આજે લગ્ન કરવાનો દીવસ છે જેથી તે લગ્ન
ની સાંઝી દેવાના હેતુથી બહાર જવા સારૂ મને માંજરો

બનાવી ચારધડીનો વાથદો કરી ગયો છે તે હમણાંજ આ-
વશે જોડાએ, પત્ર અરેરે! હે! પથી મુખાર મારા પી-
તાને જ્ઞાની મહંત પુરૂષે મારો ભરનાર કાશીના ગભને
પુત્ર ચંદ્રશેખર થયે એમ કહેલું છે તે તેમનું વચન ખોટું
તો નજ હોય. પત્ર મારા પૂર્વસવતા કોષ અગ્રેાર પાપના
ઉદયને સ્વર્ગ તે પણ મદ્યા નહિ જેથી હવે મારે આહો!
મરણને શરણ થયા શોભાય છુટકો નથી. હે! ઉત્તમ પુરૂષ
મને રાક્ષસ માંજરી બનાવી ગયો હતો તો તમે મને આવા
મુળ સ્વરૂપમાં શી રીતે આવ્યા અને તમે કોણ છો તે કહેશો.

ચંદ્રશેખર—હે! રાજકન્યા તારું જુતાંત મુળથી સાં-
ભળી હું વાકેફ થયો છું. જ્ઞાની પુરૂષનાં વચન ખોટાં
હોયજ નહીં તે સત્યજ હોય; મેં તને આ તારા આશીર્વાદ
જે બે ડાબડીઓ નીચે છે તેમાંથી સ્વેત અંજન લઇ તારા
નેત્રમાં આંજ્યું તેથી તું તારા મુળ સ્વરૂપમાં આવી છો.

રતિમુંદરી—હું આપના અમૃતરૂપી વચનો સાંભળી
સમજી ગઈ છું કે આપ ચંદ્રશેખર પોતેજ મારો મદદે આવી
પેલ્યા છો તેથી જેમ અપુત્રીઆને પુત્રની પ્રાપ્તિ નિર્ધ-
નીઆને ધનની પ્રાપ્તિ થાય તે તેના આનંદનો જેમ પાર
રહે નહી તેમ મારા આનંદનો પાર રહ્યો નથી, પણ હવે
મને આપ પાછી માંજરી બનાવી આ કુમુમ (કુમ્મ) ના ઢગલા
માં આપ અતર્જિત રહ્યો.

ચંદ્રશેખરે રતિમુંદરીના કહેલા મુજબ તેને માંજરી
બનાવી પિતે કુત્તના ઢગલામાં સંતાઇ રહ્યો ત્યાંતો રાક્ષસ

આવ્યો. અને ધણાજ આનંદ સાથે શ્વેત અંજન આજી કુચરીને કન્યાના રૂપમાં લાવી કહ્યું, માની સાથે પાણીમણ્ડલ કરી સુખ ભોગવ. અને બોલ્યો કે હું ! રાજપુત્રી આંહી મનુષ્યની ગંધ આવે છે. મુર્ખના શીરદાર, આહી મનુષ્ય કેવું રનિસુંદરી—હું પોતેજ મનુષ્ય છું; મારી મુગધ તો તું ખમી શકતો નથી તો મારો સાથે સુખ કેવી રીતે ભોગવી શકોશ.

અરેરે ! પરમેશ્વર મારાં કર્મ કેવાં દઢા છે. મારે તો નાગ સાચવવા જેવું થયું છે, જો કે નાગને ગમે તેટલો દુધ પાણી ઉછેરી તેના સાથે પ્યાર કર્યો હોય તોપણ તે જ્યારે કોંઈક માન થાય ત્યારે ડસે, જેથી મરણ થાય તેવુંજ ત-
મારું પણ છે. મારે તમારી પ્રીતી શું કામની. જેવી વાધ અને બકરાને પ્રીતી હોય તેવી મારે તમારી પ્રીતી છે. વળી પરાણે પ્રીત કોઈ દીવસ થતી નથી.

રાક્ષસ—અરે ! હજી શું ! તું પુરૂષની રાગીણી છે, તો સે હું તારૂંજ ભક્ષણ કરું છું, હવે તારા ઉપર મારી રાગદશા રહી નથી.

આવાં ક્રોધાતુર રાક્ષસનાં વચનો સાંભળતાં જેમ ગ-
જનાં કરતો સીંહ ગુફામાંથી બહાર નીકળે છે તેમ રાજ-
કુમાર ક્ષત્રીપણના શુરાતનને લઈ એકદમ ધુલ નીચેની શર્યામાંથી બહાર મારી નીકળ્યો અને રાક્ષસ પ્રાંચે કહે-
બા જાઓ;—અરે નિર્દય પાપીષ્ઠ દુરાત્મા, તારા વૃંજ વૃલ્ય વચનોનો પ્રહાર કરવો હવે છોડી આપ. હે! સ્ત્રીહત્યા કર-

બાબાજી તને તો આ મારી તરવારે કરી માફ' છું' ને મારી તરવારને તારા લોહીથીજ નવરાવી નીમીજ કહું છું. મારે તારા ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી લે, કેમકે તારો કાળ હવે તારી પાસે આવી ઉભો છે. આવાં ભયંકર વચનો રાજકુમારનું સાંભળી રાક્ષસ તાડનું રૂપ બનાવી રાજકુમાર ઉપર ધાયો એટલે રાજકુમાર તરવાર ખેંચી હાથમાં ઢાલ લઈ તેની સન્મુખ આવી. જાને સામસામું યુદ્ધ કરવા લાગ્યા; આ જોઈ રતિમું દરી ભય પામી બીચા લાગી, યુદ્ધ કરતાં અંદરેજ બહુ કે રાક્ષસ દેવમાયા છે તો તેને હું સમગ્ર પ્રકારે કોમ પકડી તે પોચી છૂતી શકું તેમ નથી, તેથી એકદમ રાજકુમારે ત્રીલોચનાદેવીનું સ્મરણ કર્યું કે દેવી પોતાના દેવતાઈ પરીવાર સહીત કુંવરની મદદમાં આવી, રાક્ષસના સાત કટકાં કાપ્યાં. પણ દેવતાની ચોનીથી તે મરણ ન પામતાં તેનાથી ભય પામી પોતાનું બીજું સ્વરૂપ કરી ત્યાંથી નાસી ગયો અને સમુદ્રને તળીયે જઈ રહ્યો. એટલે દેવી પોતાના પરીવાર સહીત રાજકુંવર પાસે આવીને બોલી કે હે! ધર્મ બંધુ! ધર્મનું સગપણ સૌથી શ્રેષ્ઠ છે. આ સાંભળી કુમાર હૃદયંત થઈ દેવીને વંદન કરી બોલ્યો કે-હે! ધર્મભગ્ના મેં આપને પરીશ્રમ આપ્યો છે તે માફ કરશો. :

હવે દેવીએ આ અમરરતિમું દરીના બાપને તથા તેની રક્ષકને આપ્યા કે રાક્ષસનો ભય હવે તમારા નગરમાં રહ્યો નથી મારે તમે તમારા નગરમાં જાઓ; આ આનંદની વધામણી સાંભળી મધ્ય નગરમાં આવી વસ્યા ને રતિમું-

હરીનો આપ છતારીરાજ ચંદ્રશેખરને ધણાજ આનંદ સાથે
 મલ્યો ને બોલ્યો કે આપના પુર્વ પુન્યના પ્રબળપણાએ
 અમોને આ ભયંકર દુઃખમાંથી મુક્ત કર્યા છે. આ જીવત-
 દાન આપ્યાનો બદલો વાળી શકવા કોઈ રીતે હું સમર્થવાન
 થાઉં તેમ નથી એમ વાત કરે છે તેરલામાં રતિસુંદરીની
 ઠાસીએ આવી છતારીરાજની કહ્યું કે હે! રાજન તમારી
 પુત્રીનાં લગ્ન આ રાજપુત્ર સાથે કરી આપો. આશો છ-
 તારીરાજએ ચંદ્રશેખર સાથે ધણાજ આનંદ ઓછવથી
 પોતાની પુત્રીને પરણાવી કન્યાદાનમાં અરધું રાજ્ય આપ્યું
 હવે ચંદ્રશેખર સસરાને ઘરે રહી મુખ ભોગવતા પોતાના
 દિવસો નીરગમન કરે છે, સોગદામાજી, જલકીડા વગેરે
 અનેક પ્રકારના વૈભવથી મુખ ભોગવે છે. વિદ્યાધરીઓએ
 આપેલ કંથવો પણ તેણે પોતાની પ્રિયાને આપ્યો છે જેથી
 તેણીનું રૂપ રંભા સમાન રતિકાંતી સરખું સાચીત્રી તુલ્ય
 થયું છે. એક દિવસ રતિસુંદરીને એવું મન થયું કે, આપણે
 જલકીડા કરવા સરોવરમાં જવું. આ વાત તેણે પોતાના
 પાતને જણાવી. જેથી ચંદ્રશેખરે કહ્યું હે! પ્રિયા આપણે
 ગામ બહાર જલકીડા કરવા આ વખતે જવું યોગ્ય નથી.
 માટે કોઈ વખત આગળ ઉપર જવું. ફહેવત છે કે રાજહઠ
 બાળહઠ, બેગીહઠ ને ઓહઠ એ લીંચી વાત છાડતાં નથી. તેને
 અનુસરી રતિસુંદરીએ બહારગામ જલકીડા કરવા જવાનો હઠ
 પકડ્યો જેથી તેઓ રથમાં બેસી સાથે સૈન્યનો પરીવાર લઈ
 ફીડા કરવા બહાર નીકળ્યાં. ને સરોવર પાસે એક ઝાડની

નીચે ઉતારો કર્યો. ત્યાં રતિસુંદરીએ પોતાનો કંચવો તથા
 ધણીજીવણ ઉતારા પોતે પોતાના પતિ સાથે જલક્રીડા કરવા
 નીનીતે સરોવર ઉપર ગઇ, પાછળથી કોઈ એક દેવના
 વાંદરાનું રૂપ લઇ આવ્યોતો મહારાણી રતિસુંદરીનો કંચવો
 લઇ આકાશમારગે ચાલતો થયો. જેથી ચંદ્રશેખરના સૈન્યના
 માણસો તેની પાછળ દોડાદોડ કરી રહ્યાં, અસ્વારો અધ્યા-
 રૂક થઇ તેની પુઠે ધાયા, આ કોલાહલ સાંભળી રાજા તથા
 રાણી ત્યાં આવ્યાં ને કોલાહલ થવાનું કારણ પુછ્યું, તો
 માણસોએ કંચવાના હરણની વાત કરી ને અસ્વારો પતો
 ન મળવાથી હીંમત હારી તેઓ પણ પાછા આવ્યાં.

પોતાના કંચવાના હરણની વાત સાંભળી મહારાણી
 રતિસુંદરી ધણીજી કલ્પાંત કરી રોવા લાગી. તેથી ચંદ્રશેખર
 તેને શાંત પાડવા માટે કહેવા લાગ્યા કે હે! પ્રીયા તું રૂદન કર
 માં હું હમણાંજ તારા કંચવાના સેનારને શીખાએ પોચાડી તા-
 રો કંચવો લઇ આવુ છું માટે હવે તું શાંત થા. અને શોક મુકી
 આ માણસો સાથે હું મહેલમાં જ, હું તેને તપસ કરવા આ
 હોમીજ જાઉં છું ને હરામખોરને પકડી કંચવો લઇ સાતમાસ
 ની અંદર પાછો તારી પાસે આવી પહોંચીશ ત્યાં સુધી તું
 નિર્ભયપણે રહી આનંદથી વરતજે; આ સાંભળી રતિસુંદરી
 ઉલ્લાસી ત્રિયોગરૂપી દુઃખ સંકુલ ન થવાથી વધારે કલ્પાંત
 કરી કહેવા લાગી કે હે! પ્રાણપ્રીય મારા જીવનના આધાર
 મારો કંચવો કોઈ બીજી રીતે આવે, તો સાડ પણ તમને જવા
 નહિ દઉં તેમ કંચવા વિના પણ રહી શકું તેમ નથી એમ

કહી પરમેશ્વર પ્રત્યે બોલવા લાગી કે હું જગત પ્રતિપાળ સર્વ દુખલજન મારો કંચવો પણ ગયો ને પ્રાણપ્યારા સ્વામીનાથનો પણ વિયોગ થાય છે. તો હું મૃત્યુ મારા પ્રાણપતિને સહાયતા કરી, કંચવો લમજનારનો પનો મેળવી તરત મારા શીરછત્ર સ્વામીનાથને મારી પાસે મોકલશો. એવા હું ! પરમકૃપાળુ દીનદયાળ, ભક્તવત્સલ, પરોપકારી, પરમાત્મા, તમારો ભરસો છે.

હવે રાજકુમાર ચંદ્રશેખર પોતાની વહાલી પ્રાણપ્રીયા રતિમુંદરીને છોડી કંચવાની શોધ માટે એકાકી ચાલી નીકળ્યો. ફળાહારનો આહાર કરતો ચાલતાં ચાલતાં એક પવન ઉપર જઈ પહોંચ્યો તો ત્યાં અશોકવૃક્ષની નીચે કોઈ વિદ્યાધર મૌનપણે ઉભો ઉભો કોઈ પ્રકારનો જાપ કરતો દીઠો; ત્યાં ચંદ્રશેખર આવી ઉભો રહ્યો તેવામાં તેનો જાપ પુરો થઈ રહ્યો એટલે રાજકુમાર તેને વંદન કરી ત્યાં વિશ્રામ લેવા બેઠો. એટલે વિદ્યા સાધનાર કહેવા લાગ્યો કે તમે ક્ષત્રીપુત્ર લાગો છો. વળી ઘણાના ઉપર ઉપકાર કરનારા જણાઓ છો એમ તમારી આકૃતિ ઉપરથી જણાય છે. તેથીજ હું તમને કહું છું કે મારા ગુરુએ સર્વ કામ સિદ્ધનો મંત્ર આપેલો છે. તે સાધવાનો હું જાપ કરું છું પણ મને કોઈ અમુર દેવતા હરકત કરે છે માટે જો તમે ઉતરસાધકપણે રહો તો હું તે વિદ્યાનું સાધન કરી લઈ વિદ્યાવાન થાઉં.

ચંદ્રશેખર—હું ! મહાત્મપુરૂષ તમે સુખેથી તમારી વિદ્યાનું સાધન મન સ્થિર કરી નિર્ભયપણે કરો, હું આંહી

ઉભો છું કોઈ તમારું નામ લઈ શકશે નહીં ને કદી કોઈ વ્યંતર દેવ હરકત કરશે તો હું તેનો પરાજય કરીશ.

આ પ્રમાણે ઉતરસાધક ચંદ્રશેખર મળવાથી તેનું કાર્ય સીધ થયું. પોતાના ઉતરસાધકપણે રહી પોતાની વિદ્યા સીધ કરાવી આપનાર રાજકુમાર ચંદ્રશેખરને તે વિદ્યાધરે જોરી, પત્નિ, સ્વગામીની, રૂપરા વૃત્તની એ પ્રકારની ચાર વિદ્યાઓ ઇનામમાં આપી. તે ચંદ્રશેખરે ખુશીથી સ્વીકારી વિદ્યાધરની રજા લઈ પોતાનું પ્રયાણ આગળ ચાલવાનું શરૂ કર્યું. ચાલતાં ચાલતાં એક કાળકાદેરીનું મંદીર નજરે જોવામાં આવ્યું, તેમાં કોઈ પુરૂષને રૂદન કરતો સાંભળી તે ત્યાં ગયો ને જોયું તો પોતાના બંને મિત્રો જે પોતાની પાસેથી વાધના ભયે કરી નાશિ ગયેલા હતા તે દિઠા. તેના શરિરે ચંદનનો લેપ કરેલો જોયો, તેની આગળ બે જોગી જાપ કરતા કરતા તેના મસ્તક ઉપર ફૂલ નાખતા હતા આ બનાવ પોતે ગુપ્તપણે એક ખુણામાં ઉભો રહી જોવા લાગ્યો.

જોગીઓએ કાળકાદેવિની મુરતિને રૂઢરથી રંગી દીધી છે. આગળ અગ્નિનો કુંડ કરેલો છે. તેમાં હવન કરવાસારૂ જોગટા પોતાના હાથમાં ખુદી તરવાર લઈ આ બંને રાંક પુરૂષ (ચંદ્રશેખરના મિત્ર) ને કહેવા લાગ્યા કે હે ! પુરૂષ તમે તમારા ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરીશો, કારણ કે આ તરવારથી તમને મારી તમારો ભોગ માતાજીને આપવો છે.

આ સાંભળી બંને પુરૂષો મન સ્થિર કરી બોલ્યા કે અમને આમારો ધર્મ સહાય કરશે; વળી અમારા શિરછત્ર

રાજકુમાર ચંદ્રશેખર પરોપકારી પરદુઃખલજન છે તે આવા
મરણરૂપી ભયંકર વખતે જ્યાં હશે ત્યાંથી આવી અમને
તમારા દુષ્ટ પંજમાંથી છોડાવી મુક્ત કરશે. આ સાંભળી
જોગિઓએ કહ્યું હા ! હા ! એને ઓળખ્યો એતો અમારા
ગુરુનો હણનારો. એને તો અમારા ગુરુરાજે ગગનમાં ઉંચો
ફેંકી દિધો છે તેના તો કટકેકટકા કરી ભૂત પ્રેતો વ્યંતરો ભ
ક્ષણ કરી ગયાં હશે તે તમને ઉગારવા આંહિ ક્યાંથી આવશે,

આવા વજ્રરત્ના ધા જેવા શબ્દો આપણા ચંદ્રશે-
ખર, રાજકુમારથી જીરવાણાં નહીં તેથી સીંહની પેઠે ગર્જ-
ના કરી તલપ મારતો. ભયંકર રૂપે લાલચાળ ચક્ષુ કરી
એકદમ દોટ મારી બે હોડા કે અરેરે ! ડુંટો, ચંડામ, નિર્દય,
પાપીષ્ઠ જોગદાઓ આ તમારી માંસ ભક્ષણ કરવાવાળી દેવી
હમેશાં તમારા જેવા નીચ કાચ કરનારાઓનાજ માંસનું
ભક્ષણ કરે છે. તે ઉત્તમ પુરુષોના માંસનું ભક્ષણ કરવા સ-
મર્થવાન વધી, માટે તમારોજ ભક્ષ કરવા તે દેવી તૈયાર
થઈ છે તો હું તમોને મારી તમારોજ ભક્ષ તેને આપું છું
માટે તૈયાર થાઓ. હવે તમારે પણ તમારા ગુરુ જે માર્ગે
ગયા છે ત્યાં જવાનો વખત નજદીકમાં છે, માટે તમેજ ત-
મારા દુષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરી લો.

ચંદ્રશેખરનાં આવાં ક્રોધાયમાન વચનો સાંભળી બંને
જોગિ તેની રામા થયા એટલે રાજકુમારે બંનેને પકડી એ-
કદમ દેવિના આગળ જે અગ્નિકુંડ તે પાપીઓએ કરેલો હ-
લો તેમાં બંનેને નાંખી તેનોજ ભોગ આપો પાતાના બંને

મિત્રોને મરણના ભયથી છાડાવી સાથે લઇ આગળ ચાલવા માંડ્યું. ચાલતાં ચાલતાં એક સરોવર આવ્યું. તેમાં સ્નાન કરી મિત્રોને પુછ્યું તમે એ દુષ્ટોના પંજમાં શીર તે સપડાય.

મિત્રો—હે! પરોપકારી રાજકુમાર તમારી પાસેથી અવાધના ભયથી નાહા. રસ્તે ચાલતાં રસ્તામાં તે અમને મળ્યા, તેણે અમને કહ્યું કે અમે તમને સોનાસિંધિની વિદ્યા આપશું તે વિદ્યાના લોભથી અમે ભોળવાઇ જઇ તેની સાથે ચાલતાં કાળકા દેવિના મંદિરે આવ્યા ત્યાં અમને બાંધી અમારો ઘાત કરવા તે તઇયાર થયા ત્યાંતો આપ દિનદય-છુ પરદુઃખભંજને આવી અમારા પ્રાણ બચાવ્યા. આ પ્રમાણે ચાલતાં ચાલતાં બંને મિત્રો વાત કરે છે તેવામાં એક મોટું શહેર નજરે જોવામાં આવ્યું, તેના પાદરમાં કાંઇ એક જક્ષ દેવતાનું ઘર છે ત્યાં જઈ વિશ્રામ લેવા બેઠા. આ રસ્તેથી અનેક માણસોને શ્રીકૃષ્ણ, નૈવેદ્ય, ફળ, ફુલ વિગેરે લઇ જતા દેખી એક પુરુષને ચંદ્રશેખરે પુછ્યું કે તમે બધા આવિ રિતે ફળ, ફુલ, શ્રીકૃષ્ણ વિગેરે લઇ આમ ક્યાં જાઓ છો. તે કહે આકીસુક વનમાં રુતિઓનાં વૃંદમાં ગણાતી જસોમતિ નામની તાપસણી ધર્મજ્ઞ જ્ઞાનવંત ને મહાન તપસ્વિ છે તેની તપસાના પુણ્યે કરી તે ગહાસતિને અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે. (જેના યોગથી કરી બીજાના ભવાંતરની વાત કહેવાય તે) તેને વંદન કરવા નીમિત્તે અને તેની ભક્તિ કરવાના અર્થે આ બધા માણસો ત્યાં બેસે છે, અને યોગના મનમાં બે કાંઈ સંદેહ હોય તો તેને પૂછી તેનું નિર્ધારણ કરે છે.

આ સાંભળી ચંદ્રસેશર પણ થોતાના બંને મિત્રો સાથે જસોમતિ તાપસણિ પાસે આવ્યો અને તેને વિધિ પૂર્વે ક નમસ્કાર કરી બેઠો.

હવે બધા માણસો વંદન કરી ચાલતાં થયાં ત્યારે સમયાનુચિત જાણી ચંદ્રસેખરે કહ્યું કે હું કે હું? મહા સતિ ધન્ય છે. આપને કે આવી જોબન અવસ્થામાં કામને છતી પાંચે ઈંદ્રિયો વશ નાખી મહાન તપશાનું મહણું કરી આપની આત્માને એળખી પરભવના સુખનું સાધન કરો છો. વળી બીજાઓને પણ આપ જ્ઞાનના બળે કરી ઉપદેશામૃત ઓપધ આપી આ સંસારનાં મોહરૂપી બંધનથી જેમ બને તેમ મુક્ત થવાનો બોધ આપો છો. આવાં મુક્તિ રૂપી સુખના આપનારાં આપના દરશન થવાથી મારો જન્મ આજે જ સફળ થયો માનુષ્ય, ને પરમાત્મા પાસે માનુષ્ય કે આપ જેવાં મહાન સતિઓ આ સંસારમાં અવિચળપણે મુખે વર્તે. કે જેથી ભવ્ય અભવ્ય જીવો બોધ પામી ધર્મ કરવા તત્પર થાય.

હું! મહાન તપસ્વિ, જ્ઞાનવંત પરઉપગારી આપને હું વંદન કરી નમ્રતાથી એક વાત પૂછું તો તેનો ઉત્તર યથાર્થ આપવા કૃપા કરશો.

જસોમતિ-હું ઉત્તમ પુરૂષ મેં તમારી વાત જ્ઞાનન પ્રયોગે કરી જાણી છે તે સાંભળે.

મુલગાપૂરિ નામના શહેરમાં ચિત્રસેનરાજ રાજ્ય કરે છે તે રાજાના કચેરીમાં કોઈ એક પાંચ મુસાફર આવ્યો

તેને રાજાએ પૂછ્યું કે-હું પંડિત મુસાફર તમે કોઈ જગ્યાએ નવાઈ જેવું દિઠું હોય તો કહો.

પંથિ મુસાફર હું! મહારાજા, કનકપૂર શહેરમાં છ-
તારિ નામે રાજાની રતિસુંદરી નામની મહા સ્વરૂપવાન
ઇંદ્રની અપ્સરા તુલ્ય કામદેવને હરણ કરવાવાળી રૂપમાં
રંભા સમાન પુત્રી છે તેની પાસે એક દેવતાઈ કંચવો (ક-
મખો) છે જેની શોભાનો પાર નંથી, જેના તેજથી શ્રદ્ધામં-
ડળના તારાઓ પણ અંજલિ જાય છે એવો તે કંચવો. તે-
જસ્વી છે.

આવી અદ્ભુત વાત ચિત્રસેનરાજાએ સાંભળી પોતા-
ની વિદ્યાના બળથી પોતાના દેવતું સ્મરણ કરી, બોલવા
કંચવો લઈ આવી આપવાની માગણી કરી દેવતાએ તેની
ભક્તિના વશે કરી કંપતું (વાનર) રૂપ કરી જે સરોવર
ઉપર તમે તમારી સ્ત્રી રતિસુંદરી સાથે જળાક્રિકા કરવા ગ-
યા હતા ત્યાં આવી કંચવો લઈ આવી ચિત્રસેનરાજાને આ-
પ્યો. કંચવો જોતાંજ ચિત્રસેન કામથી અંધ બની મનમાં
બોલવા લાગ્યો કે આવા ઉત્તમ દેવતાઈ કંચવાની પહેરવા
વાળું રૂપ કેવું હશે! આહા! એના જેવી કાન્તા તો કેમ
પૂન્યવાન પુરૂષનેજ મલે માટે જો આ કંચવો પહેરવાવાળી
સ્ત્રી મને દેવતાં લઈ આવી આપે તો મારો જન્મ સફળ
થયો માનું. આમ કામોંધપણે વિહવળ બની ફરી દેવતાનું
સ્મરણ કરી બોલાવી રતિસુંદરી લાવી આપવાનું કહ્યું.

દેવતા-હું! મુર્ખ રાજા, આ તું શું બોલે છે; જવાબ

કર કે મજિઝરની મજિ લેવા કોણ સમર્થ છે ! કહિ તે લેવા ને પણ કોઈ સામર્થ્યવાન થશે તે પણ સતિ સ્ત્રીને લેવાને કોઈ સમર્થ નથી. તે મહાન સતિ છે કોઈ પણ રીતે પોતા-તાનું શાયલ તે ભાગશે નહિ વળી દેવતાઓ પણ સતિઓ ના દાસ થઈને રહે છે માટે તે કામ અમારાથી બને તેમ નથી. આ દુષ્ટ ને પાપકૃપ કામ કરવાથી તું કોઈ પણ રીતે ફાયદો કાઢીશ નહિ પણ ઉત્તરો દુઃખનો ભોજા બનીશ.

ચિત્રસેન હે ! દેવ એક વખત તો તમે તે સ્ત્રી લાવી આપો. જે થવાનું હોય તે લેશે ધાય.

દેવતા-અરે કારી રાજન હું તારી ભક્તિના પ્રભાવે કરી તારી સાથે વચને બંધાયેલો છું જેથી લાચાર બની એક વખતને માટે આવું અધર્મિત કાર્ય તને કરી આપીશ પણ હવે પછિ ફરીને આવું કામ હું તને નહિ કરી આપું. એમ કહી અદૃશ્ય થઈ પોતાની દેવતાઈ વિદ્યાના બળે ગ-ગનમર્ગે થઈ કનકપૂર નગરમાં રતિમુંઢરિના મહેલમાં મધ્યરાત્રિએ તે સુતી છે ત્યાં આવી એકદમ નિદ્રા-માં ને નિદ્રામાં પહોંચ સહિત ઉપાડી લાવી ચિત્રસેનરાજને સોંપી, કહ્યું કે હે ! મતિમંદ અવળી બુદ્ધિના રાજા આ સ્ત્રી સતિ છે તેના પતિનું ચિત્ર ચીરેછું છે તેનાં દર્શન કરી તે ભોજન-પણ કરે છે માટે તું તેની સાથે વિચાર કરી બો-લજે નહિ તો તે તને પોતાના સતિત્વપણાના આપે કરી તારા ઉપર કોપાયમાન થઈ તને બાળી બ્રહ્મ કરશે.

એ પ્રભાણે જસોરતિ બેગણિની વાત સાંભળી બેતા-

ની પ્રિયાનું પણ હરણ થયું જાણી બહુ ખેડ પામી જસો-
ભતિને નમન કરી પુછવા લાગ્યો કે હે તપાસ્વણી મહાનુ-
ભાગ્ય હવે મને તે મળે તેવો રસ્તો બતાવશો તો હું આપ
નો ઉપકાર જીલીશ નહિ આવાં રાજકુમારનાં વચન સાંભળી
જસોભતિએ તેને વિદ્યા આપી, તે વિદ્યાના પ્રભાવે વૈમાન
રચી ચંદ્રશેખર તથા તેના બંને મિત્રો જસોભતિને વિધિ
પૂર્વક વંદન કરી વૈમાનમાં બેસી સુભગાપુરીના વનમાં
આવી રહ્યા.

હવે આપણે રતિસુંદરીને નીદ્રામાં ચિત્રસેન રાજ પા-
સે મૂકી આવી છે તેનું શું બન્યું તે તપાસીએ.

જેવી તે જાગૃત થઈ કે ચિત્રસેન તેના રૂપથી મોહ પા-
મી બોલ્યો કે હે ! સ્ત્રી તારો અને મારો મેળાપ પૂર્વેના પૂ-
ન્યના જોગે ફરી થયો છે, માટે મારો સાથે સંસાર મુખ ભોગવો.

રતિસુંદરી—અરે મુખ રાંક તું કોણ છે ! મારો પતિ
સિંહ સમાન છે તો સિંહની નારિ લેવા તું શિયાળ કેમ
સમર્થ થઈશ.

આ સાંભળી ચિત્રસેને તેને એક ડાંડીય મહેલમાં રા-
ખી દરરોજ તેની પાસે જવા લાગ્યો ને વચનનો પ્રહાર કં-
રવા લાગ્યો કે હે ! જીતારી રાજની પૂત્રી હવે તું ક્યાં જ-
વાની છે. તને હું મારો સાત રાખિઓમાં મુખ્ય પદરાણી
કરી રાખિશ. અણું દાસ દાસેઓ તારી હાથરમાં રહી તા-
રો હુકમ ઉઠાવશે, વળી હું પણ તારો હુકમ માની તારા
કહેવા પ્રમુખે વરત્રશ. માટે હું કદાચહ છોડી દઈ ન. મારી

સાથે સુખ ભોગવ. મેવા મિઠાઈ ખા. તારા કેશમાં સુગંધી
તેડો નાખ. વળી આ એક કંચવો મને દેવતાએ પ્રસન્ન થ-
ઈ આપ્યો છે તે તું પહેર ને મોજ કર. અરે! તું એક પ-
રદેશીને વરી તેમાં શું લાભ ખની ગઈ છે, તેતો તને પરહરી
દેશ વિદેશ ભટક્યા કરે છે. માટે તેના ઉપરનો રતેહ ઉતા
રી મારી સાથે પ્રિતિ જોડી સ્વર્ગના સમાન સુખ ભોગવ.

રતિસુંદરી—હૈ! મુર્ખ રાજા આ લોક વિરૂધ વચ્ચે
તું શું બોલે છે. ઉત્તમ પુરૂષ હોય તે કદિ પણ આવાં નીં-
દનિક વચ્ચે પોતાના મુખારવિંદમાંથી કાઢે નહીં. જે દાસી
જાયો હોય, જેણે ધંતુરાતું લક્ષણ કર્યું હોય, ને દિવાનો
હોય તે પણ આવાં અધરિતને નરકમાં લઈ જનારાં વિષ-
કોપી વચ્ચે બોલે નહીં. અરે! તો શું! તું તેનાથી પણ
નિચ છે! અરેરે! અધમ! પાપિષ્ઠ! વિચાર! વિચાર! તારી
ક્ષત્રિની જાતને, તારા માતા પિતાના કુળને કલંક લાગે છે. જે
પુરૂષ સતિ સ્ત્રીનો લાજ લેવાનો તજવિજ કરે તે પોતાનો જીવ
ખુએ છે. આ લ.માં તો તે સુખ ભોગવી શકતો નથી,
એટલુંજ નહીં પરલોકમાં પણ નરકગતિનો ભોક્તા થય
છે. તેં દેવતાની સહાયતાથી મને આહીં તેડાવી છે પણ યાદ
રાખજે. હવે તારું મોત કુંકડું આવ્યું છે, એમ નકા સમ-
જજે. કારણકે મારા પતિ પાસે સિંહ હોય તે પણ ભણી
જાય છે તો તું બકરા તુલ્ય તેની પાસે શી રીતે નસી શ-
કીશ. માટે વિચાર કર ને બોલતો બંધ રહે.

વળી આ કંચવો મારો પોતાનોજ છે, તે તુ ચોરી
લાવ્યો. હું, તે ચોરી પણ છતી થઈ છે.

કાદ રવા શશી પોતાનો ચાલ શુકી જાય, સમુદ્ર મર-
જાદા મુકી આપે; દેવતા, પર્વત એ પણ ધુણ જાય, તોપણ
હું તારે હાથ અમરવાના નથા એ તું નિશ્ચય જાણજે.

આવાં દૃઢ્યભેદક રતિસુંદરીનાં વચનો સાંભળી ચિત્ર-
સેન વિચારે છે કે આ કોઈ પણ રીતે આપણી થવાની નથી
તો હવે કોઈ જોગી જાતિ કે કૃકિર પાસે ચોઠા દારો કરાવા
તેને વશ કરવી પડશે; માટે જ્યાં મુઠ્ઠી એવો જોગ ન આવે
ત્યાં સુધી તો તેને આપણે ખાવા પાવાનું આપી તેના ઘ-
ડી ઘડોના સમાચાર પુછાવવાને જેમ તેમ કરી તેનું મ
પસાળા આપણે તાપે કરવી એ આપણું કામ છે.

હવે ચંદ્રાખર તથા તેના બંને મિત્રો વિધાના જોર-
થી જે મહેલમાં રતિસુંદરી છે ત્યાં રાત્રે આવ્યા. અને ગુપ્ત
રીતે રહી પોતાનો પ્રિયાના સ્થિતિ જોઈ. તો તે ઘરની ઉપર
બેહાલપણે વિરહાનગના દુઃખે નિદ્રામાં પણ પોતાના પતિના
ચિત્રને એકીનજરે જોયા કરે છે. આવી રીતે પોતાની પ્રિયાનો
પ્રેમ જોઈ પોતે ગુપ્તપણે રહી પોતાના મિત્રોને તેની પાસે
મોકલ્યા તે રતિસુંદરીને કહેવા લાગ્યા કે હે ! છતારીરાજ
ની અંગણ અમો તારો તપાસ કરતા કરતા આહું તારો
પાસે દેવતાની સાહ્યતાથી આવ્યા છીએ. અમે તમારા પતિના
સાથેજ વસીએ છીએ તમારા પતિએ તમને તેડી લાવવાનો
હુકમ અમને આપ્યો છે. માટે ચાલો તમને તમારા પિતાનો
મેળાપ કરાવી તેમને સોંપીએ.

રતિસુંદરી-હૈં ! સજ્જનો તમે મારા પુત્રિની સાથે રહો

છે તે હું માનતી નથી મારે હું આ ચિત્ર તમને દેખાડું છું
તે ચિત્ર કેનું છે એ જો તમે પારખી શકો તો પછી હું વિ-
ચાર કરી તમને જવામ આપું, નહિતો મારે તમારું મોડું
પણ જોવાની જરૂર નથી.

હવે બંને મિત્રોએ તે ચિત્ર હાથમાં લઈ તપાસી જોયું
તો ચંદ્રશેખરનો પોટુઆડું જોયો એટલે તેઓ હસીને આનં-
દથી બોલ્યા કે હું મહા સતિ આ ચિત્ર તો તમરા પતિ
ચંદ્રશેખરનું છે.

આ સાંભળતાં રતિસુંદરા બહુજ આનંદ પામી જેવો
બોલવા બંધ છે ત્યાં તો એકદમ ગુપ્તપણે રહેલ ચંદ્રશેખર
પણ પ્રગટ થયા.

આમ અચાનક પતિના વિયોગરૂપિ દુઃખનો નાશ થ-
યો તેથી તેના આનંદમાં શું ખામિ રહી હશે તે વિચાર
કરવાનું કામ મારા સજ્જન ને સદ્ગુણી વાંચનારા મિત્રોને
રોંપું છું.

ચંદ્રશેખર—

દોહરા.

પતિ કહે પતિન મુણો, દુઃખ ગયું સખ દુર;

થોડા દિન આ મહેલમાં, રહેજો આનંદપૂર. ૧

મુજ મિત્ર આવે તમ કને, અવરુર દેખી ધાર;

તમ અમ મનમુખા તણી, ગાત કરે સુખકાર. ૨

એવું કહી ત્યાંથી ગયા, સુખભર વિતી રાત;

આનંદથી ઊઠી કરી, લહિ નિરમગ પ્રજ્ઞાત. ૩

જળ સાજન તો શર ધરી, આવતી દીઠી નાર;

પથસરે તે ચાલિયા, દિહું શરેવર સાર. ૪

તસ તરે એક વૃક્ષ છે, સુખ કર શિતળ છાંય;
સુંદર આસન ત્યાં કરો, જોગિ વેશ બનાય. ૫

અંગ વિશુદ્ધ લગાવીને, ત્રણે થયા અબધુત;
અંદરેખર ગુરૂ થયા, મિત્ર શિષ્ય કર ખુત. ૬

અંદરેખર જોગિપણમાં ગુરૂ બની પેતાની જગ વ-
ડની વડવાઈ સાથે લટકાવી આસનવાળિ મૌનપણે ધ્યાન
લગાવો બેઠા. તેના બંને મિત્રો જોગી રૂપે તેના શિષ્ય બ-
ની તેની આગળ અગ્નિનો કુંડ કરિ સેવા બજાવવા લાગ્યા.

આ જોગીરાજને આવતાં જતાં માણસોએ તથા મ-
નીહારીઓએ જોયા. અને તેમની આવી તપશ્યા. જોઈ તે
ને બધા પરમેશ્વર વૃદ્ધ માનવા લાગ્યા. આ વાત આખા
શહેરમાં ફેલાણીને બધા માણસો તેના ભક્તો થયા.

કેટલીક સ્ત્રીઓ પોતાના ખતિને વશ કરવાની માન-
જી કરે છે. કેટલીક શોકને વશ કરવાની વાત કરે છે. કેટ-
લીક પુત્રને માટે આજીજી કરે છે. જોગીઓ પણ પોતાની
વિધાના જોરથી જેની જેવી માગણી તે પ્રમાણે સર્વના
કામ કરી આપી. સૌને આનંદીત કરે છે. જેથી આ જો-
ગીરાજની કીર્તિ આખા શહેરમાં થવા લાગી. કેટલીક
સ્ત્રીઓ તે તેના ચરણ પાછાળી તેનું પાણી પીએ છે. કેટ-
લીક તેના સાંઝ, સાંઝ, સાંઝ ખાવાનું લઈ આવેલી આગળ
ધરે છે કેટલીક તેની ધૂણીમાંથી વીસુતી લઈ પોતાના મા-
થા ઉપર નાખે છે. કેટલીક તેને કુલે કરી વધાવે છે આ-

વી રીતની ધામધુમ મચી રહી છે. ત્યાં એક વૃદ્ધ વેશ્યા તે મારગેથી નાંસરી તેણે ધણી ઝીઝીને નમન કરતી જોઇ પોતે પણ ત્યાં જઇ જવાની માફક જોગીને નમસ્કાર કરી બેઠા. અને બોલી કે હે ગુરૂ મહારાજ આપ જવાનાં હોયો ના નાશ કરી આનંદ કરાવો છો તો મારું પણ સંકટ દુર કરશો.

ગુરૂ—તેરેકું કયા દુઃખ હો સો બોલ દે,

વેશ્યા—ગુરૂરાજ અંખ હમકુ વૃદ્ધાવસ્થા પ્રાપ્ત હો મધ હે! ઉસસેં લીયે રાજન હમેરા સત્કાર નહીં કરતા હે. સો આપ નીચા કંડે હમેરાં નવ યોવન રૂપ જનવા દો એ હમેરી આપકી પાસ દલીલ હે સો માન્ય કરના.

ગુરૂ—અચ્છા! દખ. ચેં ધુનીમેસેં થોડીરી વીસુતી લેકર શંકર કે દેવળમેસેં તુમ જાકે, ઉસકા નમન લેકર ઝૂંર છદર આઓ. એટલે તુમેરી મુરદ હાસીલ હોઇગી.

વેશ્યાએ ગુરૂના કહેવા મુજબ કર્યું એટલે તેને નવ યોવનરૂપ પ્રાપ્ત થયું જેથી ગુરૂને સાષ્ટાંગ દંડવત કરી શ-જદરખારમાં જ્યાં ચીત્રસેન રાજા પોતાના આસન ઉપર બીરાજમાન થયા છે. આગળ સર્વ સભામાં મંત્રો, સેના પતિ, રાજ્યના સર્વ અમલદારો, નગરશેઠ હજીરી, વકીલ વિગેરે બેઠેલા છે. ચોપદાર લાંકી પોકારી રહ્યા છે ત્યાં આ-વી. રાજાએ તેની આંખો યોવનવસ્થા જોઇ પ્રેમથી કે, અરે! ગુણકા તું નો વૃદ્ધ હતી છતાં આંખો નવ જોમન અવસ્થા જે કેમ પૂ.મી.

ગુણકા—મહારાજ ! આપણા શહેરની બહાર એક મહાંત જોગીરાજ પધારેલા છે. તે પોતાના વખાણ બીજકલ કરતા નથી. ને તપસ્યા કરી પોતાની આત્માનું તેમજ બીજાનું કલ્યાણ કરે છે. તેનાં દર્શન કરવા આજેજ હું ગઈ હતી તેમાંજ મને આ અમુલ્ય લાભ મળેલો છે.

આ સાંભળી ચીત્રસેન મનમાં ધણાજ આનંદ પામી મન સાથે કહેવા લાગ્યો કે હવે શતિસુંદરીને વશ કરવા સારું તે જોગી પાસે જઈ તેની બક્તિ કરી મનના મનોરથ પરિપૂર્ણ કરું. એમ વિચારી કચેરી બરખાસ્ત કરી એકદમ તે જોગી પાસે ગયો ને વિધિ પૂર્વક નમન કરી ત્યાં બેઠો સંપ્ર પાનુચીત બણી ચીત્રસેન ગુરૂના શિષ્યો પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો. કે હે ! ગુરૂરાજ મારા ઉપર દયા લાવો એક સ્ત્રી મારે વશ નથી થતી તો આપના ગુરૂ પાસે તે વશ થાય તેમ કરાવી આપશો તો હું આપ જે માગશો તે આપીશ.

શિષ્યો—હે ! રાજન હમકુ કુછ નાહી ચકતા હે હમેરા ગુરૂકુંબી કીસીમાતકી પરવા નહી હે, વોતો નિરસો-બી તુમ એક આરતકું વશ કરનેકું મંગતા હે પણ હમેરા ગુરૂ બગવત પાસે આખી સૃષ્ટીકુંવશકું કરની હોય તો કરશક્તાહે એટલામાં તો ગુરૂ રામાધીમાંથી મુક્ત થઈ એટલે રાજા હી સાદામ દંડવૃત પ્રણામ કરી તેની સત-કુખ આવી બેઠો.

ગુરૂરાજ—હે રાજન તુમારા કામ હમને પાછાન લાયા હે-આર હમ તેરી બક્તીસે બહોત ખુશા હુવા હું તો તુમારા કામ બીકે ફજામે તુમારા મંદીરમે આડે કરદે.

આ સાંભળી રાજા બહુ હર્ષિત થયા, ને નગન કરી પોતાના મહેલમાં આવ્યા સવાર પડતાં તરતજ ગુરને તેડવા બધા. એટલે ગુર શીબો સહીત રાજાના મંદીરે આવ્યા ત્યાં આવી એક મંડળ કરી આસનવાળી ધ્યાન લગાવીને બેઠા. એમ ચાર દિવસ લગી ધ્યાન કરી મૌન પછે આસન પાળી બપોળ પાંચમે દીવસે રાજાને પોતાના મથાનો એક બાળ આપી કહ્યું હે ! રાજાને દેખે એ વસ્તુકુ માદળીયામાં ડાલની એટલે સ્ત્રી તે રે વશ હો જાયગી પણ છતાં ય.દ રખજે કે તે સ્ત્રી કહે તે પરમાણુ તું વરનોશ તો તું કહીસ તે પ્રમાણુ તે વરતવાનું કજીલ કરશે.

રાજા-હે ! ગુરરાજ આપનું કહેવું સત્ય છે. હું તે પ્ર-
ણેજ વરતીશ પણ આપ હાંસમાં આંહી રહવા રૂપ કરશે
એ મારી વીનતી છે,

ગુર-દેખ રાજાને હમ જિગી ફકડ લોક છે, હમ કે-
છકે બંધીવાન નહીં હે પણ તેરી ભક્તીસે જ હમખી ઇદર
દશ દીન તક ઠેર જાયએ.

રાજા-મહુ સાઈ એમ કહી પોતાને મહેલે ગયા.
હવે રાત પડી એટલે બંને મીત્રોને ચંદ્રશેખરે રતિમુંદરી
પાથે મોકલી જે પ્રમાણુ રાજાને કહ્યું હતું તે પ્રમાણુ વાન
કરી કહ્યું કે આજે ચીત્રસેન તમારી પાસે આવે ત્યારે
તેને મીઠું વચને કરી બોલાવજે અને કહેજે કે મારે મુ
શ્વગીરી જત્રા કરવા જવાનો નીયમ છે, મારે ત્યાંની જત્રા
કરવા એટલે પછી તમારી મરજીમુજબ કામ થશે આવી

રીતે રતિસુંદરીને શીખવી તેઓ ત્યાંથી ગયા. પ્રભાત થતાં ચીત્રસેન રાજા રતિસુંદરી પાસે આવ્યા. રતિસુંદરી તરત ઉભી થઈ સત્કાર આપી માઠા વચને બોલી બેસવા આસન આપ્યું. આ સાંભળતાંજ રાજા ધણે અશ્ચર્ય પામ્યો અને મનમાં હર્ષવંતુ થયો કે જોગીરાજે આપણું કામ ખરા દીલથી કરી આપ્યું છે. તેથી આનંદમાં આવી બોલ્યો કે હે! સ્ત્રી તારે જે મરણમાં આવે તે માગવું કહીશ તે પ્રજાએ આપી તારા મનોરથ સીદ્ધ કરીશ.

રતિસુંદરી—હે રાજાન મારે મુશ્કેલીએ જાત્રા કરવા જવાનો નીયત છે. તો મને ત્યાંની જાત્રા કરાવશો તે પછી જેમ આપ કહેશો તેમ કરી અપ્પને હુકમ માન્ય કરીશ.

ચીત્રસેન વીચારવા લાગે કે આ જાત્રા જોગીરાજ સીવાય કોઈ પણ રીતે થઈ શકે તેમ નથી જાડે જોગીરાજ પાસે જઈ જાત્રા કરાવા આપવાની અરજ કરીએ એ તે મન્ય કરે તો આપણું કામ થાય એમ વિચારી રાજા ગુરૂ રાજ પાસે આવી હમન કરી બોલ્યો કે હે ! મહારાજ તે સ્ત્રીને મુશ્કેલીની જાત્રા કરવાનું નીમ છે. તો તે કરાવી આપવા મહેરબાની કરી મારા ઉપર ઉપકાર કરશો.

ગુરૂ—બ્રાત અચ્છા હસમે કયા હે ! મુશ્કેલીની જાત્રા હમ દો ધડીમે કરા દેયમે ફીર કીયા એમ કહી. વિધાના પ્રધાને એક વૈભાન રચી કહ્યું હસમે તુમ સખ બેઠકે ચલો. રાજા આ સાંભળી ધણાજ ઉમંગથી રતિસુંદરી પાસે આવ્યો ને કહ્યું કે હે ! સ્ત્રી મુશ્કેલીની જાત્રા કરવા જઈ છે.

માટે આ વૈમાનમાં બેસી આપણા મુરરાજ સાથે જઈ જત્રા કરી તમારા મનના મનોરથ સંજ્ઞા કરો.

રતિમુંદરી—હે ! રાજન હું એકલી જત્રા કરવા જવાની નથી તમારી ખંતે દીકરીને સાથે મોકલશે વળી વસ્ત્રા ભુષણ તથા કંચલો આપે અને તમે પણ સાથે આવો તો જત્રા કરવા જત્રું છે. નહીં તો જરૂર નથી.

ચીત્રસેન—અરે સ્ત્રીમારી ખંતે દીકરીઓ તારી સાથે આવશે. વત્તી તારે વસ્ત્રાભુષણ કંચલો તથા ખીજી જે જેડ જેડે સાથે લે તારાથી કાંઈ પણ વધારે નથી ચાલ હું પણ આવું છું.

આવાં કામાંં રાજનાં વચનો સાંભળી રતિમુંદરીએ એક ખડીયો રત્નાભુષણો તથા ખીજે સોના ગાહોરોના ભરી કંચલો વગેરે સર્વસ્વ સમ્ર તેનો ખંતે દીકરીઓ સાથે વૈમાનમાં બેસી રાજને કહ્યું કે હવે તમે જત્રા તૈયાર થઈ આવો એટલે આપણે રવાના થઈએ આંહીથી રાજ તૈયાર થવા ગયા પાછળથી વૈમાનમાં રતિમુંદરી તથા રાજની ખંતે દીકરીઓ બેસારી ચંદ્રશેખરના બંને મોત્રો વૈમાનમાં બેસી આકાશ મારગે વૈમાનને ચાલતું કર્યું આકાશમાં ચડી કહેવા લાગા કે હે ! મુરખ કામી રાજ તું ભેળો થઈ ભુલ્યો અમે તો તારી ખંતે પુત્રોતું હરણ કરી જઈએ છં છંમે હવે પાછા આવવાની આશા 'રાખજેમાં' મ.ટે તારો સત્તા હોયનો અમારો સાથે લડાઈ કરી તારી છોકરીઓને અમારી પાસેથી લઈ જ.

આવો અચાનક અણધાર્યો બનાવ જોઈ રાજા તો
સ્તબ્ધ બની મુરઝાંગત થયો આખા શહેરમાં કોલાહલ
થઈ રહ્યો; ને લોકો જેમ મનમાં આવે તેમ બોલવા
લાગ્યા કે. જુઓ આપણે રાજા છતારી રાજાની પુત્રી
ઉપર મોહ પામ્યો હતો. તેથી કેવતા પાસે આણી મંગતી
પણ પેતાથી તો કાંઈ અન્ય નહીં, ને ઉત્તરી બે દાકરી-
ઓનું હરણ કરાવ્યું અરેરે ત્રિકાર છે! એવા દુષ્ટ બુદ્ધિના
કામી પુરોવાને મુઠ એટલું એ સમજતા નથી કે સુરજ સામી
ધુડ ઉડાડયું તો તે આંખમાં મડશે. કામાન્ધ તો આપણીજ

પુરૂષ કોઈ પણ રીતે આ દુનિયામાં મેષ્ટ ગણાતો ન-
થી તો પછી રાજા તે શું હિસાબમાં છે, કહેવત છે કે “જેને
ગદ પુત્ર તો ખોટો બેઠી ખસમ” આ પ્રમાણે આપણા રાજા
ને થયું છે કે સતીની લાજ લેવા ગયો તો પોતાની પુત્રી
આ ખોટો બેઠો.

ગામમાં આ પ્રમાણે વાતો ચરચાઈ રહી છે. હવે રા-
જાનું તમામ લશ્કર તૈયાર થઈ તેની સામું લડવા આવ્યું
તેને ચંદ્રશેખર રાજકુમારે એકતાએજ પોતાની વિધાના
બગીચી કરી યુદ્ધમાં હરાવી પાઠા કાઢી મેલ્યા તે બીજા વૈ-
માનમાં પોતે બેસી આકાશ માર્ગે ચાલતો થયો. બંને વૈ-
માન રતિ સુંદરીના બાપના કનકપુર શહેરમાં આવ્યા ત્યા
નોંચે ઉતરી પોતાના મહેલમાં ગયા પોતાના મીત્રોને રહે
વા જુદાં મકાનો આપ્યા. ચીત્રસેન રાજાની દીકરીઓનું પો-
તાના બંને મીત્રો સાથે એક એકનું પાણી પ્રદુણ કરી આ-
પી. હમેશાં હવેસે મુખેથી નિર્ગમન કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૨ જી.

અંદ્રશેખર એક દિવસ પોતાના મિત્રોને કહેવા લાગ્યો કે-હે ! પ્રીય મીત્રો હવે તમે દેશમાં જાઓ તો સાફ કેમકે મારા માતાપિતા તેમજ મારા માતાપિતા પણ વાઠ જેઠ આપણા વિચારના દુઃખે કરી પોતાના દિવસો કસેશમાં ગુજારતાં હશે. તમને મારો તપાસ કરવા મારે તેઓએ મેં કહ્યા છે. તો હવે ત્યાં જઈ તમે મારા સુખ દુઃખની વાતો કરજો કે જેથી તેઓ આનંદી થશે. હું હજી દુર દેશાન્તર ફરી રાજરીધી લઈ ચેર આવીશ. એમ કહી તેઓને ધણુંજ કલ્પ વસાણુપણુ અને દસ દાસીનો પરિવાર આપી, વૈ-આનમાં બેસારી કાશી સુધી પોતે જાતે સાથે જઈ પોતાના રાજ્યનો હક સુધી મેલી તેનાથી જુદા પડી પાછા વળી આમ નગર ને વન જોતો જોતો આગળ જાયો. રસ્તામાં રાત સમયે એક સ્ત્રીને ધણુંજ રૂદન કરતી જોઈ તેને પુછ્યું કે, હે સ્ત્રી ! આ મધ્ય રાત્રીને સમે આ વનમાં તારા કુળની લાજ મર્યાદા મુકી તું કેમ આંહી એકલી રૂદન કરે છે.

સ્ત્રી-હે ! લઘુવયના બાળક મારા દુઃખની વાત તને કરવાથી મારું દુઃખ દુર થાય તેમ નથી જેથી નકામા હું શું વાત કરું.

અંદ્રશેખર-હે ! સ્ત્રી વાત કરવામાં વાનું મોટું બે-વાનું નથી ગાયવાળે તે. જોવાળ. જો કે રત્ન એ એક બાળ ને નાનો પથરો છે. છતાં તેની અમુલ્ય કીંમત છે. વળી

મય જેવું જન્મરૂં જન્મવર પણ નાના સરખાં અંકુશવડે વણ થાય છે. વળી નાના સરખા દીવાથી અંધકારનો નાશ થાય છે. મારે વાત કહેવાથી તારા દુઃખનું નિવારણ થશે.

શ્રી—હે! લઘુવયના ઉત્તમ પુરૂષ મારો પતિ હમેશાં રાત્રી કિંવસ રાજાની સેવા ચાકરી કરતો, પણ રાજા કોઈ ના નથી એ વાત્યને અનુસારે રાજાએ કોઈ પીથુન (ચાડીયા)ના ઘોડાથી મારા પતિના અવગુણ સાંભળી મારા ભરથાર ઉપર કોપાયમાન થઈ કોટવાળને મારા ધણીને શુળીએ ચડાવવાનો હુકમ આપ્યો. જેથી તેણે તેને શુળીએ ચડાવ્યો છે. તેને હું આ સમે ભોજન કરાવવા સારૂ અહીં આવી છું પણ હું નીચી ને શુળી ઉંચી હોવાથી ત્યાં પોંચી શકી નથી. તેથી રૂદન કરું છું હવે જો મને કે-
છ પાતાનો ખાંધ ઉપર ચડાવી મારા પતિનું મુખ દેખાડે તો તેને ભોજન આપી હું પણ ભોજન કરું.

ચંદ્રશેખર—મારી કાંધ ઉપર ચડી હે! સૌ તું તારો મનોરથ પૂરો કર. એટલે તે સૌ રાજકુમારની કાંધ ઉપર ચડી શુળી ઉપર લટકી રહેલ મુડાનું માંસ ખાવા લાગી ખાતાં ખાતાં માંસનો કટકો કુમારની કાંધ ઉપર પડ્યો તેથી પોતે અત્ય કાંધ તે કટકો હાથમાં લઈ નાક આગળ લઈ સુંઘવા લાગ્યો તો મુડાના માંસનો કટકો દીઠો જેથી કુવરે તરત ઉંચું જોયું તો તેણે તે સૌને માંસ ભક્ષણ કરતી જોઈ એટલે કુવરે એ-
કદમ છદ્મ મ મારી કહ્યું કે હે ! નીચ પાપીય દુષ્ટ વૈતરી તેમને મારવાં સારૂં હવે ભેદથી પ્રપચ્છ કરો તારા

દુષ્ટ કુંદમાં ફસાવ્યો કે એમ કહી પોતાની કાંધ ઉપરથી તેને ધરતી ઉપર પાડી તરવારથી ધા મારવા લાગો. વૈતરી પોતાનો જીવ લઇ ત્યાંથી નાસી ગઇ તેનું દેવનામ ચીર લઇ કુંવર ત્યાંથી આગળ ચાલી એક મંદીરમાં રાત્રી રહ્યો ત્યાંથી સુર્યનો ઉદય થયે આગળ ચાલતું શરૂ કર્યું ચાલતાં ચાલતાં પરજા નામની નદી ઉતરી આગળ ગયો ત્યાં એક દેવમંદીર નજરે ભેળું. ત્યાં જઈ દેવના દરશન કરી રંગ-મંડપમાં આવ્યો ત્યાં એક પુરુષને દીઠો જેથી ચંદ્રશેખરે તેને પૂછ્યું કે હે ! પુરુષ તમે કોણ છો.

પુરુષ—હે! ક્ષત્રી જાનના ઉત્તમ કુળના પુરુષ હું મણીચુડ નામના વિદ્યાધરનો પુત્ર છું. મારું નામ શંખચુડ છે. ગુરુના ઉદ્દેશથી હું આ જમના તરફ તારુ બીરાજેલા પરમાના દરશન અર્થે આંહી આવ્યો છું પણ મારી અ-જ્ઞાતને લઇ આ દેવલ આલંબાઇ જવાયું જેથી હું આકા-શમાંથી ધરતી ઉપર પડ્યો છું. તે કારણથી મારી સવળી વિદ્યા નાશ પામી છે. તો હું હવે પાછો મારા શહેરમાં શી રીતે પોચીશ એ વીચારમાં ગુંથાયો છું.

ચંદ્રશેખર—હે ! વિદ્યાધરના પુત્ર જો તમને તમારી વિદ્યાનું સાધન કરતાં આવડતું હોય તો વિદ્યા સાધો હું તમારી ચોકી કરવા ઉભો છું.

આ પ્રમાણે શંખચુડને ઉત્તર સાધક પુરુષ મળવાથી પોતાની સવળી વિદ્યાનું એકાગ્રચેત્તે સંપૂર્ણ સાધન કરી સર્વ વિદ્યા સાધ કરી આ પ્રમાણે પોતા ઉત્તર ઉપકાર કર-

માર રાજકુમાર ઉપર પોને ધક્કોજ સંતુષ્ટ થયો તેથી મના-
 મમાં ચંદ્રશેખરને તેણે બહુ રૂપથી નામની વિદ્યા શ્રેષ્ઠ
 હાખસ આપી રાજકુમારે તે સ્વીકારી લીધી અને તેની રાજ
 લાઘ ત્યાંથી આગળ ચાલવામાં માંડયું ચાલતાં ચાલતાં વિવા-
 ચળ નામના વનમાં આવ્યો આ વખતે સૂર્ય નારાયણ
 પણ માથે આપી તપી રહ્યા છે. ઉનાળાના દિવસ છે. જે
 સી તે ધક્કોજ તુષ્ટાતુર થયે છે થાકી જવાથી
 જુખ પણ લાગી છે. તેથી મન સાથે વિચાર કરે છે
 કે જો આટલામાં ક્યાંય પણ પાકોની સવડા થાય તો
 વિસામો લઈ ફળ ફુલનો અહાર કરી પાકી પોને સતોષ
 વાળું એમ વિચારતાં ચાલતાં ચાલતાં એક સરોવર આવ્યું
 ત્યાં આવી મુખ ધોઈ ફળ ફુલ ખાઈ જળ પી જરા વિસા-
 મો લઈ આમળ ચાલવા માંડયું, રસ્તે ચાલતાં રસ્તામાં,
 સસલાં, હરણાં, કપી વગેરે જનાવરેનું ટોળું જોવામાં આ-
 વ્યું. તે ટોળાની વચમાં એક સારૂપવાન જોમન અવસ્થા-
 ની સ્ત્રી આનંદથી વલકલ પહેરી ચાલી જતી હતી તેની
 પાસે એક સુડો હતો તે પણ ધક્કોજ સુંદરને શાસ્ત્ર લેણું
 લો હોય એમ લાગ્યું. આ જનાવરનું ટોળું, તે સ્ત્રી ને
 સુડો, એએક તરૂરની સુંદર ઝાયાનીચે બેઠાં દીડાં એએ
 ચંદ્રશેખર પણ ત્યાં જઈ બેઠીને બોલ્યો કે હે! સુડોમળ
 મૃગનયની તું મનુષ્યનો સગ છોડી આ પરુઓ ભેગી કેમ
 આવ્યો ભાંડર. અ. જ્યાંમાં રાત દિવસ ગુબરે છે.

આ સાંભળી તે સ્ત્રી એકદમ ત્યાંથી નાસવા લાગી એટલે શું કે કશું એ સ્ત્રી નથી પણ પુરૂષ છે. તું સાચા-સ્તે ભય પામે છે. કોણ પંક્ષી મુસાફર આવે તો તેની આ-ગતાસ્વાગતા હરવો ભેગાં કે આમ ભાગવું ભેગાં.

આવાં શુકનાં વચનો સાંભળી ભયથી મુજલી મુજ-લી ન ભાગનાં શરમાય જઈ પુછવા લાગી કે હું! પંથી મુ-સાફર ક્યાંથી આવો છો તે ક્યાં મુખી જવાના છો.

ચંદ્રશેખર—અમે દુરથી આવીએ છીએ અને હમિય તથા ઉત્તર દિશા તરફ જવાનું છે.

આ સાંભળી શુકના કહેવાથી તે સ્ત્રી વનમાં ગઈ ત્યાંથી મીડાં ફળદ્રુપને પાછી લઈ આવી. ચંદ્રશેખર પાસે મુક્યાં કુમારે તે ત્યાં પોતાને ભેગાં સીંવાં બાકીનાં તે સ્ત્રીએ તથા શુકે સીંવાં એમ ત્રણે જણા ખાધને વિશામ લે-વા બેઠા છે.

ચંદ્રશેખર—હું! કોમલાંગી તમે કોણાં. આ પશુનાં સાથે કેમ રહો છો ને આવી ભેગાન અવસ્થામાં સંસાર છોડી નાની વયમાં વૈરાગ્યરૂપે કેમ ફરો છો. આ સાંભળી તે સ્ત્રીએ કાંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ. પણ રાજકીરે (મુક) ફરવને કશું કે હું! મુસાફર અમારી સ્વામીની તમારાથી બહુજ શરમાય છે કારણ કે તેને પણ પક્ષીની સંમત છે. તેથીજ પુરૂષથી ભય પામે છે. મારે તેની હકીકત હું કહું તે સાંભળો.

રાજકીર—નર્મદા નદિની દક્ષિણદિશામાં દેવાદત્રી ના-
મના અરણ્યમાં એક મોટું વડનું ઝાડ છે, તેમાં ધણા શુકો
માળા બાંધી રહેલા છે, ત્યાં એક મોટો શુક પોતાની સ્ત્રી
સાથે બેઠા સહિત રહે છે તેની સ્ત્રીને ગર્ભ હોવાથી ગર્ભ
પરિપૂર્ણ થયે એક શુકને જન્મ આપ્યો; અનુક્રમે તે શુક
ઉઠવા લાયક થયો. આ વખત ઉત્કલકુટ હોવાથી એક દિ-
વસ તે ધણેજ તૃપાતુર થવાથી જળ પીવા નિમિત્તે ત્યાંથી
ઉડી કોઇ સરોવર ઉપર ગયો એ અરણ્યમાં ત્યાં કોઇ એક
આહુટીસીકે આવી તેને પકડી, કોઇ પશ્ચિપતિને ભેટ
દાખલ આપ્યો. પશ્ચિપતિએ શુક લઇ વિચાર કર્યો કે આ-
વો મુંદર સુશોભિત શુક કોઇ રાજાને ભેટમાં આપવાએ
છે, એમ ધારી તેને પાંજરામાં રાખી તેનું નામ રાજકીર
પાડ્યું. હવે પશ્ચિપતિએ સમય આવેથી તે શુકને ભર્ય-
નમરના રાજાને ભેટ દાખલ આપ્યો. નૃપતિએ પોતાની
વહાણી અંગમ મહનમંજરિને રમવા કારણે શુકને આપ્યો,
રાજકુમારિએ તેને નિનય, વિદ્યા, ધર્મ, રાજ્યનોતિ વગેરે
જગનની વહેવારિક ફેલવણી શિખરી સદ્ગુણી કર્યો.

સમયાનુસાર ભર્ય નૃપતિના પિતા કે જેણે આ સં-
સાર અસાર જાણી પોતાની આત્માના કલ્યાણ અર્થે રાજ્ય
રિદ્ધિ તથા દધ પૈરાગ ચૂડણ કરેલો હતો તે મહાત્મા તેજ
નમરના વનમાં આવી રહ્યા છે, એવી ઉત્તમ વધામણી રા-
જના વનપાલકે આંધી આપી.

રાજ પોતાના પિતાનું આંવાજમન જાણી વચીજ થા-

મધુમ સાથે ગાજતેવાજતે સહુપરિવાર, મંત્રાદિક રાજ્યના અમલદારો, પોતાની રાણીઓ, તેમજ પોતાની વહાની પુત્રી મદનમંજરિ સહિત વંદન કરવા નિમિત્તે ગયા; આ વખતે મદનમંજરિએ શુકને પણ સાથે લીધો હતો.

આ પ્રમાણે રાજા તથા તમામ માણસો મહાત્માની હબ્બરમાં આવી નમસ્કાર કરી ધર્મકથા શ્રવણ કરવાના હોમથી ત્યાં બેઠા છે, એ અરસામાં બે વિદ્યાધર રાજાઓ પણ આ મહાત્મા રાજરૂપીના દરશન કરવા વૈમાનમાં બેસી આકાશમાંથી થઈ ત્યાં આવ્યા તેમણે વિધિવિધાન સહિત જ્ઞાતી રાજરૂપિને વંદન કરી પુછ્યું કે હે! દયાવાંત પરોપકારી સાકા કોણ? આ વાક્ય સાંભળી બ્રહ્મનૃપે વચ્ચે માં વિદ્યાધરને કહ્યું કે એ શું તમેાએ મહારાજને પુછ્યું.

વિદ્યાધર—અમેા જાત્રા કરતા કરતા આકાશમાંથી આ દયા આવતા હતા, ત્યાં રેવાનાદના દક્ષિણ કાંડા પાસેના વનમાં મૃગીયના ટાળામાં એક નવયોવન ઇંદની અપસરા વૃદ્ધ રૂપવંતી કુમારિકા જોઈ અમે મિઠે વચને કરી તેને બોલાવી પણ તે ન બોલતાં ઉલટિ અમને જોઈ પશુઓ સેગિ ભાગી ગઈ ને જોતજોતામાં અદરશ થઈ ગઈ. આ અચંબા ભરેલી હકિકત જોવાથી અમે તો બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યા ને શંકામાં પડ્યા જેથી તે શંકાનું નિવારણ કરવા ખાતર આ મહાંત વજ્ર કાળની હકિકત બહુનારાજાનવંત મહાત્માને સાકા કોણ એમ અમે પુછ્યું.

ગુરુ હે! નિવાધરો સાંભળો; ઉજ્જયંત્રીનમરો ॥ રાજાને વર્ધમાન નામનો મુત અને શ્રીમતિ નામનો પુત્રી હતી તે પુત્રીને જયપુરના રાજકુમાર સિંહકુવર સાથે પરણાવી હતી.

સિંહકુવર ધણેજ વ્યસની હતો, તે કારણથી તેના પિતાએ તેને દશનિકાલ કરેલો તેથી તે પોતાના શ્રીમતિ સાંને સદિન બીજ શહેરમાં જઈ રહ્યાં.

આંહી આગળ શ્રીમતિનો શહેર સંસારની મોહજાળથી મુક્ત થઈ વૈરાગ્ય પામી સાધુ થયેલ તે ફરતાં ફરતાં આ શહેરમાં આવેલ, તેને શ્રીમતિએ રસ્તામાં ચંદ્યો જતાં દોડો. પોતાના ભાઈને સાધુના વેશમાં જોઈ, અંધ વપણાના રનેહથી મોહ પામી કહેવા લાગી કે, અરેરે! કોઈધુનારાએ મારા ભોળા દિલના ભાઈને ભોળવો રાજ્ય ચિદ્વિત્ત મુખ તજવી જોગિ બનાવ્યો છે. વિંકાર છે એવા ધુતારા જોગદાઓને! હે! જીવ્યાલ મારા ભાઈને સમજાવી જોગીપણું છાડાવી, પાછો રાજ્યનો ભોક્તા કરી મુખ આપું

આવી રીતે બંધુના પ્રત્યે મોહ ઉપજ્યો જેથી બંધુના પ્રેમને ક્ષઈ એકદમ આવી પોતાના ભાઈને વળગી પડો. સિંહકુવરે આ હકિકત છેદથી નજરે દિઠી તેથી જાણું કે આપણો સીતો પરપુરૂષને આસિંગન કરી નિર્લજ્જપણે ઉશો છે. જેઓ કોધયુક્ત થઈ ચક્ષુ લાલચોળ કરી એકદમ આવી સિંહકુવરે તે સાધુનો ખડગવડે કરી માતંકર્યો.

શ્રીમતિએ પોતાના ભાઈને અગ્રણ્ય પામેલો જોઈ ધણે

જ ઉદ્દેગ પામી ક્રોધમાં પોતાના પતિના કપાળમાં યુગળ (સાંભેલુ) માયું તેથી સિંહકુંવરે મરતાં મરતાં પોતાની સ્ત્રી ઉપર ખડગનો ધા કર્યો. જેથી તે મરણ પામી, ને સિંહકુંવર પણ યુગળના ધાથી ઉપટે મરણ પામ્યો. આ રીતે અહિં ત્રણે જણનાં મરણ થયાં.

સાધુ સમતાભાવમાં રહી પરમેષ્ઠિમંત્રને આરાધતો ત્યાંથી મરણ પામી સૌધર્મ નામના દેવલોકમાં દેવતાપણે ઉત્તર્યો, ત્યાંથી ચલી આ ભરૂચ શહેરનો રાજા થયો, તે હું એતેજ કે જે હાલમાં સાધુપણે છું તે સિંહકુંવર સાધુની હત્યાના પાપે કરી મરણ પામી પહેલી નરકે જઈ ઉપન્યો, ત્યાં પાપના ઉદયે કરી અનેક ભવ કરી પુર્વના પુણ્યના ઉદયેથી પાછો મનુષ્યના ભવમાં નંદીપુરમાં બ્રાહ્મણની જાતિમાં ઉપન્યો ત્યાં વૈરાગ પામી ત્રિદંડી તાપસ થયો.

શ્રીમતિ પણ ક્રોધના પ્રભાવથી કરી મરણ પામી નરકમાં ગઈ ત્યાંથી ચલી સાધુના દરશન કરેલાં તેના પુન્યના પ્રભાવથી પાછી મનુષ્યની જાતીમાં પદ્મપુર નગરના પદ્મરથ રાજાને ત્યાં પુત્રીપણે જન્મ પામી. આ હકિકત ત્રિદંડી તાપસે પોતાના જ્ઞાનથી બહુ ઓટલે તેને પુર્વ ભવનું વૈર સાંભળ્યું તેથી ક્રોધચક્ર થઈ જન્મતી વખતેજ ત્યાંથી પોતાની વિધાના પ્રભળે તેને હ્રમ વ્યંધગિરિ નામના વનમાં ફેંકી દિધી, પણ હું વિવાહર પુર્વ પુન્યના પ્રયોગથી તે વનના આધિષ્ઠાયક દેવતાએ તેને અંધર ઝાંલી સહ ઓઠ તરૂંવરની છાયા તળે તેને મેલી આપી.

ત્યાં એક સર્ગભા (ગર્ભવંતી) હરણીએ આવી ગર્ભને પ્રવેશ કર્યો આ વખતે હરણીએ જાણ્યું કે મને બે બાળક ઉત્પન્ન થયાં, જેથી પોતે નીચો પડી જતોને ધવરાવવા લાગી, ને સંભાળી રક્ષણ કરવા લાગી

આ પ્રમાણે તેને પુત્ર્યના પ્રતાપથી કોઈ પણ જાતનો ભય ન થતાં દીન પ્રતિદીન મૃગત્રી સાથે મોટી થઈ; ને નવ યોવન વય પામી.

તે હંમેશાં હરણ, વાનર, વગેરે પશુઓ સાથે રહી વનફળ ખાય છે ને પશુઓના ટોળા સાથે ફરે છે, તે માણસથી ભય પામે છે, તે તમે આહીં આવતાં મૃગના ટોળાં સાથે જાતિ દોડી. હું વિદ્યાધર ! એ અમારી પૂર્વ ભવની સહોદરી છે.

વિદ્યાધર -- હે જગત ગુરુ ! તે આ ભવમાં સમકિત પામશે કે નહીં, સમકિત પામે તો તેના ધર્મ ગુરુ કોણ થાશે.

ગુરુ -- મારા ઉપદેશથી જ્ઞાનુપની પુત્રી સાથે જે શુક આવ્યો છે, તે સમકિત પામી; તેને તે શુક સમકિતવંત કરશે. ચંદ્રશેખર નામનો રાજા તેણીને પશુની સંગતી છોડાવી, મનુષ્યની પંકિતમાં લાવશે, ને તેનું નામ મૃગમુદરો પાડશે.

આ મદનમંજરી તથા મૃગમુદરોએ જાને ચંદ્રશેખરને પરગુશે.

મદનમંજરીએ ગુરુના મોઢથી આવી અતિ ઉત્તમ વાર્તા સાંભળી પોતાની પાસેના રાજકીર નામના શુકને તે રાજકુમારીનો તપાસ કરવાં સાઈ મોકલ્યો તે હું આ તમારી પાસે વાર કરું છું.

ત્યાંથી ચાલી રેવા નદીને કાંઠે જે મૃગના ટોળામાં તે ભમતી હતી ત્યાં આવ્યો. તેણીને પ્રથમથીજ શુક ઉપર પ્રીતિ ભાવ હોવાથી મને જોઈ ઘણો આનંદ પામી. મારા ઉપર અનહદ પ્રેમ ધરાવી મને પોતા પાસે રાખ્યો, હું તેની પાસે રહી તેને વખતો વખત, મનુષ્ય જન્મ આ સંસારમાં સર્વ જાતિના અવતારથી ઉત્તમમાં ઉત્તમ છે. કારણ કે મનુષ્યના અવતારમાં ધર્મ સાધન કરી અતંતા ભવ કરવાનો જે ભય તે દુર જાય છે. ને જન્મ મરણરૂપી જે મોટો ભય તે મટી મોક્ષના મુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેથી દેવતાઓ પણ મનુષ્યની જાતિમાં અવતાર લેવાની ઉત્કંઠા ધરાવે છે. તો હું રાજકુમારી આવો અમુલ્ય મહા કપ્પે પૂર્વ પારજીત પુણ્યના પ્રયોગથી તું મનુષ્ય અવતાર પામી છો. તે હોડી દમ આ પશુઓ સાથે રજળી નિર્થક ગુમાવી કેમ આવે છે! ફરી ફરીને પાછો આ અવતાર મળવો બાહુ દુર્લભ છે. તું પશુની જાતી નથી તું તો પદમપુરના રાજા પદમરાયની રાજપુત્રી છો. તને તારા પુર્વ ભવના પતિ એ પૂર્વના વેરભાવને લઈ તું જન્મ પામી તેજ વખતે તેણે તારા આતાપિતા પાસેથી ઓચિંતી ઉપાડી આ વનમાં લઈ આવ્યો મુકી છે. માટે હું! પદમરાયની અંગજા જરા વિચાર કર આ ઉત્તમ મનુષ્ય અવતાર; રાજકુળ વગેરે સર્વ શ્રેષ્ઠ સંયોગ પ્રાપ્ત થવા ઘણાજ મુશ્કેલ છે. તે તારા પુર્વ પુન્ય ઉદ્યથી તને મળ્યા છે. માટે હું કહું છું કે આ પશુઓનો સંગ નીવારી મારી સંધાતે ચાલ તને

બ્રહ્મરાજની પુત્રી મહામંજરીનો મેળાપ કરાવી આપું. તેની સાથે સંસારમાં રહી ગીત ગાનાદિક વૈભવ ભોગવી ધર્મમાં પ્રવિણ થઈ મનુષ્ય અવતાર પામી છે. તે સફળ કર. ચંદ્રશેખર રાજકુમાર પણ તને તારા પુન્યના પ્રબળપણાથી મગશે. તેની સાથે પાણી ગ્રહણ કરી તેની રાણી થઈશ. ને સર્વ રિક્તિ સિદ્ધિની ભોક્તા થઈ સંસારના અમુલ્ય મુખે તું ભોગવીશ. એમ મેં તણ કાળના જાણનારા ગુરુ મહારાજને માટેથી સાંભળ્યું છે. તેથી હું આંહી તારો પાસે તને સમજાવવા સારુંજ આવ્યો છું ગુરુના વચન કદાપિ ખોટાં હોયજ નહીં. માટે ચાલ વિચાર શું કરે છે.

રાજકન્યા—હે ! પંખીમાં ઉત્તમ ગતિના રાજકીર મને તો આ વનજ સુંદર છે. ફળ, ફુલ વગેરેનો અહાર કરી. આ પશુઓ ભેગીજ રહેવાનું ઉત્તમ માનું છું કારણ કે મનુષ્યમાં સયોગ (વયોગરૂપી અત્યંત દુઃખ સહન કરવું) પડે છે. જેથી હું આવીશ નહીં તું આંહી મારી પાસે રહે.

રાજકીર—હે સર્જન પુરૂષ ! તમે જે મને પૂછ્યું તે મેં કહ્યું.

ચંદ્રશેખર—બહુ સારું, તમે તો અમારા ધાર્મિક છો. જેથી મને તમારા દર્શનનો લાભ થયો એજ હું ઉત્તમ માનું છું, હવે હું રમ લઈશ. એમ કહી ચાલવાની તૈયારી કરે છે.

રાજકન્યા—વાહ ! વાહ ! માણસ તો ભલા જણાઓ છો. શું તમે અમારીજ હકીકત જાણી સ્વાર્થપાછું કંગે છાખાશ ! છેંતમને ! તમે કોણ છો. તે તો અમને કહો ! પછે જવાની વાત કરજો.

ચંદ્રશેખર—હું કાશી શહેરના મહાસેન રાજાનો પુત્ર ચંદ્રશેખર છું.

આ વચનો સાંભળતાંજ શુક તથા રાજકન્યાના આનંદનો પાર રહ્યો નહીં રાજકન્યાએ શુકને હર્ષભરે આવારણ લઈ કહ્યું કેહે ! પંખી જાતના રાજકીર તારી તમામ વાત હવે હું સાચી માનું છું.

રાજકન્યા—હે ચંદ્રશેખર રાજા ! હવે આપણે મારા પિતાના રાજ્યમાં જઈએ તો સારું.

આ સાંભળી ચંદ્રશેખરે ત્રીલોચના દેવીનું સ્મરણ કર્યું. દેવી આવી, રાજકન્યાને દિવ્ય વસ્ત્રાભુષણ પહેરાવી તેનું મૃગશુદરી એવું નામ આપી બધાને વૈમાનમાં બેસારી પદમકુર શહેરના સીમાડે ઉતારી પાતે અદરશ થઈ ગઈ.

રાજકીર નામનો શુક ત્યાંથી ઉડી પદમરાય પાસે આવી તેની પુત્રીના આવ્યાની વાત જાહેર કરી. તેથી રાજા રાણો ઘણાજ આનંદ પામ્યાં ને ઘણા આછવ માછવથી ગાજતે વાજતે સજ્જન વર્ગ સહિત પુત્રીને સામયું કરી શહેરમાં તેડી આવ્યા.

પુત્રીની માતા ઘણાંજ ઉમંગથી મળી વિયોગરૂપી દુઃખ દુર થયું જાણી અતિ હર્ષિત થઈ.

રાજાએ પણ પુત્રીનો જન્મ આજેજ આપણે ત્યાં થયો છે એમ માની આખા શહેરમાં જન્મોત્સવનો માંગાળિક આછવ કરી શહેરમે ઘણુંજ ધજા પતાકા ને વાવટાથી શણ-

ગારી ધરે ધરે માંગણિક તોરણ બંધાવ્યાં. બંદી જનોને બંદીખાનોમાંથી મુક્ત કર્યા. દીન જનોને દાન આપ્યાં.

હવે રાજકીર ત્યાંથી ઉડી ભરૂચનગરમાં આવી બ્રહ્મરાયને સર્વ હકીકતથી વાકેફ કર્યા. શુકની વાત સાંભળતાંજ બ્રહ્મરાયના આનંદનો પાર રહ્યો નહીં, ને એકદમ પોતાની પુત્રીને સાથે લઈ પદમપુરમાં પદમરાયને ત્યાં આવ્યો, એટલે પદમરાયે બ્રહ્મરાયને બહુજ આદર સતકાર આપ્યો. બ્રહ્મરાયને આવતાંજ સરસ્વાતમાં પદમરાયને પોતાની પુત્રી આવેલ પાંથી રાજકુમાર ચંદ્રશેખર સાથે પરણાવવી છે, તેટલા મટે હું આંહી આવ્યો છું એમ જણાવ્યું.

પદમરાય—મારે પણ મારી પુત્રીનું કન્યાદાન તેને આપવું છે. તો બહુ સારું થયું કે આપ આંહી આપની પુત્રી સાથે આવ્યા છો. જેથી ઘણાંજ ધામધુમ સાથે આછવ માછવર્થી બંને આપણી પુત્રીઓનું પાણી ગ્રહણ તેની સાથે કરાવીએ.

આ પ્રમાણે બંને રાજ્યોએ વિચાર કરી તરતજ જોતિષ પંડિતોને બોલાવી. લગ્નનો શુભ દિવસ નક્કી કરી અત્યંત ઉમંગ સહિત બંનેએ પોતાની પુત્રીઓનાં લગ્ન ચંદ્રશેખરસાથે કર્યાં, ને પહેરામણીમાં ઘણાજ હવ, ગય, કંચનને ગામે આપ્યાં.

હવે ચંદ્રશેખર રાજકુમાર પદમપુરમાં પોતાની બંને પ્રિયા સહિત ઘણાંજ આનંદમાં દિવસો નિર્ગમન કરે છે. એક સમયે મદનમંજરીએ પોતાના પતિને પોતાના અપના રા-

જ્યમાં આવવાની વિનંતિ કરી. જેથી ચંદ્રશેખરે સમયને અનુસરી તે વાત મૃગસુંદરીને કરી; કહ્યું કે હું! રાજકુમારીકા તમે હાલમાં તમારા પિતાના રાજ્યમાં રહી મુખેથી દિવસો નિર્ગમન કરજો. હું જ્યારે મારા રાજ્યમાં જઈશ ત્યારે તમને સાથે લેતો જઈશ. હાલમાં તો મારે દેશદેશાંતર ફરી દેશાટન કરવાનો વિચાર છે, જેથી હું ભરૂચનગર જવા ધારું છું. માટે જઈ છું એમ કહી તેને મીઠાં વચનથી સંતોષી તેની રજા લઈ બ્રહ્મરાય સાથે પોતાની મદનમંજરી પ્રિયા સહિત ભરૂચનગરમાં આવ્યાં. ભરૂચરાજના આવામજનની વાત સાંભળી તેના મંત્રી પ્રમુખેએ, અતિ ધામધુમ થી આનંદિતપણે સાંમેયું કરી પોતાના શિરછત્ર મહારાજને ગાજરને વાજરને શહેરમાં તેડી લાવ્યા; શહેરની તમામ પ્રજાએ રાજને તથા મદનમંજરીના પતિ ચંદ્રશેખરને કુલોદી વધાવી ધનુરાજ આનંદ પાતી.

આંહી ચંદ્રશેખર મુરભવન જેવા રાજમહેલમાં રહી પોતાની પ્રિયા સાથે સંસારી મુખવિજ્ઞાન ભોગવતો પોતાના દિવસો આનંદિતપણે મુખભર નિર્ગમન કરે છે, તેવા અવસરને વિષે તેજ નગરના કુપુરોચાન નામના અરણ્યમાં વિજયસેન નામના મહાન તપસ્વી જ્ઞાનવંત સાધુ પધાર્યા છે. એવા માર્ગાળક સમાચાર વનપાળક આજ્ઞા આપ્યા, તેથી ધનુ ઉમંગસહિત ચંદ્રશેખર તથા બ્રહ્મરાય તે મહાત્માને વંદન કર્યા આદ્યા, ત્યાં જઈ વચાવિધ નમસ્કાર કરી ગુરુ સમાપ્ત એકઃ.

વિજયસેન મહાત્માનો ધર્મોપદેશ.

શ્લોક.

જન્મદુઃખં જરાદુઃખં, મૃત્યુદુઃખં પુનઃ પુનઃ

સંસારસાગરેદુઃખં, તસ્માજ્ઞાગૃતજ્ઞાગૃતઃ ॥

અર્થ—આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં જન્મનું દુઃખ, જરાનું દુઃખ ને મૃત્યુ સંબંધી દુઃખ વારંવાર રહેલું છે. એમ જાણતાં છતાં મોહમાં અંધ થયેલા જીવો ઉત્તમ ધર્મને આચરતા નથી તેને અનંતા ભવરૂપી ફેરામાં બ્રમણ કરવું પડે છે. સંસારના સર્વ પદાર્થો માયામય ઇંદ્રજાળ અને વિજળીમાના ઝબકારા સરખા સામાન્યપણે દેખાતા પાછા ક્ષણમાં નાશ પામનારા છે.

હે રાજા! ત્રણ લોકમાંનો દરેક જીવ શરણુ રહિત છે. તે જન્મ, જરા ને મરણરૂપી રોગથી છુટી શકતો નથી. સગાં વહાલાંનો સમુહ, ઘરની સંપત્તિ, રાજ્ય શિદ્ધિ. વગેરે સર્વ વૈભવ છોડીને આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાંથી અનાથ મુસાફરની પેઠે જીવ એકલો ચાલ્યો જાય છે.

જેમ બળતો દાવાનળ સચરાચર ત્રસથાવર પ્રાણીના સમુહને આજ્યા વિના મુક્તો નથી; તેમ મૃત્યુ ગર્ભમાં રહેલા નાના બોળક, તરણ, મધ્યવયના, મરણની પથારીએ પડેલા, પાતાળમાં પેસતાં, પર્વતની ગુફામાં, વનમાં, સ્થળમાં, સમુદ્રમાં, પર્વતના શિખર ઉપર રહેલા, આકાશમાં ભ્રમતા, સુખી, દુઃખી, દેવાદાર અને બળીયા. એવા સર્વ જીવોને કાળ છોડતો નથી.

ઈંદ્રો, બળદેવો, વાસુદેવો, અને ચક્રવાર્ત્તીઓ પણ શરણ રહિત થઈ કાળના ઝપાટામાં આવી મરણ પામ્યા છે. તો પછી આપણું શું ગળું છે. એમ સમજી નિરંતર ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખી ધર્મ આરાધન કરવું એજ મનુષ્ય જન્મ પામ્યાનું સાર્થક સમજાવે.

વળી ધનથી, ભુજામળથી, મંત્રથી, તંત્રથી, ઔષધથી મણીથી તેમજ વિદ્યાથી પણ મૃત્યુની એક ઘડી રોકી શકાતી નથી.

શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે--

શ્લોક.

ધર્મત્તઃસકલમંગલાવલિ, ધર્મતઃસકલસૌખ્યસંપદઃ

ધર્મતોભવતીનિર્મલચશઃ એષણ્વતદ્દોષિધિયતાગ ॥

અર્થ--ધર્મથી સકળ મંગળની પંકિતને પમાય છે. ધર્મથી સકળ સુખ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી ધર્મથી તિમેળ યશ થાય છે. માટે હે ભવ્ય જીવો! જલદી ધર્મ કરવા ઉત્સુક થાઓ.

દાહરો.

ધર્મે હય ગય સંપન્ને, ધર્મે રણમાં રાજ;

ધર્મે મન વાંછિત લહે, ધર્મે સીજે કાજ.

શ્લોક.

અસ્થિરંજીવીતલોકે, અસ્થિરેધનયોવને;

અસ્થિરાપુત્રદોરાશ્ચ, કીર્ત્તિધર્મદ્વયંસ્થિરાં ॥

અર્થ—જીવિત અસ્થિર છે, ધન અને યૌવન પણ અસ્થિર છે. સ્ત્રી, પુત્ર, પુત્રાદિક પણ સ્થિર નથી. માત્ર કિર્તી અને ધર્મ એ બે કદી પણ નાશવંત નથી એતો સદૈવ સ્થિર છે. જેથી આત્મ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવી એજ મનુષ્ય ભવ પામ્યાનું સાર્થક છે.

હે ! ભવ્યજીવો આ દુઃખે પ્રાપ્ત થાય એવા મનુષ્ય-પણાને પામ્યા છતાં જે મુઠ પૂરેશો ઉઘમે કરી ધર્મ નથી કરતા તે મનુષ્ય મહા મહેનતે મળેલ ચિંતામણી સમાન મનુષ્ય જન્મને આળસે કરો મનુષ્ય રૂપી રત્ન ભવરૂપી સમુદ્રમાં નાંખે છે.

ધર્મ વિના આ સંસારરૂપી અટવીમાં મનુષ્ય, પશુ, પાંખીની માફક રખડી રજગી આયુષ્ય પુરણ કરી અંતે નરક ગતિના ભોક્તા બની દુઃખો થાય છે.

વગી આ સંસાર અનીત્ય અસાધ્યતો છે તેમાં અપસિદ્ધાંત રૂપી ખારા કુવા ધણ છે, અને સત સંયોગ રૂપી સુધારસનો એકજ કુવો છે, તે સમ્યક સત્વરૂપ પર્વતની સુવાસના રૂપ ગુફામાં છે. આ કુવો પ્રમાદ, આળસ, કત્યાંદે વેલાથી ઢંકાયેલો છે. માત્ર પુણ્યવાન પુરુષોજ તે કુવાને જોઈ શકે છે, અને તેમાંનું અમૃત પીને ઉત્તમ ધ્યાનથી પ્રાપ્ત થયેલા સકળ માર્ગે મોક્ષનગર તરફ જાય છે.

આપણો દરેકનો જીવ કદી પણ તુટે નહીં એવાં આઠ કર્મરૂપી ફાંસામાં બંધાણો થકો સંસારરૂપી અંધીખાનામાં ઠામ ઠામ જન્મ લેતો ફરે છે. તે જો આઠ કર્મરૂપી ફાંસાથી મુક્ત થાય તેજ મોક્ષનગર જવા પામે,

લક્ષ્મી, સ્વજન કુટુંબીનો સંગ અને તેથી મળતું સુખ અસાધ્ય છે. વળિ વિજ્ઞાસે કરી મનોહર જણાતાં પદ્મ દ્રિયનાં વિષય મુખો, એટલે સ્ત્રી સખંત્રી મનોહર વિજ્ઞાસ, ખાતું, પીતું, શણગાર, ખેલ, ખ્યાત, વિનોદ, તે પણ અસાધ્યતાં છે, તેની સાથે દુઃખદાયક પણ છે. જેમ કમલિનીનાં પાંદડાંને અથ્ર ભાગે રહેલું જળમીંદુ ચપળ છે તેમ આ સર્વે ચપળ જણવાં.

આ સંસારમાં કામની રૂપ કમલિની નામનું સરોવર છે. તેમાં કામાદિક જડ પદ્ધિઓ કલોલ કરી રહ્યાં છે, તેમાંથી મિથ્યાત્વ રૂપ પાણી પીધા પછી વિષય રૂપવનમાં, પ્રેમીરૂપ મહાબુતો વળગે છે. તેથી લજ્જારૂપ વસ્ત્રોનો અજ્ઞાની મુઠ મનુષ્યો ત્યાગ કરી સંસારરૂપી વનમાં ભરકયા કરે છે. ત્યાં કળાયરૂપો તસ્કર તેમનો ધર્મ હરી લે છે. રાગ, દ્વેષરૂપી સિંહ, હાથી તેને અત્યંત પીડા આપે છે.

આવી રીતે સંસારમાં અનંત દુઃખ રહેલું છે તેમાંથી તરી પાર ઉતરવાને ફક્ત ધર્મરૂપી નાવ સમાન બીબું એકે નાવ નથી. હવે જો તે નાવ આપણે ચુકી જશું તો પછી અનંત ભવ કરવા પડશે. માટે ધર્મ ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધા રાખી આત્માના કલ્યાણ અર્થે ધર્મનાં પોતાના જીવને પરોવવો, એજ મનુષ્ય જન્મ પામ્યાનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

આ સંસારમાં ધર્મનું આરાધન ચાર પ્રકારથી થાય છે. દાન, શિષ્યગ, તપ ને ભાવના સંસારી જીવોને માટે પરમાત્માએ શાસ્ત્રમાં આ ચાર પ્રકાર બતાવેલા છે. માટે હે ! ભવ્યજીવો આ સંસારમાં રહી ચિત્રસેન પદમાવતીની મા-

ફક્ દાન કરી સુખ સંપત્તિને પામી અતે શોવપદના
લોકતા થાઓ.

ચંદ્રશેખર—હે જગતગુરુ, ચિત્રસેન પદમાવતી કોણ
તે યથાર્થ સમજાવશો.

વિજયસેન ગુરુ—હે ! ભવ્યજીવો ચિત્રસેન પદમાવતીનું
વૃતાંત એક ચિતે સાંભળો.

વસંતપુર નામના શહેરમાં વીરસેન નામનો રાજા રાજ્ય
કરતો હતો. તેને રત્નમાળા નામની અત્યંત ધંદની અપસરા તુ
લ્ય રૂપવંતીને સદ્ગુણી સતી સ્ત્રી હતી તેના ઉદરથી જન્મ
પામેલ ચિત્રસેન નામનો દાતારને દયાળુ તેમને પૂત્ર હતો.

વિરસેન નૃપનો જીવિસાગર મંત્રી હતો. તે રાજકાર્ય-
માં ધુરંધર વિનયવંત ને ન્યાયવંત હતો તેને રત્નસાર ના-
મનો વિદ્યાવંત, વિનય સહિત સદ્ગુણી પૂત્ર હતો.

ચિત્રસેન રાજકુમારને રત્નસાર સાથે ઘણોજ પ્રિતી-
ભાવ હતો તેથી હંમેશાં તે ભેગા રહેતા. ને પોતાના શહે-
રમાં કોઇનો ભય ન રાખતાં સ્વછંદે ઉદભટ વેશે ફરતા હતા.

ચિત્રસેન નગરની રૂપાળી સ્ત્રીઓ ઉપર પોતાની જુ-
વાનીના મદથી છકી જઈ કામાંધ બની બહુજ ભેરજીવન
ગુજરી ફીડા કરવા નીમીતે વનમાં લઇ જતો.

આ ત્રાસદાયક ભયથી શહેરની સર્વે પ્રજા એકઠી થઇ
વીરસેન નૃપની પાસે આવી નમ્રતાથી એકીન્મવાજે બોલો
કે હે ! અમારા મુગટમણી શીરછત્ર, મહારાજા વિરાજ આજે
અમ ઉપરે આજ દિવસ મુઘા સ્નેહ રાખી અમારી પુત્રની

માફક સંભાળ રાખી છે. પણ હવે રાજકુમાર ચિત્રસેન અમને પોતાની જીવાનીના મદમાં બેહેકી જઈ ઉન્માદપણે વરતે છે તેથી અમોને તે ચિત્રા સમાન દુઃખદાયક થઈ પડ્યા છે, જેથી હવે અમો આપના શહેરમાં રહી શકીએ તેમ નથી.

વિરસેન—મારી પ્રાણપ્યારી પુત્ર પુત્રાદિક સમાન સદગુણી પ્રજા તમારી હકીકતથી તમોને મારા દુષ્ટ પુત્રના ત્રાસથી દુઃખમાં ગરકાવ થયેલી જોઈ હું બહુજ દીલગીર છું. મારી પ્રજા આવું અત્યંત દુઃખ હું છતાં ભોગવે છે, એમ મારા સમજવામાં અત્યારેજ આવેલું છે, પણ ફીકર નહીં તમો નીર્જિત રહો; તમારા દુઃખનું નિવારણ હું એક કલાકની અંદર મારી જાતેજ કરી આપુશું. માટે જાઓ હવેથી નિરભયપણે રહી મુખ ભોગવો. એમ કથ્યતને સનમાની રજા આપી.

વિરસેન નૃપતિ હવે પોતાના મનમાં ચીંતવે છે કે અરેરે ! દુષ્ટ વ્યભિચારી પુત્ર તો મારા મુખે સમાન ઉજ્જવળ કુળને કલંક લગાડવા તથ્યાર થયો છે તો તે મને શું કામનો. કહું છે કે સોનું ગમે તેવું ઉંચું હોય પણ જો તે પહેરવાથી કાન તુટી જાય તો કાંઈ કામનું નથી. તેમજ સોનાની કટારી ભિંડમાં રખાય છે પણ પેટમાં મરાતી નથી. તેમ આ પુત્રથી જો કુળને કલંક બેસે છે તો તે પુત્રનું પણ મારે જરૂર નથી. કપૂતપુત્ર શું કામનો? ખરે કાંઈજ કામનો નહીં. આપાકનીટ પુત્રની ઉપર દયા રાખવી એ પણ યુક્ત નથી. માટે તેને દેશનીકાલની શીક્ષા આપવી એમ વિચાર કરે છે.

એટલામાં ચીત્રસેન રાજકુમાર ત્યાં આપ્યો. ને પિ-
તાને પ્રણામ કરી બેસવા જાય છે. એટલામાંતો તેના પિતા-
એ અવળે મુખેથી પાનનાં ત્રણ બીડાં તેના હાથમાં આપ્યા

એકદમ અચાનક અવળા મુખનાં ત્રણ બીડાં મળેલાં
જેઈ રાજકુમાર વિચારમાં પડ્યો કે! આ શું ઉત્પાત!
અરેરે જીવ! યોચિતી શું આપદા આવી પડી! અચાનક
પિતાનો મારા ઉપર કેમ કોપ થયો હશે! અરે! હવે શું
કરવું, તેમનો કોધ કેઈ રીતે સમાય તેમ લાગતું નથી.
હૈ જીવ! તારાં કર્યાં તું ભોગવ. પિતાના વજ્રરૂપી પાનના
બીડાથી સંતોષ માની પિતાના દેશની હદ હેં! જીવ હવે
તું દલદલ છોડ. રાજ કોઈના નથી, વંચારે કોધ ચુકત થશે
તો દેહનો વિનાશ કરશે, માટે હવે વિલંબ કરવા જેવું
નથી એમ ચિંતવો ત્યાંથી ચાલી; પોતાની માતા પાસે આ-
વી વાત કરી. વાત સાંભળી માતા પણ કહેવા લાગી કે,
હૈ કપૂત પુત્ર! તારાથી અમારી લાજ ગઈ, તું કુળમાં અં-
ગારારૂપે થયો, માટે તારું આંહીં કામ નથી. તારું કાળું
મોઢું અમને ખતાવ નહીં, ને ચાલ્યો જ.

આવી રીતે પુત્રનો વચનરૂપી બાણે કરી તીરસ્કાર કર્યો.
પણ ગમે તેવી તોએ માતા તેથી પુત્ર પસાના મોહને લઈ
તેને રસ્તા ખસ્યી લઈ તેને રસ્તા ખસ્યી માટે સાત રતનો
આપી કહ્યું કે, હૈ પુત્રે! હવે તું આ શહેરમાં રાતવાસો
રહીશ માં.

હવે ચીત્રસેન રાજકુમાર હાથમાં ખડગ ને ઢાલ લઈ

પોતાનો માતાને ચરણે નમી, મીત્રને મળવા રત્નસારને ઘેર
આવ્યો.

દોહરા.

- વાત સુણાવી મિત્રને, કહે જમશું પરદેશ;
ભુજ બળથી લક્ષ્મી લહી, કરશું સકળ વિશેષ. ૧
- મુજ અવગુણ દેખી કરી, તાતે ન રાખ્યો હજુર;
વ્યાધિ વ્યસની વિષધરા, માગણથી સર્વી દુર. ૨
- આજ નિશાએ ચાલશું, મુખબાર રહેજે ધાર;
મુજ માતાનો સેવના, કરજે ધારી પ્યાર. ૩
- રત્નસાર એ રાંભળી, બાલે થઈ ઉજમાળ;
મિત્ર વિયોગે દેહ આ, ધરીએ કે તે કાળ. ૪
- મુખ દુઃખમાં સખાઈ જે, તે જગ મિત્ર કહાય;
તુમ સાથે અમે આવશું, દેહ છૂડાં ત્યાં છાંય. ૫
- કાર્ય કાર્ય વિચારણા, કરવી મિત્રને કામ;
પ્રીત કરીને જલાં જલી, દેગું સ્નેહને નામ. ૬
- બેઉ જણ એક મતો કરી, નિશાએ નીકળ્યા દાય;
શબ્દ શુકન શાએ કહ્યાં, તે પણ મુંદર હોય. ૭

બંને મિત્રો સારા શુકન જોઈ શુભ મહુસ્તે પોતાનું
શહેર છોડી આગળ પ્રયણ કરી ચાલવા માંડ્યું, ચાલતાં
ચાલતાં કેટલાક દિવસે મહાન અટવીમાં સંધ્યા સમયે આ-
વી પહોંચ્યા. ત્યાં એક દેવ મંદિર દીકું તેથી ત્યાં રાત વા-
સો રહેવાનું વિચારી મંદિરમાં ગયા, બહો અમ લાગવાથી
બંને જણ નિંદ્રાદેવીને વશ થઈ ગયા છે, અહીં મ પ રા-

ત્રી વખતે આકાશ માર્ગેથી વૈમાનમાં બેસી દેવાંગનાઓ આવી. પરમાત્માને નમસ્કાર કરી ગીત ગાન કરી પરમેશ્વરના સન્મુખ નૃત્ય કરવું શરૂ કર્યું. આ ગીત ગાનને નૃત્યના ઝણઝણાટથી નાંદ્રાદેવી દુર થઈ, જેથી તેઓ ગાન તાન તથા નૃત્ય જોવા લાગ્યા એમ કરતાં રજની વિતીને પ્રભાતનો સમય થયો એટલે અપ્સરાઓ અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

હવે આ દેવ મંદિરના રંગ મંડપના ચિત્રોમાં એક અદ્ભુત અવર્ણનીય સુશોભિત પુતલીનું ચિત્ર રાજકુમાર ચિત્રસેનની દ્રષ્ટિએ પડતું તે મોહિત થયો, ને પુતળી સન્મુખ એકી નજરે જોઈ રહ્યો છે, તેનો રત્નસાર મિત્ર ત્યાંથી આગળ પ્રવાસ કરવા સારું ધણુંએ કરે છે; પણ રાજકુમાર પુતળીની અનુપમ આકૃતિને અત્યંત રૂપથી મોહિત થઈ જવાથી મિત્ર પ્રત્યે બોલ્યો કે હે ! સુખ દુઃખના સાથી પરમ સ્નેહી મિત્ર રંગ મંડપના ચિત્રોમાં પુતળીરૂપી કોઈ પણ રાજકન્યાનું ચિત્ર છે. અને તેના મિત્રનાજ રૂપ લાવણ્યથી તે ઉપર હું અત્યંત રાગ પામી પ્રેમાધિન થઈ તેના વિયોગથી હવે બેબાકળો બની વિહવળ થયો છું મારે મને તે ચિત્રવાળી રાજકન્યા પરજાવી આપ, નહિં તો કાંઈની ચૂંચ ખડકાવી મને લસ્મ કરી ચાલતો થઈ.

રત્નસાર—અરે રાજપુત્ર આ શું બોલો છો ! મનમાં વાતનો તોલ તો કરો. કેવી કન્યા આ શું ! આતો એક પાણ્ણાની પુતળી કોઈ હુશિયાર કારીગરે ચિત્રેલી છે, તેમાં અમ કામાંધ કેમ થયા છો ! મારે ચાહો ઉઠો તૈયાર થાઓ.

આપણે આગળ ચાલતા થઈએ. રસ્તે ચાલતાં કોઈ જ્ઞાનીનો મેળાપ થયેથી એ પુતળી વિશેનો તપાસ કરશું જે તે કોઈ રાજકન્યાનું ચિત્ર હશે. તો તમારી મુશ્કેલી પાર પાડીશ.

આ પ્રમાણે રાજકુમારને ધિરજરૂપી નીર છાંટી શાંત પાડી ત્યાંથી આગળ ચાલવું શરૂ કર્યું. થોડે દુર જતાં એક મહાન તપસ્વી કોઈ જોગી પુરૂષનાં દર્શનનો લાભ મળ્યો. ત્યાં આવી તેના ચરણકમળને નમસ્કાર કરી. પ્રધાન સુત રત્નસારે જોગીને પૂછ્યું કે, હું મહાત્મા ! આહીં આગળ જે દેવ મંદિર છે, તેના રંગ મંડપમાં એક પુતળીનું ચિત્ર છે. તે રાજકન્યા હોય એમ લાગે છે મારે તે કોણ છે, એ કૃપા કરી કહોશો.

જોગીરાજ—હું રાજજન પુરૂષો ! સાંભળો, રતનપુર નામના શહેરમાં પદમરથ નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે, તેને પદમાવતી નામની એક રંભા સમાન સદ્ગુણી પુત્રી છે, તેના પૌર્ણગાદની એ દેવ મંદિરના મંડપમાં પુતળી ચિત્રેલી છે.

રત્નસાર—હું ! પરમ ઉપગારી મહાત્મા, આ રાજકુમાર તે કન્યાને જોયા વગર તેના ચિત્રથીજ તેના ઉપર મોહ પામી અત્યંત રાગી થઈ પ્રેમાંવીન થયો છે, તેનું શું કારણ ! વળી તે અમને મળશે કે નહીં ! મળશે તો કયા પ્રકારેથી અમારા કામમાં ફતેહ મેળવી શકશું. તે અમો ગરીબને આપના ચરણ સેવવાવાળા સેવકો ઉપર દયા લાવી કહોશો.

જોગીરાજ—હું રાજવંશી પુત્રો ! એ પૂર્વનાં સંચિત છે.

ભવ પલટાઈ જાય છે, પણ રાગદશા બીલકુલ પલટાતી નથી તે કારણથી રાજકમાર તેના ઉપર પ્રેમાત્મીન થઈ ગયો છે. સાંભળો તેના પુર્વભવનું વૃત્તાંત કહું છું.

પુર્વભવમાં સંપા નામના વનમાં એક હંસલીનું જોડું પોતાના બંને નાના બાળકો સહિત માળો બાંધી રહેલું છે, એક અવસરને વિષે તે વનમાં દાવાનળ સળગ્યો. તેના તાપે કરી હંસે હંસલીને કહ્યું કે તું જળ ભરી લાવ હું બાળકની સંભાળ રાખું છું ત્યારે હંસલી બોલી-માતા વિના બાળકો સાચવી શકાય નહીં માટે તમે પાણી લાવો. એમ સાંભળી હંસ પાણી લેવા ગયો, પાછળથી દાવાનળનો તાપ ઘણોજ લાગવા લાગ્યો ને હંસ તરતમાં ન આવ્યો તેથી હંસલી કહે છે કે, અરેરે પુરૂષની જાતિ ! કેવી કઠણ ને નિર્દય છે. પોતે મરવાના ભયે કરી પાછા આવ્યો નહિ. ખરે ! પુરૂષજાતિનેજ ટિકાર છે, કે જેને પોતાના સ્ત્રી બચ્ચાંની પણ દયા ન આવી તો બીજાને માટે તો દયા કયાંથીજ આવે. અરે જીવ ! હવે આપણે આ ભવ-માં તો પુરૂષજાતિનો બિલકુલ વિશ્વાસ કરવો નહિ તેમ એવા નિર્દય ને આપસ્વાર્થી પુરૂષનું મોડું જોડું નહિ તેમજ પરભવમાં પણ પુરૂષજાતિનો સંગ કરવો નહિ કારણ કે તે નિયંત્રિત છે. આમ વિચાર કરે છે ત્યાં તો અગ્નિની ઝાળ લાગવાથી માતા તથા બંને બાળકો તે ઝાળથી મરણ પામ્યાં એ દશામાં હંસ પાછો આવી જુએ છે તો પોતાની સ્ત્રી તથા બાળકને મરણ પામેલાં જોઈ પુત્ર, સ્ત્રીના રને-

હથી છાતીફાટ રૂઢન કરી અગ્નિમાં ઝંપલાઈ મરી ગયો.
ત્યાંથી ચત્રી આ ચિત્રસેન રાજકુમાર વોરસેન નૃપતો-
ને ત્યાં પુત્રપણે અવતર્યા.

હંસલી મરણ પામી રત્નપુરે પદ્મરથરાયને ત્યાં પદ-
માવતી નામે પુત્રીપણે જન્મ પામી. અનુક્રમે લણીગણી
વિધાવાન, વિનયવંત અને સ્ત્રીની ચોસઠકળા કૌશલ્યમાં
ધણીજ પ્રવિણ થઈ યોગવનવય પામી. ત્યારે તેના પિતાએ
તેના લાયક વિધાવંત, સ્વરૂપવંત, તેજસ્વી, શુરવીર, રા-
જ્યગુણ સંપન્ન, સર્વોત્તમ ગુણે કરી ઔષ્ઠ સદ્ગુણી રાજકુ-
માર શોધી પોતાની પુત્રીને પરણાવવાનો વિચાર થયો.
તેથી નૃપતીએ દેશોદેશના રાજપુત્રોનો પોદુઆદ્ મંગાવો
પોતાની પુત્રીને દેખાડવા સાડ તેની દાસીઓ સાથે મોક-
લ્યા પરંતુ પદમાવતીનું મન તેમાંના કોઈ રાજકુમાર સાથે
પ્રદુલિત થયું નહિ પણ ઉન્નતું તેણીનું મન તો પુરૂષમતિ
ઉપર ધણુંજ કોધવંત થવા લાગ્યું એટલુંજ નહિ પણ
પુરૂષનું નામ કોઈના મોઢાથી સાંભળે તો તેનું પણ તે
અપમાન કરી તેને પોતાની પાસેથી દુર કરવા લાગી. આવી
રીતે પદમાવતી સંકલમુણ સંપન્ન છતાં પુરૂષ પ્રત્યે દ્વેષીણી
જણી તેના માતા પિતા દુઃખ ધરવા લાગ્યા.

હવે પદ્મરથ રાજાએ આ હકિકત પોતાના પ્રમુખ
મંત્રીને જણાવી પુછ્યું કે હવે આપણે શું કરવું ?

મંત્રી—માહારાજ દેશ પરદેશમાં આપણે પડહ વળ.
ડાવો જેથી કેમ શુરવીર પુરૂષ તેને પુરૂષરાગીણિ કરી પર-
ણવા હિમત ધરાવશે.

મંત્રીની સલાહથી પદ્મરથ રાજાએ પડહ વગડાવવા માંડ્યો છે કે મારી પુત્રી પુરુષદ્રેષણી છે તેનું પુરુષદ્રેષીપણું છંડાવી આવે તેને રાજા પોતાની પુત્રી પરણાવી ઉપર અરધુ રાજ્ય આપશે. આવી જાતનો પડહ તે વગડાવે છે, પણ તે પડહનું બીકું કોઈ ઝીંતી શકતા નથી. માટે હે ! રાજવંશી પુરુષ તમે ત્યાં જાઓ, અને તમારા પુરુષવનું ચિત્ર ચિત્રાવો ગામમાં દેખાડતા ફરો તે ચિત્ર તેના જોવામાં આવે તેવી મુક્તિ રચો. તે ચિત્ર જોશે કે તેને પોતાના પુરુષવનું જાનિસ્મરણ થશે અને તેથી તે પુરુષરાગીણી થઈ તમોને પરણશે.

જોગીરાજના મુખથી આ પ્રમાણે વચન સાંભળી અને મિત્રો તેમને વંદન કરી હર્ષસેર ત્યાંથી રવાના થઈ એકદમ રતનપુર શહેરમાં આવ્યા ત્યાં કોઈ એક ઉત્તમ ચિત્રકાર કારીગરને ખોળી તેની પાસે પોતાના પુરુષ ભવાંતરનો ચિત્રપટ ચીતરવો.

ચિત્રપટમાં એક વન સરોવર ને તરૂં ઉપર પંખીના માળા ચિત્રાવ્યા તે માળામાં હંસી ને બાળકના ષોડશાઈ ચિત્રાવેલ છે. ફરતો દાવાનળ અગ્નો લાગી છે, હંસ પાણી ભરવા સરોવરમાં ગયો છે, વનમાં દેવ લાગવાથી હંસની ને તેના બાળક મરણ પામ્યા છે ત્યાં હંસ પોતાની ચાંચમાં જલ ભરી આવ્યો તો પોતાની પ્રિયા ને બાળકોને મરણ પામેલાં જોઈ તેના દેનેહના વિયોગથી તે પંજુ અગ્નીમાં ઝંપાપત કરી મરણ પામ્યો આ પ્રમાણે ચિત્રપટ તૈયાર

કરાવી બંને મિત્રો તે પટ હાથમાં લઈ શહેરના લોકોને
ખતાવતા દરરોજ ફરવા લાગ્યા આ વાત આખા શહેરમાં
ફેલાતાં ફેલાતાં છેવટે પદમાવતી પાસે તેની દાસીઓને
માઢથી સાંભળવામાં આવી. આ આશ્ચર્યની વાત જાણી
ચિત્ર જોવાનું મન થાતાં પોતાના દાસી પ્રત્યે કહ્યું કે ચિત્ર
પટ લઈ ફરતા પુરૂષોને આહુ બોલાવવા કાવો. તેથી દાસીએ
તે પુરૂષોને રાજકુમારીકા પદમાવતી પાસે આવવાનું કહ્યું
ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે તમારા રાજકુમારના તો પુરૂષદ્વેષી-
ણી સંભળાય છે તેની પાસે અમારે આવવાનું શું પ્રયો-
જન. દાસી કહે છે ઉત્તમ પુરૂષો તમારા વાત સાચી છે,
પણ તમોને તે હરકત નાહ કરે માટે ભય છોડી મારી
સાથે ચાલો.

આ સાંભળી રાજકુમાર જંગતુષ્ણાતુર થયેલો મનુ-
બ્ય એકદમ પાણી પીવા મારું સરોવર કે કુવા ઉપર જવા
તત્પર થાય છે; તેમ ઘણોજ આનંદ પામી ઉમંગથી પદ-
માવતી રૂપી જળ પીવા સારૂ દાસી સાથે ગયો.

રાજકન્યા પદમાવતી પડદા નાંખી પાછળ દિલી રહી
એટલે દાસીએ ચિત્રસેન પાસેથી ચિત્રપટ લઈ પદમાવતી
ના હાથમાં આપ્યો. ચિત્રપટ જોયો પદમાવતીએ નજરે
જોયો કે તરતજ તે મુરછાંગત થઈ ધરણી ઉપર ઢગી પડી
આમ થવાથી ચિત્રસેન તથા તેનો મિત્ર રત્નસાર ત્યાંથી
લાગી ગયા.

પાછળથી દાસીએ પદમાવતીને શીતળ જળ છાંંડી

શાંત કરા ચુક્યાથી મુકન કરી શુદ્ધિમાં લાવી પુણ્ય કે હે બાપ! તમે આવી રીતે તે ચિત્રપટ જોતાંજ બેસાત થઇ પૃથ્વી ઉપર પહોં ગયા તેનું કારણ શું !

પદમાવતી—હે સખી ! આ ચિત્રપટમાં એક વનમાં હંસ હંસલી ને તેનાબે બાળકો એક માળામાં રહેતા હતા. ત્યાં દાવાનળ લાગવાથી હંસ પાણી લેવાને સારું પાસેના સરોવર ઉપર ગયો પાછળથી દાવાનળની અગ્નિનો તાપ બહુ લાગવાથી હંસલી મનમાં કહેવા લાગી કે મરણના. ભયથી હંસ પાણી લેવાનું બહાનું કાઢી લાગી. એણે તે હજી સુધી આવ્યો નહીં મારે જગતમાં પુરુષ એમ નિર્દય દયા હીન, ને સ્વર્થી કોઇ નથી એમ ધારી હંસલીએ પુરુષ જાતિનો નિવ્રંછ કરી નિયમ લીધો કે હવે પરભવમાં પણ પુરુષ જાતિનું મોડું જોતું નહીં એમ મન સાથે નિશ્ચય કર્યો; ત્યાંતો અગ્નિનો તાપ લાગવાથી બે બાળકો સહિત હંસલી મરણ પામી. પાછળથી હંસ પાણી લઇ આવ્યો તો ત્યાં પોતાની પતિ તથા બે બાળકો મરણ થયાં જોઇ તેના મોહથી પેલે પણ અગ્નિમાં ઝાંપાપાત કરી મરણ પામ્યો. એવું ચિત્ર તેમાં ચિત્રેણુ છે. તે મેં, જોયું કે તરતજ મને મારા પુરુષ ભવનું જાતિ સ્મરણ પેદા થયું છે કે આ ચિત્રપટ તે મારા પુરુષ ભવનું ચિત્ર એ નિરવિવદપણે સાચે સાચુ છે. મેં હંસલીના ભંધમાં અજ્ઞાનપણે મરતા વખતે પુરુષનો દેવ કર્યો તો તેથીજ આ ભવમાં પુરુષ દેવણી છું અરેરે ! આજ સુધી હું મારા મતિ-

સ્મરણના અભાવે કરી. નાહકની પુરૂષ દેખણી આ દુનયા
માં ગણાઈ, જગતમાં નિંદાને પાત્ર થઈ ખરે! આ દુનયા
માં દયાળુ પરોપકારી. પ્રેમને જાણનાર અતિ માયાળુ પુરૂ
ષ જાતિ સિવાય બીજું કોઈજ નથી. જે પુર્વ ભવમાં સ્ત્રી
ને બાળકનાં મરણ થયેલાં જોઈ; તેના પ્રેમમાં લુપ્ત બની
હુંસ પણ અગ્નિમાં બળા મુવે તેજ આ ચિત્રપટનો ચિ-
ત્રાવનાર પુરૂષ હોવો જોઈએ, કારણ કે, તે વિના આ પુર્વ
ભવનું ચિત્ર બીજા કોઈ પણ ચિત્રાવી શકે નહીં જેથી
હે સખી! મારા પુર્વ ભવના પતિ હસેના જીવ આ ચિત્ર
પટ લાંબનાજ છે. ને તેથી હું તેના ઉપર મોહ પામી છું.
તેણે મારા ચિત્તનું હરણ કરી લીધું છે. મારે બોલ તે કયાં
ગયા. હવે તેને તું જલદી બોલાવી લાવ. આપણે તેનો
કૃણ વંશ પુછીએ.

દાસી—

હાહા.

પરદેશી શું પ્રીતડી, કહે સખી તું ન કરીશ;

આવ્યો તીમ જશે વળી, ઉભી હાથ ધરીશ ૧

ધણા ધુતા જગમાં ફરે, કરતા નવલા વેશ;

તુમ સમ ભોળા લોકને; જુઠ દીએ ઉપદેશ. ૨

મોહ ન પામો તેહશું, કહું તે ઉપર વાત;

સાંભળતાં મનિ ઉત્તરે, હોય ન કમહી વિધાત. ૩

હે રાજકુમારી! આ સંસારમાં જુઠા બોલા માણસો

મીઠા લાગે છે, ને સત્યવંત હોય તે કડવા એટલે અજાગમ

તા હોય છે. માનસ સત્યા બોલા મનુષ્યની વાત કોઈ

ને સુહાવી નથી.

વળી આ દુનયામાં ધુતારા લોકો પોતાનું પેટ પાપે કરી ભરે છે, વેશ્યા, ચોર, વણીક, પરદારક, દ્યુત રમનાર, સ્વર્થા, ધુર્ત, ને નિંદ્રાળુ, મનુષ્યો જુઠા બોલા હોય છે.

ધુતારા લોકો મનુષ્યોને વિશ્વાસ બેસાડવા ખાતર મીઠી મીઠી વાતો કરી, અતે મળામાં ફાંસો નાખી ચાલ્યા જાય છે, એવા ધુતારાનો વિચાર કરવાથી ધન અને જીવિત નો ધાત થાય છે.

બાળક, ચોર, પારધી, ગાંધી, નૃપ, તીડ, વેશ્યા, વૈદ્ય ને ધુતારા મનુષ્યો પારકાની પીડાને જાણતા નથી. માટે હે બાળ! આપ એવા પરદેશી વટેમારગ ઉપર મોહ પામી પ્રેમમાં લુપ્ત નહીં બનો એવા તો અનેક ધુતારા પેટ ભરવા નિમાતે ઢાંગ ધતુરા કરી બોળા અને વિશ્વાસુ માણસોને ફસાવી તેના ધનનું હરણ કરી પોતાનો સ્વર્થ સાધી લીએ છે.

જુઓ—સુર્યપુર નામના શહેરમાં રતીસાર નામનો કોઇ મોટો ધનાઢ્ય શાહુકાર વસતો હતો, તેને વીમલવહન નામનો પુત્ર હતો એક દિવસ બાપ દીકરો મળી પોતા પાસે બહુ બહોળું ધન છે. તે જો રાજ અગર ચોર જાણશે તો આપણું ધન એકી વખતે છીનવી લેશે. માટે આપણે રાત્રીને વખતે કોઇ ઠેકાણે દાટી મેલીએ તો સારું, એમ વિચાર કરી તેજ રાત્રીએ શમશાનમાં એકાંત જગાએ જઇ ધન દાટવા માંડ્યું ને પોતાના પુત્રને કહ્યું કે પારકું ધન હરણ કરવાવાળા ધુતારા, જુગારી ને ચોર ચોતરફ

એવો તપાસ કરતા ગુપ્તપણે છુપાઈ રહી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવે છે. માટે હે પુત્ર ! તું ચોતરફ બરાબર સાવધાન પણે ધ્યાન રાખ. જેથી પુત્રે મધ્ય નિશાને વખતે શોર બકોર નહીં કરતાં છુપી રીતે ચારે દિશામાં નજર કરતાં તેની દ્રષ્ટિએ પુર્ય દિશામાં કોઈ પુરૂષને સુતેલો દીઠો તેથી તેની પાસે જઈ તેનો પગ ઝાંતી બેઠ્યો, ને તેને શ્વાનની પેઠે ઢસડ્યો છતાં તે પુરૂષ જરા પણ બોલ્યો નહીં તેમ શરીર પણ હડાવ્યું નહીં, જેથી પુત્રે જાણ્યું કે આતો કોઈ મડદું પડેલું છે. એમ ધારી પોતાના પિતાને તે વાત કરી, એટલે પિતાએ કહ્યું કે હે પુત્ર ! તું તેના નાક કાન કાપી લઈ લે બે મડદું હશે તો નહીં બોલે નહીં તો તે વેદનાના દુઃખે કરી બોલશે પુત્રે જઈ તેના નાક કાન કાપી લીધા તો પણ પેલો છુતારો પુરૂષ જરાએ કંપ્યો નહીં તેમ બોલ્યો પણ નહીં ને પોતાનો શ્વાસ ઘુટી મડદાની માફક પડ્યો રહ્યો. તેથી બાપ દીકરે તેને મડદું સમજી પોતાનું દ્રવ્ય ત્યાં દાટી નિર્ભયપણે આનાંદથી ઘેર આવી નીંદ્રાસ્થિત વશ થયા. પાછળથી સુતેલો છુતારો પુરૂષ ઉઠી મનાંસાથે વિચારવા લાગ્યો કે નાક, કાન ગયાં તેથી શું થયું દુનીયામાં કાણો, કૂબડો, કાળો, અપંગ, કેંદીયો કે ગમે તેવો નીચ માણસ હોય તોપણ બે તેની પાસે દ્રવ્ય હોય તો તમિંમ માણસો તેને માન આપકાર આપી તેનો સત્કાર કરે છે એટલું જ નહિ પણ છેટેથી નજરે દેખે ત્યાંજ જોઈ સ્વરથી ભાઈ બાઈ કહી બોલાવી તેની સલામ લે છે

માટે આપણી પાસે દ્રવ્ય હશે તો બધા લોક આપણા નાક કાન નથી તોપણ આપણી સલામ લેતા આવશે એ-
ટલુંજ નહિ પણ દ્રવ્યના જોરથી રાજ પ્રમુખ પણ આપ-
ણને ધણેજ આદર સત્કાર આપી બેસવાને ઉત્તમ આસન
આપશે માટે ચ.લે. દ્રવ્ય લઈ મોજમજ ઉડારીએ. એમ
વિચારી શેઠે જ્યાં દ્રવ્ય દાટેલું હતું ત્યાં આવી બહુ દ્રવ્ય
દાઢી લઈ પોતાને ઘેર ગયો. દ્રવ્યપ્રાપ્તિ થયાથી પૈસાના
મદમાં છકી જઈ મોજમજ કરી પૈસો ઉડાવવા લાગ્યો અને
કામાંધપણે માલુમાં ફસાઈ પડી વેશ્યાને ત્યાં રહી રમત,
ગમત, નાદારંગ વગેરેમાં પોતાની પાસે આવેલ પૈસો યુ-
ભાવવા લાગ્યો.

હવે એક દિવસ શેઠ તથા તેનો દીકરો પોતાનું દાટેલું
દ્રવ્ય કાઢવા સારૂ જ્યાં પોતે ધન દાટેલું હતું ત્યાં આવ્યા
ને જુએ છે તો ધન કોઈ કાઢી ગયેલ છે એમ દીકું તેથી
બંને ધણેજ કદપાંત કરવા લાગ્યા ને દ્રવ્ય ગયાના શોકથી
ઠૂંછાંગત થઈ ધરતી ઉપર પડી મરણોલ થઈ ગયા. પણ
અહિં મધરાતે તેને શાંત પમાડી ઉઠાડનાર કોઈ હતું નહિ
કે તેને ઉઠાડે. છેવટે મુરછા ઉતર્યા પછી નિરાશ બની ધરે
આવ્યા રાત્રી જેમ તેમ કરી વ્યતીત કરી પ્રભાત સમયે
વીચાર કર્યો કે આપણું ધન હે! પુત્ર જેનાં તેં નાક કાન
કાપી બીધાં છે તેજ લઈ ગયો છે એમ કહી રાજદરબારમાં
આવી રાજકચેરીમાં નૃપતી પાસે ફરિયાદ કરી.

નૃપતિ—હે શેઠ તમે તમારું ધન રમશાનમાં ફેલી.

આબ્યા તેનું કારણ શું! તમોને એવો કયો મોટો લય
લાગ્યો કે ત્યાં જઈ દારૂનું.

શેઠ—હૈ પૃથ્વીપતિ! મેં જાણ્યું કે મારી પાસે ધન
ધન છે એમ જો રાજા કે ચોર અગર ધુતારા લોકોના જા-
ણવામાં આવશે તો મારા દ્રવ્યનું હરણ એકદમ તે કરી લઈ
જશે તેથી મેં ત્યાં જઈ દારૂનું તો ત્યાંથી પણ કોઈ કાઢી
લઈ ગયું.

નૃપતિ—તમોને કોઈ ઉપર શંકા હોય તો નામ આપો.

શેઠ—હૈ ન્યાયવંત કરજ્ઞાણુ રાજા! મારું ધન આપણા
શહેરમાં જો કોઈ નાક, કાન વગરનો પુરૂષ હશે તેજ હરણ
કરી લઈ ગયો છે માટે તેનો તપાસ કરાવશો.

નૃપતિ—બહુ સારું એમ કહી જમાલખાં નામના
સીપાઈને તેવા પુરૂષનો તપાસ કરવા સારૂ ગામમાં મોકલ્યો
તો તપાસ કરી વેશ્યાને ત્યાં નાક કાન વગરનો પુરૂષ
જોયો તેથી તેને ત્યાંથી ખાંધી જમાલખાં રાજકચેરીમાં લા-
વ્યો એટલે રાજાએ દંડ આપ્યો હરામખોર! હુમ્યા ચોર
તું આ શેઠનું ધન કેમ ચોરી ગયો છું.

ધુતારો હસીને બોલ્યો—મહારાજા ખુદાવીદ છું તે
શેઠનું ધન લઈ ગયો છું તેના બદલામાં મેં તેને તેના ધન
કરતાં પણ અગણિત કીમત આપેલી છે.

નૃપતિ—અરે મુરખ! ધુતારા નીચ શું તે! હીરા, મા-
ણિક, મોતી, આપ્યાં છે કે તું કહે છે, મેં અગણિત કીમત
આપી છે.

ધુતારો—ધણા ઉમંગથી ઉત્તર આણી બોલ્યો કે, હું
 પ્રજાપાળ મહિપતિ મેં તો તે કરતાં પણ વધારે કીંમતની
 વસ્તુઓ શેઠને આપી છે. તે એકે હું મહારાજા વિરાજ
 મેં મારા નાક કાન શેઠને તેનું દ્રવ્ય સીંચાના બદલામાં
 આપેલા છે, માટે હવે નમ્રતા પૂર્વક હું આપ ખુદાવીદ
 સરકાર હજુર અરજ ગુજરી કહું છું કે, શેઠને પોતાનું
 દ્રવ્ય મારી પાસેથી પાછું લેવાનો વિચાર થયો હોય તો
 જાલે બહુ સાફ, હું તેનું ધન પાછું આપવા તૈયાર છું.
 પણ શેઠ મારા નાક કાન જે સ્થિતિમાં હતાં તેવીજ સ્થિતિ
 માં પાછાં મને કરી આપે, એટલે તેનું દ્રવ્ય હું પાછું આપું.

રાજા ધુતારાની વાત સાંભળી અજાયબ બની ગયા
 ને જાણ્યું કે આ ધુતારો છે. એ વાત ખોટી નથી પણ મા
 થું ફાડે તે લોહી કઢે. એ વાક્ય પ્રમાણે પોતે પોતાના
 નાક કાન ખોઈ શેઠનું દ્રવ્ય સીધું છે જેથી તે આ કામમાં
 ગુનાહીન ઠરે તેમ નથી વળી લોભીઆ વસે ત્યાં ધુતારા
 જીએ ન મરે એ વાક્ય પ્રમાણે શેઠને તેના લોભીપણાનું
 ફળ મળેલું છે. એમ વિચારી શેઠને કહ્યું તમારું દ્રવ્ય હવે
 પાછું લેવાની તમારી જે ધારણા છે તેમાં તમે ફળીભુત પા
 મો તેમ નથી. માટે તેરી બી ચુપ ને મેરીબી ચુપ એ વાક્ય
 પ્રમાણે જેમ આવ્યા તેમ જાઓ.

આ સાંભળી શેઠ ધરે ગયા ને ચોરની મા કોઠીમાં
 મોડું ધાસી રૂએ તે કહેવત પ્રમાણે શેઠ કોઇને કહ્યા વગર
 આકેશ કરી બેસી રહ્યા, ને ધુતારાને રાજાએ રાજ આપી
 એટલે તે વેશ્યાને ત્યાં જઈ મોજ કરવા લાગ્યો.

માટે હે રાજપુત્રી ! જો ધુતારા કેવા હોય છે, પોતાનાં નાક કાન ખોયાં પણ દ્રવ્ય લીધું; તેઓ કેવળ સ્વાર્થજી હોય છે બીજાની પીડાને ગણકારતા નથી. હાલના સમયમાં એવા અનેક પ્રકારના ધુતારા લોકો આ દુનિયામાં રખડો ભોળા મનુષ્યોને સમજાવી વિશ્વાસ એસાડી પોતાનો સ્વાર્થ સાર્થી બીજાને અત્યંત દુઃખમાં ડુબાવી દે છે માટે આપે આ અજાણ્યા પરદેસી મનુષ્યનો વિશ્વાસ કરવો યોગ્ય નથી તે પોતાનો સ્વાર્થ શાંત્રવા માટે આવો ચિત્રપટ કરી દેશો દેશ રાજ્યતા ફેરે છે, તો તેના ઉપર સ્નેહ કરવો નહિં.

• રાજકુંવરી—

દહા.

કુંવરી કહે સખી સાંભળો, વાત કરી તે સાગ;
 પણ જાણ્યા વિણ શું કરે, મુજ મન કેરો વિચાર ૧
 ધુરત તો ફરતા ધણા, છુતે બાળીશ લોક;
 શજ્જન રવિ દર્શન વિના, મુજ ન હશે ચિત કોક. ૨
 નાની ચરિત્રની આગળે, ધુર્ત કળા અપ્રમાણ;
 મહીલાએ મહીતાજ વચ્ચે, રોજ્યા જાણ અજાણ. ૩
 જેમ ગુણવંતી જગ સતી, ધુર્તાદી સંયોગનું;
 યોગી કર્યા જણ ચારને, આપ વરી મુખ લોગ. ૪
 કહે સખીએ અમને કહો, બુદ્ધિ પ્રપંચ વિચાર;
 પદમાવલી વળતું કહે, તે તણે અધિકાર. ૫

હે સખી ! રાજપુર નામના શહેરમાં જયરાંતશાહ કરીને મોટો ધનાઢ્ય શાહુકાર વસતો હતો, તેને ગુણાવળી

નામની ગુણવાન પતિવ્રત ધર્મને જાણનારી, ધર્મયુક્ત રહે-
નારી, અતિ રૂપવંતી સદ્ગુણી સ્ત્રી હતી.

એક વખતે તેને ત્યાં વેપાર નીમીત્તે દેશાંતરથી ધના-
લી નામનો સાર્થવાહ આવી રહ્યો. આ સાર્થવાહ વેપારમાં
ધણાજ કુશળ હોવાથી પોતાનો સવળો માસ વેચી ત્યાંથી
પોતાના દેશમાં વપરાતો માસ ખરીદ કરી લીધો. આવી
રીતે વેપારમાં તેને અહિં છ સાત માસ થયા; રોજ ગુ-
ણાવળીના હાથની ઉત્તમ પ્રકારની રસોડા ખાય ને દિવસો
આનંદમાં ગુજરે, હે! વાંચક પાડકો આ સાર્થપતિ ગુણા-
વળીના રૂપથી તેના પ્રત્યે મોહાઈ જ બની ગયો. તેથી ગુણા-
વળીને ત્યાં દુલ આપવા આવનાર માસજુને તેણે ખુશી ને
ગુણાવળી સાથે પ્રીતિ કરાવી આપવાનું કહ્યું, માસજુ તેને
કહ્યું કે, હે શેઠ! આનાં કામ તરતમાં થતાં નથી તેમ તેમાં
પેસાની પણ જરૂર છે. કહ્યું છે કે, જરૂર ચાલસો કર! માટે
તરત લાડવો નહિ ખવાય. લોક વાક્ય કહે છે કે સમુદ્રી-
નાં રૂળ મીઠાં છે એક કરી પણ કહે છે કે—

દુહા.

ધીરે ધીરે રાવતાં, ધીરે સખ કહ હોય;
માલી સિંચે ચોગણાં, પણ રત ખીન ફલન હોય.
માટે જો ધોન્જ રાખશે તો હું તમારું કામ જેમ બ-
નશે તેમ તાકીદ કરી આપીશ.

હવે માસજુ એક દીવસ મૃગસુંદરીને કહેવા લાગી કે
હે બાઈ! આપને ત્યાં જે પેસા છે, તે તો બહુ મીઠું

કે શેઠશાહુકાર જણાય છે, તેમ રમુછ, આનંદી ને શે
પણ સારા લાગે છે; આપણા શેઠ તો કંજુસ, લોભી
બહુજ અહંકારી જણાય છે. તેની સાથે આપ જેવા
રંગના શોકોનને કેમ આનંદ આવે છે? ખરે, આપને
નંદ નહિજ આવતો હોય એમ મને લાગે છે જેથી
વચન માન્ય કરો તો હું કહું છું કે આપને ત્યાં આ
મોટા શોકોન ભેગાં જો તમે જશો ને તેની સાથે પ્રી
રશો તો આપને બહુજ આનંદ આવશે. વળી તેને પ
પણ કંઈ કમી નથી આપના કરતાં અધીક તેને પર
પેસો આપેલો છે, વળી તે આપને ઘણુંજ ચાહે છે,
મારું વચન માન્ય કરશો.

ગુણાવળી મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે કોણ
નહિ ને આજે આ માલણ આવાં અઘટોત ન બોલ
વચનો કેમ બોલી; ઠીક, હશે, નીચસોકોની બુદ્ધિ કે
હોય. વળી સાર્થપતિએ તેને કાંઈ ધનની લાક્ષણ્ય આપ
કેમકે કામી અનાચારી પુરૂષને એવા નીચ લોકો ઠગ
તાનું ગુજરાન ચલાવે છે. ઠીક છે, સોનાને શામ ન
વળી સાચને ન આવે આંચ એ વાક્યને અનુસરી હ
તે સાર્થપતિને ધુતી તેને ભીખ માગતો કરું કે જેથ
બીજા સ્ત્રીઓને મારી મારક વચનરૂપી બાણ કરી દ
કરે નહી. એમ નીશ્ચય કરી માલણને કહ્યું કે વાહ!
વાહ! મારે તારી વાત રાખ્યા વિના ચાલે? તે ખરૂ

છે, મને તારા કહેવા પ્રમાણે શેઠના ઘરમાં ગાઠતું નથી, પણ શું કરું! આજ દીવસ મુઘી તારા જેવી મને કોઈ સખી મલી નહિ કે કોઈ ધનવંત શાહુકારનો સજોગ કરાવી આપે. આજેજ તું મળી, હું તારાં વચનેથી બહુજ આનંદ પામી છું જાણે, ધણી ખુશીથી હું તે સાર્થપતિ સાથે જઈશ માટે તું જઈને કહે કે તે પોતાનો તમામ સરસામાન માલમતા બધું લઈ આજે તૈયાર થાય. હું નીશા વખતે આવીશ; આ સાંભળી માલજી હરખાતી હરખાતી ધણજ ઉછરંગથી સાર્થપતિ પાસે મલકાતી મલકાતી આવી બોલી કે, હે શેઠ! હ્યો હવે શું કહેશો, હું તમારું કામ કરી આવીશું; આજ સાંજે તે આવશે માટે તમે તૈયાર થઈ રહોં કહો કેમ! આપણું વચન; કામ કરી આપ્યું કે નહિ?

સાર્થપતિ ધણજ ઉત્કંઠાથી આનંદમાં આવી બોલ્યો કે વાહ! બેન, વાહ! તમે ન કરો તો કોણ કરી આપે. એમ કહી તેને પચીસ સોનામહોર આપી; શેઠે ઉમંગમાં ને ઉમંગમાં તમામ જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. જયવંત શાહ પાસેથી લેવઢેવનું નામું ચોખ્ખું કરી પોતાનો વંચારો લઈ જવાની રખ લઈ માલજીને ત્યાં આવ્યો.

હવે સાંજ થઈ ને અંધારું થયું કે ગુણાવળી સંકેત મુજબ માલજીને ત્યાં આવી; ત્યાંથી બંને જણા સાંકોઆ ઉપર બેસી આગળ ચાલ્યા. થોડે દુર ગયા એટલે ગુણાવળીએ સાર્થપતીને કહ્યું કે અરેરે! મારા પગનું ઝાંઝર માલજીને ત્યાં રહી ગયું, હવે શું કરું; મારાથી ચાલ્યાને તો

ત્યાં સુધી પોચાય નહી, જેથી સાર્થપતીને કહ્યું કે
 આવો, હું આહી સાંઠ ઉપર બેઠી સાંઠને ઉભી રા
 ઝાંઝર વીના હું આવીશ નહીં. જેથી સાર્થપતી તેણ
 મુકી ઝાંઝર લેવા આજણને ત્યાં આપ્યો. આહી પા
 ગુણાવળી પાસે આવે તસ્કર આવ્યો તે પણ તેના
 મોહીત થયો તેથી સાંઠ ઉપર ચડી સાંઠને હાકી મે
 લતાં ચાલતાં એક શહેરની નજીકમાં આવી પહોં
 દરવાજા પાસે સાંઠ ઉભી રાખી. એટલે ગુણાવળી
 ચાલથી તસ્કરને કહિયા લાગી કે હવે તો મુખા લા
 માટે શહેરમાં જઈ આવવાનું સમ આવ્યો તો આપણે
 આપણી પાસે ધન, હીરા, માણેક માત્રી ધનું છે
 રમેશ્વરે આપણી સરખેસરખો જોડ મેળવો આપી
 આ સંસારમાં ખાઈ પી માજ કરી આપણે સુખેથી
 વીસાણ કરશું, આમ બોલી તેથી તસ્કરને તેના
 આવવાથી તે તેણીને ત્યાં મુકી શહેરમાં આવવાનું લેવ

આહી આગળ તેજ શહેરનો રાજા કેઠ કારણ
 ગુણાવળી જ્યાં સાંઠને લઈ બેઠી છે ત્યાંજ આવ્યો.
 ણીને જોઈ તેના રૂપના તેજથી અંજન તેના ઉપર
 થયો તેથી ગુણાવળીને સાંઠ સહીત પોતાના રાજમ
 લઈ આવ્યો અને ગુણાવળી સાથે અસહ્ય ભરેલાં
 બોલી કહેવાં લાવ્યો કે હે શ્રી હું રાજા છું, મા
 સાથે પ્રીતી જોડ ને જુખ ભોગવ.

ગુણાવલીએ આંહી પણ પોતાનું મન દ્રઢ રાખી નીચ્વં
 પણે હીંમતથી સ્ત્રી ચરીત્ર કરી કહ્યું કે હે રાજન ! વાહ
 એમા શું મોટી વાત છે ! હું તૈયાર છું ! પણ મારી એ
 વાત આપ કબુલ રાખો તો તમારું મન માન્યું કામ તર
 થાય તેમ છે ! કારણ કે ! મેં એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે
 રાજપુર નામના શહેરમાં એક કામદેવના જક્ષનું મંદીર છે
 ત્યાં જઈ તેની પુજા કરી પછી પુરૂષને મળવું. મારે આ
 મને આપણું સૈન્ય સાથે આપો એટલે હું ત્યાં જઈ તે
 પુજા કરી દરશન કરી આવું. આ સાંભળી રાજા બહુ
 ખુશી થઈ પોતાના રાજ્ય વસ્ત્રો આભુષણો વગેરે અને
 રાજ્યની ઉત્તમ વસ્તુઓ આપી સૈન્ય સાથે ગુણાવલીને
 જપુર તરફ રવાના કરી.

હવે ચાલતાં ચાલતાં ગુણાવલી તથા સૈન્ય રાજપુરન
 દરવાજા પાસે આવ્યું. એટલે ત્યાં એક વડ નીચે સારી જગ
 બેઠા સૈન્ય સહીત ઉતારો કર્યો. ને ગુણાવલી સોલ સૃંગા
 સજ કરી સર્વે પ્રકારનાં વસ્ત્રાભુષણ પહેરી અપસર
 તુલ્ય દેવાંગના સરખી બની ફુલકળ, પુખ્તો સમાન, ને
 વેદ વગેરે સોનાના થળમાં ભરી તે થાળ હાથમાં લઈ
 રમઝમ કરતી કામદેવના મંદીરે જવા સાડ એકલી ગામઠ
 ચાલી એકદમ પોતાને ઘેર આવી.

હવે આહી સૈન્ય બેની વાટ બેઠા રહ્યું. પણ તેતો પા
 છી ન આવી તેથી ગામમાં કામદેવના મંદીર તરફ તપાસ
 કરવા માણુશો આવ્યાં તો ખબર મળ્યા કે તેતો તેના પ

તિના ધરમાં ગઈ. એવું જાણી સૈન્ય નીરાશ થઈ પોતાના શહેરમાં આવ્યું ને નૃપતિને કહ્યું કે હે રતેને તો આપેજ ! સાસરવાસો આપી. તેને સાસરે આ સાંભળી રાજ ગુણાવલીના મોહથી રાજ્યચિદ્ધિ અમુળ છોડી જોગી બની વનમાં ફરવા લાગો હતો સાંજે માલજીને ત્યાં ઝાંઝર લેવા ગયો હતો તે લગ્ન જ્યાં વસીને બેસાડી હતી ત્યાં આવ્યો તો ગુણાવલી કે સાંદીકું નહીં તેથી ધણેજ કડપાંત કરી અંતે પોતાનું ગયું જાણી તે પણ જોગી થઈ ફરવા લાગો.

તરફર પણ ગામમાંથી ખાવાનું લઈ આવો પાસે ગુણાવલી તથા સાંદીને ન જોવાથી વેરાગમય થઈ બની ભટકવા લાગો.

જ્યવંતશાહ પોતાની સ્ત્રી બીજા સાથે ભાગી ગયા પોતાના કુળને લાંછન લાગું ને આખરમાં ખામી ધડકો લાગ્યા તેની શરમને લઈ તે પણ જોગી થયો.

આ પ્રમાણે એક સમયે આ ચારે જોગી ફરતા એક સરોવર ઉપર ભેગા થયા. ત્યાં એક બીજા ભાંગ વગેરે પી નાશામાં ચકચુર થયા. એટલે એક બીજાને લાગા કે ! હે ભાઈ ! તમે જોગ કેમ લાંધો.

સરથપતિ-હે જોગી ! પુરુષો ! મારા હીરા, માતી, વગેરે સર્વ દ્રવ્ય લઈ મને મોહ પમાડી એ ભાગી ગઈ. તેથી હું જોગી થઈ હાથમાં ઝોળી લઈ જ્યવંતશાહ-મેરી આરત મેરા આપદાદાકા આ

કુડ ઉઠાઠી પાણી ઢાલકે કોઇ અન્ય પુરુષકે સાથ ચલી ગઇ.
ઉસકે લીએ મેને જોગ લીયાહે !

તત્કર મેરી ક્યા ખાત કરું. અરેરે ! દખો ! એક ઓ-
રત મુજે સાંઠ ઉપર ખીઠા કે. મેરી સાથ હાવ હાવ, નખરા
કર મરેકુ વીધાસ લગા કે. એક શહેરકે પાસ લઇ આઈ
ફરવાળ પાસ સાંઠકું નીચે ખીટાકે, મેરેકું ગાવમે ખાનેકે
લાયે મીઠાઈ લેનેકું ભેજ. મીઠાઈ લેકર મેને આયા તો ઉઘી
જગોપરસેં વોતો સાંઠ સારીત ચલી ગઇ. ઉસસેં મેને સં-
સારમેં કહું સાર નહીં હે એસા સમજકે જોગ લે લીયા હે
આ પ્રમાણે ચારે જણાએ પેત પોતાની જોગ લેવાની હ-
દીત કહી દખાડી તે સાંસગી જયવંતશાહ બહોજ હવે
પામતો મનમાં કહેવા લાગો કે ! આપણી સ્ત્રીતો મડા ચતુર
શીળવંત તે સતી છે. એણે તો આ ત્રણેને પોતાના સ્ત્રી
ચરીત્રની કળાકોશલ્યથી જોગી ખનાવી રાખ ચોળતા કરી.
પોતે સત્ય સીયળપણે પાછી આપણે ઘેર ગઇ છાયાશ !
છે ! ધ-ય છે ! સ્ત્રી ચરીત્રને ! ઇંડ, બ્રહ્મા, વીરતુ, મડા-
દેવ. એઓ પણ સ્ત્રી ચરીત્ર પાસે હારી ગયા છે. તો પછે
આ આચારા શું હીશાખમા છે.

અરેરે ! મન ! તું તો નાહક બ્રમાજીકે ચાલ ચાલ ?
હવે ! જોગીપણું છોડ ! ને પ્રાણપ્રીયાને મળી સંસારનાં
મુખનો ઉપજોગ લઇ મુખપોલાસ ભેગવ આ પ્રમાણે મન
સાથે વંચારી એકદમ આસી પોતાને ઘેર અજા ; પોતાની
વહાણી પ્રાણપ્રીયાને પંજુજ ઉમંગથી ભેટયો અને તેની
સાથે રહી સંસારના મુખ ભોગવવા લાગો.

હે ! સખી ! જોયું ! ગુણાવલીએ સ્ત્રી ચરીત્ર કરી બન
ધાને ધુતી; સર્વનું સર્વસ્વ લઈ લીખ માગતા જોગી બનાવો
રાખ ચોળતા રખડતા રજગતા કરી શીયલવૃત્ત અખંડપણે
સાંચવું. માટે સ્ત્રી ચરીત્રની આગળ ધુત્તવિદ્યા ટકી શક્તી
નથી હે ! સખી ! એ પદધર ધુતારો નથી. એનું નકી મા-
નજો; એમ છતાં પણ આપણે તેની પરીક્ષા કરશું. માટે
આ વાત હું મારા પીતાને જણાવ.

આં સાંભળી તેની સખી વધામણી ખાવાના ઉછરે-
ગથી એકદમ પદમરચરાજ પાસે આવી. મોટા સ્વરથી બોલો
હે હે ! પૃથ્વીપતિ ! પ્રજાપાલ ! હું ! આપને વધામણી આપું
જુ કે અમારા બાઈ સાહેબ પુષ્પ પ્રણે દેવીપાત્રું છાંડો;
ઉલટાં પુરૂષનાં રાગી થયાં છે. માટે હવે સ્વયંવર રચ્યા દેશ
વિદેશના નરેન્દ્રને તેડાવી. જે ધનુષમાણુ આકાશમાં ચડાવે
તેની સાથે આપની પુત્રીના લગ્ન કરી આપની ઉમેદ પાર પાડો.

આ સાંભળતાંજ પદ્મરથ રાજ ધણેજ આનંદ પામ્યો.
તે વધામણીમાં દાસીને પોતાનો અધુક્ય નવસરો હાર આ-
પો દાસીનું દારીદ્ર ચકચુર કર્યું. હવે રાજ્યએ તેજ વખતે
જેશી તથા પંડિત વિદ્વાનોને તેડાવી લગ્નનો શુભ દિવસ
નક્કી કરી સ્વયંવર મંડપની અવગુનીય આમેદુખ. ઇંદ્રજી-
વન જેવી રચના બનાવો. મંડપની વચમાં હારા માણેકથી
જડેલું એક સોનાનું સિંહાસન મુક્યું, તેને ફરતી બેઠકની
ગાંઠવણ કરી. મંડપના ધણને ટુકોએ કરી ગુંથો લીંબેલા
હતા. એવી અનુત્તમ કારીગીરીથી મંડપ સ્વર્ગ સમાન

દેહીપાયમાન શણગારી દેશ વિદેશના રાજકુમારોને તેડાવ્યા.

લગ્નને દિવસે બધા ઠાઠમાઠ કરી દેવ સમાન વસ્ત્રાભુષણ પહેરી કન્યા લેવાના હુર્ષથી સ્વયંવર મંડપમાં આવી સઉ સઉની બેઠક પ્રમાણે બેસી ગયા. આ વખતે ચિત્રસેન તથા તેનો મિત્ર પણ આવી સ્વયંવર મંડપથી ધણાજ દુર પણ દેખાય તેમ બેઠા હતા.

પદમાવતી પોતાના અવાસમાં વસ્ત્રાભુષણ પહેરી શોળ શણગાર કરી ઈંદ્રની દેવાંગના સમાન બની પોતાની બેનપણીઓ સાથે લગ્ન પાલખીમાં બેસી સ્વયંવર મંડપમાં આવી ગ્રાંથવેલ સિંહાસન પાસેની બેઠક પર બેઠી બેઠે તેની દાસી બોલી કે હે ! દેશી વિદેશી રાજકુમારો તમે સાંભળો. આ મંડપમાં જે ધનુષ્ય મુકવા આવ્યું છે તે એકો વખતે ઉપાડી જે રાજકુમાર આકાશમાં ચડાવી દેશે, તેના કંઠમાં અમારાં સ્વામિની [વરમાળા આરોપશે. માટે અનુક્રમે તમારું શુરવીરપણું અજમાવી ધનુષ્યબાણ ચડાવો.

આ સાંભળી અંગદ દેશનો રાજકુમાર તરતજ પોતાના આસન ઉપરથી ઉભો થઈ ધનુષ્ય બાણ તરફ જેવી નજર કરવા ગયો કે લાગણીજ અંધ બની આમતેમ ફાંફાં મારવા લાગ્યો, ને ધનુષ્યનું તેજ પોતાની ચક્ષુથી ઝીલી શકાઈ નહિ તેથી શરમાઈ પાછો પોતાના આસન ઉપર બેસી ગયો. બેઠી બીજા બધા તેનો હાંસી કરવા લાગ્યા. આમ થવાથી લાદ દેશનો રાજપુત્ર ચાંપ પાસે આવ્યો. પ્રજા નાગ કુણીએ કરી તેનો ધરતી ઉપર બેશુદ્ધ બનો પડી ગયો. આ પ્રમાણે આ-

વેલા રાઘળા રાજપુત્રો ચાંપ ચડાવવા હીમત ધરાવી તૈયાર થયા પણ અંતે નાહીમત થયા ને કોઈ ચાંપ ચડાવી શકવા અમર્થ થયો નહિ. આ જોઈ પદમરથ રાજ બહુજ વિચાર માં પડો ચીંતાતુર થયો. એટલીવારમાં તો ચીત્રસેન જે પોતાના મિત્ર સાથે મંડપ બહાર દુર બેઠો હતો તે પોતાની તરવાર મીત્રને આપી બોલ્યો કે હે મીત્ર ! આ ઉઘાડે ખડગે કરી તું મારી આસપાસ ફરજે ને હું આ ધનુષ્ય આકાશમાં ચડાવી આપૂજું એમ કહી સીંહની માફક બલાંગ મારી ધનુષ્ય પાસે આવી તેને સાપ્તંગ દંડવૃત્ત કરી પોતાની ધનુરવિદ્યાના પ્રયોગે જેમ બાળક રમત કરતા હોય તેમ લીલામાત્રથી કળાએ કરી ધનુષ્યને આકાશમાં ચડાવી દીધું. તેથી પદમાવતીએ ચીત્રસેનના કંઠમાં હૃયંબેર વરમાળા પહેરાવી. આવી રીતે પદમાવતીએ કોઈ પંથી વટેમાર્ગના કંઠમાં વરમાળા નાખી; તેથી બધા દેશના રાજપૂત્રો કોવચુક્ત થઈ તે મુસાફરની સામે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈ બોલ્યા કે હે રાંક પુરૂષ ! તું ક્ષત્રીપુત્ર નથી માટે કંઠમાંથી વરમાળા કાઢી નાંખ.

ચીત્રસેન—હે રાજવંશી રાજપુત્ર! તમે બધા શીયાળ તુલ્ય છો, સ્ત્રીની યાચના કરવી એ તમને ઘટિત નથી. રાંક પુરૂષ હોય તે પણ સ્ત્રી માગી આપતો નથી તો હું તો સિંહ સમાન છું તે તમને મારી સ્ત્રી કેમ આપીશ વળી વિરારી જુઓ કે જે પૂરૂષ પરસ્ત્રીના અભિલાષી થાય છે તે પોતાનો છત્ર જાંબમાં નાંખી અંતે મરણ પામી નરકમાં જાય છે.

આવાં ચિત્તભેદક વચનો સાંભળી બધા ચીત્રસેન સા-
મા આવી કડાઈ કરવા લાગ્યા, ચીત્રસેને તેઓને શુરવીર
પણે કળા કૌશલ્યે કરી સર્વને હરાવી હાંકી કાઢ્યા તેથી જેમ
ધ્યાન બે પગ વચ્ચે પૂછડી ધાલી ભાગીજાયતેમ ભાગી ગયા.

પદ્મરથ હે ! ઉત્તમપુરુષ તમારું કળા કૌશલ્ય અને
શુરવીરપણું જોતાં તમે કોઈ ક્ષત્રી પુત્ર છો. એમ નિશ્ચય
થાય છે. તો મહેરબાની કરી આપની જાત અને કુળ પ્ર-
ગટપણે કહેશો એવો ભરૂંશો છે. તમે મારા જમાઈનો થઈ
ચુકા છે એ નિઃસંદેહ છે.

ચીત્રસેન-હે રાજન ! હું વસંતપુર શહેરના વીરસેન
રાજનો પુત્ર છું મારું નામ ચીત્રસેન છે. પદ્મરથ નૃપતિ
આ સાંભળતાં ધણેજ આનંદ પામી પોતાની કુંવરીનું પા-
ણી મહાકુ તેનો સાથે કરાવી કન્યાદાનમાં હયા ગય રથ,
પાલખા, વસ્ત્રાભુષણ, ગામ વગેરે અનેક દાઈયો આપી તેને
રહેવા સાર એક સુરભુવન જેવો રાજ્યમહેલ કાઢી આપ્યો.
તેમાં સુખેથી આનંદીતપણે ગીત, ગાન, નૃત્ય, તે સોગદાં
બાજી રમી પોતાના દીવસો સુખમાં નીરગમન કરે છે.

કુહા.

એક દીન મીત્રને ઇંમ કહે, જગજીવે નીજ દેશ;

વ્યસન તજ્યા સુખ સંપન્ન્યા, સદ્ગુણ ઉપદેશ.

માતા મન આશીશથી, પામ્યો રૂઢિ વિશાળ;

મછી રમરૂઢ માત્રથી, જળમાં જીવે બાળ.

તાત સ્નેહથી માતનો, લક્ષ ગણો છે સ્નેહઃ
 ખેઠ ભરી ગાળો દીએ, તો પણ ધૃતનો મેહ. ૩
 માતા પીતા ચરણે જઈ, વિનયે નમુ એકવાર;
 માત તાતશેવન થકો, લહુ શોભા સુ સાર. ૪
 સસરા વાસ વસતાં થકાં, નીર્લજનો અવતાર;
 પીયર ભહુ નહી નારીને, દુર્ભાગ વર ભરથાર. ૫
 અધમ કહ્યા માઉલ ગૂણે, અધમ અધમ આ ઠામ;
 આપ ગુણે ઉત્તમ કહ્યા, મધ્યમ જનકને ન.મ. ૬
 રત્નસાર મુણીને જઈ, કહે નૃપને તે વાત;
 ઉત્કંઠા અમને ઘણી, મળવા માતને તાત. ૭

પદમરથરાજ આ સાંભળી મનમાં ચિંતવવા લાગ્યો
 કે પુત્રી તો સાસરેજ શોભે એમ ધારી પુત્રીને સાસરવાસામાં
 ઘણાજ માલમત્તો, ઘરેણાંગાંઠા, ગામગરાશ, હાથી, ઘોડા,
 રથ પાલખી અને દાસ દાસીનો પરિવાર આપી તેને સા-
 સરે વળાવી.

હવે ચિત્રસેન પોતાની પ્રિયા પદમાવતી તથા મીત્ર
 રત્નસાર તથા દાસ દાસીને સૈન્ય સહિત ચાલતાં ચાલતાં
 રાત્રી પડી જવાથી એક મનોરમા નામના વનમાં ઉતારો
 કરી રાત રહ્યા. ત્યાં પરીશ્રમ લાગવાથી બધા માણસો નીંદ્રા
 દેવીને શરણ થયા ફક્ત એક રત્નસાર જાગતો હતો ને ચો-
 તરફ નજર રાખી શોધી કરતો હતો. આ વખતે મધરાત થઈ
 હતી. વડ ઉપર કોઈ દેવી દેવનું રેઠાણું હંપું દેવને દેવીએ પુછ્યું
 કે હું દેવ! આ રાજ પુત્રને તેનું રાજ્ય મલયે કે નહિ?

દેવ—હૈ દેવી ! આ રાજપુત્રને માથે ચાર મોટા ભય
 છે તે એ કે તેના બાપે તેને દશવટો આપ્યો ત્યારપછી તેની
 માતા મરણ પામી છે તેથી તેના પિતા બીજી વીમળા ના-
 મની રાણીમાં લુબ્ધ બની ગયા છે. આ વીમળા રાણીને
 ગુણસેન નામનો પુત્ર છે તેથી પોતાના પુત્રને રાજ્ય અપા-
 વવાના હેતુથી ચિત્રસેન આવે તો તેને મારી નાખવા માટે
 પોતાના પતિને કહ્યું કે હૈ પ્રાણપતિ ! હાલમાં આપે જે
 ઘોડો લીધો છે તે ઉપર કેટલું ચડી શકતું નથી માટે ચિત્ર-
 સેન આવે ત્યારે તેને બેસવા આ ઘોડો આપજો જેથી તુ-
 રંગ ઉપર બેસશે કે તેના તોફાનથી જમીન ઉપર પડી ચિત્ર-
 સેન મરી જશે તેમ છતાં મરણ ન પામે તો એક કૃત્રીમ
 યંત્રથી દરવાજો બનાવી રાખવો. કે તેની નીચે કુમાર આવે
 કે દરવાજો તેને માથે પડે તેમ કરતાં પશુ નહિ મરે તો
 તેને જમવા વખતે લાડુ ઝેરના પીરસવા એટલે તો નિશ્ચે
 મરણ પામશે ને અપણું મનમાન્યું કામ થઈ ગુણસેનને
 રાજ્યની પદવી અપાશે આવી રીતે ચિત્રસેનને મારવાના
 ત્રણ ઉપાય તેની ઓરમાન માતાએ વિરસેન રાજાને પોતાને
 વશ કરી લેખાવી બતાવ્યા તે શિવાય હૈ દેવી ! તેના ઉપર
 એક ચેષ્ટા લયંકર લય છે તે એ કે તેને રાજ્ય મદ્યા પછી
 તે પોતાના સ્વર્ગ સમાન રાજસુવનમાં પોતાની સ્ત્રી સહિત
 મુતો હશે ત્યાં તેની રાણા ઉપર પત્તંગ ચડી તેને ડંસ આ-
 પશે તેના ઝેરથી તે મરણ પામશે.

હવે આ ચાર ભયથી તેના મિત્ર જાણે છે તે બે પો-

તાની બુદ્ધિથી યુક્તિ રચી ઠાડાવે તો તે રાજા રિદ્ધિ ભો-
ગવી મુખ પામશે. પણ તેનો મિત્ર તેના ઉપર કરેલા ઉપ-
કારની વાત તેને કહેશે. તો તે પોતે પથ્થર રૂપે થઈ જશે
આ પ્રસાંગે જક્ષ દેવે દેવી પ્રત્યે વાત કરી તે રત્નસારે બ-
ધી યજ્ઞાગ રીતે ઐક ચિત્તે કરી સાંભળી, પ્રભાતનો સમય
ધર્મા દેવ અદ્રશ્ય થઈ ગયાં ને રાજકુમાર ચિત્રસેન તથા
તેનું સન્ય ત્યાંથી આસી વસંતપુર શહેરના પાદરમાં આવ્યું
ત્યાં ઉતારે કરી રાજકુમારે પોતાના આપને પોતાના આ-
વ્યાના ખબર આપ્યા.

આ સમાચાર સાંભળી વીરસેન નૃપતિએ ઉપલે મને-
થી આનંદ બતાવી. લોકાચારના ભયથી ચિત્રસેનને ગામ-
માં લઈ આવવા સાડું ગાજતે વાજતે સામયું લઈ આનંદ
બતાવતા ચિત્રસેન પાસે આવ્યા ઐરલે ચિત્રસેન પિતા
સન્મુખ આવી સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કરી હસ્ત બેઠી સા-
મે ઉભા રહ્યા. ઐરલે વીરસેન નરેન્દ્રે તેને આનંદ બેસવા
સાડું સકેતવાળો તુરંગ આગળ ધંધો. તેને રત્નસાર મિત્રે
છળ ભેદ્ય આધો નાખી રાજકુમારને બીજા અર્થ ઉત્તર સ્વા-
રી કરાવી. આનંદથી ગામમાં જવા આગળ આધ્યા. ત્યાંથી
કૃત્રિમ યંત્રવાળા દરવાજા પાસે બેઠા આવ્યા ને અર્થ
જેવા અદર દાખલ થવા પોતાનો પગ ઉપાડે છે. ઐરલા
માંતો રત્નસાર સન્મુખ આવી ઘોડાના મુખ ઉપર આંગુકના
પ્રહાર કરવા કહ્યો તેથી અર્થ પાછે પગે પાછળ હાથે કે-
તરતજ કૃત્રિમ દરવાજા તુટી પડ્યો. જેથી તેમાં ધણું મનુષ્ય
પ્રાણ રહીત થયા.

આ જોઈ બધી પ્રજા તથા મંત્રી વગેરે મનુષ્યો વીરસેન રાજનને મોઢેજ બોલ્યો કે મહારાજ આપે ઘણુંજ અવદીત કયું પણ તેના મિત્રના પ્રભાવથી રાજકુમાર આ ભયમાંથી મુક્ત થયા છે, આવું કરવું આપને યોગ્ય નહોતું. એમ બોલતાં તેઓ રાજમેલ સુધી આવી પહોંચ્યા, એટલે ચિત્રસેન રાજકુમાર પોતાની અરમાન માતાને પગે લાગી. પોતાના મહેલમાં પોતાની પ્રિયા સાસાથે ગયો.

હવે વિમળાએ બે પ્રકારથી ચિત્રસેનનું મરણ થયું નહીં તેથી પોતાને ત્યાં જમવાનું કર્યું. તેમાં બે મોઢક ઝેરના બનાવ્યા જમવાનો વખત થયો. વીરસેન રાજને ગુંણસેન ભેગા જમવા બેઠા. ચિત્રસેનને રત્નસાર પણ ભેગા જમવા બેઠા, એટલે વિમળા પીરસવા આવી ઝેરના મોઢક ચિત્રસેનના થાળમાં મેદ્યા ને ઝેર વગરના વીરસેન નૃપતિના થાળમાં મેદ્યાં આહીં રત્નસાર અગાઉથીજ બીજા મોઢક લઈ આવ્યો હતો. તે પોતાના થાળમાં મુકી ઝેર વાળા મોઢક લઈ ગોપવી રાખ્યા હવે બધા આનંદ આછવથી ઉમંગે જમી પાન, સોપારી, એલચી, વગેરે મુખવાસ લઈ સૌ સૌના અપાસે આવી. સુખેથી દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યા.

હવે વિરસેન નરેન્દ્ર જુઠ્ઠાઅવસ્થાએ પોત્યવાથી ચિત્રસેન રાજકુમારને રાજ્યપ્રતિષ્ઠ કરી રાજ્ય હુમામ સોંપી આવી પોતે પ્રભુસ્મરણ કરી પોતાના દિવસો ધર્મરક્ષામાં મુખે કરી ગુજરવા લાગ્યા.

એક સમયે રાત્રિને વિષે ચિત્રસેન રાજન પોતાની વહાલી પ્રણમિયા પદમાવતિ સહિત પોતાના રાજમહેલમાં ભરનાદ્રામાં સુતેલો છે. રત્નસાર મિત્ર તેની ચોકી કરવા જાગૃતપણે પેરો ભરે છે. ત્યાં આવ્યાતો મહા વિકાળ ભયંકર કાળો પનંગ કુફાડા મારતો પાણીના રેલા માફક ચિત્રસેનની શય્યા ઉપર ચડતો તેનો નજરે પડ્યો કે તરતજ રત્નસારે તેના ખડગે કરી સાત કટકા કરી પોતાના હાથમાં લઈ બહાર નાખી દીધા. પણ તેના રૂધિરનું દીપું મહારાણીની આંધ ઉપર પડ્યું તે લુપ્તલેવા નીમીત્તે લુગડાના કટકા વતાં મહારાણીની આંધ ઉપર હસ્ત ફેરવવા લાગ્યો. આ અર્થમાં ચિત્રસેન નૃપતિ એકદમ ઝમકી ઉઠ્યા, ને પોતાના પ્રિયા ઉપર આવી રીતે રત્નસારને હસ્ત ફેરવતાં જોઈ ક્રોધ કરી કહેવા લાગ્યા કે અરે મિત્ર ! આ શું કરે છે ? વિકાર છે તુને એમ કહી તેના ઉપર કોપાયમાન થયા, ને હાથ ફેરવવાનું કારણ પુછ્યું.

રત્નસાર - નરેંદ્ર, આપ મને જે હકીકત પૂછવા માગો છો તે જે હું સાચી કહિશ તેા મને દુઃખદાયક છે ને હું આપ પાસે જુડું બોલીશ તેા આપ માનશે નહિ તે ઠીકજ છે પણ મારા કરેલા ઉપગારો નિષ્ફળ થશે. કહેવત છે કે નાનાં બાળકો ગમે તેટલાં રોતાં હોય પણ કાંઈ પાવીયાને પાનો ચડે નહિ તેમ રાજા ગમે તેવા મિત્ર હોય પણ તેને મિત્રદ્રોહ થતાં વિલંબ થાય નહીં એટલે રાજા કાંઈના મિત્ર હોયજ નહિ. માટે મારું ગમે તેમ થાઓ પણ હું

તો સાચુંજ બોલીશ; સત્યનો બોલી ધધેર છે, ને જીઠનો બોલી ચમરાજ છે એ વાક્યને અનુસરી હું પૃથ્વીપતિ હું વાત કરું પણ હું તે વાત કરીશ એટલે પથ્થરરૂપે થઈશ તે આપને અગાઉથી કહી આપું છું. સાંભળો, આપણે પદ-ભાવતિને લઈ આપણા શહેર તરફ આવતાં રસ્તામાં જે વડ નિચે ઉતારે કરી રાત્રિ રહ્યાં હતાં ત્યાં મધ્ય નિશાએ શયન નિદ્રાવસ થઈ ગયા, ને હું એક જાગતો હતો તે વડ ઉપર જઈ જઈ જઈ રહેઠાણ હતું તે મંદરાતની વખતે બોલ્યા કે આ રાજવંશી પૂત્રને જે તેનો મિત્ર ચાર ભયથી મુક્ત કરે તો તે રાજ્ય ભોગવશે પણ જે પાછો રાજપુત્રને કરેલા ઉપકારની હકિકત તેને કહી સંભળાવશે તો તે મિત્ર પથ્થરરૂપ બની જશે.

જીઓ મેં આપને અધના ભયથી મુક્ત કર્યા તે, બીજો દરવાજો તુરો ને ત્યાં આપને બચાવ્યા, ત્રીજો આપની આ-રમાન માત એ વિખના મોઢક પિરસ્યા તે લઈ બીજા મોઢક હું લઈ આવ્યો હતો તે જમ્યા, અને આજે આ વખતે મહા વિકાળ પનંગ આપને ડાંસ આપવા આપની શય્યા ઉપર ચડતાં મેં નજરે જોઈ તેના સાત કટકા કરી નિચે નાંખી આપ્યા, પણ તેના રૂધિરનું ટપકું આપની મહારાણીને મારી માતૃશ્રી સમાન પદભાવતીની ઝાંઘ ઉપર પડ્યું; તેના ઝાંઘ કાઢી નાંખવા સાડાં હું લુગડાંવતી હાથ ફેરવવા લાગ્યો ત્યાં આપ જાગી ગયા. આ વાત કરી લીધી કે રત્નસાર પથ્થરરૂપે થઈ જાયો.

ચિત્રસેન પોતાના વહાલા ને મુખ દુઃખમાં ભાગ લેનારા
 પરમસ્નેહ મિત્રને પથ્થરરૂપ જોઈ એકદમ મુરછાગત થઈ
 ધરણી ઉપર ઢળી પડ્યો આમ બેભાન રિથ ત જોઈ મહારાણી
 પદમાવાતએ રાજનને શિતળ જળના ઉ ચ રથી શાંત પમાડી
 શુદ્ધિમાં લાવી એટલે પાછા વિસાપ કરી અને બોલવા લાગ્યા
 કે અરેરે! હવે મિત્ર વગર રાજ શું કામનું; ખરે નકામુંજ છે તો
 હે જીવ! ચાલ હવે મિત્રનો મેળાપ કોઈ રીતે થાય તેમ નથી,
 માટે તારે મરણને શરણ થયા શિવાય બીજો એકે રસ્તો નથી.
 આથી ચિત્રસેન રાજના વચનો સાંભળી પદમાવતો બેલી
 કે હે પ્રાણપતિ! પાણી પધા પછી વર પૂછાડો એ શું કા-
 મનું. રતનસારે પ્રથમથાંજ આપને જણાવ્યું હતું કે હું
 સાચી વાત કરીશ તો દેવતાના વચન મુજબ પથ્થર બની
 જઈશ છતાં પણ આપે હઠ કદાચહ કરી સાચી વાત કરવાનું
 દુરમાન કર્યું તો હાથનાં કર્યાં હૈયે વાળ્યાં. એ પ્રમાણે તમે
 તમારા મિત્રને હાથે કરી પથ્થર બનાવી હવે નાહક વિમા-
 સણ શું કરોછો; પહેલાં તો વિચાર કર્યો નહિં ને હવે મિ-
 ત્રના વિયોગથી નાહિમત બની મરવા તયાર થયા છો,
 વાહ! પ્રાણનાથ વાહ! શુન્નિર તો બહુ! અરે જરા વિ-
 ચારો! ગમે તેવું સંકટ પડે તોપણ શું! મરદ મરવા તૈ-
 વાર થાય! અરે નજ થાય. બુએ એક પંડિતનું વાક્ય છે
 કે હિમત મરદા તો મદદ ખુદા. એ વાક્ય પ્રમાણે હે પુ-
 થિત્રપતિ! માથાના મુગટ આપ હિમત પકડી મિત્રના વિ-

યોગનું દુઃખ દાળવા ઉત્સુક બનેા, માણસ શું નથી કરી શકતા? ખરે માણસ ઉદ્યમે કરી સર્વ કામ સિદ્ધ કરી શકે છે તો આપ પણ આપની બુદ્ધિના પ્રયોગે કરી એક દાનશાળા તૈયાર કરાવો. જેમાં અનેક જોગિ, જાતિ, પીર, ફકિર, ખાખિ, સન્યાસિ, મારગિ, અતિત વિગેરે સંતપુરુષો આપની દાનશાળામાં ભિક્ષા લેવા નિમિત્તે આવશે તેમાંથી કોઈ મહાત્મા પરઉપકારીનો મેળાપ થઈ જશે તો તે પોતાના જ્ઞાને કરી કોઈ પ્રકારની વિદ્યાથી આપનું મિત્ર વિયોગી દુઃખ દૂર કરી આપશે. ચિત્રસેનરાજાએ પદમાવતિની આવી સંબંધતા ભરેલી ને ઉત્તમ પ્રકારની યોજનાવાળી વાત સાંભળી એક દાનશાળા તૈયાર કરી દરરોજ દાન આપવું શરૂ કર્યું. તેમાં અનેક સંત પુરુષો અવવા લાગ્યા પણ કોઈથી ચિત્રસેનના દુઃખનું નિવારણ થયું નહિ તોયે ચિત્રસેને દાન શાળા કાયમ રખાવો પોતે વિચાર કર્યો કે મિત્ર પથ્થર જે થયો તે દેવની માયા છે તો દેવની માયા દેવ સમાવશે એમ ધારી રાજ્ય છોડી પોતે જે વડ નિચે રાત રહ્યા હતા ત્યાં આવ્યો ને ત્યાં દેવની સ્તુતિ કરી ધણીજ આજીજ સાથે માફ માગવા મંડ્યો એટલામાં રાત્રિ પડવાથી ત્યાંને ત્યાં સુઈ રહ્યા પણ ચિંતાતુર મનુષ્યને નિદ્રા આવે નહીં એ સ્વભાવિક નિયમ છે તેથી ચિત્રસેન જાગતો હતો.

હવે મધ્યરાત્રિએ દેવિએ જક્ષને પૂછ્યું કે આ વડ નિચે હું જક્ષરાજ! એકાએક કોઈના સંગ સ્થવા! વિના કોઈ પૂરપ સુતો છું.

જક્ષ—હૈ દેવિ ! એ પૃથ્વ મિત્રના વિયોગના દુઃખે કરી આંહિ આપણે શરણ આવી સુતો છે તે રાજા છે. પોતાના રાજ્યમાં જતાં આગળ આંહિં રાત રહેા હતો, તે વખતે તમે મને પૂછ્યું હતું કે આ રાજપૂતને રાજ મલશે કે નહિં ત્યારે મેં તમને તેના ઉપરના ચાર મોટા મરણના લાય હતો તે કહ્યા હતા તેમાંથી તેના મિત્રે આપણા કહિંવા પ્રમાણે મિત્રધર્મ બજાવો તેને મુક્ત કર્યો પણ મિત્રે તેને બધી વાત કહિ આપી તેથી મારા વચન પ્રમાણે તેનો મિત્ર પથ્થરરૂપે થઈ ગયો છે તે દુઃખે આ રાજા આંહિં આઘ્યોછે.

દેવી—હૈ જક્ષદેવ ! હવે તે પાછો મનુષ્યરૂપે કેમ થાય ?

દેવ—હૈ જક્ષણી ! શીયળવંત સ્ત્રી પોતાના મુતને કે-ડમાં તેડી ઉછરંગથી પોતાનો કર તે પથ્થર ઉપર ફેરવશે એ દલે તે પથ્થરરૂપ મટી નરરૂપે થશે.

આચા અમૃત તુલ્ય દેવવાણી સાંભળી ચિત્રસેન ધણાજ આનંદ પામી ચિંતારૂપી સંકટથી મુક્ત થઈ મુખેથી નિદ્રા કરવા લાગ્યો. દેવી દેવ અદૃશ્ય થયાં પ્રભાત થતાં પોતે પણ ત્યાંથી ચાલી ઉમંગથી વસંતપુર આઘ્યો.

આંહિં પદમાવતિ ગર્ભવંતી હોવાથી ગર્ભ પરીપકવ થયાથી નવમે માસે પુત્રરૂપી રતનનો જન્મ આઘ્યો. બાર દેવસે ધણાજ ઓછવ ઓછવથી દાનના પ્રભાવથીજ પુત્રનું નામ પણ ધર્મસેન પાડ્યું. હવે પોતાની પ્રાણપ્રિયા પદમાવતને પુત્ર સહિત ગાજતે વાજતે ધણા ઉમંગથી દાનશાળાએ

તેથી લાગ્યા ને રતનસાર મિત્રના પથરને પણ ત્યાં મગાવી રાખ્યો પોતાની પત્નિ પ્રત્યે કહ્યું કે હું સ્ત્રી ! જે કોઈ શી-યળવંત સ્ત્રી પોતાની કેડમાં પુત્રને બેસારી આ પથરાને હાથ ફેરવે તો પથર મટી નરૂપે થાય.

પદમાવતીએ આવી હૃદયની વાત સાંભળી કે તરતજ સ્નાન કરી પંચપરમેષ્ઠી મંત્રનું આરાધન કરી બોલી કે હું સુર્ય ! વૈભવીક, વૈંતર, લોકપાળ જે મેં આ કાયાએ મન, વચને કરી નિર્મળપણે સીતા, દમયંતી, દ્રૌપદી, સુ-ભદ્રા આદી અનેક સતીઓની માફક શિયળ અખંડીત પાળ્યું હોય ને હું પણ એનાજ જેવી સતી હોઉં તો આ મંત્રીનો પથર હું કર ફેરવું કે તે પાછો તેના મુળરૂપે નર પણે થાજે. એમ કહી પથરને કરનો સ્પર્શ કર્યો કે પથર-માથી જેમ નીંદાવાળો માણસ નિદ્રામાંથી જાગૃત થતાં આ-ળસ મરડી ઉઠેો થાય છે તેવીજ રીતે રતનસાર આંખો ચાળતો જાણે નિદ્રામાંથી જાગૃત થઈ કેમ ઉઠેો હોયતી એમ દુખાવા લાગ્યો.

રતનસાર નરૂપે થયો કે તરત ચિત્રસેને ધણાજ ઉઠ-રંગથી રતનસાર સાથે હાથ મીલાવી મળ્યો ને ઉલટથી ગદ-ગદીત સ્વરે કહ્યું કે હું મારા બાળ સ્નેહિ પરમપ્રાણ મિત્ર ધન્ય છે તુજને, તેં તારો મિત્રતાનો ધર્મ સંપૂર્ણ મારા પ્રત્યે બજાવી મને જીવતરૂપિ દાન આપ્યું છતાં ધિકાર છે મને કે તારા ઉપર વિનાકારણ દોષાયમાન થઈ તેં ના કહ્યો. છતાં મેં કદાચહુ કરી હઠ પકડી વાર્તા કરવાનું કહ્યું, અરેરે

હું મિત્રદ્રેહિ થયો; ઉપકારના બદલામાં મેં તને પથ્થરરૂપે બનાવ્યો એમ કહી હૃદયનાં આંસુ લાવી રત્નસારને વળગી પડ્યો.

રત્નસાર—મહારાજ ! એમાં આપનો હોય નથી કર્યોં કર્મ ભોગવ્યા વિના છુટકો થતો નથી માટે આ ઉત્તમ મનુષ્યભવમાં આપણી આત્માનું શાધન કરી મોક્ષ નગર જવાનો રસ્તો બતાવનાર જે ધર્મ તેનું આરાધન કરો શંસારના સુખવિજ્ઞાસ ભોગવો.

આવાં મધુરમય પોતાના મિત્રના વચનો સાંભળી ચિત્રસેન મહુર્પી ધણેજ આનંદ પામી રત્નસારને પોતાના પ્રમુખ મંત્રી તરીકે પદવી આપી.

હું ચંદ્રશેખર ! આ પ્રમાણે ચિત્રસેન, પદમાવતી ને રત્નસાર મંત્રી અતિથી, અનાથ, સંત સુસાધુને તન મનસી દાન આપી સંતોષિ ભક્તિ કરતા આ સંસારમાં રહી અમલ એન કરવા લાગ્યા. છેવટે પોતાના ધર્મસેન નામના પુત્રને રાજ્ય સોંપી રાજ્યખટપટ છોડી પોતાના આત્માના કલ્યાણ સારૂ દાનાદિક ધર્મ કરી આ લોકમાં સુખ ભોગવી પરલોકમાં પણ મુખના ભોક્તા થયા. માટે દરેક મનુષ્યે પોતાના આત્માના કલ્યાણ અર્થે ધર્મમાં મદ્દા રાખી એક ભયતે જેમ બને તેમ ધર્મનું આરાધન કરવામાં તપર રહેવું આ મનુષ્યભવ પામ્યાનું સાર્થક છે.

આ પ્રમાણે વિજયસેન મહાત્માનો અત્યુત્તમ પાપને હણી આઠ કર્મ તેડી મોક્ષનગરનો રસ્તો દેખાડનાર ધર્મ-

પદેશ સાંભળી ચંદ્રશેખર વગેરે સભાજનો મહાત્માને વંદન
કરી સ્વસ્થાનકે ગયા ને ધર્મ આરાધન કરતા પોતાના હિ-
વસો સુખે કરી આનંદથી ગુનરવા લાગ્યા.

કહા.

એક દિન રાજ કચેરીએ, બેઠા કુંવર નરેન્દ્ર;
નર એક આવી નિજ સમે, કહે નમિ પદ્મચરીવંદ. ૧
હું છું પદ્મચર રાયનો, જાત્ય નામ હરિદાસ;
પદ્મપુરીથી જોકલ્યો, વીકટ કામ તુમ પાસ. ૨
સદ્ગમ માલે બેસતી, મૃગસુંદરી સખી સાથ;
અપહરી વ્યંતર બેચરે, લઈ ગયો ગૃહી હાથ. ૩
ગામ વનાંતર બેઠા વળ્યા, ન જડી શુદ્ધિ કયાંહી;
સાંઘ ચડી એક રાતમાં, હું આવ્યો છું આંહી. ૪

અચાનક પોતાની પ્રિયા મૃગસુંદરિના હરણની વાત
સાંભળતાં જેમ કોઈ પારખી હરણને બાણના પ્રહારે કરી
મારે તેવી રીતે વિચોગરૂપિ વજ્રજરનો પ્રહાર ચંદ્રશેખરને
સ ગતાં ધણેજ ક્રૂપાંત કરવા લાગ્યો ને બોલવા લાગ્યો કે
હું જોવા શંક પુરૂષને લાગ્યોદયના પ્રબળપણાથી રત્ન મળ્યું
પણ અરેરે ! હું તેનું જાતન કરી સાચવી શક્યો નહિ ખરે
કહું છે કે, ભોજન, શયા, આસન, રાજ્યરમણી, ને સુખી
એટલાં જે આપણે મુનાં રાખીએ તો તેના અધિષ્ઠિત બીજા
થાય એ વાત નિઃસંદેહમણે સાચી છે.

હાયા ! હાયા ! હવે શું કરું ! ક્યાં જઈ ! અરે પરમે-
શ્વર મે પુરવણીએ એવાં શું પાપ કરેલાં હશે જેથી હરવખત

આવી રીતે હું મારી પ્રિયાના હાથ થયાનીજ વાત સાંભળી દુઃખિત થાઉં છું' અરે છતાં! હજી આમ કથાંત કરવાથી કશું વળવાનું નથી. જેવો કર્ણ તેવી પાર ઉતરણિ માટે શોધ કરવો નકામો છે. માટે હવે તેની શોધ કરવા નિમિત્તે આપણે જઈ પતો મેળવી વિયોગથી દુઃખનું નિવારણ કરવું એમ નિશ્ચય કરી દરેકમાંથી પાતાના નાજા મહેલમાં આવી પોતાની પત્નિ મદનમંજરી પ્રત્યે કહ્યું કે હે પ્રાણુયારી! તારી બેન મૃગસુંદરીનું કોઈ નીચ પૃથ્વ હરણ કરી ગયો છે જેથી તેની શોધમાં મારે જવું છે તો હું જાઉં છું તથા મુખેથી અર્પિત રેણિ. એમ કહી પોતાનો વિદ્યાના પ્રમળપદ્માથી એકદમ આકાશમાંથી થઈ જ્યાં જ શોમતી જોગણી વિગરતાં હતાં ત્યાં આવી તેને નગ્ન કરી મૃગસુંદરિના વિયોગથી દુઃખની વાત કની.

જસોમતિ—હે નરેન્દ્ર ચન્દ્રોપર! તમારું ચિત્ત તમે કોઈ પ્રકારે ઉદ્ધાસ કરશે નહિ. સાંસળો-મનોવેગ નામનો વિદ્યાધર પોતાની વિદ્યાનું સાધન કરવા નિમિત્તે ઠેકાણે ઠેકાણે પદમણિ સ્ત્રીની ખોળ કરતો હતો ત્યાં મૃગસુંદરિ તેના જોવામાં આવી, તેથી તેણે હરણ કરી આદ્ર નામની ગુફામાં લઈ જઈ રાખી તે પ્રત્યે બોલ્યો કે હે સ્ત્રી મારે વિદ્યાનું સાધન કરવું છે માટે તું નગ્ન થઈ મારી સન્મુખ ઉભી રહે. એટલે હું મારી વિદ્યા માટે તને પૂરણી તારી સાથે સંસારમુખ ભોમવું.

મૃગસુંદરિ—હે વિદ્યાધર! જરા વિરજ રાખ, વિચારી

બોલે. શું તારું મોત હુંકડું આવ્યું છે જેથી આવું અ-
વિચાર્યું બોલે છે કે શું ! હે દુષ્ટ અનાચારી ! જાજ તારી
મા અગર સહોદરાને નગ્ન કરી અહીં ઉઠી સખી, તારી
વિદ્યા સાધી તેની સાથે પાણિપ્રિય કરી સંસારનાં મુખ
ભોગવ. અરે મુર્ખ ! મણિધરની મણિ લેવા કોણ હિંમત
ધરાવે તેમ છે, ખરે કોઈ ધરાવે તેમ નહિ; તો હે કુલખપણ
વિદ્યધર ! હું તો સનિ છું વળી મારા પ્રાણપ્રિય સિરછત્ર
ચંદ્રશેખરને તેં નહિ જાણ્યા હોય. હે સંપટ ! તારા જેવાં
હરણાં તો સીમમાં ઘણાંએ રહ્યો છે, તેથી શું ! સિંહ હરી
જશે. માટે હે કામાંધ ! જ્યાં વિચાર તો કર કે સનીઓ
ઉપર નજર કરવાથી કોણ મુખ પમ્પું છે.

મનોવેગ—હે મૃગનયની ! રસિકમણી ! મનહરણી !
તારું હાપણ 'જાણ્યું' હવે ક્યાં જવાની ! મારે વિચાર !
વિચાર ! ને કહ્યું માન.

મૃગસુંદરી—અરે ! દુષ્ટ વ્યભિચારી ! આમ બેભાન
શું થયો છે ! સમજ સમજ ! વ્યભિચારી પુરુષનો કોઈ
વિદ્યાસ કરતું નથી. વળી સધજેથી તેને ગાળોડપી દાનની
પ્રાપ્તિ મળે છે. ચાવીરો દડકથા દંડાય છે, તેને યંત્ર, મંત્ર,
વિદ્યા-કેંદ્ર પ્રકારે સંજળ થતા નથી. તે મહાપાપ કરનારો
હોય છે. તેથી અંતે ઘોર નરક ગાંતનાં દુઃખ ભોગવનારો
થાય છે. સાંભળ મહાદેવ જેવા દેવ છતાં પ્રજા સ્વર્ગથી ન
રચોનાનાં આવ્યા. ઇંદ્ર અહલ્યા સંગે સહસ્ર ભગના શાપનો
ભોગી થયે. કુળવાણુઓ સાકુ ગુરૂ દ્રોહી હતો, તે વેશ્યા

સંગથી છઠી નરકે ગયો. કુંડરિક સાધુએ હજાર વર્ષ પર્યંત
જોગ લઇ તપસ્યા કરી. પણ એક રાત્રી સ્ત્રીનો સંગ કર્યો.
જેથી નરકમાં ગયો. વ્યભિચારીની કરણી નામગીજ હોય
છે. તેનાં તપ, જપ, દાનાદી ફેફટ જાય છે, તેને માર નિ-
રસ્કાર અને મોત એ તો વરી ચુકેલાં છે.

હે વિદ્યાધર! આપ પરસ્ત્રીનો સંગાથ કરવા ઇચ્છા ન
કરો, વ્યભિચારી પદ ધારણ થતાં લોકોમાં હાંસીને પાત્ર
થશે. માટે જીવને સાખીત રાખો તમારા વિદ્યાધરપણાની
વટ જાળવો. યશ મેળવતાં જીવંતી વહી જાય છે. પણ યશને
ગુમાવતાં પણ પણ લાગતી નથી. માટે અનિષ્ટકારી વાર્તા
નું ભજન યજન તજ દો.

મનોવેગ—હે મનમોહિની તે પરસ્ત્રી ગમન કર્તાને કુ-
શીલીઆ, કર્મહીણ અને દુરગતિમાં જનારા કેમ જાણ્યા
પરસ્ત્રી ભોગવનારા સેકડો સ્વર્ગ ભુવનના લોગ ભાજન
થયા છે. વૃતભંગ કરનારા મુનિઓ પણ મોક્ષને ભોગવનારા
થયા છે જેથી તેના નામો અઘાપિ પર્યંત યશવત રહેલાં
છે. જો સદાશીવ કે જેને અઢારે વર્ણ પૃજે છે. સત્વે છે,
તે પુત્રી ઓખાને જોઈ વિચ્છેદ થયા તે દિવસથી ત્રોનેત્ર
ફહેવાંયા. લીંગપુજનની સ્થાપના થઇ, એમ લીંગપુરાણ
પ્રતીતી આપે છે. કૃષ્ણચંદ્ર ગોવાળીઆ થઇ બત્રીસ હજાર
ગાપીયો વરી મહીયારના મહીં લુટયાં, વગેરે લીલા કરી
જ્યાં પુજનીક થયા, એમ વિષ્ણુપુરાણ સિદ્ધ કરી આપે છે.
મહાગણેશી સ્ત્રી કુન્તા કુંવાર જ્યાં સુર્યસંગથો કરણ આ-

જાવળી પુત્ર થયો, છતાં સતી સુંદરી ગણાય છે. બ્રહ્માએ રસ્તામાં એક રીંછડી જોઈને મોહ પામી વિષય સેવન કર્યું તેથી રીંછ ઋષિ પેદા થયા. અને એજ બ્રહ્મા પુત્રીપર કુદ્રષ્ટિ કરી પ્રજાપતિ પદ પામ્યા. છતાં પણ તેમને પરમેશ્વર પદ ધારણ કર્યું તેથી આખું જગત માને છે.

આ વાતની સાક્ષી બ્રહ્મા પુરાણ આપે છે. વળી આ દ્રુમહાર મુનીએ પુનઃ ધર માંડી સંયમ ભંગ કર્યું છતાં તે મોક્ષ સુખ પામ્યા. નંદીખેલુ મુનિવૃત્ત ભાંગી વેશ્યાને ત્યાં બાર વરસ સુખ ભોગવ્યાં છતાં મોક્ષ રમણીના પતિ થયા. ચીજાત્રી પુત્રે કામાંવેશથી મોટી સ્ત્રી હત્યા કરી હતી છતાં આઠમે દેવલોક ગયો. વિદ્યાધર ચંદ્રશેખર પોતાની બેન સાથે ખરાબ ચાલ ચાલતો છતાં મોક્ષપદ પામ્યો.

મહારાજ ભરતે મંગાદેવી સાથે હજાર વરસ વિષય સુખાનંદ અનુભવ્યો, છતાં મોક્ષે ગયો. શશકમસકની બેહુ ન ગજસુકુમાલીકા સાધ્વી એક સાર્થવાહની સાથે લાંબા વખત સુધી ધર માંડી રહી છતાં દેવલોકમાં અવતરી.

આવા બાવા મહાજનો દીવો લઈ કુવામાં પડેલા છે, અને વીર શિરોમણી છતાં ગળીઆ બળદ જેવા બની ગયેલા છે. તો તેનો આગળ હું શું હિસાબમાં છું. ત્રણે જગતમાં કામદેવે કોઈને કોરા નથી મુક્યા. તો જ્યાં વાયરેથી હાથી ઉડ્યા બપ. ત્યાં ટોસી પોતાની પુણીએ ઉડેલી લેવાને દોડે એ તદન મુખાબ ભર્યોજ પ્રકાશ ગણાય. તો હું મુલુખી! બ્યલિયારના કરનારા તો ચંદ્રગતિમાંજ બપ છે.

માટે તારું કહેવું બહુ મિથ્યા છે. તો મારી વાત હવે કમ્બુસ રાખીશ.

મૃગમુંદરી—હૈ મનોવેગ ! કદી મુર્યુપશ્ચિમમાં ઉગશે ! સમુદ્ર મર્યાદા મુકી આપશે ! તો પણ હું મારું શીયળ ખંડીત કરું તેમ નથી. છતાં તું તો મારા ઉપર વધારે વ્યનોદ્દીપી બાણના પ્રહાર કરીશ તો હું તને મારા સતીપણા ના મંત્રથી કરી બાળી ભસ્મ કરી આપીશ, તો તારા મા બાપ રોતા રહેશે.

આ પ્રમાણે હૈ ચંદ્રશેખર ! તારી પ્રાણ પારી મૃગમુંદરી આવા સંકટ સમયમાં પણ પોતાનું મન દૃઢ કરી પાંચ પરમેષ્ઠીનું ધ્યાન ધરી મનોવેગના ભયંકર ભયથી ડરી નથી.

આ સાંભળી ચંદ્રશેખર પોતાની વિદ્યાના પ્રયોગે કરી જશોમની પાસેથી ચાંત્રી એક પલકમાં તે ગુફાએ આવ્યો ત્યાં પોતાની પ્રિયાને નજરે ભેઠ વિદ્યાધર પ્રત્યે ધણેજ આક્રોશ કરી બોલ્યો કે, હૈ પાતકી ! પરમી હરનાર, દુરાચારી, કનિષ્ઠ, કામાંધ, સાંભળ ! સાંભળ હવે તારો કાળ નશ્ઠક આવ્યો છે. તારા ઈષ્ટ દેવનું સ્મરણ કર. હવે તને કોણ બચાવનાર છે, એમ બોલી ક્રોધાવેશમાં પોતાની તરવાર મ્યાનમાંથી ખેંચી મનોવેગની સામે યુદ્ધ કરવા લાગ્યો, અંતે મનોલેગ યુદ્ધમાં મરણ પામતાં ચંદ્રશેખરે પોતાની વિદ્યાના સંયોગથી એક રથ બનાવી તેમાં પોતાની પ્રિયા મૃગમુંદરીને બેસાડી આકાશ માર્ગે થઈ પર્વતપુર આવ્યા.

આ ખખર પદમરથ રાજને પડતાં તેઓએ પાતાના
જમાઇને સામેયું કરી ગાજતે વાજતે ગામમાં લઈ આવ્યા.

અહિં ચંદ્રશેખર પોતાની પ્રિયા સાથે રહી ગીત, ગાન
નૃત્ય સોગટાંખાણ એવા અનેક પ્રકારના વેશવ સોગવતો
સુખવિજ્ઞાસ કરે છે.

દુહા.

એક દીન દંપતિ પરિકરે, પરવરીયાં વન માંહે;
કેત કરતાં મોજશું, શ્રીતળ વનતર છાંહે. ૧

મયુર કનકમય તીણે સમે, રમતો દેખી દુર;
મૃગસુંદરી મન મોહું, બાંલી આનંદપુર. ૨

મનમોહન મુજને દિયો, આણી એહજ મોર;
રમવા કારણ તિલ લહું, એ મુજ ચિતનો ચોર. ૩

ચંદ્રશેખર તવ ચાલીયો, મયુર લેવાને કામ;
નાઠો મોર વનાંતરે, નૃપ પણ પુઠે તામ. ૪

આંતરીયો તવ ઉડતાં, બાદયો મોર મહંત;
ઉપર અસવારી કરી, તવ ગગને ઉડંત. ૫

કુંવર વિચારે ચિત્તમાં, એહ કીશો ઉત્પાત;
જેઉ એ કીહાં જાય છે, એ પક્ષો કોણ જાત. ૬

વનંગીરી ગામ ઓતંગીયાં, ક્ષણમાં કોસ હજાર;
યમુનાં નદ જંત્રિ લહી, નાખે તાસ મોખર. ૭

કુંવર તરી કાંઠે જઈ, કરતો ચિત્ત વીચાર;
ખિણ સંયોગ વિયોગ મધ, સુત્રધર કહે સંસાર. ૮

મથુરાપુરી દેખણ ગયા, તીહાં દેવ દેરાં નીહાસ;

પંચ અભીગમ સાચવી, વાંઘા જગત દયાળી. ૯

એક સજ્જન મુખથી સુણી, તોહું નાણી અણુગાર;
મનોરમા વનમાં આવીયા, વંદન જાત કુમાર. ૧૦

વંદો નમી મુનિને સ્તવી, બેઠા ધર્મ સુણંત;
અવસર પામી વિનયથી એણીપેરે પ્રશ્ન કરંત. ૧૧

ચંદ્રશેખર—મહારાજ જેનાં પીછાં કનકમય શોભીતાં
હતાં, વળી જેની ચાલ ધણીજ ચતુર ને લટકાળી હતી.
જેનાથી હું મોહ પામી તેના શીર ઉપર ચડ્યો તો મને
બેઘડી ધણાજ આનંદ પમાડી છેવટે આકાશમાં ચડાવી
જમના નદીમાં નાંખ્યો એવો મોહિત કરનાર મોરરૂપે કોણ
કોણ હતો કે જે ફરીને જીવામાં આવ્યોજ નહિ.

જ્ઞાની મુની—હૈ ચંદ્રશેખર! આ ભવથી તેરમે ભાવે
તું મુરપુર નામના શહેરમાં વસુદત્ત નામનો રોડીયો હતો, તારે
ચાર સ્ત્રી હતી તેમાં એક અણુમાનેતી હતી; જેને તું નજરે
પણ ન જોતો; તેથી તે હંમેશાં દુઃખભર રાત્રિ દિવસ રોતી
પોતાનું આયુષ્ય પુરણ ભોગવી મરણ પામી વ્યંતર દેવી
થઈ છે તે ભવેભવ તમને નડતી આવી છે તેવીજ રીતે આ
ભવમાં પણ તમને મૃગસુદરી સાથે મુખ્યવિલાસ ભોગવતા
જાઈ પુરવના વૈરભાવથી તારા ઉપર ક્રોધયુક્ત ઘણું મોરરૂપ
કરી મૃગસુદરીનો વિયોગ કરાવી તારો ધાત કરવાના ઇશ-
દાથી તને જમ્મના નદી મધ્યે નાંખ્યો, પણ તારા પુન્યના
જોરથી તું જીવતો રહ્યો છે કહેવત છે કે રામ રામે તેને
કેંદ્ર ન ચાખે. મારે જો મુખ સંતતીની ઈચ્છા રાખતા હો

તો કોઈ દીવસ સ્ત્રી સાથે કંકાસ કરવો નહિ; લક્ષ્મીના એ લક્ષ્મીનું રૂપ છે. જે પુરૂષ ઘટમાંથી સ્ત્રીને કહાડી મુકે છે. તે લક્ષ્મીને અપમાની કાઢી મુકે છે એમ નકી સમજવું પાછો તે લક્ષ્મી મેળવી શકતો નથી. જેથી દુઃખભર પોતાના દીવસો ગુમાવે છે. આ જગતમાં સુખના આપનારાં ત્રણ જણાં છે. એક તો સદ્ગુણી કુળને ઉન્નયન કરી પ્રકાશિત કરનાર સપુત્ર પુત્ર, બીજો સજ્જન હિતચીતક મિત્ર, ત્રીજું સ્ત્રી સંબંધી સુખ, કે જેનાથી ઘર તરફની કોઈ પણ પ્રકારની ચિંતા રહેતી નથી. સ્ત્રીમાં હજાર દુષણો હોય તોપણ તેનો સજ્જન પુરૂષે તિરસ્કાર કરવો નહિ. એ શાસ્ત્રોક્ત પંડીત વાક્ય છે. કારણ કે કૃષ્ણ, રામ, બળદેવ, ભરત, આં હુબળા એવા પુજનીક ને શુરવીર પુરૂષોની ઉત્પત્તિ તેના વડે છે. વળી સ્ત્રી પતિને સારું સારું ખાવાનું આપી પોતે હુણું અનાજ ખાય છે. દુઃખનો વેળાએ ભાગી નહિ જતાં સાથે રહી ધિરજ આપી શાંત કરે છે, છેવટે પતિના મરણથી પોતે તેની સાથે ચિંતામાં બળી મરે છે, એવી જે સ્ત્રી તેને જો દુહવીએ તો તે હમેશાં બળતી રહે તો કુળ વૃદ્ધક સપુત્ર પુત્રની પ્રાપ્તિ ન થાય તેમજ વેપારમાં પણ સ્ત્રીરૂપી લંદિમના કંકાસને લઈ, લાભ ન પાળીએ જેથી હમેશાં દુરબળ સ્થિતિ ભોગવવી પડે. જે પુરૂષ પોતાની સ્ત્રી તણ પારકી સ્ત્રી સાથે પ્રિતિ કરે છે તેના ક્ષત્રી, આ બંદની અને યશના હાની થાય છે. જેથી સર્વ રિદ્ધિસિદ્ધિ તેની નાશ થઈ જાય છે; માટે હે અંદ્રજીવર! ભવ્ય અભવ્ય

છવે પણ સ્ત્રીથી કંકાસ કરી તેને દુલખી નહિ એમ શા-
સ્ત્રમાં પણ પરમાત્માએ કહેલું છે.

સંસારમાં રહી પોતાના આત્માના કલ્યાણ અર્થે ધર્મ
ઉપર દૃઢતા રાખી ધર્મ આરાધના કરવી એજ આ ઉત્તમ
મનુષ્ય જન્મ પામ્યાનું ફળ સમજવું.

આવી અત્યુત્તમ ધર્મદેશના શ્રવણ કરી મુનિને વંદના
કરી ચંદ્રશેખર આગળ ચાલ્યો. નદિ, સરોવર, ઝાડ વિગેરે
વનમાં જોતો જોતો એક તરૂવર પાસે આવ્યો તો તેની ડાળે
એક કનાક રત્નેથી જેની મુઠ જડેલી છે એવિ અમુત્ય તર-
વાર ઝુલતી દિદિ, આ જોઇ વિચારવા લાગ્યો કે આને કોઇ
વિદ્યાધર વનમાં છુટી ગયો હશે કે કોઇ મુલદ મુકી નાશિ
ગયો હશે એમ ચિંતવી આપપાસ તપાસ કર્યો પણ કોઇ
નજરે ન દેખવાથી પાછો ત્યાં આવી ખડગ હાથમાં લઇ
જેતું તો મોતિના હાર માફક ઝગઝગાટ કરવા લાગ્યું તેની
ધાર સ્વેત તેલની ધારથી પણ અધિક હતી વળી તેના તે-
જથી વિજગિ પણ સંતાઇ બચ તેવું તેવું તેજ ઝગમગતું
હતું આ ઉત્તમ ખડગની પરિક્ષા કરવાના હેતુથી જેની
ધણિક વાંકી ડાળિઓ લપટાઇ ગઇ છે. જેવું મુળ ધણી વ-
ડવાડના ગુચ્છા ભોંય સાથે મળી જવાથી વચમાં વિંટળ
રહેલું છે એવા તરૂવરનાં ચંદ્રશેખરે ખડગવતી ધા કર્યો તો
તેમાંથી રૂઢિરતી ધારા થઇ આવેા નવાઇ જેવો બનાવ જોઇ
તે બહુજ અચંચો પામ્યો ને તપાસ કર્યો તો તે ઝાઝના
મુળ પાસે એક પુરૂષ માળા લઇ બપ કત્તો હતો તેના

મસ્તકમાં ખડગનો ધા લાગવાથી તે મરણ પામ્યો તેનું
આ રૂધિર નિકળે છે એમ નકિ થયું તેથી પોતે ઘણાજ
પશ્ચાત્ત કરવા લાગ્યો ને મન સાથે વિચાર કરવા લાગ્યો કે
અરેરે મેં આ નિરપરાધિ પુરૂષનું વગર ગુન્હે મરણ કર્યું;
હવે કેમ કહું એમ અફસોસ કરતો આગળ ચાલ્યો ત્યાં
એક વડની ડાળે કોઈ નવયોવના વળગેલો એક વિચારમાં
પડ્યો કે વળી આ શું!

આ તે કેઈ વિદ્યાધરની કુમારિકા હશે કે કોઈ વ્યંતર
દેવની સ્ત્રી હશે કે ઈંદ્રની અપસરા હશે! જેનું તેજ વ્યંદ-
માની કાન્તિ સરખું છે, એમ વિચાર કરતાં કરતાં તેની
પાસે જઈ બોલ્યો.

વ્યંદશેખર—

હૃદા.

કુંવર દહે સુણ સુંદરી, તું કોણ ઉત્તમ જાત;
ગામ નગર કિ હા વાસ તુમ, કોણ વળી માતને તાત. ૧
શયે હોતે સરોવર તટે, વનાર કુંજની વેશ;
નિર્ભય ઉઝી એકલો, યોવન બાળે વેશ. ૨
મે તુજને વન દેવતા, જાણી આવ્યો પાસ;
ભુપગ દ્રગ ચક્ત જોમતાં, મુણ્ઝ જાતિ વિદ્યાસ. ૩
વળતું તવસા એમ ભણે, સુણ ઉત્તમ મુણ્ઝવંત;
મુળ થકી વોવનીં કહું, સધળો અમ વીર તંત. ૪

કુમારિકા—હે સદ્ગુણી પુરૂષ! વૈતાલ્ય પર્વતનો દક્ષિ-
ણ દીશામાં વિજયપુર નામના શહેરમાં હરીમળ કરી રાજ
છે. તેને ગુણાર્ણી નામની રાણી છે. રાણાને બે દીકરા ઉ-

પર આઠ પુત્રીઓ થઈ છે. તે એવી તો સ્વરૂપવંત છે કે જાણે અડધાં સિક્કાં તે આઠ કન્યા એજ કેમ ! વેચી લીધી હોયની ! વળી સૃષ્ટી કરતા એ એકાંત વખતેજ સ્થીરતા રાખી કેમ ઘડી હોયની ! એવી સુર્યના પ્રકાશને પણ ઝંખ વાણે કરે તેવી રૂપાળીઓ છે. તેમાં ચંપકમાલા સાથી મોટી છે. હવે હું રાજવંશી સમાન તમે સાંભળો. ચતુરસેત નામના એટલાજને ચોવીશ કન્યા છે. વળી શ્રીપુર નગરના ગગનગાંત નામના રાજાને પણ ચોવીશ કન્યા છે. તે છતારી નામના રાજાને આઠ કન્યા છે. તેમાં સાથી ચંદ્રાવળી મોટી છે. તેજ હું આ તમારી સનમુખ વાત કરું છું. એવી રીતે અમે ચોસઠ જણીની એક કચારી છે. તેમાં એક દિવસ ચંપકમાલાએ કહ્યું જે હું બેઠો ! આપણે ચોસઠ જણીઓને બાળપણાનો રનેલુ છે. હવે જો આપણને જુદા જુદા વર મળશે તો આપણે સદાય ભેગીઓ રહી શકશું નહીં. જેથી આપણે ધર્મમાં ઠઠવાવાળો, પુન્યવંત શુરવીર, ભુક્ષવંત, પ્રેમ નભાવે તેવા ઉત્તમ પુરૂષ સાથેજ આપણે બધીઓએ પાણી મળવું કરી આ સંસારમાં મહાસ્થાશ્રમ ચલાવવો. ને હમેશાં સાથે જહી આનંદ વિલાસ કરવો. એવો એકમત કરી અમે વનમાં જસકીમાં કરવા ગયા. પાછળથી હરીબળ રાજાને શંખપુંડીના રાજા મળી. સુલે પોતાનો દુત મોકલી કહેવરાવ્યું કે ! તમારી આઠ પુત્રીનું પાણી મળવું મારી સાથે કરાવો. આ સાંભળી હરીબળરાજાએ દુતને કહ્યું કે, અમારી દીકરીઓ જ્યાં વર વ-

રવાની છે, મારે તમારું માગુ કબુલ થાય તેમ નથી તેથી દુતે કહ્યું લડાઇ કરવા તૈયાર થજો. એમ કહી દુતે રાજ્ય-પુર મણીચુલ પાસે આવી સર્વ હકીકત નિવેદન કરી. તેથી મણીચુલ ક્રોધાયમાન થઇ હરીબળ રાજા ઉપર ચડી આવ્યો. સામસામું યુદ્ધ થયું તેમાં હરીબળ હાર્યો. તેથી મણીચુલે તેને કેદ કરી પકડી લઇ જઇ કારાગારમાં રાખ્યો.

એક દિવસને સમે વિજયપુર શહેરમાં કોઈ મહાન્ત શ્રે દ્વિધા ગુણબળ જ્ઞાની તપસ્વી જોગોરાજ પધારેલા તેને વંદન કરી ગુણાવળી રાણીએ મહારાજને પુછ્યું કે, મારી આઠ પુત્રીનો કયો ભાગ્યવત ર.જકુમાર ભરથાર થશે તે. મજ મારા પતિને શુભના કબજામાંથી કોણ છોડાવશે.

ગુરુ—હે રાજ્ય રાણી ! તમે વિરજ્યો સાંભળો, તમારા વિદ્યા વિદુણા બંને પુત્રો ચંદ્રોદય નામની વિદ્યાનું સાધન કરવા વનમાં જશે ત્યાં તેનો ધાત થશે તે ધાત કરનાર પુરૂષ તારી પુત્રીનો સ્વામી થશે. વળી તેજ તારા પતિને શત્રુના હાથમાંથી મુક્ત કરી તમારું રાજ્ય પાછું અપાવશે.

આ સાંભળી ગુણવળી ખીણ થતી હર્ષભેર પાછી ઘેર ઘેર આવી.

હે સજ્જન પુરૂષ ! અમે ચોસઠ જણીઓ વનમાં કીડા કરી કામદેવના મંદિરમાં અમારા વસાણુપણ ઉતારી સરોવરમાં સ્નાન કરવાં ગયાં. પાછળથી અમારાં વસાણુપણ કોઇ ઉત્તમ પુરૂષે લઇ લીધાં. અમે સ્નાન કરી પાછા આવ્યા.

વ્યાં ત્યારે તેણે અમને પાછાં આપ્યાં તેથી અમે તેને રત્ન
મય ખડગ તથા એક કંચયો ઈનામમાં આપ્યો તે પુરુષની
આકૃતિ તમારા સરખીજ હતી, તેથી અનુમાન થાય છે કે
તે તમોજ હતો.

ચંદ્રશેખર—હૈ સ્ત્રી તું ભુલી ગઈ, આ ભૂમંડળ ઉપર
એક સરખા નમુનાના ધણાએ માનવી થાય છે. હું નહીં હતો.

ચંદ્રાવળી—હૈ પુરુષ હશે? હું ભુલી હવે અપકમા-
ળાના બંને ભાઈ ચંદ્રોદય નામની વિવાનું સાધન કરવા
આ વનમાં રહે છે, મનોવેગ પદમણી સ્ત્રી લાવી યુદ્ધમાં
વિધાનું સાધન કરે છે. વાયુવેગ આ વડની વડવાઈ વચ્ચે
મુળમાં બેસી વિદ્યા સાધે છે. તે છ માસે સંપૂર્ણ થશે. તેની
સભાજી રાખવા હું આંહી રહી છું. આ સાંભળી ચંદ્રશે-
ખર ચિતવવા લાગ્યો કે? એ બંને પુરુષને તો મેં મારી
નાખ્યા છે, એમ ચંદ્રાવળીને ચિરજથી દહીં ને બાદ્યો કે,
હૈ રસિક સુંદરી? મુનિનાં વચન ખોટાં હોયજ નહીં. એ
સત્યજ હોય.

ચંદ્રાવળી—

હૈ.

ખિન્નુભર ખેદ ભરી થકો, આચી ને તેણી વાર;

વિખમી કર્મ તણી ગતિ વિખમે આ સંસાર, ૧

કુંવર વદ મુણ સુંદરી, મધરો મનમાં ખેદ;

જ્ઞાનીનું ફીકું હુવે, તિહાં નાહું કાંઈ વિષેદ. ૨

સા કહે ઉત્તમ નર તમે, રહે જ્યો દહાં ખિન્નમંત;

અપકમાળાને જઈ, સંભળાવ્યું વીર વંતજ ૩

જો તુમપર રાગી હશે, તો વેગે ધજ રકત;

મંદિર ઉર્દ્ધ હલાવશું, પિત્ત ધજ એ વીરકત. ૪

રહે જ્યો રકતે થીર થઈ, પિત્તે જાળે દુર;

એમ સંકેત કરી ગમ, ચંપકમાળા હજુર. ૫

આવી રીતે ચંદ્રશેખર સાથે ચંદ્રાવળી બે ધરીના વા-
યદો કરી ગમ જેથી ચંદ્રશેખર ત્યાં આગળ વિદ્યામ લેવા
બેઠો ને ઉંચા ટેકરા ઉપર ચડી જોવા લાગ્યો તો પીળી ધજ
હાલતી દિઠિ તેથી મનમાં જાણ્યું કે સ્ત્રીઓ વિરકતજ હોય
છે તેનો ભરૂસો રાખવો યોગ્ય નથી એમ ધારી ત્યાંથી આ-
ગળ ચાલ્યો ત્યાં એક સરોવર આવ્યું તેમાં જળ પી સાં-
જનો વખત પડવાથી ત્યાંજ રાત્રિ રહ્યો. સુર્યોદય થતાં ચં-
દ્રશેખર જાગૃત થઈ જુઓ છે તો ત્યાં ધણાજ મુભટોનો હય,
ગય સહિત પડાવ જોવામાં આવ્યો. તેથી કુમારે તેને પુછ્યું
તમે કોણ છો? ક્યાં રહ્યો છો ને કોના માણસ છો?

અમે વૈતાલ્ય પર્વતના કુસુમપુરી અને વીમળાપુરીના
રહિશ છીએ અમારા રાજાનું નામ રત્નચુલ, ને કનકચુલ
છે. અમે તેના સૈન્યના લશ્કરી સિપાઈ છીએ. અમારા બંને
રાજાને શ્રીમતિ ને ધીમતિ નામની પટરાણીઓ છે તે મહા
રાણીઓને છસોછત્રીસ પુત્રીઓ છે. તેની ચોવન અવસ્થા
થવાથી અમારા રાજા તેના લાયક વિદ્યાવાન ને સદ્ગુણી
તેના સરખી બેઠોનો વર શોધવાની તજવિજ કરતા હતા
તેના અવસરને વિષે કોઈ ત્રણ કાળના જાણુ જ્ઞાની પુરૂષ
ત્યાં આગળ આઠાશમર્ગેથી ઉતરી રાહરમાં પધાર્યા. તેથી

અમારા મહારાજા ધણા હર્ષવંત થઈ તેમને વંદન કરવા ગયા ને વંદન કરી પૂછ્યું કે હે મહાત્મા ! અમે બંને સહોદરની કન્યાનો પતિ કોણ થશે તે કેવી રિતે મળશે અને અમે તેને કેમ ઓળખશું ?

જ્ઞાની ગુરુ-હે વિદ્યાધર ભુપતિઓ ! દેવાદેવી નામના વનમાં સરોવર પાસે બત્રિસલક્ષણે પુરુષ મહા સુદ પ ની રાત્રિએ સુતો હશે તે બહુ વિદ્યાવાન છે વળી ત્રણ ખંડનો રાજકર્તા થનાવાળો છે એવો પૃથ્વી ઉપર રહેનારો તમારી પુત્રીનો પતિ થશે.

ગુરુરાજ પાસેથી અમારા રાજાએ આ વૃત્તાંત સાંભળી અમોને અહિં તપાસ કરવા રાખ્યા છે આજે પંચમીનો દિવસ છે ગુરુના વચન પ્રમાણે તમોજ તે પુરુષ છે એમ તમારી આકૃતિ ને ચાતુર્યતાથી અમે સમજી ગયા છીએ માટે હવે ચાલો એમ કહી ચંદ્રશેખર પાસે અધિ ધર્યો તે ઉપર અધ્યાત્મ થઈ સુભરો સહિત રતનચુલ ને કનકચુલ પાસે આવ્યો. બંને રાજાઓ પોતાની પુત્રીઓનું પાણીનું-હણ તેની સાથે કરાવી ધણાજ આનંદ પામ્યા. તેમાં રસ-મંજરી, ગુણમંજરી સૌથી મોટીએ ગણાવા લાગી. ચંદ્રશેખર રાજકુમાર અહીં આગળ પોતાની હસોહત્રીસ પત્નીઓ સંઘાતે સુખ ભોગવતો નૃત્ય, નાદારંગ ભેતો ધર્મધ્યાન કરતો થકો રહે છે. વિનયથી વેરી પણ ત્રણ થાય છે એ વાક્ય મુજબ ચંદ્રશેખરે પોતાના બંને સંસાર પાસેથી પશુને મનુષ્ય કરવાની, મનુષ્યને પશુ કરવાની એવી બંનેક પ્રકારની

એકહજાર વિદ્યાઓ વિનયથી લઈ પાતાની સ્ત્રીઓને ત્યાં
રાખી પોતે દેશાટન કરવા નિમિત્તે ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો.
આસતાં ચાલતાં એક મોટા અરણ્યમાં આવ્યો ત્યાં રાત્રી
પડી જવાથી રાત ગુજારવા સારૂ આશિપાશ ફરી તપાસ
કરતો હતો ત્યાં એક ભેરવનું મંદોર ફીકું તેથી ત્યાં આવો
રાત્રિ રહ્યો. પ્રજ્ઞાતે ઉઠી ચાલતાં એક વડ નિચે ચાર જો-
ગિએને તપશ્ચ કરતા જોયા. તેથી ત્યાં જઈ તેમને વંદન
કરી ધર્મકથા શ્રવણ કરી પુછ્યું કે હે ગુરુરાજ ! લઘુવયમાં
વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થવાનું શું કારણ બન્યું છે તે કહેશો ?

મુનિ -

કહા

મુનિ કહે આ સંસારમાં, વિદ્યા વિખય કખાય;
રાગ વિવશ જગ જવડા, ચિહ્ન ગતિમાં રોજાય. ૧
કુંજરે ફરસેંદ્રિય વશે, બંધન પામે દિન;
ગજ પશુ અજ સરિખા હુવે, મરે રસનાએ મિન. ૨
જમર મુગ્ધી કમળથી, નયને જલત પતંગ;
હરણા મરણ અવશેંદ્રીએ, એક એક ઇંદ્રી પ્રસંગ. ૩
પાંચે ઇંદ્રી વશ પડ્યા, તેહની શો ગતી હોય;
કાચ વીવશથી વેગળા, દુખીયા જગમાં સોય. ૪
શીયગવંતી શિયળે સંતી, મુજતાં તસ દર્શીત;
જાણ નહ અંધાર વશે, આવશે અંધ વૃનાંત. ૫

શીયળવંતી સતીની વારતા.

મુનિ—હે રાજપુત્ર નંદપુર નામના શહેરમાં અરિમર-
દન નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે. તે શહેરમાં રત્નાકર નામ
નો શેઠ રહે છે તેને અજીતસેન નામનો પુત્ર છે. તે મંગળા
પુરી શહેરના દત્ત શેઠની પુત્રી શીયળવંતી સાથે પરણેલો છે
આ શીયળવંતી સ્ત્રીની ચોસઠ કળામાં પ્રવીણ શાસ્ત્રકળામાં
કુશળ, સ્ત્રીધર્મની અનુભવી, બૌદ્ધ વિદ્યાએ સંયુક્ત તેથી
શ્રવણ પાંખી પશુઓની વાચાનું તે જ્ઞાન છે. હવે એક
દેવસ મધ્ય રાત્રીએ શીયાળની વાચા સાંભળી તેથી એક
દમ ઉઠી પોતે પતિને ભરનિંદ્રામાં ગુતો મેલી પાણીનો ધ-
રા લઈ શીયાળના સુર તરફ ચાલી. તે તેના સસરાએ દી-
ઠી. ધણીવારે પાછી તે એમની એમ ધરે આવી. તેથી શેઠ
પોતાની સ્ત્રીને વાત કરી કે અજીતસેનની વહુ તો ખરાય
ચાલની છે. તે પર પુરૂષ સાથે ચાલે છે અ.જે મધરાત્રે ગઈ
હતી તે પાછી એક પડોર પછી ધરે આવી. આ સાંભળી
શેઠાણીએ કહ્યું કે હે સ્વામી હશે ધરનું છીદ્ર પ્રકાશનું ન-
હિં. તેનાં કયાં તે ભોગવશે ! માટે આ વાત કોઈ પાસે ક-
રશો નહિં. હવે શેઠ પોતાના પુત્ર પ્રત્યે કહ્યું કે હે પુત્ર !
તારી સ્ત્રી તો વ્યભીચારણી છે તે કુળ મર્યાદા મુકી સ્વચ્છંદ
પણે અનાચાર કરે છે તે મેં આજરાત્રે નજરે જોયું. માટે
તું તેની પ્રત્યે સ્નેહ કરીશ નહીં. આવી રીતે પોતાના પુત્ર
ને પણ કહ્યું હુંનાં શેઠને બહુ વિચાર થવા લાગે કે આ
સ્ત્રી આપણા બાપદાદાની આજરને કલંક લગાવશે, માટે તે

મા માવતરમાં તેને મુકી આવીએ તો સાફ એમ વિચારી
 પાતાના પુત્રની સ્ત્રીને કહ્યું કે આજે તમારા આપનો કાગ
 ણ આવ્યો છે તેમાં એની મા બહુજ માંદાં છે. માટે અ-
 મારી દીકરીને તમે તરત મોકલજો એમ લખે છે તો ચ.લે
 હું તમોને ત્યાં આગળ મુકી આવું આવું સસરાનું વચન
 સાંભળી માતાને થળવાના હેતુથી રથમાં બેસી બંને જણ
 આગળ ચલ્યાં રસ્તામાં મોટી નદી આવતાં રથમાંથી બં-
 ને હેઠાં ઉતર્યાં, એટલે શેઠે કહ્યું કે હે વહુ ! દીકરા તમે મો-
 જડી કરમાં લઇ નદી ઉતરજો નહીં તો મોજડી બગડી જશે
 એમ કહ્યા છતાં ન માતાં વહુ તો પગમાં મોજડી પહેરી
 નદી ઉતરી. રથમાં બેસી આગળ ચાલવા માંડ્યું ચાલતાં
 ચાલતાં સાંજ પડવાના વખતને થોડી ઘણીવાર છે. તે અ-
 રસામાં એક શહેર નજરે દેખાણું તેથી દીકરાની ઝોરતને
 કહ્યું કે સાંજ થવાનો વખત છે માટે આંહી રાતવાસો કરી
 એ. શીયળવંતીએ સસરા પ્રત્યે કહ્યું હું સ્વસુર ? આવા
 ઉજડ ગામમાં આપણાથી રાત્રી કેમ રહેવાય આગળ ચા-
 સો વસ્તીવાળા શહેરમાં રજની ગુજરશું. આવા જવાબ-
 થી રતનાકર શેઠ વિચરવા લાગ્યા કે આ સ્ત્રીને તો હિત
 શિક્ષા આપીએ તો ઉલટી કહેશકારક થઇ પડે છે માટે એ
 વી દુષ્ટ મતિની સ્ત્રીને આપણે કાંઇ કહેવું નહિં. એમ ધા-
 રી આગળ ચાલતાં એક પચાસેક ધરની વસ્તીવાળું એક
 ગામડું આવ્યું ત્યાં તરવરની શીતળ છાયા નીચે રાત્રી ર-
 હેવાને જિયાર કરી રથ ઉપરથી નીચે ઉતરી બેઠાં તે અ-

રસામાં કુવા ઉપર પાણી ભરવાને સોચો આવી હતી. તે માં શીયળવંતીના મામાની દીકરી હતી. તેણે શીયળવંતીને જોઈ તેથી ધરે આવી પોતાના બાપને કહ્યું તેથી શીયળવંતીનો મામા જાડ નીચે આવી પોતાની ભાણેજને ધર આગળ તેડી આવી તેની આગતાસ્વાગતા કરી.

કહા.

મામા મામા હરખર્યું, શીયળવંતીને કેમ;
ભક્તી કરે નવ નવ પરે, શેઠની વળી વિશેષ. ૧

ભાણેજને પુછતો, પીયર ધરે કેમ જાત;
શા કહે મુજ માતા રમ, કાંત મુણી મં વાત. ૨

સો કહે મિથ્યા વાત છે, પણ મળો જઈ ઉછાંહી;
પાછા વળતાં આવવું, મુજ સંભારી આંહી. ૩

શીયળવંતીને સાંભળી, કરતી ચિત્ત વિચાર;
સતની વાત વિલોકીને, કપટ રમ્યું નિરધાર. ૪

સાચી પણ અવસર વિના, વાતે કરી વીખાય;
જીમ સહ્યા સાગર તરી, ગીત કપીગણ ગાય. ૫

ઉઠી પ્રભાતે ચાલીયાં, મીલણું કરે સસનેહ;
માતુલ વોળાવી વળ્યા, પંથ ચલંતા તેહ. ૬

હવે શીયળવંતી રથમાં બેઠી એટલે રથ હાંક્યો ચાલતાં
ચાલતાં રસ્તામાં એક મગનું ખેતર આવ્યું તે જોઈ શેઠ
બોલ્યા કે આ ખેતરમાં મગ બોળા મયા છે. ત્યારે શીયળ
વંતી કહે એ ખેતરમાં મગ ન ફેાતરા થાય તો છે એમાં તો
ધાનની કુળ થઈ આમાં વચન સાંભળી રતનાકર શેઠ મન

ને કહે ખરેજ! આ વહુ તો અવળીજ છે એમ ચિંતવતા આગળ ચાલતાં જેના સરીર પછવાડે ખડગના ધજાજ ધાવાગેલા છે એવો પુરૂષ જાતો જોઇ શેઠ કહે આ કોઇ સુભટ પુરૂષ જાય છે. ત્યારે શીયળવંતી કહે એતો કાયર પુરૂષ લાગે છે. એમ કરતાં ચાલતાં એક વડ નીચે રથને શી તળ છાયા જોઇ હાંક્યો એટલે શીયળવંતી રથમાંથી ઉતરી તાપમાં પગે ચાલવા લાગી. એટલામાં એક હાંસલીને રમતાં દીઠી એટલે શેઠ કહ્યું કેવી રમતી ફરે છે ત્યારે શીયળવંતી બોલી એતો શાકથી રોતી ફરે છે તેટલામાં એક પુરૂષ આવતો જોઇ શેઠ બોલ્યા કે આ કેવો સ્વરૂપવંત જીવાન પુરૂષ આવે છે શીયળવંતી કહે એ પુરૂષ નથી પ્રજા હે સસરાજી તેતો સ્ત્રી છે ને તેણે પુરૂષનો પોશાંગ પહેરેલો છે એમ ચાલતાં ચાલતાં એક ગામના પાદર પાસે કુવા પાસે આવ્યાં ત્યાં આગળ ચકલી ચકલી બોલતાં હતાં તેથી શેઠ કહે કેવાં તે સુંદર બોલે છે સીયળવંતી કહે હે સસરા! આપ કાંઇ સમજતા નથી ને શું જીભજીકુંજ બોલ્યા કરો છો. તે પણ શાકના પ્રભાવથી બને રૂદન કરે છે.

આવી રીતે વહુ સસરો વિવાદ કરતાં ચાલ્યાં જાય છે પોતાના પિયરનું ગામ હવે અહિંથી ચાર કોષ દુર નહું જાણી એક લીંબડાના મોડા ઝાડ નીચે છાડી ત્યાં બેજન કરવા સારૂ શેઠ લિંબડાના ઝાડ નીચે બેઠા ને વહુ છોડે જઇ બેઠી ત્યાં એક વાયસ (કમડો) મધુર સ્વરે બોલ્યો. આ સાંભળી શિયળવંતી બોલી કે હે મીઠી! મને પાંખી પ-

શુના વચનોથી મુખને બદલે દુઃખ થાય છે. જો કે શિયા-
યાળનું વચન મેં માન્યું તો મને મારા કંથનો વિયોગ થયો
હવે જો હું તારાં વચનો માન્ય કરું તો મારા પુરણ ભોગજ
મળે એમાં કાંઈપણ શંકા જેવું નથી.

આ સાંભળી રત્નાકર શેઠે શિયળવંતીને પૂછ્યું કે હું
વચ્છ! આ વાયસની જાત શું કહે છે શિયળવંતી બોલી
કે હું સસરાજી! સાચું બોલવાથી દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે;
કુડ કપટ ને છળભેદવાળાને જીઠા વચનો ઉપર વધારે પ્રતીત
આવવાથી તેઓને જીકુંજ ગમે છે શેઠે કહ્યું જીકું ન બોલતાં
સાચી વાત કરો.

શિયળવંતી—હું લઘુવયમાં વિદ્યાભ્યાસ કરતી તે વખતે
ગુરૂ પાસેથી વિનયે કરી મેં પશુ, પંખીની વાચા સમજી
શકાય તે વિદ્યા ગ્રહણ કરી છે તે ઉપરથી હું પશુ પંખીની
વાચાને સમજી શકું; આ કાકપક્ષી, હું સસરાજી! એમ
કહે છે કે જો તું મને જરા ખાવાનું આપ તો હું તને દશ
લાખ સોનામહોર બતાવી આપું. આ સાંભળી શેઠે કાક-
પક્ષીને ખાવા આપવાનું શિયળવંતીને કહ્યું; તેથી કાકને
પોતા પાસે જે કંઈ ખાવાનું હતું તેમાંથી આપ્યું
એટલે તેણે કહ્યું કે તરૂંવર નીચે સોનામહોરનો ચર દારોલો
છે; આ સાંભળી શિયળવંતીને પૂછ્યું કે શું! આ વાત
તમે કહો છો તે સાચી હશે! ત્યારે શિયળવંતી કહે સાચીની
વાત કોઈ દિવસ અસત્ય હોયજ નહિ. શેઠે આવો પ્રત્યક્ષ
સાંભળી તે ઝાડ નીચેની ભૂમિકા ખોદે તો હશલાખ સો-

નામહોર ભરેલો ચરૂ નિકળ્યો. શેઠ તો પોતાને દશજ્ઞાન
સોનામહોરની પ્રાપ્તિ થવાથી ધણાજ રાજ થયા ને હર્ષવંત
થઈ રથ જોડિ પાછો પોતાના ઘરના રસ્તા તરફ હાંકવો શરૂ
કર્યો તેથી શિયળવંતીએ પુછ્યું કે હે સસરાજી! મારા મા-
વતરનું ગામ હવે નજીક છે છતાં રથ પાછો આપણા ઘર
તરફ કેમ હાંકવા માંડ્યો ?

રતનાકર—હે મુકુળવધુ ! મારામાં ધણાજ વાંક આવ્યો
છે તે મરૂ કરજો; હું બધી હક્કિત આપણે ઘરે પોચાપછી
કહીશ. તમે તો અમને મુખી કર્યા છે. તમે તો લક્ષ્મીરૂપ
છો; તમે જો તુષ્ટમાન થાઓં ને જે આપો તે પૃથ્વીનો ધણી
રાજ પણ આપવા સમર્થ નથી. મારે મારો અપરાધ ક્ષમા
કરજો એમ કહિ શિયળવંતીને રથમાં બેસાડી ત્યાંથી ચાલી
મુખેથી ઘર આગળ આવ્યાં.

હુહા.

નિજ પત્ની સુત આગળે, શેઠે કહિ સત્રી વાત;
હરખ્યાં વળી સુખિયાં થયાં, સતિયપણે કરી ધાત. ૧
અવસર પામી પૂછતાં, નિશીથ સમય કિહાં જાત;
જાજમાં પહેરો મોજડી, નગરને ઉજડ ખ્યાત. ૨
ગામને નગર તેં કિમ કહ્યું, ખેત્રે મગ નહિ થાય;
મુસદને કાયર કિમ કહ્યો, શિતળ છંડી છાંય. ૩
રોતી હંસી કિમ કહી, નરને કેમ કહી નાર;
અકવા અંકવી રોવતાં; તરૂતલ તજત અહાર. ૪
એ એકાદી પ્રશ્નો, ઉત્તર આપો સાર;

પંડિતને પુછ્યા વિના, પામે ન તત્વ વિચાર. ૫

એમ સુણી સતી સાસુને, સસરો કંત સુજંત;
મુળ થકી વિવરો કરી, કહેતી હર્ષ ધરંત. ૬

શીયળવંતી—હે સાસુજી ! મારા સસરાજી બહુજ ભોળા દિલના છે. સાંભળો કુળવંતી મહાસતી રાત્રે રાત્રમાં જાય નહીં, વળી હજારો પુરૂષ સંધાતે રથણીએ સતી કઢી એકલો જાય તો પણ શું થયું ! જેનું દિલ પોતાના હાથમાં હોય તો પછી તેનું કોણ નામ લેઈ શકે ! ખરે કોણ પણ તેને બોલાવી શકે નહિં. તે પ્રમાણે મારું દિલ મારા કર્મજમાં રાખી તમોને મુખી કરવાના ઇરાદાને લઈ હું રાત્રીને સમે શીયાળ બોલ્યો કે નદીમાં મડદુ તણાતું જાય છે તેની કેડે ધણો દાગીનો છે તે સાંભળી એક ધડા લઈ આપણા ઘર આગળથી ચાલી નદી કાંઠે આવી તો નદીમાં મડદુ તણાતું જતું દીકું તેથી ધડાવડે નદી તરો તણાતું મડદુ કાંઠા ઉપર લાવી મુક્યું તેની કેડે હીરા માણેકથી જડે લા કનક ભુષણો હતાં તે લઈ હું આપણે ઘરે આવી મડદુ શીયાળ લઈ ગયા. તે ભુષણો શીયળવંતીએ પોતાની સાસુને આપ્યાં. તેથી રતનાર શેઠ તો હર્ષ પામ્યા ને બોલ્યા કે ખરે! વહું તો આપણા કુળને ઉજવળ કરી શોભાયમાન કરે તેવી છે. અરેરે ! આ મહા સતીને મેં પાપીએ બોલું આગ ચાણંદગું ખરેખર ! ઘરમાં બધાં માણસો ગમારજ છે સસરાનાં આવાં નૃમતા ભરેલાં વચનો સાંભળી શીયળવંતી મધુર વચને બોલી કે હે ! પિતા વૃદ્ધ સસરાજી સોમાં

તમારો કાંઈ અપરાધ નથી બારી પ્રમાણે થાય છે સાંભળો
હું ને તમે રથમાં બેસી મારા માત પિતાના ગામ તરફ રવાના
થયાં રસ્તામાં નદી પુરજોસમાં બેકાંઠા વચ્ચે ચાલી જતી હતી
તેથી આપણે રથમાંથી ઉતર્યા તે વખતે મારા પગમાં મે
જડી હતી તે આપે કાઢી નાખવાનું કહ્યું છતાં હું પગમાં
પહેરી નહિ ઉતરી તેનું કારણ મોજડી પગનું રક્ષણ કરવા
સારૂ પહેરવામાં આવે છે; હવે નદીમાં પાણી ધણુંજ હતું
તેમાં નિચે કાંટા, ઝાંખરાં વિગેરે હોય તે પગમાં વાગે તો
પછી મોજડી શું કામની? એમ બણી મેં પગમાંથી કાઢી
નહિ. વળી આગળ ચાલતાં એક મોટું શહેર આવ્યું તેમાં
રાત્રિવાસો રહેવાનું આપે કહ્યું પણ હે સસરાજી ! તે શ-
હેરમાં આપણું કોઈ સંબંધી કે સગુંવહાલું નહોતું જેથી
આપણે મન તો ઉજડજ ગણાય કેમકે ત્યાં આપણને છુણ
જેવી હસકી કિમત તો વસ્તુ પણ માગી મળે નહિ તેથીજ
મેં તેને ઉજડ કહ્યું હતું. ત્યાંથી આગળ ચાલતાં એક ગા-
મડું આવ્યું તેમાં મારાં મિત્રાણ હતાં તેથી તેને મેં શહેર
કહ્યું. કારણ કે જ્યાં આપણને સુખ મળે તે એટલે ગણાય.
પછી તે ગામડું હોય કે શહેર હોય. ત્યાંથી ચાલતાં રસ્તા
માં મગનું ખેતર આવ્યું તે ખેતરને ધણી આગસુ ને મુરખ
હતો કારણ કે મગની રીંંગો ફોલી પંખીઓ મગ બણી
ગયાં હતાં તે ફોતરનાં રીંંગો પોલી ઉલી હતી, તેથી મેં
કહ્યું કે તેમાં ફોતરાં થયે ને ધાનની છુણ કહી. રસ્તામાં
એક માણસને ઝૂંઠે બા વાગેલા હતા એટલે મેં તેને કમર

કહ્યો કારણ કે શુરવિર હોય તો તેને આગળ ધા વાગેલા
 હોય. વડ નિચે હું ન ચાલી તેનું કારણ-વડ ઉપર વાયસ
 બેઠા હોય ને તેની વિશ્રા બે સ્ત્રીના મસ્તક ઉપર પડે તો
 તેનો પતિ ખટમાસમાં મરણ પામે જેથી હું તાપમાં ચાલી
 હંસલિ હંસના વિયોગથી કરીને રૂઢન કરતી હતી તેથી મેં
 કહ્યું જગતમાં વિયોગરૂપિ દુઃખ બહુજ ભુંડું છે કોઇ પુરૂષ
 રૂપે રસ્તામાં ચાલ્યો આવતો હતો તેને મેં સ્ત્રી કહી તેનું કારણ
 સ્ત્રી વામ પગ પહેલાં ઉપાડે ને પુરૂષ પહેલાં જમણા પગ
 ઉપાડે. આ પુરૂષ પહેલાં વામ પગ ઉપાડતો હતો તેથી મેં
 તેને સ્ત્રી કહી ચકવીને પોતાના બાળકનો રાત્રિનો વિછોડ
 બપોવાથી તે વિયોગરૂપી શોકથી રોતિ હતી. વળી હું લિં-
 બડાના ઝાડ નીચે ન બેઠી તેનું કારણ તે ઝાડમાં પત્તંગનું
 ઘણું ભાગે રહેઠાણ હોય છે તેથી કોઇ વખત જીવની ધાત
 ચવાનો વખત આવે જેથી હું લિંબડાના તર નિચે નહી
 બેસતાં દુર બેઠી આ પ્રમાણે શિયળવંતીએ સાસુ સસરાને
 તથા કંતને અગિયાર પ્રશ્નોના આવા અમુદ્ય અત્યુત્તમ
 પ્રત્યુત્તર સાંભળી બધા ધણોજ હર્ષ પામ્યા ને શિયળવંતી
 ઉપર બહુ પ્રેમ રાખવા લાગ્યો તેનો પતિ પણ શિયળવં-
 તીના પ્રત્યે અત્યંત આશક્ત બની તેના પ્રેમમાં લુબ્ધ બની
 પોતાના દિવસો મુખ્યત્વેન મા કાઢતો હતો આ અરસામાં તેજ
 શહેરના અરિમર્દન નૃપતિનો પાંચસે' મંત્રિમાં મોટો પ્રમુખ
 મંત્રી મરણ પામવાથી પ્રમુખ મંત્રિની પદવીને લાયક આ
 અજીતસેનને જાણી તે પદવી રાખ્યો અજીતસેનને આપી.
 રાજ્યના બધા અધિકારી તેને સોંપ્યા.

એમ કરતાં કેટલાક દિવસ વિત્યાપછી સીંહસામંતને જીતવા સારૂ અરિમર્દન જીપતિએ પોતાનું સૈન્ય તૈયાર કરી પોતાની સાથે પ્રમુખ મંત્રીને આવવાનો હુકમ કર્યો. નરેન્દ્ર ના આદરમાનથી અજીતસેન પોતાની પ્રિયાને કહેવા લાગ્યો કે હું પ્રાણપ્રિયા તું એકમી ધરઆગળ કેમ રહી શકીશ. આવાં પ્રાણપતિનાં વચન સુણી શિયળવંતી બોલી કે સતિ સ્ત્રીનું પુરુષ કે ઈન્દ્ર પ્રમુખ દેવતાઓ પણ શિયળ ખંડિત કરવા સમર્થ નથી મારે તમારે નિશ્ચિંતપણે નૃપતિ સાથે જીતું આમ છતાં મારા વચન ઉપર તમને પ્રતિત ન આવતી હોય તો હ્યો, હું આ કુલની માળા તમને આપૂં છું તે કંઠમાં પહેરજો જ્યારે તેનાં ફુલ કરમાય ત્યારે જાણજો કે મારામાં શુક પડી છે.

અજીતસેન કુલની માળા કંઠમાં ધારણ કરી સૈન્યમાં આવી પહોંચ્યો. અરિમર્દન નૃપતિ અજીતસેન મંત્રી સહીત સૈન સાથે કુસુમા નામના વનમાં આવી પહોંચ્યા. ત્યાં સામંતસીંહ પણ પોતાના સૈન સાથે આવ્યો ને લડાઈ શરૂ થઈ.

હવે અજીતસેનના કંઠમાં દીન પ્રત્યે કુલની નવી માળા પહેરતાં જોવાણી અરિમર્દન જીપતિએ પૂછ્યું કે દરરોજ આ કુલની માળા તારી તમને આંહી રાત વગડામાં ફાંસ આપી જાય છે.

અજીતસેન—હું પ્રજ્ઞપાલક નરેન્દ્ર મારી સ્ત્રી સતી છે. તેણે મને આ કુલની માળા આપેલી તેથી દરરોજ તે તારી રહે છે.

આ સુણતાંજ સભા મનમાં ચીંતવવા લાગ્યા કે આ શું? સ્ત્રી કે પુસ્તક ચોખ્ખાં હોયજ નહીં તો મંત્રીની આ સતી છે એ કેમ મનાય માટે તેની પરિક્ષા કરી પછે વાત પુછશું. પછસાના લોભથી આખું જગત વશ થાય છે તો પછી સ્ત્રી વશ કરવી એમાં કાંઈ મોટી વાત નથી. એમ ધારી પોતાના અશોક નામના મંત્રીને આ વાત કરી કહ્યું તમે અજીતસેન મંત્રીની સ્ત્રીનું શિયળ એકવાર લાગ કરી આવો. એમ કહી તેને ખરચી માટે એક લાખ સોનામહોર સાથે આપી વિદાય કર્યો. તે ત્યાંથી ચાલી અજીતસેન મંત્રીના ઘરે આગળ એક મકાન લઈ ગુપ્તપણે ત્યાં રહ્યા. હવે દિન પ્રતિદિન અશોકમંત્રિ શિયળવંતીના ઘરના રસ્તા આગળ ઉદભટ વેગે મોહ પમાડવાના ધરાદાને લઈ કૂચા કરે છે, ને શિયળવંતીની દાસી સાથે મિત્રાચારી કરી પાનના બિડા આપવા લાગ્યો ને કહેવા લાગ્યો કે આ બિડાંતારી બાધને આપજે ને મારાવતી ખખરઅંતર પૂછી મારી સલામ કહેજે.

દાસી—પાનના બિડાં પોતાની બાધને આપી કહેવા લાગી કે હે બાધ! આપના પતિતો લડાઈમાં ગયા છે ને આપનું યોવન ચાલ્યું જાય છે તો યોવન ગયા પછી સુખ ભોગ ક્યા કામના છે. વળી અશોકમંત્રિ આપના ઉપર બહુ પ્રિતી ધરાવે છે તો આ અવસરે આપનો સુખવિલાસ કરી આનંદ ભોગવવાનો છે, માટે તેની સાથે પ્રિતી બાંધી સંસારી સુખવિલાસના ભોગ ભોગવો.

શિયળવંતી—હે દાસી ! એ અશોક તો ગમ્માર છે. કેસરીસિંહના વાળ લેવા કોણ હીંમત ધરાવે ! નામ તો ધણો અશોક છે પણ શોક ઉપર વધારે પ્રિતી રાખે છે તે હું ખા થવાનો છે.

દાસી—અરે બાપુ સાહેબ ! આ સંસારમાં જન્મ પામી બાળવયમાં વિદ્યાભ્યાસ, યોવનવયમાં અનેક પ્રકારના વૈભવ ને સંસારના સુખભોગ ભોગવવા વૃદ્ધાવયમાં ધર્મધ્યાન કરવું એ બે મનુષ્યજન્મ પામી ન કરિયે તો પછી આ સંસારમાં જન્મ પામ્યાં તે ન પામ્યા બેવું છે તો આપે યોવન અવસ્થા આવી રીતે નકાંમી ગુમાવવી એ ઘટિત નથી.

શિયળવંતી—કુળવતિ સ્ત્રીને પારકા પુરૂષનો સર્ગ કરવો કહ્યો નથી તોપણ તારા કહેવાથી હું તેના પ્રત્યે પ્રેમ બેડીશ. બેઉં તો ખરી કે મુઠ પોતાના બુદ્ધિમગ્નથી બરી વિબરીની વિદ્યાએ કરી પોતાની ઇચ્છા કેટલે અંશે પાર પાડે છે. મીઠેજ હે દાસી ! જા તેને કહેજે કે એકલક્ષ સોના મહોર તે મને આપે તો હું તેની સાથે પ્રેમગાંઠ બાંધુ. ચતુર દાસી અશોક મંત્રી પાસે જઈ બોલી એકલક્ષ સોના મહોર બે તમે આપો તો તમારું કામ થાય આ સાંભળતાંજ અંક મંત્રીએ દાસીના કહેવા પ્રમાણે એકલક્ષ સોનામહોર શિયળવંતીને માકલાવ્યા એટલે શિયળવંતીએ તેને પાંચમે દિવસે રાત્રે આવવાનું કહેવરાવ્યું, ને પોતાના ધરમાં એક ઉંડો ખાડ બોદિ તે ઉપર કૃત્રીમ સંજ્યા બિછાવી રાખી. પાંચમે દિવસે અશોક મંત્રી રાત્રે આવ્યો એટલે તાંબુલ

વઝેરે મુખવાસ આપી સજ્યા ઉપર બેસવા કહ્યું જ્યેવો તે બેસવા ગયો કે તે ખોદી રાખેલ ખાડરૂપિ કુપમાં પડ્યો. એટલે તેને ફરતી શિયળવંતીએ પોતાના વિદ્યાસુ પહેરેગીરે ને રાખી કેદ કર્યો કે તે નિકળવા પામે નહિ. તેને ખાવા પીવા પણ ઉપરથી આપે છે.

અહિં આગળ અરિમર્દન રાજા વિચાર કરે છે કે અ. શોક મંત્રી તો હુરામખોર એકલક્ષ સોના મહોર લઈ પોતાના ઘર આગળ મોજમજ કરવા લાગ્યો એતો નિમકહુરામ નિવડ્યો તેથી બીજા રતિકેલી નામના મંત્રીને એકલાખ સોનામહોર દઈ શિયળવંતીનું સત્ય મુકાવવા મે કલ્યો. તેના પણ અશોક મંત્રી માફક એકલક્ષ સોનામહોર ગયા ને બેહુલ થયો. તેથી રાજાએ ત્રીજા મુમતિ નામના મંત્રીને મોકલ્યો તેનું પણ તેજુજ થયું, તેથી હુરિદત્ત નામના ચોથા મંત્રીને મોકલ્યો તેની પણ તેજ સ્થિતિ થઈ; હવે સંઘામમાં અરિમર્દન રાજા છત મેળવી પાછો શહેરમાં આવ્યો પણ નૃપતિની શંકા દુર થઈ નહીં.

અહીં આગળ શિયળવંતી પાસે કુપમાં પડેલા ચારે મંત્રી રાંક બની પગે લાગી કહેવા લાગ્યા કે હે માતાજી! હવે જો અમને આ દુઃખમાંથી મુક્ત કરો તો અમે તમારો આભાર માનશું એટલુંજ નહિ પણ આ કુપમાંથી બહાર નીકળીએ કે નતરતજ આ અસાર સંસારમાં જન્મ મરણના ભયે ફરી ભવાટવીના ફરી ફેરામાં નહિ પડતાં ચૈરાજ્ય લઈ જોગી થવાના છઈએ. આવાં દીનતા ભરેલાં તેનાં વચનો

સાંભળી શિયળવંતીએ કહ્યું કે તમારા મરીમાઈપણાને લઈ તમને મુક્ત કરું પણ હું કહું તે પ્રમાણે વર્તવાનું કબુલ કરો તો ! તમેને છાડી આપું; આ સુણતાંજ ચારે જણાએ ઉત્તર આપ્યો કે તમે કહોશો તે મુજબ અમે વરતશું આવા રીતે તેઓ કબુલ થયા એટલે શિયળવંતીએ કહ્યું કે હું અગર રાજા ગમે તે પુછે તોપણ તમારે ॥ એવમસ્ત વેદેત ॥ એ વાક્ય બોલવું. એમ શિખવી પોતાના પતિને સઘળી વાતથી વાકેફ કરી રાજાને જમવા નોતર્યા.

અહિં આગળ શિયળવંતીએ ગુપ્ત રીતે બત્રીસ ભાતનો રસોઈ તૈયાર કરી એક બાજુએ ગાઠવી રાખી રાજા અને તેના માણસો જમવા આવ્યાં પણ કોઈ પ્રકારની રસોઈ જોવામાં ન આવતાં નૃપતિના મનમાં શંકા ઉત્પન્ન થઈ તોપણ નરેન્દ્ર તથા તેના પરિકરો ભોજન કરવા નિમિત્તે આસનસર બેઠા એટલે શિયળવંતીએ બેની અંદર ચારે મંત્રી કેદ રાખેલા છે તે કુપ પાસે જઈ કહ્યું કે હે મહાદેવ ! બહુ પ્રકારનાં ભોજન આપો. આ સાંભળી ચારે જણા સંકેત મુજબ બોલ્યા કે ॥ એવ મસ્તુ તેરે ॥ આ વાક્ય રાજવર્ગના બધા માણસોએ સાંભળ્યું. શિયળવંતી ત્યાંથી ચાલી ઘરમાં જઈ બધી ભાતનાં પકવાન વગેરે બધાને પી-રસી ભોજન કરાવી મુખવાસ માટે પાન, સોપારી, એલચી લાવી છુપતિના મુખ આગળ મુક્યાં. અને તે ચારે જણા પાસેથી જે ચારલક્ષ સોનામહોરને વજાણુપણ સીધાં હતાં તે પણ આગળ ભેટણા હાખલ ધર્યાં.

અરિમર્દન જીવંતિ આ ચિકિત્સા જોઇ અજાયબ બની ગયો; અને મન સાથે કહેવા લાગ્યો કે મંત્રીને ધરે તો દેવતા મનગમતાં જોજન આપે છે. તેનું કારણ તેના પુન્ય શિવાય બાળું નથી તોપણ હું પુછું તો ખરે એમ કહી મહિપતિએ શિયળવંતીને પુછ્યું કે તમે અમારા માટે કોઇ પણ જાતની રસોઇ તો કરી નહોતી, છતાં બત્રીસ જાતની રસોઇ ક્યાંથી લાવી અમને પીરસી?

હે રાજન! અમ ધરમાં ચાર યક્ષદેવ રહે છે તેની હું રોજ સેવા પુજ કરું છું તેથી ભક્તિના પ્રભાવે અન્ન વસ્ત્રા જીવણ માગ્યાં આપે છે.

રાજાએ આવી વાત સાંભળી જે ભેટ લીધેલી હતી તે બધી શિયળવંતીને પોતાની જોન સમાન ગણી સાસ-રવાસામાં પાછી આપી; માગ્યું કે હે મહાસતી! મને એ ચાર યક્ષદેવનું દાન તમે આપશો!

શિયળવંતી—વાહ! એમાં તે શું! મારા પ્રાણ તમારાજ છે. તો યક્ષ શું આપ કરતાં મને અત્રિક છે? ના! ના! ઘણા હર્ષથી ઉમંગ લાવી પ્રભાતની વખતે આપને મંદિરે પધરાવી જાજે. આ સુખી મહિપતિ અરીમર્દન રાજદરબારમાં પોતાના પરિવાર સહિત આવ્યા. પાછળથી શિયળવંતીએ પ્રભાતમાં ચારે મંત્રાને કુવામાંથી બહાર કાઢી સ્નાન કરાવી તેના શરીર ઉપર અગર ચંદનનો લેપ કરી સુગંધીદાર પુષ્પે પુછ વાંશના કરંડીયામાં પુરી બરાબર બાંધી તૈયાર રાખ્યા તેટલામાં તો રાજા પણ ગાજતે વાજતે

ઘણા આનંદથી જક્ષદેવને પોતાને મંદીરે લઈ જવા સારૂ
 તેડવા આવ્યા; એટલે ચારે કરંડીયાને ચાર રથમાં બેસાડી
 નૃપતિ પોતાને મંદિરે તેડી લાવી. સ્વચ્છ જગામાં કરંડીયાને
 પંચરાવ્યા. ને રાજદરબારમાં કહેવરાવ્યું કે આજે કોઈ રસ-
 વતી બનાવશો નહિ. આજીને દેવતા બત્રીસે જાતનાં પક-
 વાન આપશે એમ કહેવસરી પોતે નાઇ ઘેઘ કરંડીયાની
 પુખ્ત ભક્તી ખરા દિલથી કરી ચક્ષદેવ પાસે રસવતી માગી
 એટલે તેઓ અંદરથી બોલ્યા કે ॥ એવમસ્તુ તેરે ॥ પણ
 કોઈ જાનની લોજનરૂપી રસવતી આપી નહિ. જેથો ભુખે
 કરી દુઃખ પામી હિરાન થયા. તેથી રાજાએ કરંડીયા છોડી,
 બેઠું તો પોતાના ચારે મંત્રિ દીઠા. આ જોઈ રાજા બહુજ
 આશ્ચર્ય પામ્યો. ને તુરત પુછ્યું કે ચરે મંત્રીઓ ! તમે
 આમાં ક્યાંથી ! આ સાંભળી તેઓ બોલ્યા કે હું પ્રજાપ-
 તિપાલ નરેન્દ્ર ! અમેને તો શિયળવંતીએ ઘણાજ પાયમાલ
 કરી રાંક બનાવી ધાન વગરના બનાવી દોષા છે. અમે
 ચક્ષ નથી આ સાંભળતાંજ અજીતસેન મંત્રીને તથા શી-
 યળવંતીને તેડાવી શિયળવંતીને ઘણાજ સત્કાર કરી સતિ
 પણાના પદને ધારણ કરતીરી મહાસતીને ઘણાંજ વસ્ત્રાભુ-
 પણ વગેરે આપી તેના ઘરે મોકલી.

હે ચંદ્રશેખર ! આ મહાન સતીને ત્યાં અમે કેદ
 રહેલા, તેટલા વખત સુધીમાં તેના અમુલ્ય ધર્મબોધથી
 પ્રતિબોધ પામી સંસાર અસાર માની બહાર નાહવા પછી
 ત, તજ અમેએ આ વૈ. ચંદ્રારણ્ય કરી અમારા આત્માનું સાવ

ન અહિં આવી કાઢિસગપણે (મૌનપણે) રહી કરીયે છીયે.

ચંદ્રશેખર! યોગીરાજની વાત સાંભળી તેમને વંદન કરી ત્યાંથી આગળ પ્રયાણ કરી દશ વિદેશ ફરતો ધણીક રાજશિક્ષિ અને કન્યાઓ સાથે પાણીમહણ કરી પોતાના પુર્વભવના પુન્યના સાંચીતને લઈ એકંદરે નવસોનેસોળ વિદ્યાધરીઓ પરણી અક્ષોહણી સેનાને દાસ દાસીના પરીવાર સહિત પદમપુરે આકાશમાર્ગે થઈ આવ્યો. ને ત્યાં પોતાની પ્રાણપ્રિયા રતિસુંદરીને મળી. ત્યાં રહ્યો થકો પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે આનંદે સુખવિલાસ કરી દીવસો નિર્ગમન કરેછે.

હવે વરણારસીપુરી શહેરમાં મહાસેન છુપતી તથા તેની પ્રિયા રત્નવતી ચંદ્રશેખર ગયા પછી દીનભરદીન વિયોગ રૂપી દુઃખમાં ગરકાવ થઈ દેશ દેશાંતરમાં સઘળે ઠેકાણે ચંદ્રશેખરની શોધ કરાવી, પણ કયાંય પતો ન મળવાથી તેમજ મહાસેન નરેન્દ્ર હવે વૃદ્ધાઅવસ્થાએ પોચવાથી રાજ્યની જગામ કોને સોંપવી. એ વિચારમાં આખી રાજ્ય કચેરી અફસોસમાં પડેલી પોતાના જ્ઞાને કરી ત્રીલોચના દેવીએ દીઠી. તેથી પોતાની વિદ્યાના બળથી ત્યાં આવી તમામને ચંદ્રશેખરની હકિકત થી વાકેફ કર્યો. ને કહ્યું કે તેનો ત્રણ ખંડ પોતાની વિદ્યાના પ્રભાવ ને ધર્મના દૃઢપણાથી સચવાઈ ગુણોના અલંકારે કરી મુશોભિતપણે પોતાની શૌર્યતા પ્ર કરી અનેક રાજાઓને પોતાના કબજે લઈ ધણી રાણો ને દાસ દાસીના પરિવારે કરી સુખ ભોગવે છે. માટે તેની ચિંતા તમારે કોઈએ કરવાની નથી; એમ કહી હિમત આપી કહ્યું કે હું

તમેને ચંદ્રશેખર એક માસમાં મેળવી આપીશ માટે દુઃખ દુર કરી મુખેથી રહો. એમ બોલી ત્યાંથી પોતાની વિધાના બળે વૈમાનમાં બેસી આકાશમાંથી થઇ પદમપુરે ચંદ્રશેખર પાસે આવી બોલી કે હે ધર્મબંધુ! તમે આવા સદગુણી બુદ્ધિવંત, પર ઉપકારી અને પરદુઃખભંજન બંધાના અસદ્ય દુઃખોને દુર કરી ત્રણ ખંડમાં યશકીર્તિ પામી નવનિધિ ને અષ્ટમાસિધિના ભોક્તા થયા છતાં તમે મુર્ખ છો એમ મારે કદાચ વિના ચાલતું નથી. જો તમે પડિત ને સત્યવાન હો તો પછી માતા તમારા પિતા અને સ્ત્રીઓને આપના વિયોગ રૂપી જે અનહદ દુઃખ ભોગવવાં પડે છે તે દુર કેમ કરી શકતા નથી. વળી તમારા માતા પિતા હવે વૃદ્ધાઅવસ્થાએ પામેલાં છે માટે હવે તમારે તેની સંભાળ લઈ તેની સેવા ચાકરી કરવી એ તમારું મુખ્ય કન્યા છે તે તો જુની જઈ તમે તો અભેલચેન કરી મોજમજ કરો છો. વાહ રંગ છે આપને સાબાશ!

દુહા.

સાંભળો મન વિમસિયું, ચિતે ચિત્ત મોઝાર;
 હું અર્ધિનત માલાપને, દુઃખદાયક ધિકાર. ૧
 હરિમળ આદેસ્યમુર ધણા, મેળવી પુછે એમ;
 મુજને વોલાવો તાકીદે, પિતરને મળીએ જેમ. ૨
 માત પિતાની રજાવિના, નિફળો પરદેશ;
 પુત્ર વિયોગે પિતરને, અહિનિશ છોવે કસેશ. ૩
 તે માટે અમે ચાલશું, મકરો ધડિય વિસંખ;
 એમ કહી વર મહુરત લીધું, મળવાને નિજ અંખ. ૪

ઉપર પ્રમાણે ચંદ્રશેખર રાજકુમારે પોતાના બધા સ્વ
ચુર તથા સ્નેહીઓને પદમપુર બોલાવી વાત કરી. રાજ
ખુશીથી સર્વની રજા લઈ પોતાની તમામ પત્નિઓ સાથે
સેનના પરિવાર સહિત વજારશી નગરના ઉદ્યાનમાં આવી.
પોતાના પિતાને શમાચાર કહેવરાવ્યા. પુત્ર આવ્યાની
આવી ઉત્તમ વધામણિ સાંભળિ. વધામણી આપનારનું દં-
રિદ્ર ચુર કરી ગાજતે વાજતે સામયું કરી પુત્રને શહેરમાં લઈ
આવી આનંદ આચ્છવ કર્યો. ને પુત્રના વિયોગરૂપી દુઃખ
થી સુક્ત થઈ અત્યાનંદ પામી રાજ્યની લગામ ચંદ્રશેખર
ને સોંપી નિશ્ચંતપણે મહાસેન રાજા પોતાના દિવસો ધર્મ
કરણી કરવામાં ગુજરવા લાગ્યો.

ચંદ્રશેખર નૃપતિએ પોતાના સત્યપણાના મહાત્મ્યને
લઈ તેમજ ધર્મમાં દ્રઢ રહી અનેક રાજાઓને પોતાના કબ
જામાં કરી અંતે ત્રણ ખંડનો સ્વામી બની પોતાનું આયુષ્ય
સદાકાળ સુખ શાંતિ ગુજરી. રાજ્ય વૈભવ ભોગવવા લાગો
પોતાના હુદ્દાર, સુતાર બંને મિત્રોને બોલાવી વચન પ્ર-
માણે મંત્રીની, ને સેનાપતિની તેઓને પદવી આપી તેઓ
નું દુઃખદર કન્યું. એમ કેટલોક કાળ રાજ્યરીદ્ધિ ભોગવી
ધર્મના પ્રભાવે કરી આયુષ્યનો અંત આવે થકે પોતે પો-
તાના પુત્રને રાજ્ય સોંપી અંતે મરણ પામી પ્રાણાંત ના
મના સ્વર્ગમાં દેવતાપણે ઉપન્ધા.

મારા પ્રિય માંચક વૃદ્ધા ચંદ્રશેખર રાજાની વારતાનો
અંત, આપણે લઈ આવ્યા હવે જુઓ કે ચંદ્રશેખર નૃપતિએ

પોતાના સત્યપણના સદ્ગુણે કરી અનંતું સુખ આ લવમાં
સંપાદન કર્યું ને પરલવમાં દેવાંગતું દેવાપણે સુખ પા-
મ્યો. તો આ સંસારમાં ધર્મ કરણી કરવા ઉત્સુક બને કે
જેથી આપણે આ લવને પરલવનો સુખના ભોક્તા થઈશું.
હવે વીરસેન મંત્રીનું સ્ત્રીચરિત્ર ઉપર દ્રષ્ટાંત કહું છું તે
ખરાખર વાંચો જેથી સ્ત્રીઓનાં ચરીત્રનો ખ્યાલ આપના
અંતઃકરણમાં ખરાખર ઉતારશે.

પ્રકરણ ત્રીજું.

સ્ત્રી ચરિત્ર ઉપર વીરસેન મંત્રીનું વૃતાંત.

રાજપુર નામના સુંદર શહેરમાં સુર્યકાંત નામનો રા-
જા રાજ્ય કરતો હતો તેને વિરસેન નામનો પ્રધાન હતો
જેમ જ્ઞાની પુરુષને જ્ઞાન ઉપર અત્યંત પ્રિતિ હોય છે. તે
મહાપતિને વિરસેન ઉપર અતિ સ્નેહને લઈ તેના પ્રત્યે
ધણાજ રાગ હતો. છતાં એક વખત વીરસેન મંત્રી સુર્ય
કાંત રાજાનો રજા લઈ તિર્થ યાત્રા નિમિત્તે દેશાંતર ગયો.
ને યાત્રા કરી પછા વળતાં વિજયપુર શહેરના ઉદ્યાનમાં
વિશ્રામ લેવા નિમિત્તે ઉતારો કર્યો. આ ખખર તે શહેરના
બધા રાજાને મળતાં તેણે પોતાના જયમતિ નામના પ્રધા-
નને વિરસેન મંત્રીને ગામમાં તેડી લાવવાનું કહ્યું નરેન્દ્રના
કુરમાનથી જયમતિ વિરસેન મંત્રીને પોતાને ઘરે તેડી લા-
વ્યો ને ધણી આગતા સ્વીગતા કરી તેની સાસી રીતે ખર
દાશ ચાકરી કરવા લાગ્યો. અને ધણાજ આમ્રહ કરી પંદ-
ર દવસ પોતાને ઘેર રાખ્યા.

હવે જયમતિ પ્રધાનને એક રૂપાળી નામની જુવાન કન્યા છે. તેના માટે વર શોધવાની ચીંતા દિવસ ને રાત થયા કરતી હતી તે આ વિરસેન મંત્રીને જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે ! જો હું મારી પુત્રી વિરસેન મંત્રીને પરણાવું તો અત્યંત પ્રીતીમાં વધારો થશે. એમ ધારી એક દીવસ સમયને અનુસરી વાત ઉપર વાત લાવી વિરસેન મંત્રી પ્રત્યે તે વાત કરીને તેનો ભગ નહીં કરવા વિનતી કરી તેથી વિરસેન મંત્રીએ તે વાત કબુલ કરી એટલે જયમતી પ્રધાને ઘણા ઉમંગથી પોતાની પુત્રીનું લગ્ન વિરસેન મંત્રી સાથે ઘણા ઓછવ ઓછવ કરી કન્યાદાનમાં પોતાની શક્તી અનુસારે ઘણા ગજ, હથ ને ધન દાણ આપી તેમજ બળરાજ્ય પણ પોતાના મંત્રીની કન્યાને કરમોચન વખતે ઉત્તરભેર ઘણા ગામગરાસ આપ્યો. કેટલાક દિવસ વિરસેન પોતાના સસરાને ત્યાં રહી સુખેથી દિવસો નીરગમન કરવા લાગ્યો. એક દીવસે મંત્રીએ સ્વસુર પ્રત્યે પોતાને દશ જવાનું કહ્યું તેથી જયમતી પ્રધાન સાડ મહુરત જોઈ પોતાની દીકરીને સાસરે મોકલવાની તજવોજ કરવા લાગ્યો. તે અરસામાં રૂપાળી માંદી પડી, તેથી તેના માતા પીતા બહુજ અઉવધ કરવા લાગ્યા. છતાં જેમ જેમ અઉવધનો ઉપચાર તેના પ્રત્યે કરવામાં આવે તેમ તેમ તે વધારે માંદી પડી જવા લાગી. જેમ અભવ્ય જીવને અરિહાનો ઉપદેશ રૂચતો નથી, તેમ સ્ત્રીજાતીનું કપટ કોવિદ પ્રરૂપ પણ કળી શકતો નથી. કદી કોઈ પડીત પુરૂષ આકાશમાં રહેલા તારા

ની ગણતરી કરવા શક્તીવાન થશે. પણ સ્ત્રીચરિત્રનો પાર પા
મી શકવા કોઈ હીમત ધરાવો શકવા સામર્થ્યવાન નહીં થાય.

હવે રૂપાળી પોતાના પતિ પ્રત્યે કપટપણે મનમાં
દંભ રાખી ઉપરથી મધુરી વાણીએ કરી બોલી કે હે ! પ્રાણ
નાથ તમેને હું મારા પુર્વ પુન્યના ઉદયે કરી પામી. તેથી
મને ધણેજ આનંદ થયો, પણ આપણા ઘર આગળ જ-
વાને વખતે હું માંદો પડી. આસડવેસડ કરતાં પણ સાચ
થઈ નહિ. હવે જો આ દરદથી મુક્ત થાઉ તો હું મારાં
સાસુ સસરાને જઈ પગે નમું મારો મનની મનમાં રહી એ
મ બોલી રૂદ્ધ કરવા લાગી, ને ખાવ નહિ પિયે નહિ ને
આખો દિવસ ને રાત સુઈ રહે, જરા પણ ઉઠે બેસે નહિ.

જયમતી પ્રધાન પોતાની પુત્રી કેઈ રીતે રોગથી મુ-
ક્ત ન થવા લાગી. તેથી ચિરસેન પ્રત્યે બોલ્યા કે તમે
નાહક આંહી આમ કયાં સુઈ બોટી થઈ રહેશો માટે આ
પને જવું હોય તો સુખેથી જાઓ. જ્યારે મારી દીકરી સા-
ચ થશે ત્યારે હું તમેને ખબર આપીશ, એટલે આપ આ-
વીં તેડી જાઓ. તેથી ચિરસેન મંત્રી પોતાના સર્ધન્યને ત-
યાર કરી ત્યાંથી ચાલો રાજપુરે આવ્યો.

હવે રૂપાળીએ જ્યારે પોતાનો સ્વામી ગયાની વાત
જાણી કે તરત સાંચ થઈ. મારા પ્રિય વાંચકો ! આ રૂપાળી
ને તેના ધરના ગાવાળથી સ્નેહ લાગેલો હતો તેની સાથે
હંમેશાં કામક્રિડા ને રસરંગથી સ્વછંદપણે સુખભોગ ભો-
ગવતી હતી. ગાવાળને બત્રીસ જાતની રસોઈ કરી આપતી

ને ભરથાર કહીને બોલાવતી. આ બંને જણાં વિષયમાં આશક્ત બની દિન રાત સુખમાં નિરગમન કરતાં હતાં આ હા ! શું ગજબની વાત ! કામાંવે સ્ત્રી અગર પુરૂષ ઉંચકે નિચ પખ્ખ જોનાં નથી. ખરે ! કામની અવર્ણનિચ ગતિ છે ! વળી સ્ત્રીચરિત્ર આગળ પુરૂષ ચરિત્ર કાંઈ પણ ગણતરીમાં નથી એ વાત ખરેખર છે.

જયમતી પ્રધાન પોતાની પૂત્રી સાથે થઈ તેથી વિરસે-
ન મંત્રિને તે ખબર લખી મોકલ્યા. આ સમાચાર આવ-
તાંજ રૂપાળીના રૂપથી મોહિત થયેલ વિરસેન મંત્રી પરિ-
વાર સહિત તરત પોતાની પ્રાણપ્રિયાને તેડવા નિમીત્તે પો-
તાને સાસરે વિજયપૂર શહેરમાં આવ્યો. જયમતીએ જા-
માતને ઘણું આદરસહાર આપ્યો.

હવે રૂપાળી મધુર વયે કરી પતિને પોતાના પ્રત્યે
મોહમાં મોહીત કરી કહ્યું કે હે પ્રાણેશ્વર ! મને આ સુખ
શાંતી આપના પુન્ય પ્રતાપથીજ થઈ છે એમ કપટપણે સ્ત્રી
ચરિત્રની કળાએ વિરસેન ઉપર પ્રિતિ દખાડવા લાગી. વિ-
રસેન પણ તે અધું સાચું માનવા લાગ્યો. રૂપાળી મનમાં
દેવ લાવી કોઈથી પોતાના જીવ પ્રત્યે ઘોડી કે સુખે કરી
કનકમય પ્રાણપ્યારા ગોવીંદ સાથે અહરનીશ સુખવિજ્ઞાસ
ભોગવું છું તેમાં ભંગ પાડી દીક્ષાગત પરમસ્તેહી ગોવીંદના
વિરહ પડાવવા આ અચાનક આશ્ચિંતો પિશાચ સમાન
પતિ ક્યાંથી આવ્યો ? આમ ખેદ ધરતી ગોવીંદથી જુદી
ન પડવાના ઇરાદાને લઈને વિરસેન સાથે ન જવાના હેતુ-

થી પોતે ઢાંગ કરી દીવાની બની અને જેમ તેમ અસહ્ય વચનો ઉચરવા લાગી. તેની સાથે રૂદન કરે, વળી હસે, શીર છુસાવે, વસ્ત્રો ફેંકી આપે, પોતા પાસે જે કોઈ આવે તેને પોતાના નયનરૂપી બાણે કરી પોતાનું નિકાળ સરખું રૂપ કરી તેઓને અત્યંત લય પમાડી તિરસ્કારથી તરછોડી નાના મોટાની મર્યાદા ન સાચવી ગાળો આપે, ઘડીભર નાચ કરવા લાગે, તો ઘડીભર ભોજન કરવા લાગે, એમ કોઈ પણ જાતનો નિયમ રાખે નહિ; થોડોવારમાં સાવચેત બની હાંશિયાર થઈ બોલે કે અરે, મને આ શું થયું અરેરે! માફ કેમ થશે! એમ બોલી પાછી આળા કરવા લાગે.

આની રીતનો એક હાસ્ય કરાવે તેવો હાની કરનાર બનાવ જોઈ બધાં સ્તબ્ધ થઈ ગયાં ને બોલ્યાં કે આને તો કોઈ પણ જાતનો વળગાડ કે ભુત પ્રેત વગરનું હોતું જોઈએ એમ સમજી જોગી, જતિ, પીર, ફકીર, સન્યાસી ભુઆ ભરાડો વગેરે પાસે જોવરાવ્યું દોરા ધાગા કરાવી રૂપાળીને કાંડે બાંધ્યા; મંત્રલાં પાણી પાયાં તોપણ કાંઈ આરામ ન થયો તેથી બ્રાહ્મણ જોશીઓ પાસે શુદ્ધ ૧૧ મંત્રજાપ જપાવ્યા ડાકટરો પાસેથી અનેક દવાઓ લઈ પાઈ, દેવી દેવતાઓની માનતા કરી તોપણ રૂપાળીને જરા પણ આરામ થયો નહિ પણ ઉત્તરી વધારે દિવાની થવા લાગી આ જોઈ વિરસેન મંત્રો તો મણાજ અકળાઈ ગયો. ને મનમાં ધણાજ દીસર્ગીર થઈ વિચારવા લાગ્યો કે અરેરે, હવે શું કરવું! પ્રાણપ્રત્યે તો દિવાની થઈ ગઈ તે કોઈપણ પ્રકારે શુદ્ધિમાં

અનેક ઉપાયો કર્યા છતાં હજી સુધી આવી નહિ તો હવે
 મારે સાસરાને ઘરે બેસી રહેવું પડિત નથી. વળી બ્યારે
 સારી થશે ત્યારે વાત તેથી જયમતીને કહું કે હવે હું
 દેશમાં જઈશ કેમકે મને આંહી આવ્યાં ધણાજ વખત થ-
 યો છે તેથી નૃપતિ મારા પર ગુસ્સે થયા હશે કારણ રજા
 ઉપરાંત વધારે દિવસો મને આંહી થઈ ગયા છે તે આપ
 જાણો છો ! તો હું હવે રજા લઉં છું એમ કહી ત્યાંથી વી-
 દાય થઈ પોતાના શહેરમાં આવ્યો. આંહી પોતાની પ્રિયા
 ના મોહથી કામાંધપણે વીંછડા બની તેને આરામ થવાના
 અર્થે તન મન ધનથી જે ડોઘ પીર, ફકીર, જતી છુઆ
 વિગેરે ખાગતા તેને મોઢે માગ્યું દ્રવ્ય આપતો. પોતાના
 કુળ દેવતાઓની માનતા કરી પણ પોતાની પ્રીય રમણી
 ને આરામ થવાના ખબર ન આવવાથી હુમેશાં ગમગ-
 નીમાં પોતાના દિવસો ગુજારે છે. આવી રીતે વીરસેન મં-
 ત્રીને પતિના વીજ્ઞેગથી દુઃખીત જણી તેનો પરમ પ્રાણ
 મિત્ર રવીન્દ્ર મંત્રિને કહેવા લાગ્યો કે હે ! સુખ દુઃખનાં
 લાગ લેનાર પરમસ્તહો હિતચિન્તક પ્રાણથી પણ અધિક
 મિત્ર વિરસેન આપ જેવા સદગુણી સજ્જન ને પંડીત પુ-
 રુષને નહક દુઃખીત થવું ચોખ્ખું નથી. આપણે અત્યંત ઉ-
 દ્યોષ કરી તેના માટે અનેક ઉપાયો કરી ચુક્યા છતાં તેનું
 દીવાનીપણું દુર થતું નથી તેથી હું તો એમ સમજી છું કે
 તે વ્યભીચારણી હોવી જોઈએ. તે દીવાની થઈ નથી પણ
 પોતાને સ્વછંદપણે વરતવાનો ઉપાય શોધી કાઢી શીવરિ-

ત્રની કબજા વાપરી લાગે છે. ખરેખર ! તે સ્ત્રી મારા સમ-
જવા પ્રજાએ તો આપને લખાવે છે, ને રમાડે છે. તે દી-
વાની છે એ વાત હવે હું માની શકતો નથી. સ્ત્રીચરિત્ર-
નો પાર કોઈ પામ્યું નથી ને પામશે પણ વહી જાયો.

ઇંદ્રવિજય છંદ.

લેખ લેખ કેમ ભટ્ટ થયા, મહા મુનીને ભામનીયે ભટકાવ્યા,
લેખ નૃપતીને ભાનુમનિ સતી, અર્ધ કરી આજખે સટકાવ્યા;
સ્વર્ગથી મર્વે રહિત કરી. કેમ અમરોને અવની તટકાવ્યા,
તોભાતોભા ખોડીઘાસ કંડેકેકે ! સિદ્ધને સ્વર્ગ જતા અટકાવ્યા ૧
આપીએ મોવિંદને ભરમાવ્યા, ઉભાયે ઇશને નૃત્યે નંચાવ્યા,
ઇંદ્રનું મન ઉતાર્યું ઇંદ્રાણીએ એકલશંગી રૂપી અથડાવ્યા.
જમ જગની તપશી લપશી ગયા, તારણીયે તસ પ્રાણ તજાવ્યા,
એસ અનેકની ટેક તજવી, ખોડાજી કહે રૂપીયો રજાગાવ્યા ૨
માનવતો માનવુંગ નરેસને, ચતુરાયે નિજ ચર્ણ ચડાડ્યાં,
અચ્છાંક આપાઠજીતિ નંદિખેણ, સંજમ પહાડ ઉપરથો પાડ્યા.
હરીહરવાળી નાગપુરંદર, સુર અસુરના તોલ ધડાડ્યાં,
અવર કોણ ગણે ખોડીઘાસજી, દુર્ધરને પણ દુઃખ રખાડ્યાં. ૩
માનનિ મોહનવેલ વધી વધી, તણ જગતમાહી પથરાણી,
વિંટયા છેલ લુંછાળ છોગાળને, મદં મુછાળનું ઉતાર્યું પાણી.
રૂદ્રિયંતા મદવંતા હતા, ખતા ખાધને તેહ થયા ધુણધાણી,
ખચો સહિં બળવંત કોઈ, ખોડીઘાસ કહે અચરીજની કહાણી ૪

મનહર છંદ.

વાંકડી મુછડી વાળા, રંગીલા જે રહીયાળા
 છયલ છાગાળા લાળ્યા, નારીએ નમાડિયા,
 માની મચ્છરાળા જ્ઞાની, ધ્યાની વળી ગુણવાળા,
 હુંદાળા કુદાળા ચોર, ચંડાળ ને ચાડીયા,
 વૃદ્ધ જુવાન બાળા જોગી લોગી ને દયાળા,
 વરણે ઉજવળ કાળા, લામાયે લમાડીયા,
 દેવતાના દીગપાળા, જળ થળ વ્યોમ વાળા,
 ખોડીદાસ સ્વાર પાળા, રામાયે રમાડીયા. ૧

વિરસેન—રવિદત્ત આપે કહ્યું તે સાચું. પણ મારી સુ
 કોમળ પત્ની તો સોતા, તારામતી, દ્રોપદા, કુંતા, અહલ્યા,
 મુલ્લદા, દમયંતી આદિ સતી સ્ત્રીઓની પંકતીમાં ગણાવા
 તુલ્ય છે. કારણ તે મહાન શિયળવૃત્તને ધારણ કરનારી છે.

હવે આપણે રૂપાળીની સ્ત્રીનિતા નિરણય ઉપર આ-
 વીએ, તેનો વિરસેન મંત્રી ગયા પછી તરતજ દીવાની મટી
 સાથ થઈ સ્વછંદે લાજ મર્યાદા મુકી પેલા ગોવાળની સા-
 થે અનાચારપણે વરતી મુખ માની આનંદે દિવસો ગુજર-
 વા જાયી. પોતાના ઘર આગળ દરરોજ એક જોગણી ભી-
 ક્ષા લેવા આવતી તેને પોતે સુંદર સુંદર જોજન ને વસ્ત્ર
 આપી સંતોષી નમન કરી કહેતી કે હું માતાજી? મારા
 ઉપર દયા લાવી મને એક એવી વિદ્યા આપો કે જેથી મા-
 રા દુરમનનો અંત આવે. જોગણીએ ભક્તિના વશે કરી એ
 કે લોઢાનું કંડું પોતાની વિદ્યાના જોરથી મંત્રી આપી કહ્યું

કે હે પુત્રી ! થે ! વસીયુ ! (કડ) જે પુરૂષ અગર સ્ત્રીના કંઠમાં પહેરાવીશ કે તરત તે કપી રૂપે પથુ થઈ જશે.

આ સાંભળતાંજ રૂપાળીના હરખનો પાર રહ્યો નહિં ને ઉમંગ સાથે વસીયું (કડ) લઈ ગુપ્તપણે પોતા પાસે રાખ્યું. હવે જયમતિ પ્રધાન પોતાની અંગળ દુઃખથી મુક્ત થઈ જણી બહુ આનંદ પામ્યો. તેથી હર્ષવંત થઈ વિચાર્યું કે હવે પુત્રીને સાસરે વોળાવવી જોઈએ. એમ ધારી વિરસેન મંત્રીને તેડાવ્યા.

વિરસેન મંત્રી પોતાની પ્રિયાના વિયોગને લઈ દુઃખી ત થતો હતો. તે આ શુભ સમાચાર સાંભળી હર્ષવંત થયો, ને પોતાની પ્રિયાને તેડવાસાડુ વિજયપુરમાં સાસરે આંવ્યો.

આંહી રૂપાળી પતિ તેડવા આવ્યાં જણી ઘણીજ દુઃખ પામવા લાગી છતાં પોતાની સ્ત્રીચરિત્ર રૂપી કળાએ કરી પતિને રંજન કરી કહેવા લાગી કે હે ! પ્રાણુવલ્લભ ! આજ સુધી મને વિસારી કેમ રાખી. હુંતો આંહી આપના વિયોગ રૂપી અગિયી અતઃકરણમાં બળી વિરહ વ્યથાના દુખથી દુખથી થઈ ગઈ છું આપ વિના અન્નઉદક પણ મને વિષ સમાન લાગે છે. આજે આપનો મેળાપ થયો તેથી મારાં અહો ભાગ્ય સમજી છું. હે વહાલા ! હવે આપણે ઘેર જઈએ તો સાડ કેમકે મારા મનમાં સાસુ સસરા ને મળી તેનો સ્વેદ બળવવાનો ઘણો ઉમંગ છે તે પાર પડે. પણ હે ! પ્રાણેશ ! મારી એક નમ્રતા ભરેલી અરજ ધ્યાનમાં લેશો તે એ કે મારા પિતાને ત્યાં જીવિંદ નામનો ગોવાળ બહુજ વિદ્યાર કરવા લાયક છે કેમકે તે ઘણાજ

પ્રમાણિકપણે વરતી ધણીનું હિત ધમ્મનારને હિતચીતક છે એ માણસ આપણને બહુજ ઉપયોગનો છે માટે મારા પિતા પાસે તેની માગણી કરી સાથે લેશો.

વિરસેન—પ્રિયાના વચનો સાંભળી સાચા ગણી સંસારા પ્રત્યે વિદાય થવાની રજા માગી અને ગોવિંદ ગોવાળને સાથે મોકલવા પણ કહ્યું.

જયમતિ—આવાં પોતાના જમામતાં વચનો સાંભળી પોતાની પુત્રીને સાસરવાસામાં વસાવવાનું વગેરે અમુલ્ય માલ આપી ગોવિંદ ગોવાળને પણ ફરમાન કર્યું કે આજથી તારા શેઠ વિરસેન મંત્રી સમજવાને તે કહે તે પ્રમાણે નિતીથી વરતી તેની સાથે રહેવું. આ સાંભળી ગોવિંદભાઈને તો બાવળું હાલું ને વખટે બતાવ્યું. તેથી આ નંદ પામી જયમતીને કહ્યું કે શેઠજી બહુ સારૂ આપ કહ્યો છે તો હું સાથે જમણા ને પ્રમાણિકપણે વરતી તેના હુકમ મુજબ તેની સેવા બજાવીશ.

હવે રૂપાળીનાં તેના માઆપ બધે છે કે પુત્રી સ્વછંદપણે અનાયાર સેવે છે, છતાં પણ રીત રિવાજ ને અનુસરી શિખામણ આપવા લાગ્યાં કે હું પુત્રી! હમેશાં પતિવ્રતા ધર્મનો અંગીકાર કરી પતિને કેવ સમાન ગણી તેની આજ્ઞા પ્રમાણે વરતજે, તેમજ સાસુ સસરાની સેવા આકરી કરી નણંદ દીયરની મર્યાદા રાખી સર્વસ્વને જમાડી ભોજન કરજે ને સગા સબંધી સાથે હળીમળી બધા તરફનો સંતોષ મેળવી તારા દિવસો મુખમાં નિરમમન કરી અમારા તથા તારા સસરાના કુળને ઉજવળ ફરજે. આવા

પ્રકારની અનેક સ્ત્રીકારની ઉત્તમ શીખામણ આપી રૂપાળીના
 મા આપ પોતાના ધન તરફ વળ્યા અને વીરસેન મંત્રી, રૂપાળી
 રથમાં બેઠા. એટલે ગોવિંદે રથ નાજપુર તરફ હાંક્યો શરૂ
 કર્યો. ચાલતાં ચાલતાં ત્રીજે દિવસ શંખલપુર શહેરના વન
 માં આવતાં સાંજ પડવાથી ત્યાં રાત્રી રહેવા સારૂ. એક
 ઘુંદર તરવરની છાયા જોઈ પોતાના સૈન્ય સહીત ત્યાં ઉતારો
 કરી રાત રહ્યા. મધ્યરાત્રના સમયે રૂપાળીને પગે અકસમા
 ત પતંગે ડાંસ કર્યો. તેના ઝેને લજ્જ રૂપાળી બે શુદ્ધ બની
 મરણુ તોલ થઈ ગઈ. આમ થવાથી વીરસેન મંત્રી બહુજ
 અકળાઈ જઈ રૂપાળીના પ્રેમરૂપી રાગથી મુરછાંગત થઈ ધ-
 રણી ઉપર પડ્યો. આવો બેદ યુક્ત બનાવ તેના માણસો-
 એ જાણી શોર બકોર કરી મુક્યો ને શીતળ જળનો છંદ-
 કાવ કરી મંત્રીને શુદ્ધીમાં લાવ્યા. એટલે મંત્રી વીરહ વે-
 દનાએ દુઃખી થતો બોલ્યો કે હું પ્રિય મને આમ અધવચ
 રણમાં મહેલો લું ક્યાં ગઈ માટે મારે પણ હવે તારી સા-
 થે મરણુને શરણ થયા વિના છુટકો નથી. એમ બડબડતો
 પોતાના માણસો પ્રત્યે બોલ્યો કે જાઓ, કાષ્ટની થેહુ ખડ-
 કાવી મને તથા મારી પ્રીયાને અગ્નિ સંસ્કાર કરી. તમે
 તમારે રસ્તે પડો. આવી રીતનો કોલાહલ થતાં
 આસપાસ કોઈ મંહુત જોગીરાજનો આશ્રમ હશે ત્યાં
 સાંભળવાથી જોગીરાજ મધરાતે આ ધ્વનમાં અટલો
 બધો કલપાંત કરી કોણુ મરવા તૈયાર થયાની વાતો કરે છે
 માટે ચાલ જોઈ તો ખરો એમ વિચારી ત્યાં આવી જોયું.

તેા વીરસેન પોતાની સ્ત્રીને પત્નંગ ડસવાથી મરણ પામી
 બાણી તેની સાથે બળીમરવા તૈયાર થયો છે તેથી વીરસેનને
 કહ્યું કે હે પંથી મુસાફર ! શાંત થા ! હું તારી સ્ત્રીને થોડી
 વારમાં સાવચેત કરી હોંશીયાનીમાં લાવી દઉં છું એમ બોલી
 તરતજ ગાફી મંત્રનો ઉપચાર કરી રૂપાળીને ચડેલું સપેનું
 વિખ ચુસી લીધું કે તરતજ રૂપાળી સાવચેત બની સાવધાન
 પછે હોશીયાર થઇ બાણી બધા આનંદ પામ્યા ત્યાં પ્રજ્ઞા-
 તનો સમય થવા આવ્યો એટલે બધા જોગીરાજને નમન
 કરી ત્યાંથી ચાલી આગળ પ્રયાણ શરૂ કર્યું. ચાલતાં મધ્યાન
 સમય થવા આવ્યો. એટલામાં એક નદી સ્પર્શ જળથી
 ભરેપુર પ્રવાહ સાથે વહેતિ ચાલી રહી છે, ત્યાં આગળ
 આવી પહોંચ્યા, ને ત્યાં ઝાડ વગેરેની સારી સગવડતા જોઇ
 ભોજન કરવા સાર ત્યાં ઉતારો કર્યો. ભોજન કરી રહ્યા પછી
 રૂપાળીએ પોતાના પતિને કહ્યું કે હે પ્રાણનાથ ! આપણે
 જરાવાર અહિં આનંદમાં જલક્રિડા કરી પછી આગળ ચા-
 લિયે માટે રથ જોડાવી આપણે જરા સૈન્યથી આગળ જઇ
 સૈન્યને ન દેખી શકાય તેટલે દુર જઇ ક્રિડા કરી પછિ અહીં
 આવી આગળ ચાલશું; પોતાની પ્રિયાનો આવો દૃઢ આ-
 ગ્રહ જોઇ રથ જોડાવિ પતિન સાથે લઇ ગોવિંદને હાંકવાનું
 કહ્યું તેથી ગોવિંદ રથ આગળ હાંકી સૈન્ય ન દેખાય તે મુ-
 જબ તરવર આડો રથ ઉભો રાખી વિરસેન તથા તેની
 પ્રિયા ઉતારિ નદિમાં જળક્રિડા કરવા લાગ્યાં ને હાંસ્યવિનોદ
 કરતાં કરતાં રૂપાળીએ પોતાના પતિના કંઠમાં જોગણીએ

આપેલ દોઢાનું વલિયું પહેરાવી દિધું તેથી તે કપિરૂપે થઇ ગયો. એટલે રૂપાળિ ગોવિંદ સાથે રથમાં બેસી બીજે માર્ગે ચાલતો થયો.

અહિં સુભટ સોડોએ ઘણું વાર લાગી તેથી જાણ્યું કે મંત્રિચર કામકિડાની રમતમાં ગુલતાન બની ગયા ને હજી આવ્યા નાહું; પણ આ અરણ્ય ભયંકર છે મારે અહિં આગળ વધારે વાર રોકાવું એ ઘટિત નથી એમ સમજી ગોવિંદને હાક પાડવા લાગ્યા પણ પ્રત્યુત્તર ન મળવાથી સૈન્યના માણસો આસપાસ તપાસ કરવા લાગ્યા, તો ક્યાંય રથ, સારથા વિરસેન કે રૂપાળિ કોઇ જોવામાં આવ્યું નહિ, પણ વિરસેન મંત્રીનું ખડગ ભોંય તળિયે પડેલું જોઇ મનમાં શંકાયુક્ત થયા; ને ગોવિંદને ન જોવાથી નબળું પરિણામ જાણી ત્યાંથી શોકાતુર થઇ એ તરફ તપાસ કરતાં ચાલતાં ચાલતાં રાજપુરે આવ્યા. ને બધી હકિકતથી આરંભેન નરેંદ્રને વાકેફ કરી બધા સુભટો દિલગીર થવા લાગ્યા.

રાજા પણ આ વૃતાંત સાંભળી બહુ ખેદ યુક્ત થયો ને પોતાથી બનતિ તપાસો ફરને પણ કરાવી પણ કોઇ જાતનો ભેદ કે પતો મળ્યો નહી તેથી રાજા, મંત્રીના કુટુંબિ સજ્જનવર્ગ બહુજ વિલાપ કરવા લાગ્યા છેવટે લાચાર બની પોતાના દિવસો વિયોગરૂપી દુઃખે કરી જેમના તેમ ગુજારવા લાગ્યા. રાજાએ પણ પ્રધાનપદવિએ બોજને ગોઠવી રાજ્યકારભાર ચલાવવો શરૂ રાખ્યો.

દહા

- વિરસેનને ભુપતિ, સંભારે દિન રાત;
સમરતાં ક્રિપગાર તસ, વિત્યાં વરસ તે સાત. ૧
- બાજીગર એક અન્યદા, ગિત કળા નૃત્યકાર;
વાનર ટોળું લઇને, આબ્યો નગર મોજાર. ૨
- રાજકચેરિએ માંડિયું, નાટક કાપતું સાર;
વાનર વાનરી નાચતાં, અંતરે હું હુંકાર. ૩
- વાળાં વળવે કપિ મળી, મિલણાં યુદ્ધ કરંત;
ચુંબન આલીંગન કરે, નવ નવ વેશ ધરંત. ૪
- રાજસભા રંજીત થઈ, દીએ નૃપ વંછિત દાન;
બુખ્ય કપિ વિકસીત નયન, રાયને કરતો સાન. ૫
- આંસુ ધારા વરસતે, ભુપને ચરણ નમંત;
વાર વાર પય લાગતો, ત્રિસમય રાય લહંત. ૬
- નર વાચા નવ દિસકે, વિક પશુનો અવતાર;
દયા કૌતક વિક્રય લીયું, ટોળું નિજ દરબાર. ૭
- શિક્ષા રક્ષા કારણે, અધિકારી ધર દીધ;
અવસરે નાચ નચાવીને, ગરામ અધિક તવ દીધ. ૮
- નવ નવ ભુષણ કપીતણા, નિજ ધર કરા સોનાર;
લોટ કરી જઈ રાયને, નૃપ કરે તસ સતકાર. ૯
- નિજ હસ્તે કપિ મુખ્યને, અંગ ધરે અલંકાર;
સોહ વલય તવ દેખિયું, કંઠ ધરત જખ હાર. ૧૦

નૃપ વચને તે સોનિએ, ભાંગિ કાઢ્યું જામ;
વિરસેન પ્રગટ્યા તદા, કરે નૃપને પ્રજ્ઞામ. ૧૧

વિસ્મય સર્વ સભા થઇ, તાસ કુટુંબ મક્કંત;
મંત્રિ રોતો નવિ રહે, નૃપ તસ કંઠ લગંત. ૧૨

થીર કરી આસન થાપિયો, વાજે મંગળ તુર;
નૃપ કહે આ અચિરજ કિસ્યો, તે ભણે રાય હજુર. ૧૩

વિરસેન હે નરેન્દ્ર! કર્મની ગતિ અગાધ છે, હું તિ-
ર્થ્યપણું મારા પુર્વકત કર્મના યેગે કરી આ ભવમાં પામ્યો
તેના પ્રભાવથી મેં દાતાર, કૃપણ, ધનપતિ, નિચ, ઉચ,
ક્ષત્રિ, વણિક, બ્રાહ્મણ, રાયને ત્યાં નૃત્યહાર કર્યાં. સ્વપ્નામાં
પણ જે વાત કોઈ દિવસ ન આવેલ હોય તે ક્ષણમાત્રમાં
દેવ કરી શકે છે. હજારો ટોળાં વચ્ચે જેમ વચ્ચે પોતાનો
માને વળગે છે. તેમ મને પણ હે! ભુપતિ મારાં પુર્વોપા-
રજીત કર્મ આ ભવે આવી લાગ્યાં તે કર્મનો અંત આપે
ઉપકાર કરી આણ્યો.

હે પ્રજાપાળ! મારા કર્મની ગતિ આપે સુભટાને મો-
ઢથી નદીના કાંઠા, સુધીની સાંભળી છે, ત્યારપછીની હવે હું
કહું છું. મેં મારી સ્ત્રીના સ્નેહયુક્ત મધુર વચણે સાંભળ્યાં
તેથી તેના પ્રત્યે મોહિત થઈ તે સતી છે એમ જાણી તેણી
માં હું કામાંધપણે રાગી થયે.

નદી કાંઠે તરવરની સુંદર ઘડા કોરડાના મધુર સ્વરો
થી હું એનંગથી પીડાયા લાગ્યો. આમ જોઈ મારી સ્ત્રીએ

કપટરૂપી મીઠા વચને કરી કહ્યું કે હું સ્વામીન ! આગળ દ્રાક્ષનું સુંદર વૃક્ષ છે. ત્યાં જઈ આપણે જરૂર આનંદ વિલાસ કરી ચાલો રમી આવીએ. તેથી અમે બંને જણા રથ જોડાવી ગોવિંદને સાથે લઈ ત્યાં ગયાં. ને હાસ્ય વિનોદ કરવા લાગ્યાં. તે અરસામાં ત્યાં વાદરાને દેખી હું નૃપતિ ! તે દુરાચારી પાપીષ્ઠ સ્ત્રી બોલી કે ! હું પ્રાણનાથ ! મને બીજી તરફ તમે તેડવા આવ્યા ને પ્રેમ લગાડી પાછી માંદી તથા તમે આવ્યા મયા. તે પછી હું જ્યારે સાથ થઈ ત્યારે રાત દિવસ તમારા વિરહરૂપી વિયોગે કરી દુઃખમાં દીવ સો ગુંજરતી હતી. તેવામાં એક જોગણી લક્ષ્મી લેવા મારા પિતાને ત્યાં આવી હતી. તે ઘણીજ વિદ્યાવાન હતી; તેમજ ઐશ્વર્યી પણ મેં તેની પાસે ઘણી દીઠી. આ પ્રકારે જ્ઞાનવંત યોગીણી જણી હું તેની ભક્તી કરતી ને ભોજન વિગેરે તેનો આદર સત્કાર કરી આપતી. તેથી મારી સાથે તે બહુ સ્નેહ બતાવવા લાગી. તેથી એક વખત મેં તેને પુછ્યું કે હું ! મહાન જ્ઞાનવંત મારા પતિના મેળાપ કરવામાં રોગ અંતરાય કરે છે. તો આપ કૃપા કરી અમે પતિપતિન હમેશાં મુખભર ભેગાં રહીએ. વળી મારા પતિને કેમપણ જાતનો ઉપદ્રવ ન થાય. એવા પ્રકારનો બંદોબસ્ત આપની વિધાના પ્રભાવથી કરી આપો તો સાડું. ત્યારે તે જોગણી એ મારી ભક્તિપણના સ્નેહને લઈ અને એક લોહાનું વડીયું (કંડું) મંત્રી આપી કહ્યું કે, આ કડું તારા પતિના કંઠમાં નાખજે જેથી કેઈ દિવસ રોગનો ઉપદ્રવ નહિ થાય. વળી વન

માં વાધ, સિંહ કે વરૂનો ભય બિલકુલ લાગશે નહિં તેમજ
 અરી બધા શરણ થઇ રહેશે. એ વલીયું હે સ્વામીન!
 મારી સાથે છે મારે આપણે હમેશાં સુખમાં રહેવાના કાર-
 ણસર અને સર્વ વિધનો દુર જાય તે મારે એ કડું આપ
 કંઠમાં પહેરો. આવા દ્રષ્ટિરાગનાં પ્રેમી વચનોના રાગથી મેં
 બધી હકિકત તેની સાચી માની ને કડું મેં મારા કંઠમાં
 પહેર્યું કે તરતજ નિર્વચ્યરૂપે મારે કાંપ અવતાર થયો એટલે
 તે વ્યભિચારણી રથમાં બેસી ગોવિંદ ગોવાળ સાથે ચાલતી
 થઇ, હું તેના પાસે જઇ પગે પડ્યો ને ગરિબાઇની માફક
 તેની સનમુખ બેઠ રહ્યો તો તે દુષ્ટ ચંદાલણી બોલી કે હે
 પિશાચ તુલ્ય ! તારી સાથે એકપણો સ્નેહ રાખવો એ શું
 કામનો ! તું તો મુરખ છે કે આજ સુધી કાંઈ સમજ્યો નહીં
 ને મારી પછાડી લાગ્યો રહ્યો તેનાં ફળ આજે તને મળ્યાં છે
 તે ફળ હવે તું ભોગવ; મારો તો જન્મથીજ આ ગોવીંદ
 માનીતો સાહેબો છે. મેં મારાં તન મન તેનેજ સોંપી આ-
 પ્યાં છે તે તો ફક્ત ચોર માફક મારો ચોરીમાંજ હસ્ત પ-
 કડેલો છે, હું સ્વેચ્છાચારણી તારે વશ રહેનાર નથી આજ
 સુધી ફક્ત કુટુંબ કમ્પિલાને વિદ્યાસ દેખાડવા નિમિત્તે તારા
 ઉપર સ્નેહ બતાવતી હતી હું બંને વાર માંદી પડી નહેતી
 પણ તારી સાથે ન આવવાની ખાતર ઢાંગ ધતુરાએ સ્ત્રી
 ચરિત્ર કરી તને ભ્રમાવી બંને વાર પાછો કાઢ્યો હતો તેથી
 જ મેં તને આજ ભોગણીની વિધાના પ્રતાપે વાનર બના-
 વ્યો છે; તો હવે તારાં કર્મ તું ભોગવ ને વનમાં ભટક્યા

કર. અમે બંને જણા તો હવે મારા બાપે આપેલ દ્રવ્યના સમુદ્ધે કરી મોજમજમાં રહી આનંદપણે સુખવિલાસ ભોગવશું. હે કપિ ! મારે મન તું તો રાંક સમાન છે ને ગોર્વીંદ તો રાય સમાન છે, બે વાર તો મેં તને એમનેએમ જોયો આવ્યો તેવો જ્યાં પામ્યો છતાં તું મુઠ સ્ત્રીચરિત્ર સમજ્યો નહિ ને મારો પીછો મુક્યો નહિ તેથી ત્રીજીવાર તને આ શીક્ષા આપવી પડી છે તેમાં મારો વાંક નથી. આવોલો તે બંને જણાં ચાલતાં થયાં.

હે રાજન ! મને મારા મિત્ર રવિદત્તે સ્ત્રી ચરિત્ર વિશેની હકીકત કહી સંભળાવી હતી. પણ તે મેં નહીં માનતાં તુચ્છકારી કાઢી હતી તેના ફળ મને પ્રત્યક્ષ મળ્યાં.

હવે હું વનમાં રખાળતો રઝાળતો કપોતના રૂપે ફરતો હતો તેવામાં એક બાજીગરે મને પકડ્યો તેણે મને નૃત્યનો કળા શીખવી ગામેગામ નૃત્ય કરાવ્યાં એમ દિવસો ગુજરતાં સાત વરસે તુમારી પાસે આવ્યા ને તમારા પુન્ય ઉદ્યને પરઉપકારપણાના સદગુણે કરી હું પાછો મારા મુળ સ્વરૂપમાં નરરૂપ થયો.

હુહા.

સચિત્ર વ્યથા મુણી નૃપ ભણે, ખેદ ને કરવો કોય;

ભાવી પદ્મરથ આગળે, ઉદમ નીફળ હેઃય. ૧

પણ તું પુરણ આઉખે, આવ્યો નિજ ઘર વાસ;

રૂઠો નારી રાંક્ષસી, જીવિતની શી આશ. ૨

જેહુ રમાડે નાગને, તે અલીથી ન કરંત;
 જે વછનાગને નિત લખે, ધંતુર કા વકરંત. ૩
 પ્રીત ખની જસ જે હસ્યું, તે વિશ્વ તે ન હરંત;
 રાગ ધરે તિહાં એક પખો, તે નર હુખ લહંત. ૪
 જેહનો મેજો છહાં લખ્યો, તિહાં મળવું તસ જોય;
 કુંવર સુંદરસનની કથા, મુણતાં અચીરજ હોય. ૪

સુદરશની વારતા.

ધનપુર નામના નગરમાં નરસિંહરાજ રાજ્ય કરતો હતો. તેને સુદરશન નામનો પુત્ર હતો. રાજાએ ધર્મની દ્ર-
 ષ્ટતાને લઈ એક દાનશાળા ખંધાવી હતી; ત્યાં દરરોજ સુ-
 દરશન દાન આપવા આવતો હતો. તેજ રસ્તે થઈ દરરોજ
 આ શહેરના નંદો શેઠની પદમાવતી નામની પુત્રી નિશાળે
 ભણવા જતી હતી. તે સુદરશનના જોવામાં આવી. તેનું
 રૂપ, ચાતુર્ય, ને કળાકુશલ્ય. જોઈ રાજ્ય પુત્રનું મન તેના પ્રત્યે
 ખંધાયું તેમજ પદમાવતીનું મન રાજપુત્રની ઉપર મોહિત
 થયું. જેથી એક બીજા દરરોજ પોતાના નયનોથી નેહ લ-
 ગાડવા લાગ્યા. કહ્યું છે કે—

હાહરો.

નેન પદારથ નેન સ, નેને નેન મલંત;
 અમળયા શું પ્રિતડી, પેલાં નેન કરંત.
 એ જાકય અનુસારે બંને એક બીજા પ્રત્યે પ્રેમ ફ-

શીવવા લાગ્યા તેથી રાજકુમારે એક દિવસ હાથના ઇસારે કરી સમજાવી કે આજ સાંધ્યાની વેળાએ દરવાજા ખુલાર વડ છે ત્યાં તું આવજે, એટલે આપણે ત્યાં મળશું. આ શમશ્યા ચતુર પદમાવતી સમજી ચાલી ગઈ ને સંકેતના વખતે શોળશણગાર ધારણ કરી પાણીનું બેડું લઈ વડ હેઠે આવી બેઠી. રાજકુમાર પણ તાંબુખ લઈ પ્રમુખ ત્યાં આવ્યો. ને એક બીજાને મળી પ્રેમ રસની વાતોમાં તલાલીન થઈ રાત ત્યાંજ ગાળવા નિશ્ચય કરી વડ નીચે તેઓ સુતાં. આ અરસામાં વડના કોતરમાંથી પત્રગ ફરવા નિમિત્તે નીકળ્યો. તે પદમાવતીના પગ નીચે નિંદ્રાએ કરી જરા દબાણે તેથી બીજા પદમાવતીને ડર્યો. સર્પના વિખતે લઈ પદમાવતી મુરછીત થઈને તેનું આખું શરીર લોલવરણનું થઈ ગયું. તેટલાં રાજકુમાર સુદરશન ઝખકી જાગી ઉઠ્યો ને જોયું તો પોતાની પ્યારી પદમાવતીને મડદાં માફક મરેલી સ્થિતિમાં જોઈ બહુ કદખાંત કરવા લાગ્યો; છેવટે નિરાશ થઈ તેના મુઠદાંને અગ્નિ સંસ્કાર કરવા સાડ કાપ્ટની ચય ખડકી તેમાં તેને મુવાડી પોતે અગ્નિ લેવા સાડું છેદે અગ્નિ દીઠી. ત્યાં લેવા ગયો. તો ત્યાં એક એક જાગી અગ્નિ નો કુંડ કરી પાસે બેઠો. તેથી તેની પાસે અગ્નિ માંગ્યો.

જોગીએ કુંવરને ખત્રીશ લક્ષણો પુરૂષ જાણી, પોતાના મન પ્રત્યે કહ્યું કે આ પુરૂષને હણી હું સોનાનો પુરૂષ બનાવું. અમરિચતવી કુંવર પાત્રે બોલ્યો કે! આ શમશ્યાનો

અગ્નિ અપવિત્ર ગણાય છે. માટે તમે આંહીં બેસો હું બીજે શુદ્ધ અગ્નિ લાવી આપું. (પણ હે! વીરપુરુષ નિશાનો વખત છે. તો જુતાદિક પાછળથી આપને કોમપણ બતતો ઉપસર્ગ ન કરો શકે. તેમજ આપ નિશ્ચિંતપણે આંહી બેસી શરે તેટલાજ માટે આ કાળો દારો મંત્રેલ છે. તે આપણા ગળે બાંધો.

રાજકુમારે ભોળાપણને લઈ આ પાપીષ્ઠ દુરાચારી જોગટાની વાત સાચી માનો દારો પોતાના ગળામાં બાંધ્યો કે તરતજ સર્પ રૂપે થઈ ગયો. એટલે જોગીચો તેને એક ઘડામાં ઘાલી પૃથ્વીમાં ખાડ કરી તેમાં ઘડો મેલી ઉપર પથ્થર મુકી તેનો હોમ કરી સોનાનો ઢાલીઓ કરવાની જે આપધી તે પોતાના મઠમાં લેવા ગયો.

આપધી ગોતતાં મઠમાંથીજ જોગીને સર્પ કરડયો. જેના જેના વિગધી તે મરણ પામ્યો.

આ અવસરમાં શહેરમાં પણ બહુ મરડીનું દરદ ચાલી રહ્યું હતું. તેથી મરડોરૂપી શાકીજીનો નિગ્રહ કરવા સારૂ ઘણા મુબદો ચારે, દિશામાં ફરતા હતા, વળી રાજકુવર પણ સંધ્યા વખતથી ન મળતાં તેની શોધમાં પણ રાખના માણસો આમ-તેમ ફરતાં હતાં.

હવે રાજકુમાર પદમાવતીને ચયમાં સુવાડી અગ્નિ લેવા ગયા પછી ચયમાં નાગદમની નામની જડીનું કંઈ હોવાથી તેનો સ્પર્શ પદમાવતીના શરીરને થતાં તેનું તમામ

ઝેર નાગદમની નામના કાળે ચુસી હરણ કરી લીધું.

ઝેર ઉતરવાથી પદમાવતી આનંદે ઉઠીને ચારે તરફ રુદ્ધસન રાજપુતનો તપાસ કરવા લાગી પણ પતો ન લાગવાથી અંતે નિરાશ થઈ પાણીનું બેડું ભરી શીર ઉપર લઈ શહેરમાં પેસતાં મુલદ લોકોએ તેને શાકણી જાણી બાંધી રાખીને પ્રભાત થયે નરસિંહરાજ પાસે પકડી લાવ્યા. તે બોલ્યા કે હું મહારાજા મરડીને શહેરમાં પેસતાં એમોએ બાંધે પાટા ને તેના હાથ બાંધી પકડેલી છે.

નરસિંહરાજ તેની આકૃતિ ને મુંદર વેશ જોઈ નૃપતિ મનમાં ચિંતયે છે કે આવી રૂપવંતને મુંદર વેશવાળી મરડી હોય નહીં. એમ વિચારી તેની બાંધેથી પાટા તથા બીજા બંધન છોડી મધુર વચને કરી પુછ્યું કે હું મુંદરી ! તમે કાણ છો ?

પદમાવતી — હું રાજન ; હું મરડી નથી, પણ નંદીશે-હની પદમાવતી નામની પુત્રી છું.

હું રાત્રીને વખતે કામ વિષે જળા ભરવાને ગઈ તે અરસામાં શહેરના દરવાજાના દ્વાર બંધ થઈ ગયાં, તેથી હું બહાર બેસી રહી દ્વાર ઉઘડતાં જોયી હું અંદર પેઠી કે મને શાકણી જાણી તમારા મુલદ પકડી બાંધી આંહી લઈ આવ્યા,

હું લોકમાં કલંકીત થઈ છું. માટે હું રાજન હવે તે કલંક રહીત થવા માટે આપ પાસે નમ્રત્વપૂર્વક આવતી કે

કું કું કે એક ભુજંગને પકડી મંગાવો એટલે હું તેને મુ-
 વેદવતી સાક્ષીએ મારા હસ્તમાં લઈ કંઠમાં આરોપણ કરૂં.
 આ સાંભળી રાજાએ પોતાના માથુસોને હુકમ કર્યા તેથી
 તેઓ પૂરે પહાર જઈ સમશાન આગળ તપાસ કરતાં કર-
 તાં જોગીએ રાજકુમારને સપે બનાવી ઘડામાં રાખી માથે
 પાણી મુકી ખાડમાં રાખ્યો હતો તેજ ઘડો તેની નજરે જો
 વામાં આવ્યો, તેથી રાજાના મુખરો ઘડામાં પત્તંગ જોડ તે-
 જ ઘડો ત્યાં લઈ આવ્યા.

હવે પદમાવતીએ પોતાના ઇષ્ટદેવનું મનમાં સ્મરણ કરી
 મુર્યની સનમુખ ઉભી ઘડામાં હાથ નાંખી સપેને હાથ
 માં લઈ પુલની માળા મારૂંક સર્વ સહા જનોની સમક્ષ પો-
 તાના કંઠમાં પહેરતાં સર્પની ડોકમાં કાળો દારો જોવામાં
 આવ્યો. આ જોઈ પદમાવતીના મનમાં શંકા ઉપત્ત થઈ
 કે વળી આ શું ! પન્નગની ડોકમાં શ મ વરણનો દારો કે
 ભુ બાંધ્યો હશે ? મારે લાવ કાઢી નાખું એમ કહી દારો
 છાડી લીધો કે તરતજ મુદરશન રાજપુત્ર પ્રગટપણે થયો ને
 તેનું તેજ મુર્યની કાન્તી સરખું શોભવા લાગ્યું. આવી અઘ-
 ભુત હકીકત જોઈ રાજર્ષિ નરસિંહ તો આશ્ચર્ય પામ્યો.
 જેથી બંને જણાને એકાંતમાં લઈ જઈ તમામ હકીકત પૂછી,
 તેથી પદમાવતી તથા રાજપુત્ર મુદરશન એ બંને જણા
 રાજાને પગે લાગી પોતાની સર્વ હકીકત સાચી નિવેદન
 કરી. તેથી રાજાએ વિચારી નંદીશેઠને તેમણી બધી હકીકત
 થી વાકેફ કરી પોતાના પુત્રનું પદમાવતી સાથે પાણીચહણ

ધણા ઓછવ મોછવથી કરાવ્યું. એટલે બંને જણા આ સં
સારમાં પોતાના દિવસો આણંદપણે ગુજરી સુખ ભોગવો
ધર્મ કરણી કરી પરભવણાં પણ સુખી થયાં. વળી શાસ્ત્રમાં
પણ કહ્યું છે.

યત : ગજ જંગ વિહંગમ બંધન, શશી દીવા
કરજો ગ્રહ પાડનં.

મતી મનાંચ નીનીક દરીકનાં, વીંચી રહો
બલવાન તુમે મતી. ૧

ભાવી પ્રબળ છે. તેમજ વિધિની ગતી ન્યારીજ છે. જે
જેતાથી થવાનું છે તે કોઈ દિવસ મીથ્યા થતુંજ નથી.

દુહા.

વીરસેન નૃપ કહે, સાંભળી મુદ્દશન વાત;
ચિતથી ચીંતા પરીહરો, જે વાંછો સુખ સાત. ૧

નારી મુશીલા લાવશું, જેનું જાત બુનિયાત;
સુખ વીલસો ધરમાં રહી, થાય નહીં ઉતપાત. ૨

એ અવસર એક આવીયો, નૈમિત્તિક શીરદાર;
દોક દેવ અભીવાન તસ, જ્ઞાન રતન ભંડાર. ૩

પુરવ ધર પરમારથી, પડી ગ્રહી વેશ ધરંત;
વૃત્તી તીમીત બળે કરી નહિ ધ્રુવ ધન વીણસંત. ૪

રાજ સભાએ આવીઓ, નૃપદીએ આદરમાન;
જ્ઞાનો રાજથી વરો, પામે જગ બહુ માન. ૫

ભુપતિ પુછે તેહને, અમ મંત્રીની નાર;
ગોપની સાથે રય ચડી, ગજ કપી કરી ભરથર. ૬

કીયા દેશમાં જઈ રહી, કહો સકળ તે વાત;

જે તુમ વિદ્યા છે ખરી, ટાલો સંસય વાત. ૭

નિમીત્તીઆ—પોતાના જ્ઞાનખજો કરો સામ્રામાં એકી ન
જરે ધ્યાન ધરી બોધો કે હે રાજન! નદી કાંઠેથી રૂપાળી
રથમાં બેસી ગોવિંદ ગોવાળ સંગાથે પોતાના ધરેણાનો દા
બડો લઈ આગળ ચાલી ચાલતાં ચાલતાં સંધ્યા વખત થ-
વાથી તેજ અટવીમાં એક વડના વૃક્ષ નીચે રાત્રિ વાસો
રહેવાનું નક્કી કરી ત્યાં ઉતારો કર્યો. રાત્રિ પડવાથી રૂપાળી
રથમાં સુઈ રહી ને ગોવિંદભાઈ ઉઘાડી તરવારે ચોકો કરવા
લાગ્યા. મધરાતને સમે એકદમ આચિંતી કીકીયાટી પાડતાં
ભીલ લોકો આવ્યા ને રથને ચારે તરફ ઘેરી લીધો. તેથી
રૂપાળીને રથમાંથી નીકળી નાશી જવાનો ભાગ ફાવ્યો નહિ.
ને ગોવિંદ તો ભીલના ભયથી ધ્યાન જેમ પોતાના બે પગ
વચ્ચે પુછડી ઘાલી નાંચે તેવી રીતે એકદમ ત્યાંથી નાશો
ગયો. ને રથ ભીલ લોકો હાકી જઈ પંક્ષીપતિને સોંપ્યો.
એટલે રૂપાળી બહુ રૂદન કરવા લાગી. ત્યારે પંક્ષીપતિએ
કહ્યું, હે કુમલાગી! તારે રૂદન શા સારું કરવું પડે છે. આ
પછે ધનનો કોઈ જાતનો તોટો નથી મારે સુખેથી આપણે
સુખ વિલાસ કરશું. સેથી રૂપાળી તેની સાથે આનંદ રહી
પોતાના દેવસો ગુજારવા લાગ.. એક દેવતને સમે, તેને
ઘેર ગોવિંદ ભિક્ષા લેવા આવ્યો, તેને ભિક્ષા આપી; સમ-
જાવ્યો કે તું ચંડીદેવાનું માંદરમાં રાત રહે જે હું રાત્રે
ત્યાં પંક્ષીપતિને સાથે લઈ આવીશ. આ સાંભળી ગોવિંદ.
ચંડીદેવાના તંદિરે ગયો. પાછળથી રૂપાળીએ સ્ત્રી ચરિત્ર

કરતું શરૂ કરી રહ્યા માંડ્યું ને કહેવા લાગી કે મારા ઉદરમાં શુળનો રોગ થયો તેથી ચુંક આવે છે. એમ બોલી રહ્યા લાગી તેથી પક્ષીપતિએ તેના પ્રત્યેના રાગને લઈ ધણા જ ઉપાય કર્યા, પણ કોઈ પ્રકારે શાન્તિ થઈ નહિ; તેથી બહુ દુઃખ ધરતો અકેશોશ કરવા લાગ્યો. તે જોઈ રૂપાળી ગદગદિત કંઠે ધીમે સદે બોલી કે હે સ્વામિન! જો મને આ શુળનો રોગ આજને આજ મટી જાય તો આપણે બંને જણા રાત્રે ચંડીદેવીની પુજા કરવા જઈશું. એમ કહી શાન્તપણે થોડીવાર સુતી રહી. થોડીવાર પછી હુમાશમાં આવી બોલી કે હે સ્વામિન! દેવીની કૃપા દ્રષ્ટિએ કરી મારો રોગ શાન્ત થયો છે. મારે નિશ્ચિંત થાઓ. પક્ષીપતિએ આ સર્વ સાચી વાત માની તેથી રાત્રે બંને જણા ચંડિકા દેવીના મંદિરે જઈ પુજા કરી રૂપાળી પક્ષીપતિ પ્રત્યે બોલી કે હે પતિ! તમારું ખડગ મારા હાથમાં આપો ને તમે મારાજીને સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કરી નમસ્કાર કરો. હું તમારું જતન કરવા આંહી ઉભી છું. એટલે પક્ષીપતિએ ખડગ રૂપાળીના હાથમાં આપ્યું. ને પોતે દેવીની પ્રત્યે નમસ્કાર કરવા નિચે નમ્યો કે તરતજ ખડગથી રૂપાળીએ તેને મારી નાખી ગોવિંદની સાથે ઉલટમેર આનંદથી તેજ વખતે અરણ્યમાં ચાલતી થઈ અતુકમે ચાલતાં ચાલતાં ચોથે દિવસે સાંજ સમે એક નદીકાંઠે બંને જણા આવી પહોંચ્યા. ને ત્યાં રાત રહ્યાં. મંચરાતને સમયે એક શાર્દૂલ (વાઘ) આવી ગોવિંદને લઈ ગયો. આ જોઈ રૂપાળી થરથર દુઃખતી એક ઝાડ ઉપર ચઢી ગઈ.

॥ યતઃ ॥

શુખીની સુખ નિદાનં, દુષ્પિતાના વિનોદ, ૧

મવણુ તદ્દય હારી, મન્મથ શાગ્રહ દુતઃ.

૧૪ રણ કવિઘત,

વસભઃ કાંણીનીનાં, જયતો જગતિનાદઃ પંચમશ્રાપ વેદઃ ૧

હવે નદીને બીજે કાંઠે એક જોગી વસતો હતો. તે ધણીજ સ્વરૂપવાન પણ પગે પાંગળો હતો. તે આ વખતે તંબુરે લઈ ગીત ગાન કરતો હતો. તેનાં મધુર સ્વરના ગાયન સાંભળી ધીરજ પકડી નદી ઉતરી જોગી પાસે ગયું. તેના રૂપથી માહીત બની જોગી પ્રત્યે બોલા કે મારો પતિ મરણુ ગયો. તેથી હવે હું તમને વરી ચુકી છું. આ ભવમાં મારે તમારો આધાર છે.

જોગી—હે ! સ્ત્રી તેં સાચું કહ્યું, પણ હું અપંગ છું માટે અપંગ સાથે સ્નેહ કરવો કાંઈ કામનો નથી. વળી હું એકલો છું તો મને લોક અપંગ જાણી અસનવસન આપી જાય છે. પણ જો લોકો તને મારા પાસે દેખે તો અન વસ્ત્ર ન આપે. તેમ પાસે આવી ઉભા પણ ન રહે, માટે કાંઈ બીજા પુરૂષને હે ! કામની તું પસંદ કરી વર.

રૂપાળી—હે ! જોગી મેં આપનેજ પતિ કર્યા છે. લોકની આપણે દરકાર નથી. મારી પાસે આ ધરેણું છે તે આપણે વેચી આપણા બંનેનું ગુજરાન ચેડાવશું. હમર જ્યારે તે પણ થઈ રહેશે, ત્યારે હું તમને મારા માથા ઉ.

પર બેસારી ગામમાં જઈ મધુર ગીત ગાઈ લોકોને રીઝવી
લીક્ષાવૃત્તી કરી આપણું ગુજરાન ચલાવીશ.

આવાં મધુરતા સરેલાં વચનો સાંભળી જોગીએ રૂ-
પાળીને પોતાની સ્ત્રી કરી રાખીને પોતાના દિવસો આનંદ
ગુજારવા લાગો. હે ! રાજન ! રૂપાળી પાસેના ધરેણીની
ખરચી બનેને પાંચ વરસ સુધી પહોંચી. પછી રૂપાળી
કે સરણા (મુંડલો) લઈ આવી. તેમાં જોગીને બેસાડી
માથે લઈ ગામ, નગર, ચંડિયામાં ફરી નર માદા ગીત ગાવાં
લાગાં તેથી લોકો તેને અન્ન વસ્ત્ર આપે છે. હે રાજન ! એવી
રીતે તે રૂપાળી હાલમાં સ્થીર્તા ભોગવે છે ને પોતાનું નામ
ચોર્ગણી પાડ્યું છે. ભાંગ પોએ છે, હોંકા પોએ છે ને ગા
ભોગામ આવી રીતે ભટકવા ડરે છે. વિષયવંતને કોઈ દીવ
સ સુખ મળતું નથી. કામી સ્ત્રી પુરૂષ જગતના દાસ થઈ
રહે છે. કામી કેમનો સગો થતો નથી, ને વિશ્વાસીનો ધાત
કરે છે. માટે હે ! નૃપતિ કામીપણું વર્જવું. આવી રીતની
કુસદા સ્ત્રીની વાત નિમીત્તીયાના સુખથી સાંભળી રાખએ
તેનો સતકાર કરી રજા આપી.

કુહા.

મંત્રી નૃપ એમ સાંભળી, વિસમય પામ્યા ચિત.
આ ભવ કામો દુખ લહે, પરભવ નરકની ભીન. ૧ ..
મંત્રી ભણે સુખ સહિષ્ણા, પુરવે કહી તમે વાત;
નથી પરણી સુખ ભોગવો, લાવોશું જુનાં યુત. ૨
તુમ બેઠાં દુકર નહીં, જે કરવું સુખ કામ;

પણ હું ભય પામું ધણે, નારીનું લેતાં નામ. ૩

સર્વ રમણી દુરે તણ, તપ કરશું વન માંહિ;

છહ પરભવ મુખ પામશું, જ્ઞાન આનંદ ઉઝાંહિ. ૪

આ પ્રકારે વીરસેન મંત્રી રાજા પાસે તપ કરી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવાની વાત કરે છે. ત્યાં એક દાસી આવી બેઠી કે હે મહારાજા ! પોતાના માથા ઉપર ભરણામાં જોગીને બેસાડી એક જોગણીને ગામમાં પોતાના મધુર સ્વરથી ગીત ગાન કરતાં અમે દીકરી તેથી તેને આપ પાસે તેડી જાવી છું. એટલામાં જોગણીએ ટોપલો ધરણી ઉપર મેલ્યો ને નરભાદા બંને રાજા તથા મંત્રી પાસે મધુર કંઠે માવાં લાગ્યાં. આ જોધ વીરસેને રાજા પ્રત્યે કષ્ટું કે જે વાત નિમિત્તોએ કહી હતી. તે આપ નજરે નિહાળો મેં તેના શરીરના આકારથી ઓળખી કાઢી છે. પણ મને તે ઓળખી સકી નથી.

રાજા—હે જોગણી તું આવા પંગુગને માથા ઉપર મક્તનો ભાર લઇ કેમ ફરે છે. એને મુકી કંઈ બીજે સારો ભરથાર કેમ કરતી નથી.

જોગણી—હે રાજેન્દ્ર ! પંચતી સાથે જેની સાથે પરણાવી તેજ પુરુષને સતી સી દેવતી મારફ માને છે. મારે એ મને તેવા છે. તોપણ મારે દેવ સમાન છે. હું પતિવ્રતા ધર્મને કોઈ કાળે હોપ કદં તેમ નથી; પાચના કરી, કંતમે જમાડી હમેશાં જમું છું હું શિયળવૃત પાણું છું. તે મુજબ મુરપતિ નરપતિની સી પદ્મ શિયળ પાણતી નહી

હોય તો હે રાજન! મારે સુર્ય સમાન ઉજ્જાળ સ્ત્રી ધર્મ
છોડી હું બીજા પુરુષની વાંચ્છા કેમ કરું? આપને મન
એ પાંગુળ ને અપંગ છે. પણ મારે મન તો એ મારા ઇષ્ટ
દેવ કરતાં પણ અધિક છે.

રાજ—હે સભા જનો! આ કુર્તને ઇગ્નારી જોગણીના
સત્ત્વિયપણાથી તમે માહિતગાર નહીં હો! પણ હું સંપુ-
ર્ણ રીતે એક નિમિત્તીયાના કહેવાથી તેના અદૃશ્યથી વાંકે-
ફગાર હું તે સાંભળો. આ જોગણીએ પોતાના પરણેલ
પતિ આપણા વીરસેન મંત્રીને વાંદરો કરી પોતાના ગોવિં-
દ નામના ચાર સાથે ચાલી ગઈ રસ્તામાં ચોરના ભયથી
ગોવિંદ નામના જતાં પ્રશ્નિપતિના ઘરમાં રહી તેની સાથે અ-
નાચાર સેવાવા લાગી. વળી ગોવિંદનો સમાગમ થતાં પ-
શ્ચિપતિને ખડો કરી મારી નાખી ગોવિંદ સાથે પાછી બા-
ગી. રસ્તામાં ગોવિંદ વાઘના પંજમાં સપડાવાથી મરણ
થયો એટલે આ અપંગ પાંગુળ જોગીને પતિ વારી જો-
ગણી બની છે.

આપા કુતરા સ્ત્રીના તો રાજનીતિ મુજબ ધાત કરવો
જોઈએ પણ તેણે જોગનું બાનું લીધું છે. માટ ધાત કરવો
વાસ્તવિક નથી. વળી અપંગ પાંગુળ જોગી ઉપર દયા લાવી
તેને હું શિક્ષા આપા કહું છું કે હું હું દુરાચારીણી તારે
હવે મારા દેશની હદમાં રહેવું નહિ, રાજના મુખથી
સભા સમક્ષ પોતાની સઘળા હકિકત સાંભળી લગ્ન પા-
શ્ચ એકદમ ત્યાંથી બીજા દેશમાં ચાલી ગઈ ને રખડી રુઝ

બી બરોધર લીખ માગી પોતાનો નિરવાહ ચલાવતા આ-
યુગનો અંત આવ્યે મરણ પામા નરકની અસંત્ય વેદનાની
ભોક્તા બની.

વીરસેન મંત્રી—શ્રીચરિત્ર અગાધ છે, શ્રી ચરિત્રમાં
પ્રવિણ ને જ્ઞાનવંત પુરુષો પણ મારી માફક આ સંસારમાં
અનેક દુઃખના ભોક્તા થાય છે. એમ વિચારી વૈરાગ્યવંત
થઈ પોતાની પાંચે ઇંદ્રીયોને કબજે કરી ધર્મકરણી કરવા
લાગ્યો ને પુર્ણ આયુષ્ય ભોગવો અંતે દેવતાના સુખનો
ભોગવનારો થયો.

પ્રીય પાઠકવર્ગ—શ્રીચરિત્રનો કોઈ પાર પામ્યું નથી
ને પામશે પણ નહિ જોવાંત વિદ્યા બ્રહ્મનાર પોતાના જ્ઞાન
બળથી આકાશમાં રહેલા તારાઓની ગણતરી કરવા કદી
પણ હિમતવાન થશે પણ શ્રીચરિત્ર રૂપી તારા ગણવા કોઈ
દીવસ હિમત ધરાવશે નહિ માટે વિષયમાં ભપરાઈ લુબ્ધ
બની આપણને મળેલ અમુલ્ય માનવભવને નીરર્થક નહિ
બુઝાવતાં ધર્મ ઉપર દ્રઢતા રાખી પોતાના આત્માના કલ્યાણ
અર્થે તેમજ પરલોકમાં અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થવા માટે ધર્મ
કરણી કરવામાં ઢીલ નહિ કરતાં ભાવ સહિત ધર્મનું આ
રાધન કરી આ ભવ પરભવમાં અમુલ્ય સુખ ભોગવો.

જયરથ રાખનું ચરિત્ર.

જયપુર નગરમાં જયરથ નામનો રાજા રાજ કરતો હ
તો તેને મંહા કુદ્ધિશાળી ને વિનયવંત હત નામનો પ્રમુ-
ખ મંત્રી હતો. તેને સજ્જગરમંજરી નામની સુવાન વયની

એક પુત્રી હતી. તેના ઉપર માતા પિતા બહુ સ્નેહ ધરાવતાં હતાં.

પ્રિય પાઠકવૃંદ—વ્યભીચારણી દુરાચારણી સ્ત્રી પોતાની જીવાનીના અહંકારમા દિવાના બની જેમ મકંદે મદિરા પીધો હોય, જેમજ કોઈને વૃશ્ચિક કરેલો હોય, અગર ભુત વળગેલું હોય ને ચેષ્ટા કરે તેમ શણગારમંજરી અનંગરગના આળા કરતી નેનરૂપી કટાક્ષ કટારી મારી રસ્તે ચાલતા પુરૂષે ને મોહિત કરી કામાંધ કરવા લાગી. એક દિવસ અંગ ઉપર ચોળે શણગાર ધારણ કરી પોતાના મહેલના ઝરૂખાની બારીમાં ચોતરફ નજર ફેરવતી ઉભી હતી. તે વખતે ત્યાંથી જયરથ રાજાનું નીકળતું થયું, એટલુંજ નહીં પણ શણગારમંજરી તરફ તેની નજર જવાથી તેની યુવાવસ્થાને રતિકાંતી સમરૂપ જોઈ, અંગોઅંગ અનાંગરૂપી રંગથી રંગાઈ જઈ તેના પ્રત્યે મોહિત થયો. તેથી એકદમ રાજકચેરીમાં જઈ દત્તમંત્રીને તેડાવો કહ્યું કે હે ! પરમસ્નેહી હિતચીતક મંત્રિચર તમે તમારી પુત્રીનું પાણીમહણ મારી સાથે કરાવો.

રાજાની આવી વાત સાંભળી દત્તમંત્રિએ ધણાજ હર્ષથી આછવમોછવ સાથે પોતાની પુત્રીને જયરથ રાજા સાથે પરણાવી.

હવે જયરથ રાજા શણગારમંજરીને મહાસતી માની તેની સાથે સંસારનાં મુખવિલાસ ભોગવવા લાગ્યો. એક દિવસે તે શહેરમાં મહા તપસ્વી જોગીરાજનું પધારણ થ

યું. તેથી જયરથ રાજા તેમને નમસ્કાર કરવા ગયા, નમસ્કાર કરી સમયાનું ચિત્ત પુછયું કે હૈ! મહાન તપસ્વી જોગીરાજ આપને આ યુવાવસ્થામાં જોગ લેવાનું શું પ્રયોજન થયું છે.

જોગી - હે મહેન્દ્ર જોગ લેવાના કારણના નિમીત્ત તુમે જ મને થયા છો તે સાંભળો. એક દિવસના સમયે શણગાર મંજરીના મહેલ આગળથી તેજ નગરના શેઠનો ધનંજય નામનો પુત્ર રસ્તે થઈ આવ્યો જતો હતો. તેને શણગારમંજરીએ દીઠા, તેમજ ધનંજયે શણગારમંજરીને દીઠી અન્યે અન્ય બંને જણાનાં નયનો. મળ્યાં તેમજ એક બીજાના રૂપથી મોહિત બની કામાન્ધ થયાં. તેથી શણગાર મંજરી એ એક ચીઠી લખી રસ્તા ઉપર ફેંકી તે ધનંજયે લીધી ને પાંચી કામાતુર થયો તેથી વનમાં જઈ એક ઝાડ નીચેથી સુરંગ ખોદી તેના મહેલ સુધી લઈ આવ્યો. તે સુરંગવાટે થઈ શણગાર મંજરી ધનંજયને મળી; તેની સાથે આનંદ વિલાસ કરી સુખ માનવા લાગા.

એક વખતજયરથ રાજા રથવાડીએ ચડી તે વનમાં ગયો તો ત્યાં શેઠ સાથે શણગાર મંજરીને રમતાં દીઠી. શણગારમંજરીએ પણ રાજાને દીઠા. તેથી એકદમ સુરંગવાટે થઈ પોતાના મહેલમાં આવા ઝરૂખામાં બેઠા જયરથરાજા આવો જુએ છે તો ઝરૂખાની બારીમાં બેઠેલી જોઈ તેથી શંકા રહિત થયો. વળી એક દિવસ નાંક થતું હતું. તે વખતે શણગાર મંજરીને પરપુરૂષ સાથે બેસતી દીઠી.

એટલે મહેલે આવી તરત જોયું તો શણુગારમંજરી પણ
 મુરંગવાટે થઇ રાજ પહેલાં આવી પોતાની શયા ઉપર
 ઉઠવા લાગી. ઉઘતી જોઇ રાજ શંકા રહિત થયો. શણુ-
 ગાર મંજરી સ્ત્રી ચરિત્રની કળા કોશલ્યતાએ રાજને પડેલ
 શંકા તદ્દન દુર કરવા સાડું મધુર વયલેથી આંખમાં આંસુ
 લાવી બોલી કે હું સ્વામીન! આંહીથી તમે જાઓ છો.
 એટલે મારાથી એકલું રહેવાતું નથી. માટે હવે આપ મા-
 રી પાસેથી ક્ષણ પણ જુદા પડશો નહીં. જયરથરાજ તેનું
 સ્ત્રી ચરિત્ર સમજી શક્યો નહીં તેથી જેમ ધંતુરનું પાન
 કરેલે માણસ જે કાંઇ કહીએ તે સાચું માને, તેવીજ રીતે
 જયરથરાજએ શણુગાર મંજરીની બધી વાત સાચી માની.

એક દિવસ રાજ તથા શણુગાર મંજરી બંને રથમાં
 બેસી વનકાંડા કરવા ગયા; ત્યાં રાત્રી પડી જવાથી એક
 એક વૃક્ષ નિચેની ઘેરામાં સુતાં ત્યાં અકસ્માત શણુગાર
 મંજરીને સપે ડાંસ કર્યો. તેનું ઝેર ઉતરવા સાડું રાજએ
 એ ઘણાજ ઉપચાર કર્યા. પણ કોઇ પ્રકારથી તેનું ઝેર ઉ-
 તર્યું નહિ ને મરણ તોલ થઇ ગઇ તેથી રાજએ શણુગાર
 મંજરીનું મરણ થયું જાણી તેના શયને અગ્નિદાહ દેવા
 સાડું વનમાંથી કાષ્ટ વિણી, ભેગા કરી ચેહ ખડકતો હતો.
 તેવામાં આકાશ મારગે થઇ વૈમાનમાં બેસી કોઇ વિદ્યાધર
 તીર્થ જાત્રા કરવા જતો હતો. તેને આ હકાકત જોઇ તેથી
 નીચે ઉતરી; તેના ઉપર ક્યા લાવી પોતાના મંત્ર બળે
 કરા શણુગાર મંજરીને સપેનું ચરણું ઝેર ઉતાર્યું તેથી જય

રથરાજ બહુજ આનંદ પામ્યો. ને વિદ્યાધરને નમી તેની બહુજ આભાર માન્યો. વિદ્યાધર ઉપકાર કરી પાછો પોતાના વખાનમાં બેસી આકાશ મારગે તિર્થ યાત્રા કરવા ગયો. આંહિ હજી રાત્રિ બાકી હતી. તેથી રજા પાછો નિંદ્રા વશ થયો; શણગારમંજરી જાગતી હતી. ત્યાં આવિતો ધનંજય આવ્યો. તેને જોઈ ધણી હર્ષ પામીને કહેવા લાગી કે હું પ્રિય! રાજા ઉઘે છે મારે ચાલો આપણે દેશાન્તર જઈ સુખવિલાસ ભોગવી આપણા દિવસો સુખમાં નિર્ગમન કરીએ.

ધનંજય—હું પ્રાણવદ્ધભા! તું તો કોળી છો; નરેશ્વર જીવતાં આપણાથી કયાંય પણ રહી શકાય નહીં કારણ કે આપણે ગમે ત્યાં હોઈએ; પણ તે પગે કાઢો આપણને પકડી મારો નાખે.

શણગાર મંજરીએ આ વાત સાંભળી પાસે પડેલી અશિંધારા હાથમાં લઈ જયરથરાજને મારવાને તૈયાર થઈ બેઠી મારવા જતી હતી આવું અદૃત્ય કરતી જોઈ ધનંજય એ તેની પાસેથી તરવાર પડેલી લઈ તેને સમજાવી. રાજેન્દ્રને જીવતો રાખ્યો; આવો કામાન્ધપણે અનરથ કરતી બહી મનમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે, અહો કા! ? વિકાર છે કામ વિકારને.

° ગાયન.

જન જીઓ વિષયના અધારે કેવા કરે ધંધા;
વૃદ્ધ છતાં વ્યભિચારે વળગે, કુળ મર્યાદા મુઠી અળગે;

સહગુણ ખોઈ સાંધારે, કેવા કરે ધંધા. ૬
 યત્ન હરવા કરતા બહુચાળા, છતાં કુરૂપા અને રૂપાળા;
 કરે ખુશામત બંધારે, કેવા કરે ધંધા. ૨
 અંગ ધુજ રાખે અટકાવી, અબળ છતાં ઢાડે બળ લાવી;
 બનવા બેવડ બંધારે,—કેવા કરે ધંધા. ૩

ગાયન ૨ જી.

મન મુરખ કોટી ધિકાર (૨)
 વ્યભિચારના વિચાર મન ધરે અપાર.
 નિદ્રાથી નયન ધકો રૂપવતિ નારી નારી,
 'સાધુનો સ્વભાવ સહુ હાંપ ગયો હારી;
 'થાવાનો ખુવાર કરે ઉંધા ઉપચાર. મન.
 અતિથી બનીતે આવ્યો એથી નહીં મારું મારું;
 દરશન તારું હવે લાગે મને ખાઈ ખાઈ;
 જા કહું છું કામ મારા દેહથી બહાર—તુજ.
 અરેરેરે ! કામ શું નથી કરતો.

ગાયન.

ગામ મુકાવે, જ્ઞાન જુઝાવે, તરત તળાવે ધિર;
 જોગીને તો જોગી બનાવે, કાયરને શૂરવિર—જ્ઞાન
 માનનિઆના માન મુકાવે પ્રિતમને આશ્રિત બનાવે.
 ધ્યાની જનનાં ધ્યાન ચુકાવે, રમણિની પાછળ રઝગાવે;
 રામ તણને રામા રટતાં, જ્યાં લાગ્યું મુજ તિર—જ્ઞાન
 ઝાઝું મુખશું ખોયો બતાવું, સિવજીનો પલ્લ જોગ ચુકાવું;

હું કહે તો તો તે આ આઠ્યું, ઝડપ ખીડુંને ઝ પટ જાનું.
કામદેવ કામાન્ધ બનાવી, નરકે નાખે વિર.—ભાત.

ગાયન

ધિક ધિક તારા પ્રેમને, ધિક ધિક તારી મન;
પ્રેમદા બુદ્ધિ પાનિએ, સાચી જાણી લીધી ખાચાર.
કામ કુંડા જાણે, એથી નિચું શું નિરધાર;
પડિ એ નરકખાણે, માટે ચિત્ત તું કર કંઈ વિચાર.
સુખુદ્ધિ પ્રમાણે, નિજ ધર્મ તજીને, કેમ અચરણું સાણે છે.

અહાહા ! વ્યભીચારતું સેવન કરવાથી સુખ માની,
મહા મેહેનતે મેળવેલી સુકીરતી ઉપર ધુળનો થર જમાવી
કીરતીને ઢાંકી દે છે ને ઇજતને પણ ખામી લગાડે છે પર
સ્ત્રીની સોખત કરનાર પુરુષ પાપીષ્ઠ ગણાય છે વળી પરસ્ત્રી
માં લુબ્ધ થયેલા પુરુષને જરા પણ જાંપ કોઈ ઠેકાણે વળ-
તો નથી ને તેના અંગમાંથી સંત.પ રૂપી રોગ કોઈ દીવડ
ફર થતો નથી.

હું મન ! જેઓ પરસ્ત્રીના રાગી થયા છે તેઓ નરક
નાગોદનાં અસહ્ય દુઃખના ભોક્તા થયા છે. સસારમાં પર
સ્ત્રી પાપના ઢગલા સમાન છે, પરસ્ત્રી પ્રથમ મીડું મીડું
ખોલી પોતાની મોહરૂપી જાળમાં ફસાવી છેવટે પ્રાણની
હાની કરી દે છે. આ સંસારમાં સ્ત્રી પોતાની મોહજાળમાં
ફસાવવા આતર કહે છે કે તમારા શિવાય આ જગતમાં
ખીજ પુરુષ મારે ભાષ ખાપ સમાન છે એવા આકરા આ

કર્મ સોગંદ ખાઈ છળભેદવડે ભલાભલા ન વર હેલછબીલા
જ્ઞાની, ધ્યાની પુરુષોને પણ ભરમાવી ફાંસામાં નાખી પ્રાણ
રહીત કરી નરકગામી કરે છે.

અરે મન ! સ્ત્રી કુડકપટનો કોષ છે, કચેજા અને લાગ
મળતાં સ્ત્રીચરિત્રનો સાગર છલકાવા દેનારી છે. સ્ત્રી પાકાં
બોરની માફક ઉપરથી રસિલી ને મીઠી છે; પણ અંદરથી
તેનું અંતઃકરણ ઠરીયા માફક કઠોરતાથી ભરપુર ભરેલું
હોય છે. પોતાનો સ્વાસ્થ સાધવા મુખી તે આધીન થઈ રહે
છે તે તુષ્ટમાન થયે તન, ધન, ને યોવન હરી લે છે ને રૂપ-
માન થયે ઇજ્જતને પ્રાણ વગેરે હરી લે છે.

સવૈયા.

નારીકો નેહ શર્દકો મેહ, ઉસકો ત્રેહ જુગાનીકી માયા,
નીચકો રાંગ પતંગકો રંગ, લપટકો હંગ પ્રતિકુળ વાયા;
સુમકી સેવ, પાખાણકો દેવ, રૂછાણકો લેવ, ઉદારીક કાયા.
ખારમે ખેત વીમાતકો હેત, ખોડીદાસ તે અસાર કહાં.

મનહર.

માનની મોહનવેલ, મહીપર રહી ફેલ, સાંધ્યા ચતુર છેલ;
રામાં રંગ રેલછ, ચપળ સ્વભાવ દુષ્ટ, જુઠું કરી હાવભાવ;
ઇંદ્ર અંદ્ર મહી રાવ, વશ કર્યા બેલછ.

બોલત અમૃતવાણ, અંતરવિષકી ખાજ, મારી નેન ખાણ નર,
ઠીપા તર વેલછ. દીલડાંની ઢિઠી સીલ, દહન અંગીઠી, મતા
જાણુ મન મીઠી, ખોડીદાસ કહે મેલછ.

માટે હે મુઠ મન તું વીચાર ને સમજ આ અસાર
સંસારમાં મનુષ્ય જન્મ પામી જો તારી આત્માનું કલ્યાણ
નહિ કરે તો પછી તારી શો ગતિ થશે સ્ત્રોત્રાએ મહાન
તપસ્વીએને પણ પોતામાં ફસાવી આ ભવાટ્વીના દેશમાં
પરીબ્રજ કરતા કર્યા છે.

મનહર.

વિના બ્રહ્મચર્ય રૂપી, શોભન નહિ મુખી;
જમદગ હુવો દુખી, ભામા રંગ ભાવીયો,
શંકરશું ધ્યાન ધર, ઉમીયા પ્રપંચ કર;
ભીલરીકો રૂપ કર, શીવકું નચાવીયો.
આદર અખાઠ ભુત, અરણીક શ્રેણીક પુત;
નંદીખેણ કામ પુત દીર સ્થીર આવિયો.
શંદ્ર ચંદ્ર નરેંદ્ર, વિકલ વિષય વિંધ;
ખોડિદાસ મુખમે શિયળપંત ફાવિયો.
વનિતાકો વશ પડે, સંસારમે રડવડે;
જમહીકો કર ચડે, પાયો દુઃખ પારકી.
લોકનમે હોત ભંડ, અવનિશ લેત દંડ;
મારી કરે સત ખંડ, છંડો રંડ ચારકી.
નયણમે નિદ નાવે, ભોજન તો નવ ભાવે;
આવત રૂદર ધ્યાતે, હાણી કરે સારકી;
બેલો જ્યું ભમતો ભમે, શીત તાપ આંપ ખમે;
ખોડિદાસ નવિ ગમે, એસી ગત ભરંકી.

કુલેષા છંદ.

પરનારીકે સંગમે' રાય રહો શઠ, સાધુકે સંગતે ભાગતાહે;
જડ મુઠ હેવાનસે પ્રિત કરો, અરૂ રડિયુ કે સગ લાગતાહે.
ગાંજો લાંગ મફરકે કેફ કરે, જીવારે ખેલણેકું તુહિ જાગતાહે;
ખોડિદાસ કહે ખખરદાર ખંદા, તેરા મુખખી જીતિયું માગતાહે.
જર જોખન મદમે અંધ ભયો, નિત નારીસે નેહ લગાવતાહે,
શીર કેશ સમારત દાંતયેસે, ખુખ તેલ કુલેસ લગાવતાહે.
તનુ દર્પણ દેખી વેશરચે, હાથ વાંકડિ મુછ ચડાવતાહે:
ખોડિદાસ કહે ખખરદાર ખંદા, તેરા કાળ અચાનક આવતાહે ર

માટે હે મન તું હવે બધા મપંચને કુંદથી મુક્ત થઈ
ધર્મ કરવા તત્પર થા; જીવ આલ્યો છે એકલો ને તેને જીવું
છે પણ એકલું. સાથે ધન દોલત વગેરે કશું આવનાર નથી
પણ ફક્ત સાથે પુન્ય પાપ આવનાર છે, વળી આ દેહ ક્ષ-
ણભંગુર છે. વળી સગાં અંખંધી સર્વ સ્વારથના છે. સંસાર
સ્વપ્ના સરખો છે. બાજીગરની બાજીની પેઠે દો ધડીકા દેખણા
અંતે ધુલકી ધુલ છે. હે ચેતન! આજ સુધી તું સ્વાર્થમાં
ને કામમાં અંધ બની અંકે કપટ ભપટ કયાં માટે હવે
તું નિષ્પાપ થવા માટે ધર્મનું આરાધન કરી આ ભવ પર
ભવમાં મુખનો ભોક્તા થા.

આવી રીતે ધનંજય પશ્ચાતાપ પામી સંસારથી વિમુખ
બંધ વૈરાગ્યવાન થઈ દિક્ષા ગ્રહણ કરી પોતાના આત્માનું
તેમજ પરનું કલ્યાણ કરી અંતે પરભવમાં પણ મુખનો

ભોક્તા થવા ધર્મનું આરાધન કરતો કરતો હો નરેન્દ્ર ! તારા શહેરમાં આવ્યો છે તેજ હું ધનજય અને તે વનમાંથી તમે તમારા મહેલમાં જઈને વઢેલી શણગારમંજરી સાથે સુખવિલાસ ભોગવવા લાગ્યા છો.

જયરથ-હો મહારાજ ! હવે તે સ્ત્રી મરીને ક્યાં જશે?

જોગી-તે અહિંથી મરી નરકમાં જઈ અનંતા ભવ રમશે.

જયરથરાજ આ સાંભળી વૈરાગ્યવંત થઈ રાજપાટ તણ દધ દિક્ષા અહણ કરી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરી અને પરભવમાં પણ સુખનો ભોક્તા થયો.

લોભ ઉપર શ્રંગદત્તશેઠની કથા.

રોહણપુર નામના નગરમાં શ્રંગદત્ત નામનો મોટો ધનાઢય શાહુકાર વસે છે તેની પાસે બંત્રીસકોડ સોનૈયા તે ત્રીજોરીમાં રોકડા પડ્યા છે છતાં વેપાર કરે છે એટલુંજ નહિ પણ એક પાંચ સાડ પારકી વેઠ કરે છે, તેમજ એક પછનો પણ કોઈનો ધાસ કે રેશ ખમતો નથી એવો તે અતિશ કૃપણ છે. તહેવારના દિવસે પણ તેના સગાં કુટુંબી તેનું ઘર જોવા પામતા નથી તેમજ ધરમની વાત પણ તેને રૂચતી નથી. દાન, માત્ર કે સનમાન કરવાની વાત જ્યાં થતી હોય ત્યાંથી પોતે દુર ખસી જાય છે.

બ્રાહ્મણ, કાપડી કે કોઈ બીજાચરની જાત તેના ઘર

આગળ પ્રવેશ કરી શકતી નથી, કદી ખડકીને કોઇ અડી જાય તો તેને પણ મુશ્કિલો પ્રહાર કરે છે.

મલેચ્છના ધર આગળ જેમ કોઇ જાવાની ઇચ્છા કરતું નથી. તેમ આ શેઠને ઘેર પણ જવાનું, મન કોઇ કરતું નથી. વળી જેની ધન હરવા નિમિત્તે હુમેશાં જમ જેવી ક્રિષ્ટ રહે છે. તેમજ અહિંની જેમ વિકાળ ગતિ છે. તેવા જ પ્રકારની લોભીપણાના અવગુણને લઇ આ શેઠની વિકાળ ગતિ છે. એક દિવસ ચાન પોતાના ધરમાંથી ઘેંસ ખાઇ બહાર નિકળ્યો. તે શેઠની નજરે ચડ્યો. શેઠે જોયું તો તેનું મુખ ઘેસથી ભરેલું હતું. તેથી તેનું મુખ લોહિતે ધોવા લાગ્યો તેથી ચાને શેઠના કાને બટકું ભર્યું. તેથી શેઠને કાનેથી રૂધિર નિકળવા લાગ્યું, તો પણ શેઠ ચાનને છોડતા નથી તેથી ધરમાંથી તેના પુત્રોએ આવી તેને છોડાવ્યા.

આ શેઠને ચાર પુત્ર છે. તેની ચાર વહુરો છે. તેને પુત્રે અનાજ પણ જમવા મળતું નથી. તેમજ સારા વસ્ત્ર ધરેણા પણ પહેવા મળતાં નથી. આવી શેઠની કૃપણતાને લઇ તેઓ બહુજ અકળાઈ ગઇ છે. પણ શું કરે લાચાર જની પોતાના દિવસો દુઃખમાં નિર્ગમન કરે છે. એવા અવસરને વિષે આકાશ મારગેથી અંતરિક્ષથી યોગણી શેઠના ધરમાં ઉતરી. આ જોઇ ચારે વહુરો તેને પગે લાગી, સોજન કરાવી પુજવા લાગી કે, હે યોગણી! સસરોજી દ્વાર પાસે બેઠાં છતાં આપ કંમ આહીં આવી શક્યા.

જોગણી બોલી હું આકાશ મારગથી અધરથી તાર
 ધરમાં ઉતરી આવી છું. તે સાંભળી આશ્ચર્ય પામી, તેની
 ભક્તિ કરી ચારે જણીઓ રોઈ પડી, તેથી જોગણીએ પુ-
 છયુ કે, હું પુત્રીઓ ! તમે કેમ રૂવો છો. ત્યારે ચારે જ-
 ણીઓ બોલી કે, હું માતાજી ! અમોને બહુજ દુઃખ છે.
 આ સાંભળી તેની ભક્તિના પ્રભાવથી તેના પ્રત્યે કંઈકા ધરી
 તેને આકાશગામિની વિદ્યા તેને આપી તેથી ધણીજ ખુશી
 થઈ જોગણીનો વિનય કરો તેને ઘનામમાં પોતાનાં ભુવણ
 આપ્યાં તે લઈ જોગણી આકાશમાર્ગે ચાલી ગઈ. એક દિ-
 વસ ચારે જણીઓએ એક મત કરી રાત્રિને વખતે સૂઈ
 નિંદ્રાદેવીને વશ થયા પછી એક કાષ્ટ ઉપર ચડી રથજી
 (સોનાના) દ્વીપે જઈ ચારે જણીઓ આનંદ ખેલતી મોજ
 શોખ કની શેષ નિશા રહી એટલે ત્યાંથી ચાલી પોતાને
 ધરે આવી સૌ સૌને ઠેકાણે સુઈ રહી. એમ દરરોજ રાત્રીની
 વખતે જઈ મોજ કરવા લાગી. એક દિવસ ધર પાસે કાષ્ટનું
 લાંબું તે પહોળું થઈ જોઈ ધરના મુખ્ય નોકરના મનમાં
 શંકા આવી તેથી તે રાત્રિના લાગમાં જાગતો રહ્યો ને
 જોયું તો કાષ્ટ ઉપર ચડી ચારે જણીઓ આકાશમાર્ગે ગઈ
 તેથી બીજે દિવસે નોકર તે લાકડાની પોલમાં અગાઉથી પેસી
 ગયો. હવે વખત થયે હમેશની માફક ચારે જણીઓ કાષ્ટ
 ઉપર ચડી ત્યાં આવી ફીડા કરવા લાગી. નોકર પોલમાંથી
 બહાર નીકળ્યો ને જોયું તો ચારે દિશાએ સોનું જ દેખવા
 લાગ્યો તેથી બહુજ આશ્ચર્ય પામી આનંદ પામ્યો જેથી

એ ઘટ સોનાની સાથે લઇ લીધી ને પાછો પોતે તો કાષ્ટની પોલમાં આવી બેસી ગયો; ચારે જણીઓ કીડા કરી આવી કાષ્ટ ઉપર બેસી પાછી દરરોજની માફક ઘરે આવી સુઈ રહી; નોકર પણ કાષ્ટની પોલમાંથી બહાર નાકળી સુઈ રહ્યા.

નોકરને દ્રવ્યપ્રાપ્તિ થઇ તેથી અહંકારમાં આવવાથી ગયો જે કોઇ ધરના કામ કરવાનું કહે તો તે ઉન્મત્તપણે વરતે ને થાય છે, થાય છે, એમ ગર્વથી નોકરીની દરકાર ન રાખતાં બોલે ને શેઠનો હુકમ પણ માને નહીં તેથી શેઠે વિચાર્યું કે આ માણસ પાસે દ્રવ્યનું જોર થયું હોય એમ લાગે છે મારે તેણે તે ક્યાંથી પૈદા કર્યું તે આપણે જોવું કારણ જો દ્રવ્યનું જોર ન હોય તો તે આમ ગર્વમાં આવી મદિરા પીધેલ માણસની માફક ઉન્મત્તપણે આપણો આમો કોઇ દિવસ બોલે નહિ મારે હવે તેને મીઠા વચનથી બોલાવી વશ કરી વખત આવે તેનું પેટ લેવું એમ ચિંતરી એક વખત મધુર વચનેથી બોલાવી પુછ્યું કે તું પશુને ચારવા સાફ વનમાં કેમ જતો નથી ત્યારે નોકરે જવાબ આપ્યો કે હું પણ હવે તમારા જેવોજ છું મારે તમારી નોકરી કરવાની પરવા નથી, પશુ તો ગોવાળ હોય તે ચારે મારે તો ચાર શેર સોનું છે એટલે મારે કોઇની આશીયાળ નથી; હું તો એક રાતમાં ધનવાન બન્યો છું. અઃ સાંભળી શેઠ તો બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યા તેમ તેની વાત બોલવા સાફ તેને મેવા, મીઠાઇ, વગેરેનું ભોજન કરાવી રાજી કરી પુછ્યું કે તું કેવી રીતે ધનવાન થયો તે તો હું જાણ માણસ તું

કહેતો ખરો! હું તે સાંભળી બહુજ રાજી થઈશ. આવી રીતે શેઠના મીઠા વચનથી નોકર કુલાશ ગયો ને સઘળો હાકોત્ત કરી શેઠને મોઢે કરી આપી.

શેઠે નોકરની મુળથી વાત સાંભળી લોભના વશથી વિચાર કર્યો કે આપણે પણ એક વખત જાતું તો ખરૂં ને વહુરોનાં ચરિત્ર જોવાં. એમ ધારી કાષ્ટની કોતર (પોલ) માં પેશી ગયો. હવે હુમેશની માફક ચારે જણીઓ રચણીને સમે કાષ્ટ ઉપર બેસી રચણીપે આવી ક્રિડા કરવા સારૂ તેઓ એક મેદાનમાં ગઈ ને ત્યાં આનંદે ક્રીડા કરવા લાગી.

શેઠે કોતરમાંથી બહાર નીકળી જોયું છે તો ચારેતરફ સોનું ને સોનું જોવામાં આવ્યું તેથી લોભના વસેથી ધણુંજ રાજી થઈ કાષ્ટનું સઘળું કોતર સોનાથી ભરી લીધું. ફક્ત થોડાને બેસવા જેટલોજ મારગ અંદર રાખ્યો ત્યાં તે બેસી ગયો. હવે તે ચારે જણીઓ ક્રીડા કરી પાછો કાષ્ટ ઉપર ચડી આકાશમાર્ગે કાષ્ટને ઉંચું ચડાવી ચાલવા માંડ્યું. ચાલતાં ચાલતાં મધ દરીયા વચે આવ્યાં પણ કાષ્ટમાં ધણો ભાર થઈ જવાથી કાષ્ટ મારગ કાપવા માંડ્યું નહીં ને ઉછું થઈ રહ્યું એટલે ધનશ્રી નામની વહુએ ત્રણે જણીઓને કહ્યું કે આ કાષ્ટ એક સરખું કેમ ચાલતું નથી, ત્યારે તે બોલી કે હે બાઈ! હવે આ કાષ્ટ બહુ કાળનું હોવાથી છરણ થઈ ગયું છે માટે તેને સમુદ્રમાં નાંખી આવો. ને આપણે ચારે જણીઓ આંગળીએ વક્તગી શ્વાસ ધુંટી આપણા લુગડાંમાં પતન ભરી વિદ્યાધરીઓની માફક આપણે નગર, પોચથું

કારણ કે હવે આપણું નગર અહિંથી દુર નથી ને કાલે નવું કાષ્ટ આપણે લાવશું. આ સાંભળી શેઠ તો અંદર થ-
રથર ધુળવા લાગ્યા ને જ્વણું કે આપણું વગર મોતે મોત આવીયું એમ જણી લાજ મુકી બોલ્યા કે હે વહુરો ! તમે આ કાષ્ટને સમુદ્રમાં નાંખશો નહિ કારણ કે તમારાં આ-
ભુષણો કરાવવા સારું હુંજ તમારી સાથે આવ્યો છું ને કનકે કરી આ કાષ્ટનું કોતર મેં ભરેલું છે.

આવો ઓચિંતો કોતરમાંથી પોતાના સ્વમુરનો અવા-
જ સાંભળી ચારે જણીએ વિચાર્યું કે ? સસરે આપણો સ્વઅંદપણનો ખેલ જોયો. તેથી હવે તેને આપણે જીવ તો રાખવો એ યોગ્ય નથી કારણ કે જાંછડેલા નાગને જો જીવતો રાખીએ તો તે કોઈ વખત પણ કરડ્યા વિના રહે જ નહીં. સસરો આ વખતે પોતાનો જીવ બચાવવા ખા-
તર આપણને આભુષણ બનાવી આપવાનું કહે છે. પણ તે આશા ખોટી જાણવી. માઠે ખારે પાણીએ ખસ જાય છે. ને આપણને સદાનું સુખ થાય છે. વળી રોવું કટવું પણ પડતું નથી. એમ ચિંતવી કાષ્ટને ફરીયામાં ફેંકી દીધું ને ચારે જણીઓ પોતાને ઘેર આવી. સુખેથી આનંદમાં પોતાના દીવસો ગુજારવા લાગી.

પ્યારા પાઠક વૃંદ—જીઓ અતિલોભ કર્યાંથી મંગ-
લત શેઠ અધવચ્ચ ફરીયામાં મરણ પામ્યો તો અતિ લોભ કરવો એ કામરો નથી. રાખમાં તુલસીદાસે કહ્યું છે કે.—

સાખી.

લોભ પાપકો મુક્તહે નર્ક મુક્ત અભિમાન;

જો તરનેકું ચાહોતો, છોડલોભ અભિમાન.

વળી જૈન ધર્મમાં પણ લોભ નહીં કરવા વિષે કહેલું છે
સાંભળો.

લોભપત્રિચરી.

લોભી મનુષ્યની પ્રીતિ ન કીજે,

લોભીને અટકળો લીજેલ;

દિલની વાત કહેતાં તોણ આગે,

તોણ શું આપણો કાજ ન સીજેલ.

લોભી ૧

લોભીને તો લભન કાંઈ, નેહ કપટ લોભીજોડેલ;

વિસારી છે મૈત્રી વહાલાશુ, પ્રીતિ પહેલાશુ ત્રોડેલ. લોભ

લાલચન જાવે લોભી મનુષ્યને, મનની તૃષ્ણા ન મુકેલ;

ધરજ મરજને વિસરજ, ચિતની વાત ન ચુકેલ લોભ

લોભી ધન ધરતીમાં પાલે, ઉંડી ખજી ખજી ખાડેલ;

તડકું તડકું દુઃખેદિન કાઢે; તે ધન જાવે આરને આડેલ. લોભ

લોભી માણસ તો હોયે લખાડી, ગુણઅણ હુતા ગાવેલ;

જો આપણો સ્વાર્થ નવીપહોંચે, તો અવગુણ અણહુતા ઉડાવેલ.

લોભીશું જાન દીયો નવી જાવે, હરખે હાથ ન હાલેલ;

પાપ ઉદયે પોતે દીયો નવીજાતે, લોભી દીયે તેહને પાડેલ લોભ

લોભી જતે દ્રવ્યે હુણું ખાવે, બોદા ધાન્યની ખારીલ;

દોલતવંત પણ દામ ન ખરચે, માયા પકડી કાઢીજી. લો૦
 કુડા સોસ કથન કેઈ કાઢે, એકમાયા શું લય લાગીજી,
 ધર્મ કર્મની ખખર ન કાંઈ. એક રૂપોયાનો રાગીજી લો૦
 લોભી તો તુરત કરે ભડામ, લોભી હુવે જવે લુચુ હરામી;
 લોભી મનુષ્ય તો ગળુ કપાવે, મહાલોભી નરકનો ગામો. લો૦
 પાપનું મુળ તો લોભ કહાએ, ગુણ સધળા લોભી બાળે:
 લોભી માણસ તો સુમ કહાવે, તેનો નામ પ્રભાતે સહુ ટાળે. લો૦
 લોભી તો ગુણ કીશું ન રાખે, લોભીને નહીં કાંઈ લખ્યાજી
 વહાણાં સગાં શું ગાળજી બોલે, કરે કોડીને માટે કજીઆજી. લો૦

'મારા પ્રિય વાંચકો લોભ એ પાપનું મુળ છે. એ નિ
 રવિપાદ છે. માટે અતી લોભ કરવો નહીં ને પોતાના આ
 ત્માને સુખમાં રાખી હમેશાં સંસારમાં સદાચરણમાં ચાલી
 સુખ ભોગવવાં નિમીત્તે ધર્મકરણી કરવામાં ઉમંગી થવું.
 જેથી આ ભવમાં તેમજ પરલોકમાં અનંતા સુખની
 પ્રાપ્તિ મળે ઇતિ.

સમાપ્ત.

જાહેર ખબર.

મારા શાણાને સજ્જન બંધુઓ અમારે ત્યાં નીચે લખેલા પુસ્તકો તૈયાર છે. જોઈએ તો મંગાવી લેશો.

પુસ્તકોનાં નામ.

કીંમત.

રેહનેમો ને રાજીલનો સંવાદ ૦—૨—૦

જયચંદ્ર સ્વામીનું સંક્ષિપ્ત જન્મ વૃતાંત. ૦—૩—૦

સતીસુમતિ કાપે કુમતિ યાને હિતશિક્ષા. ૦—૨—૦

છપાય છે.

મનહર મુંદરી ૦—૨—૦
ઉપરના પુસ્તકો તૈયાર છે જેને જોઈએ તેમણે મંગાવી લેવા નકલો જીજ રહેલી છે.

અમારે ત્યાં વખણાતા શુદ્ધ સાચા મોતીનો સુરખ. જેવા પ્રકારનો જોઈએ તેવો આંખને ઝાંખ દુલું પડે વચ્ચે. તોડી સાફ કરનારો ઉત્તમમાં ઉત્તમ તૈયાર મળે છે. ખાસ લેવા ધરાદા હોય તો પુછી ખબર મંગાવવા કીંમત તોડા ૧) એકનો સારા માલનો રૂપીઆ એક.

બાળકોના શરીર સરક્ષણની સોગઠીઓની ડમી નંગ ૧ માં નંગ ૨૦ વીસનો ૩ ૦૧ પા આ સોગઠી રોજ બાળક ને ધસી પાવાથી કોઈ વખત બાળકને હરાવાનો કે બીજા કોઈ પણ જાતના રોગો ઉપદ્રવ થવા પામતા નથી.

મળવાનું ઠેકાણું.

જામનગર:

સોદાના ડેસામાં.

માસ્તર ઉકચંદ જોડાભાઈ મેતા.

કાનામે.

૧ જડાવ બીરા માણેકનો હેમનો હાર	૧૬ હેમની માટી	૧૦૦
૨ પીઆ ૨૧૦૦ તો	૧૭ હેમની વીંટી	૫૦૦
૩ કિનખાખની સાડી	૧૮ રૂપાના આણાડા	૧૦૦
૪ મેચી બાતની હેમની સાંકળી	૧૯ ફેનસી છત્રીઓ	૧૦૦
(દરેક મ. ૧૦)	૨૦ હેમના બટન	૧૨૫
૫ રેશમી પાંદડી	૨૧ હેમના કડા	૧૨૫
૫ હેમની પોચી	૨૨ રૂપાના છડા	૧૧
૬ ગાહનમાળા હેમની (દરેક મ. ૫)	૨૩ રૂપાની માટી	૧૦૦૦
૭ કાંટે બાંધવાની બટીયાલ	૨૪ કાષ્ઠાભરાસનાચમચા (ફે)	૨૦૦૦૦
૮ રેશમી પીતાંબર	૨૫ રૂપાની વીંટી (નકસી)	૧૫૦૦
૯ પીતળની ભોટી (ખરોડી)	૨૬ કાચના ક્લાસ (ફે.સી)	૧૦૦૦
૧૦ હેમનાં કાં હાથનાં	૨૭ તીનાજ ફેનસી આણળી	૨૦૦૦૦
૧૧ ફુદ્દાઈ કંદોરા રૂપાના	૨૮ ફેનસી રેમાલ	૨૫૦૦૦
૧૨ જરમનના મોટા ચાળ	૨૯ રૂપાજુ ફેનસી	૧૦૦૦૦
૧૩ ખીસા બટીયાળ		
૧૪ રૂપાના પેતર		
૧૫ રૂપાના સાટા		
		<hr/>
		૧૦૦૦૦૦

ઉપરનાં એક લાખ કાનામેમાંથી ખસીદેલી બીજ ઉપરાંત એક જનમ દરેક જન-
 ભૂતે મળશેજેવ પશુ તે મોટી અથવા નાની શીમભવું તેના નસીબ ઉપર આધાર છે.

